Istituto di diritti dell' Oriente Mediterraneo e di Storia del Diritto
A
455
R. Università - Roma

III - a - 45

A·455

Digitized by Google

Digitized by Google

Biblioteca
Vittorio Scialoja

IOANNIS MEURSII
THEMIS
ATTICA
SIVE
De LEGIBUS ATTICIS
LIBRI II.

Sez. Diritto

TRAJECTI AD RHENUM,

Apud { JOANNEM vande WATER, JOANNEM RIBBIUM, FRANCISCUM HALMA, } Bibliopol.

ANNO cIↃ IↃc LXXXV.

Digitized by Google

Digitized by Google

AMPLISSIMO ET CLARISSIMO

VIRO

SAMUELI PUFENDORFIO,

SERENISSIMO SUECORUM REGI A CONSILIIS ET SECRETIS,

NEC NON

REGNI SUECICI HISTORIOGRAPHO.

S. P. D.

IOANNES GEORGIUS GRAEVIUS.

Redeunt ad te, quos mecum ex Auguſta Sereniſſimi Regis Veſtri bibliotheca communicaſti, IOANNIS MEURSII de legibus Atticis libelli, quos typis noſtris mandari juſſi. Digniſſimi enim ſunt, ut cætera Viri doctiſſimi ſcripta omnia, quæ

lucem adſpiciant. Tibi vero non poſſum non publice hic gratias agere pro tuo hoc bene de praeclaris artibus merendi ſtudio, quarum decus auges non ſolum tuis pereruditis lucubrationibus, quibus jus naturæ & gentium illuſtraſti, nec non præclaris illis rerum Suecicarum commentariis qui nunc exercent noſtra proela, & brevi volabunt per ora virum, ſed & aliorum doctorum curis, quas ex bibliothecarum latebris in dias luminis auras producis, aliiſque producendi das facultatem. Tibi enim debetur Laurenbergii vetus Græcia: Tibi debentur Meurſii Miſcellanea Laconica, Ceramicus, Creta, Rhodus, Cyprus, Theſeus, &, quam nunc recipis, Themis Attica. Abſque tua fuiſſet cura his utiliſſimarum doctiſſimi Viri diſputationum fructu forte ſemper caruiſſet res litteraria. Nunc ſperamus te propediem ad nos curaturum eſſe, quæ ibidem, unde hæc eruiſti, habentur ejuſdem Meurſii de Regibus Laconicis & Piræeo poſtumi fœtus, ut hic quoque cumulus tuis in doctrinarum politiorum ſtudia meritis accedat. Simul nobis reddentur, ſimul committentur typis. Vale, Vir Eximie cum per illuſtri fratre tuo, Eſaia, & me ama. Trajecti A. D. IX. KL. Majas CIↃ IX LXXXV.

IOAN-

Digitized by Google

IOANNIS MEURSI

THEMIS ATTICA,

SIVE,

De Legibus Athenienſium

LIBER PRIMUS.

CAPUT I.

Legum Atticarum conditores varii. Leges Triptolemi tres; de parentibus honorandis, Diis colendis, & non lædendis animalibus. Harum ſecunda, a Dracone, qui indigenas quoque Heroes illis addit, confirmata.

LEges prima Athenienſibus Ceres dedit, & ab ea mox Triptolemus: quæ ſeu nimia vetuſtate obſoletæ, ſive non ſufficientes, a Dracone inſtauratæ, atque auctæ, verum aliquæ cum ſeveriores eſſent, quam ut tolerari poſſent, Solon partem abrogavit; aliaſque, iſtis mitiores, poſuit. Et obtinuere iſtæ, uſque ad triginta tyrannorum tempora: qui cum eas pro libidine

Digitized by Google

ſuſtuliſſent, mox Euclides, cum remp. Thraſybulus reddidiſſet, revocavit, atque à ſe novas addidit. Hinc archontes ſubſecuti, prout viſum expedire reipublicæ, ipſi quoque numerum earum auxere. Equidem, quas Solon tulit, nuper dixi, in ejus Vita, quam deſcripſi: Sed & hic repræſentabo, opere peculiari; & adjungam aliorum, uti ſeſe quæque offerent: nulla temporis, quod obſcurum; atque ordinis, qui incertus ob hoc ipſum, inſtituta ratione.

Ac principio tres omnino antiquiſſimas a Triptolemo, Eleuſine aſſervatas memorabo. Eæ erant: Γονεῖς τιμᾶν· Θεοὺς καρποῖς ἀγάλλειν· Ζῶα μὴ σίνεσθαι. *Parentes honorare. Deos fructibus colere. Animalia non lædere.* Porphyrius, De Abſt. Lib. IV. Τῶν μὲν Ἀθήνησι νομοθετῶν Τριπτόλεμον παλαιότατον παρειλήφαμεν. περὶ οὗ Ἕρμιππος, ἐν δευτέρῳ περὶ τῶν νομοθετῶν, γράφει ταῦτα. Φασὶ δὲ καὶ Τριπτόλεμον Ἀθηναίοις νομοθετῆσαι, καὶ τῶν νόμων αὐτοῦ τρεῖς ἔτι Ξενοκράτης ὁ φιλόσοφος λέγει διαμένειν Ἐλευσῖνι τούς δε· Γονεῖς τιμᾶν· Θεοὺς καρποῖς ἀγάλλειν. Ζῶα μὴ σίνεσθαι. *Legiſlatorum Athenienſium antiquiſſimum fuiſſe Triptolemum accepimus: de quo Hermippus, ſecundo de legum latoribus libro, iſta ſcribit. Ajunt vero & Triptolemum Athenienſibus leges tuliſſe; atque ex illis etiamnum a Xenocrate philoſopho memorari Eleuſine tres exſtare, quæ ſe hunc in modum habeant: Parentes honorare. Deos fructibus colere. Animalia non lædere.* Hieronymus, adverſus Jovinianum, Lib. II. *Xenocrates philoſophus de Triptolemi legibus apud Athenienſes tria tantum præcepta Eleuſinæ reſidere ſcribit: Honorandos parentes. Venerandos Deos. Carnibus non veſcendum.* Quod ad Deos vero attinet, eos quoque, & indigenas heroes, qui ceu Dii habebantur, etiam colendos Draco multo poſt id tempus ſanxit. Porphyrius, citato libro, in ipſo fine: Καὶ Δράκοντος νόμος μνημονεύεται τοιοῦτος. Θεσμὸς αἰώνιος τοῖς Ἀτθίδα νεμομένοις, κύριος τὸν ἅπαντα χρόνον· Θεοὺς τιμᾶν, καὶ ἥρωας ἐγχωρίους, ἐν κοινῷ, ἑπομένους νόμοις πατρίοις· ἰδίᾳ, κατὰ δύναμιν, σὺν εὐφημίᾳ, καὶ ἀπαρχαῖς καρπῶν, πελάνοις ἐπετείοις. *Et Draconis lex ejuſmodi memoratur. Sanctio æterna Atticam incolentibus, quæ in omne tempus rata habeatur: Deos honorare, & heroas indigenas, communiter, ſecundum leges patrias: ac privatim, pro virili, cum fauſta apprecatione, fructuumque primitiis, & libis anniverſariis.*

CA-

Digitized by Google

CAPUT II.

De parentum in liberos poteſtate, & officio liberorum in parentes, leges variæ. Jus vitæ, & necis: tum nominis dandi, & delendi. Patris ſepultura neglecta morte, aut exilio vindicata, & exhæredatione. Cauſæ patrocinium neglectum, infamia notabatur: Auxilii non lati, pœna capitis: Contumeliæ, exhæredatio: ac ſi pater eam non perſequeretur, ipſe infamis habebatur. Libanii locus illuſtratus. Verberanti manus amputata: aut lapidatio parata. Qui afflixiſſet, inſepultus manebat. Tum in novem quoque archontes inquiſitum, ante quam crearentur, an his ipſis benè facerent. Denique, in parricidas quare legem non ſtatuerit.

AC prima quidem lex Triptolemi, uti dixi, honorandos eſſe parentes ſtatuebat: quod ut cogerentur facere, metu pœnæ, qui naturæ pravitate detrectabant, jus parentibus in liberos vitæ & necis Solon dedit. Sextus Empiricus, Pyrrh. Hypolyp. lib. III. cap. XXIV. Καὶ ὁ Σόλων Ἀθηναῖος τὸν περὶ τῶν ἀκρίτων νόμον ἔθετο, καθ' ὃν φονεύειν ἑκάστῳ τὸν ἑαυτοῦ παῖδα ἐπέτρεψε. *Quin etiam Solon Athenienſis legem de indemnatis poſuit, per quam unicuique filium ſuum interficere permiſit.* Hermogenes, De Invent. lib. I. cap. I. Ἐνώπιόν τις τῆς μητρὸς ἀπέκτεινε τὸν υἱὸν, κατὰ τὸν τῶν ἀκρίτων νόμον. *Occidit quis filium coram matre, juxta legem de indemnatis.* Curius Fortunatianus, Rhet. lib. I. *Lege quemadmodum ſit abſoluta qualitas? Indemnatos liberos liceat occidere. Tres filios lege indemnatorum occidit: reus eſt uxori maletractationis. Hic enim ſe dicit lege feciſſe.* Ac de matre quoque, èſt locus Sopatri, in Diviſ. Quæſt. Ἐξεῖναι καὶ μητράσιν ἀκρίτους ἀναιρεῖν τοὺς παῖδας. *Licere etiam matribus liberos indemnatos occidere.* Nominis quoque imponendi, atque rurſum auferendi,

poteſtas erat. Demoſthenes, Orat. in Bœotum, de Nom. Ὁ μὲν νόμος, ὃν πάντες ἐπίστασθε, ὁμοίως ἐμοὶ, τοὺς γονέας ποιεῖ κυρίους οὐ μόνον θέσθαι τοὔνομα ἐξ ἀρχῆς, ἀλλὰ καὶ πάλιν ἐξαλεῖψαι, ἐὰν βούλωνται. *Lex quidem, quam noſtis omnes, æque mecum, parentibus dat poteſtatem non imponendi modo nominis in principio, verum & delendi rurſum, ſi voluerint.* Quin & plures leges erant, quibus liberi ad parentes honorandos cogebantur.

Qui patrem inſepultum relinquebat, mortis reus cenſebatur. Sopater in Hermogenem: Νόμος, τὸν πατέρα ἄταφον περιορῶντα, θανατοῦσθαι. *Lex eſt, ut, qui patrem inſepultum neglexerit, morte puniatur.* Alia lex extorrem patria eſſe jubebat, & carere hæreditate. Syrianus in eundem, alio loco: Νόμος, τὸν μὴ θάψαντα τὸν αὑτοῦ πατέρα, τῆς πατρῴας ἐλαύνεσθαι χώρας, τῶν ἐκείνου μηδενὸς μετασχόντα. *Lex erat, qui patrem non ſepeliret, is ut patria tellure expelleretur, & paterna hæreditate plane excideret.*

Qui eorum cauſæ non patrocinaretur, infamia notabatur. Syrianus ibidem: Νόμος, τὸν μὴ ἐπαμύνοντα δεομένοις τοῖς γονεῦσιν, ἄτιμον εἶναι. ῥήτορος γονεῖς ἔθεντο διαζύγιον. ἐκάλεσαν ἀμφότεροι εἰς τὸ δικαστήριον εἰς συνηγορίαν. συνηγόρησε τῇ μητρί· νενίκηκεν. ὁ πατὴρ ἡττηθεὶς ὑπάγει αὐτὸν τῇ ἀτιμίᾳ. *Lex eſt, qui parentum indigentium cauſam deſerat, is infamia ut notetur. Rhetoris parentes divortium fecerunt; vocantque ambo, ut in foro cauſam ſuam tueatur. Suſcipit matris patrocinium; eaque cauſam obtinente, victus pater infamiæ ipſum reum facit.*

Qui vim quoque patienti non opitulatus eſſet, capite plectebatur. Curius Fortunatianus, Rhet. lib. I. *Qui auxilium parentibus non tulerit, capite plectatur.* Sulpitius Victor, in Inſtitut. Orat. *Qui parentibus auxilium non tulerit, capite puniatur.*

Qui contumelia affeciſſet, exhæres eſſe jubebatur; nec licebat patri gratiam filio delicti facere: ſi feciſſet, ipſe infamis cenſebatur. Sopater ad Hermogenem: Τὸν ὑβρίσαντα τὸν αὑτοῦ πατέρα, μὴ μετέχειν τῆς οὐσίας· καὶ τὸν ὑβρισθέντα πατέρα μὴ ἐπεξιόντα τῷ παιδὶ ἄτιμον εἶναι. *Filium, qui in patrem contumelioſus fuerit, facultatum minime participem eſſe: quin & patrem, contumelia affectum, niſi filium in jus rapiat, infamem eſſe.* Et de patris quidem infamia, iterum agit paulo poſt: Ὁ δὲ πατὴρ ἐπὶ τὸν νόμον μετατίθησι τὴν αἰτίαν, τὸν εἶναι

ἄτιμον

ἄτιμον κελεύοντα τὸν μὴ ἐπεξελθόντα πατέρα τῷ ὑβρίσαντι παιδί. De filii vero exhæredatione, eſt Libanii quoque locus capiendus, Tom. I. Declam. XXXVII. Ἰσχυρὸς εἶ σύ, καὶ μέγας· ἀλλ' οὐκ ἰσχυρότερος τοῦ νόμου, ὃς κεῖται πάλαι, πατράσιν ἀδικουμένοις βοηθῶν. οὗτος ἐκβάλλει σε τῆς οἰκίας. *Es tu quidem fortis, & magnus; ſed non fortior lege, quæ, jam dudum lata, patribus injuria affectis opitulatur. Hæc te domo ejicit.*

Qui verberaſſet, ei manus amputare lex jubebat. Heraclides Ponticus in Alleg. Hom. Οἱ νομοθέται τοὺς πατροτύπτας χειροκοποῦσι· τὸ δυσσεβῆσαν αὐτῶν μέρος ἐξαιρέτως ἀποτέμνοντες. *Legiſlatores parentes verberantibus manus præcidunt; illam potiſſimum partem amputantes, quæ impie fecit.* Quintilianus declam. CCCLXXII. *Qui patrem pulſaverit manus ei incidantur.* Marcellinus in Hermogenem: Ἐτύπτησέ τις τὸν πατέρα, ὑπὸ τοῦ τυράννου κελευόμενος. κινδυνεύει μετὰ τὴν τυραννίδα περὶ τῶν χειρῶν, νόμου κελεύοντος. *Verberavit quis patrem, a tyranno juſſus, poſt tyrannidem, periclitatur de manibus, lege jubente.* Et Syrianus: Τύραννος ἀνέσπασε τρεῖς παῖδας. τῷ πρώτῳ τυπτῆσαι τὸν πατέρα προσέταξεν· οὐ τυπτήσαντα ἀπέκτεινε. καὶ τὸν δεύτερον ὁμοίως. ὁ τρίτος ὑπήκουσεν, ἐσώθη. μετὰ τὴν τῆς τυραννίδος κατάλυσιν, κινδυνεύει περὶ τῶν χειρῶν. τοῦτο γὰρ ὁ νόμος ἐκέλευσεν. *Tyrannus retraxit tres filios: primum autem juſſit verberare patrem; non parentem interfecit: ſecundum, eodem modo. tertius, cum paruiſſet, ſalvus evaſit. poſt tyrannidem everſam, venit in diſcrimen manuum: ſiquidem id lex jubebat.* Alia lex lapidibus eum obruendum ſtatuebat. Auctor Problematum Rhetoricorum, cap. LVII. Νόμος ἐκέλευσε τὸν τύψαντα αὐτοῦ τὸν πατέρα λιθοβοληθῆσαι ὑπὸ τοῦ δήμου ἀκρίτως. *Lex jubet, qui patrem verberaverit, ut a populo, cauſa indicta, lapidibus interficiatur.* Ariſtophanes ſimpliciter turpe dicit, in Avibus: εἰ γὰρ ἐνθάδ' ἐστὶν αἰσχρὸν τὸν πατέρα τύπτειν νόμῳ. *Si enim lege turpe eſt verberare patrem.*

Qui afflixiſſet, eaque re ad mortem etiam adegiſſet, ſepultura privabatur. Syrianus in Hermogenem: Νόμος, τὸν λυπήσαντα τοὺς αὑτοῦ πατέρας, εἰ τελευτήσειεν, ἄταφον μένειν. *Lex eſt, qui parentes afflixerit, ſi contingat eummori, uti inſepultus maneat.* Et Archontes quoque novem, quando creaturi eſſent, prius in eorum vitam inquirebant; & inprimis, an parentibus bene facerent. Obſervare eſt apud Demoſthenem, in extrema Oratione in Eubulidem: Ἔτι,

 τοίνυν,

τίνω, ὦ ἄνδρες δικασταί, τοὺς ἐννέα ἄρχοντας ἀνακρίνετε, εἴτε τοὺς γονέας εὖ ποιοῦσιν. *Etiam nunc, Judices, in novem archontes inquiritis, an parentibus bene faciant.* De eorum ſex poſtremis, quos Theſmothetas dicebant, tradit Pollux, lib. VIII. cap. VIII. ſect. I. Ἐκαλεῖτο δέ τις θεσμοθετῶν ἀνάκρισις, εἰ Ἀθηναῖοί εἰσιν ἑκατέρωθεν ἐκ τριγονίας, καὶ τῶν δήμων πόθεν, καὶ εἰ Ἀπόλλων ἐστὶν αὐτοῖς Πατρῷος, καὶ Ζεὺς Ἑρκεῖος, καὶ εἰ τοὺς γονέας εὖ ποιοῦσι. *Dicebatur etiam quædam in Theſmothetas inquiſitio; an utrinque tertia generatione Athenienſes forent, & e quo populo: tum an Patrium Apollinem, & Herceum Jovem, haberent: & an bene parentibus facerent.* In parricidas nullam omnino legem ſtatuit: & interrogatus cauſam, non ſperaſſe ſe, reſpondit, quenquam ſcelus hoc auſurum. Cicero, in Orat. pro S. Roſcio Amerino: *Prudentiſſima civitas Athenienſium, dum ea rerum potita eſt, fuiſſe traditur. Ejus porro civitatis ſapientiſſimum civem Solonem fuiſſe dicunt; eum, qui leges, quibus hodie quoque utuntur, ſcripſerit. Is, cùm interrogaretur, cur nullum ſupplicium conſtituiſſet in eum, qui parentem necaſſet, reſpondit: ſe id neminem facturum putaſſe. Sapienter feciſſe dicitur; cum de eo nihil ſanxerit, quod antea commiſſum non erat: ne non tam prohibere, quam admonere, videretur.* Quem locum reſpexit B. Hieronymus, Epiſt. CLI. *Et Tullius de parricidarum ſuppliciis apud Athenienſes Solonem ſcripſiſſe negat: ne non tam prohibere, quam admonere, videretur.* Paullus Diaconus, de Publicio Malleolo agens, qui matrem occiderat, Hiſt. Miſc. lib. V. *Solon Athenienſis decernere non auſus fuerat, dum fieri non poſſe credidit.* Meminere etiam Diogenes Laertius in Vita ejus, lib. I. Sopater in Hermogenem; & Oroſius, lib. V. cap. XVI.

CA-

Digitized by Google

CAPUT III.

Actio filiis adverſus patrem non dabatur, niſi amentiæ. Sopater pluribus locis emendatus. Qui non aluiſſet parentes, infamis erat; niſi ſi aut artem ipſi eos nullam docuiſſent, aut ex meretrice etiam genuiſſent, ad turpem item quæſtum elocaſſent. Parentes vero quinam dicti.

Tantam vero reverentiam parentum leges eſſe cupiebant, ut non darent actionem adverſus eos, niſi dementiæ. Curius Fortunatianus Rhet. lib. I. *Filiis adverſus patrem ne ſit actio, niſi dementiæ.* Sopater, de Diviſ. Quæſt. Ὁ νόμος περὶ τῶν ἰδιωτικῶν ἐστι γραφῶν, οὐ περὶ τῶν δημοσίων, κεκυρωμένος. καὶ ἐν μὲν ταῖς ἰδιωτικαῖς ἄλλην οὐ δίδωσι τοῖς παισὶν, ἢ τὴν παρανοίας γραφήν. *Lex de privatis actionibus, non de publicis, conſtituta eſt: & in privatis quidem, non concedit aliam filiis actionem, quam dementiæ.* Corruptus alter ejus locus: Κατὰ πρὸς μὴ εἶναι δίκην, ἢ τὴν τῆς παροινίας. Reſtituo: Κατὰ πατρὸς μὴ εἶναι δίκην, ἢ τὴν τῆς παρανοίας. *Adverſus patrem non eſſe actionem, niſi dementiæ.* Iterum poſtea: Σαφῶς διηγόρευσεν ὁ νόμος, μηδεμίαν ἄλλην δέχεσθαι γραφὴν, ἢ τὴν τῆς παρανοίας. *Clare lex cavet, ne qua alia actio recipiatur, quam dementiæ.* Etiam corrupte illic παροινίας, *temulentiæ* hodie legitur. Et oportebat, antequam liceret agere, dementiæ manifeſtos eſſe apud cunctos. Idem Sopater paulo poſt, de lege eadem: Πᾶσαν μὲν ἐκώλυσε κατηγορίαν εἰσάγεσθαι, τὴν δὲ τῆς παρανοίας συνεχώρησεν· εἴ τις πᾶσιν ἦν φανερὰ τοῖς ὁρῶσι, τοῖς δικάζουσι, τοῖς παρεστῶσιν ἅπασιν. *Omnem accuſationem introduci prohibuit; dementiæ vero, permiſit: modo manifeſta eſſet intuentibus, judicantibus, & adſtantibus univerſis:* Neque illic rectè editur, παροινίας pro παρανοίας, quod omnino reponendum. Denique,

Parentes alere tenebantur, lege Solonis. Ælianus, Hiſt. Anim. lib. IX. cap. I. Καὶ Σόλων μὲν τοῖς λέουσι ταῦτα οὐ κελεύει, νομοθετῶν τρέφειν τοὺς πατέρας ἐπάναγκες. *Et Solon leonibus hæc non præſcribit; qui, lege*

lege lata, liberis parentes alendi neceſſitatem imponit. Reſpexit hanc legem Theophylactus Simocatta, Epiſt. VII. Τὴν ὑπομάζιον ἵππον ὅταν ἐνδεᾶ τῆς θρεψαμένης θεάσαιντο, καὶ πόῤῥω που τὴν τεκοῦσαν, οἷα συμβαίνει, τὴν τοῦ γεννήματος, δρῶσι τὶ γεννικόν· οὐ γὰρ τῆς ἑαυτῶν ἐπιλανθάνονται φύσεως· καὶ περιθάλπουσι τὸ μονωθὲν, καὶ οὐδὲν δυσχεραίνουσαι, ὥσπερ ἔγγονα συνεχῆ τε καὶ γνήσια. καὶ φύσις μὲν ταύταις οὕτω φρονεῖν. οὐ γὰρ Σόλωνος ἠνάγκασε νόμος. *Lactentem adhuc equum quum nutrice deſtitutam vident, & longius, ut fit interdum, abeſſe matrem, quæ pullum peperit, aliquid maternum faciunt; (neque enim naturæ ſuæ obliviſcuntur;) & fovere relictum non gravantur, tanquam veros, proprioſque, fœtus. Et hæ quidem ita à natura ſunt affectæ: neque enim lex Solonis illas cogit.* Qui negligeret, is inſamia notabatur. Diogenes Laertius, in Solone, lib. I. Δοκεῖ δὲ καὶ κάλλιστα νομοθετῆσαι· Ἐάν τις μὴ τρέφῃ τοὺς γονέας, ἄτιμος ἔστω. *Optime videtur etiam legem tuliſſe: Si parentes quis non alat, eſto infamis.* Alia lex, vinciri jubebat. Curius Fortunatianus, Rhet. lib. I. *Qui parentes non aluerit, vinciatur.* Sed non tenebantur tamen ad præſtanda alimenta ii filii, quos parentes artem nullam docuiſſent. Vitruvius, in Præfatione Lib. VI. *Omnium Græcorum leges cogunt parentes ali a liberis; Athenienſium, non omnes, niſi eos, qui liberos artibus erudiiſſent.* Plutarchus, in Vita Solonis: Νόμον ἔγραψεν, υἱῷ τρέφειν τὸν πατέρα, διδαξάμενον τέχνην, ἐπάναγκες μὴ εἶναι. *Legem tulit, ne filius patrem, qui ipſum artem non docuiſſet, alere cogeretur.* Galenus, in Exhort. Orat. ad Artes: Ἐπαινέσῃ δ᾽ ἄν τις καὶ τὸν Ἀθήνησι νομοθέτην, ὃς τὸν μὴ διδάξαντα τέχνην ἐκώλυε πρὸς τοῦ παιδὸς τρέφεσθαι. *Laudaverit vero aliquis etiam legiſlatorem Athenienſium, qui vetabat filium alimenta dare patri, a quo arte nulla imbutus eſſet.* Sed nec ille tenebatur, quem ex meretrice pater ſuſcepiſſet. Plutarchus, in Solonis Vita: Ἐκεῖνο δὲ ἤδη σφοδρότερον, τὸ μηδὲ τοῖς ἐξ ἑταίρας γενομένοις ἐπάναγκες εἶναι τοὺς πατέρας τρέφειν. *Jam vero illud durius, quod ad alendos parentes non obſtringerentur e meretricibus procreati.* Neque qui ad turpem quæſtum a patre elocatus eſſet. Æſchines, Orat. in Timarchum: Καὶ (λέγει ὁ νόμος,) μὴ ἐπάναγκες εἶναι τῷ παιδὶ ἡβήσαντι τρέφειν τὸν πατέρα, μηδὲ οἴκησιν παρέχειν, ὃς ἂν ἐκμισθωθῇ ἑταιρεῖν. *Et (ait lex,) non neceſſe eſſe puero, ubi adoleverit, ut patrem alat, aut excipiat domicilio, ſi ab eo ad turpem quæſtum elocatus fuerit.* Parentum vero nomine,

Digitized by Google

nomine, nam & hoc dicendum eſt, cenſebantur etiam avus, aviaque; item proavus, & proavia; ſi adhuc in vivis eſſent. Iſæus docet, Orat. VII. Κελεύει γὰρ (ὁ νόμος) τρέφειν τοὺς γονέας. γονεῖς δ' εἰσὶ, μήτηρ καὶ πατὴρ, καὶ πάππος καὶ τήθη· καὶ τούτων μήτηρ καὶ πατὴρ, ἐὰν ἔτι ζῶσιν. *Jubet lex parentes alere. Parentes vero ſunt, pater & mater; & avus, & avia; tum & proavus, ac proavia: ſi quidem ſuperſint.*

CAPUT IV.

Pœna adulteriis varia conſtituta, à Dracone, ac Solone. Ad adulteros quidem, licuit interficere, pecunia mulctare, excæcare, ſtigmate notare: tum & fana iis omnia interdicta. Occidere vero, indemnatos, ab initio non permiſſum: ſed vocare in judicium oportebat.

UT parentum auctoritatem, ita quoque matrimonii dignitatem graviter leges vindicârunt, varia in adulteros pœna. Primus auctor vindicandi adulterii apud Athenienſes Draco memoratur. Pauſanias, Bæoticis. Πρῶτος δὲ οὗτος ὁ Ὑήττος δίκην μοιχείας λαβὼν δῆλός ἐστι· καὶ χρόνῳ ὕστερον, Δράκοντος Ἀθηναίοις θεσμοθετήσαντος, ἐν τοῖς ἐκείνου κατέστη νόμων, οὓς ἔγραφεν ἐπὶ τῆς ἀρχῆς, ἄλλων τε ὁπόσων ἄδειαν εἶναι χρὴ, καὶ δὴ καὶ τιμωρείας μοιχοῦ. *Primum vero hunc Hyettum de adulterio pœnas ſumpſiſſe conſtat. ac poſtea Draco, cum Athenienſibus dediſſet ſanctiones ſuas, ex legibus ejus, quas in magiſtratu ſcripſit, conſtitit, tum quarum rerum aliarum impunitas foret, tum & de adultero pœnas ſumi libere poſſe.* Poſt hunc Solon etiam capitis damnavit. Plutarchus, in ejus Vita. Μοιχὸν ἀνελεῖν τῷ λαβόντι δέδωκε. *Adulterum interficere deprehendenti permiſit.* Hermogenes, in Part. Stat. Ἐξῆν ἀποκτιννύναι καὶ τὸν μοιχὸν καὶ τὴν μοιχευομένην. *Licebat interficere & adulterum. & adulteram.* Syrianus, in Commentario. Μοιχεύοντά τις, κατὰ τὸν περὶ τοῦ μοιχοῦ νόμον, ἀπέκτεινεν. *Adulterum quiſpiam, juxta legem de adulteris,*

teris, interfecit. Et Sopater. Νόμος, τὸν μοιχὸν τεθνάναι. *Lex eſt, adulterum occidi.* Curius Fortunatianus, Rhet. Schol. lib. I. *Adulteros licet occidere.* Marius Victorinus, in Ciceronis Rhet. lib. II. *Adulterum cum adulterâ liceat occidere.* Sulpitius Victor, in Inſtit. Orat. *Adulteros deprehenſos licet occidere.* Itaque conceſſa iſthic cædes erat: ſed qui nollet interficere, pecunia mulctare poterat. Auctor Problematum Rhetoricorum, cap. XX. Νόμος, τὸν μοιχὸν χρήματα διδόναι, ἢ παραυτίκα ἀποθνήσκειν. *Lex eſt, adulterum pecuniam dare, aut ſtatim mori.* Et videre eſt apud Lyſiam, in Orat. de cæde adulteri Eratoſthenis. Κἀκεῖνος ἀδικεῖν μὲν ὡμολόγει, ἠντιβόλει δὲ, καὶ ἱκέτευε, μὴ αὐτὸν κτεῖναι, ἀλλ' ἀργύριον πράξασθαι. ἐγὼ δ' εἶπον, ὅτι οὐκ ἐγώ σε ἀποκτενῶ, ἀλλ' ὁ τῆς πόλεως νόμος· ὃν σὺ παραβαίνων, περὶ ἐλάττονος τῶν ἡδονῶν ἐποίησας, καὶ μᾶλλον εἵλου τοιοῦτον ἁμάρτημα ἐξαμαρτάνειν εἰς τὴν γυναῖκα τὴν ἐμὴν, καὶ εἰς τοὺς παῖδας τοὺς ἐμοὺς, ἢ τοῖς νόμοις πείθεσθαι, καὶ κόσμιος εἶναι. *Et ille fatebatur quidem injuriam, ac ſupplicabat, ne ſe interficerem, ſed pecuniam exigerem: ego vero inquiebam, non me occiſurum ipſum, verum civitatis legem, quam tranſgreſſus, voluptate inferiorem exiſtimaſſet, ac flagitium iſtiuſmodi in uxorem, liberoſque etiam meos, admittere maluiſſet, quam obedientem legibus, ſe prabere.* Hermogenes, de Invent. lib. II. cap. I. Τοὺς μοιχοὺς χρήματα ἀποτιννῦναι (ὁ νόμος κελεύει.) *Adulteros pecuniam pendere (lex jubet.)* Et hæc pœna non duntaxat in uxoribus violatis, verùm etiam in concubinis, conſtituta. Lyſias, in eadem Orat. non multo poſt, ubi de eadem lege illi ſermo. Καὶ οὕτω σφόδρα ὁ νομοθέτης ἐπὶ ταῖς γαμεταῖς γυναιξὶ δίκαια ταῦτα ἡγήσατο εἶναι, ὥστε καὶ ἐπὶ ταῖς παλλακαῖς, ταῖς ἐλάττονος ἀξίαις, τὴν αὐτὴν δίκην ἐπέθηκε. *Atque ipſe legiſlator adeo hac juſta eſſe exiſtimavit, ut in concubinis etiam, dignitate inferioribus, pœnam eandem conſtituerit.*

Nec occidere duntaxat, aut pecunia mulctare, ſed & excæcare licuit. Auctor Problem. Rhet. cap. LVIII. Νόμος ἐκέλευε τὸν μοιχὸν καταλαμβανόμενον τυφλοῦσθαι ἀκρίτως. *Lex jubebat adulterum deprehenſum excæcare indemnatum.* Curius Fortunatianus, Rhet. Schol. lib. I. *Adulteros deprehenſos licet excæcare.*

Quin & ſtigma inurere permittebatur. Hermogenes, Part. Stat. Sect. XIII. Ἔξεστι στίζειν τοὺς μοιχούς. στίζων τις ἀπέκτεινε, καὶ φεύγει φόνου. *Stigma adultero inurere licet. Inurens quiſpiam interfecit, & reus*

fit

ſit cædis. Syrianus. Νόμου ὄντος, τὸν μοιχὸν στίζειν. *Cum lex ſit, mæchum ſtigmate notare.* Marcellinus, Νόμος, τὸν μοιχὸν στίζειν. στίζων τὶς μοιχὸν, ἀπέκτεινε, καὶ κρίνεται φόνου. *Lex eſt, adulterum ſtigmate notare. Notans aliquis, occidit: & damnatur cædis.* Sopater. Ἰατρὸς, τὰ τῶν μοιχῶν ἰώμενος στίγματα κρίνεται. *Medicus, adulterorum curans ſtigmata, condemnatur.*

Neque templum ingredi licebat. Sopater, in Hermogenem. Νόμος, τὸν μοιχὸν εἰς ἱερὸν μὴ εἰσιέναι. *Lex eſt, adulterum non ingredi templum.*

Et interficere quidem, in principio, id eſt, ante Draconis tempora, non licebat. Libanius indicat, Tom. I. Declam. XXXIII. Καὶ λογιζόμενος εὕρισκον τὸν τοὺς νόμους ἐν ἀρχῇ τεθεικότα τῇ πόλει, τὰ μὲν ἄλλα διελόντα καλῶς, καὶ τάς τε ἀρετὰς, ᾗ χρῆν, τετιμηκότα· καὶ τοῖς τὰ ἄλλα ἀδικοῦσιν, οὐ καλῶς προσενηνεγμένον· τοῖς μοιχοῖς δὲ τούτοις οὐ πᾶν ὅσον ἐχρῆν, ἐπινεγκόντα. ἀλλ' ἂν μέν τις ἀφαιρῆται τῶν χρημάτων, ἔδωκεν εὐθὺς ἀμυνομένῳ κτεῖναι. καὶ καθαρὸς ὁ τοῦτο δεδρακὼς νενόμισται. τὴν γυναῖκα δὲ ἂν ἀφαιρῆταί τις τὸν γεγαμηκότα, ἐκβαλὼν, γράφου, φησί. καὶ τοῖς θεοῖς εὔχου δικαστηρίου τυχεῖν. κτεῖναι δὲ, οὐκ ἔδωκεν. *Et cum animo reputans comperiebam, eum, qui leges civitati condiderat, partim quædam pulcre diviſiſſe, & virtutes, quatenus oportuit, honoraſſe; partim cum iis, qui cætera quidem deliquiſſent, non recte egiſſe; adulteris vero iſtis, minime, quod æquum erat, intuliſſe. Verum, ſi quis pecuniis aliquem ſpoliaſſet, hunc conceſſit defendendo ſibi occidere: quique eum occidiſſet, ille purus cenſebatur. At marito ſi uxorem quis ſurripiat, eum ejiciens, defer, inquit, & a diis, ut judicium nanciſcaris, ſupplex pete: at occidere, non conceſſit.*

Et adulterum etiam tantùm voluntate, non effectu, puniebant. Maximus Tyrius, Diſſert. II. Καὶ γὰρ μοιχὸν κολάζει ὁ νόμος, οὐ τὸν δράσαντα μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸν βουληθέντα. *Etenim adulterum lex punit, non duntaxat eum, qui commiſit adulterium, verum etiam qui voluit.*

CAPUT V.

Adulteræ, pariter atque adulteri, occidi poterant. Etiam dote mulctabantur, & ornari vetabantur, tum & ornatarum pæna: vendebantur, & prohibebantur templis: quæ ſi intrare tamen auſæ unquam eſſent, quolibet modo, a quocunque, impune divexabantur, niſi quod occidi haud poſſent. Nec maritis ultra eas retinere in matrimonio licebat: ſi feciſſent, infames erant. Actio adulterii data quinto die menſis deſinentis.

DIximus ſupplicia adulterorum, nunc, ut fœminarum item memoremus, conſectaneum exiſtimo. Eæ vero, uti viri, eadem lege occidi indemnatæ poterant. Hermogenes, citato loco. Ἐξῆν ἀποκτιννῦναι καὶ τὸν μοιχὸν, καὶ τὴν μοιχευομένην. *Licebat interficere & adulterum, & adulteram.* Marius Victorinus, itidem citato loco. *Adulterum cum adultera liceat occidere.* Auctor Proplem. Rhet. cap. LXVI. Τύραννος, μοιχεύων γυναῖκα τινὸς, ἀνῃρέθη ὑπ' αὐτῆς. νόμου κελεύοντος, τὸν μὲν ἀνελόντα τύραννον τιμᾶσθαι δημοσίως· τὴν δὲ μοιχευθεῖσαν, ἀποθνήσκειν· ὁ μὲν ἀνὴρ αὐτῆς, λέγει, αὐτὴν ἀναιρεθῆναι· ἡ δὲ πόλις, λέγει, αὐτὴν τιμηθῆναι. *Tyrannus, adulterium committens cum alterius uxore, ab ea occiditur. Cum lex juberet, publice tyrannicidam honorari, adulteram puniri capite, vult maritus, capitis ſupplicium de ea exigendum eſſe; civitas vero, honorandam ipſam cenſet.*

Etiam dote mulctabantur, eaque cedebat viro. Sopater, in Diviſ. Quæſt. Νόμος, τῆς μοιχευθείσης τὴν προῖκα εἶναι τοῦ ἀνδρός. *Lex eſt, ut dos adulteræ ſit mariti.* Et hinc capiendus eſt Libanii locus, Tom. I. Declam. XXXV. Συλλογίζεται τὸν νόμον, ὑφ' οὗ τὸ μηδὲν ἔχειν τὴν μοιχευομένην διώρισται. *Legem animo revolvit, qua adulteram nil habere definitum eſt.* Et Anonymus, in ejus Declamationis Argumento: Νόμος, τὸν ἄνδρα τὴν προῖκα τῆς μοιχευθείσης κερδαίνειν. *Lex eſt, ut dotem adulteræ vir lucretur.*

Tum

Tum ornari vetabantur: ac, ſi facerent, tum diripere ornatum, veſtimenta lacerare, atque eas verberare; dummodo non interficeret aut mutilaret, integrum cuique erat. Æſchines, Orat. in Timarchum: Ὁ δὲ Σόλων, ὁ τῶν νομοθετῶν ἐνδοξότατος, γέγραφεν ἀρχαίως, καὶ σεμνῶς, περὶ τῆς τῶν γυναικῶν εὐκοσμίας. τὴν γὰρ γυναῖκα, ἐφ᾽ ᾗ ἂν ἁλῷ μοιχὸς, οὐκ ἐᾷ κοσμεῖσθαι. ἐὰν δὲ κοσμῆται, τὸν ἐντυγχάνοντα κελεύει καταῤῥηγνύναι τὰ ἱμάτια, καὶ τὸν κόσμον ἀφαιρεῖσθαι, καὶ τύπτειν, εἰργόμενον θανάτου, καὶ τοῦ ἀνάπηρον ποιῆσαι. *Solon autem, legumlatorum celeberrimus, more antiquo, & graviter, de diſciplina matronarum ſcripſit. Mulierem enim, apud quam adulter fuerit deprehenſus, ornari non ſinit: aut, ſi ornata fuerit, quemvis dilacerare ejus veſtimenta, & ornatum diripere, jubet; & eam verberare: hactenus tamen, ne occidat, mutiletve.*

Etiam venum dabantur. Auctor Probl. Rhet. cap. XXIV. Ἀνὴρ μοιχευθεῖσαν τὴν γυναῖκα, κατὰ τὸν νόμον, ἤγαγε πωλῆσαι· οὐδενὸς δὲ ὠνουμένου, χρῆται αὐτῇ ὡς κακούργῳ ἀνδροπόδῳ. *Vir quidem uxorem adulteram, ut permiſſum lege erat, venum adducit. nemine vero emente, utitur ea tanquam improbo mancipio.* Iterum, cap. XXXVIII. Νόμος ἐκέλευε τὴν μεμοιχευμένην πωλεῖσθαι. *Lex jubebat adulteram vendi.*

Denique fanorum ingreſſu arcebantur: quæ ingreſſæ autem eſſent, has cuivis, quovis modo, dum ne occideret, divexare licitum erat. Demoſthenes, Orat. in Neæram. Λαβὲ δή μοι τὸν νόμον ἐπὶ τούτοις τουτονί, καὶ ἀνάγνωθι· ἵν᾽ εἰδῆτε, ὅτι οὐ μόνον προσῆκεν αὐτὴν ἀπέχεσθαι τῶν ἱερῶν τούτων τοιαύτην οὖσαν, καὶ τοιαῦτα διαπεπραγμένην, τοῦ ὁρᾷν, καὶ θύειν, καὶ ποιεῖν τι τῶν νομιζομένων ὑπὲρ τῆς πόλεως πατρίων, ἀλλὰ καὶ τῶν ἄλλων τῶν Ἀθήνησιν ἁπάντων. ἐφ᾽ ᾗ γὰρ ἂν μοιχὸς ἁλῷ γυναικὶ, οὐκ ἔξεστιν αὐτῇ ἐλθεῖν εἰς οὐδὲν τῶν ἱερῶν τῶν δημοτελῶν, εἰς ὃ καὶ τὴν ξένην, καὶ τὴν δούλην, ἐλθεῖν ἐξουσίαν ἔδοσαν οἱ νόμοι, καὶ θεασομένην, καὶ ἱκετεύσουσαν εἰσιέναι. ἀλλὰ μόναις ταύταις ἀπαγορεύουσιν οἱ νόμοι ταῖς γυναιξὶ μὴ εἰσιέναι εἰς τὰ ἱερὰ τὰ δημοτελῆ, ἐφ᾽ ᾗ ἂν μοιχὸς ἁλῷ. ἐὰν δ᾽ εἰσίωσι, καὶ παρανομῶσι, νηποινεὶ πάσχειν τοῦ βουλομένου, ὅ, τι ἂν πάσχῃ, πλὴν θανάτου. *Age, cape mihi legem his de rebus latam, & lege: ut ſciatis, non decuiſſe tantum eam abſtinere ſacris his, quæ talis eſſet, taliaque patraſſet, nec vel videre, vel immolare, vel facere quicquam pro patrio urbis ritu: ſed cæteris etiam ſacris Athenarum ei eſſe interdi-*

Digitized by Google

terdictum. Cum qua enim muliere deprehenſus fuerit adulter, ei in nullum templum populare licet ingredi, cum in ea & peregrinis mulieribus, & ancillis, liberum aditum præbuerint leges, tum ſpectandi, tum & ſupplicandi gratia: ſolas iſtas mulieres ingreſſu publicorum fanorum leges prohibent, cum quibus adulter fuerit deprehenſus. Sin ingreſſæ fuerint, contemptis legibus, impune quovis modo a quolibet tractari, vita modo dum parcatur. Et poſtea, in verbis legis. Μηδὲ τῇ γυναικὶ ἐξέστω εἰσιέναι εἰς τὰ ἱερὰ τὰ δημοτελῆ, ἐφ' ᾗ ἂν μοιχὸς ἁλῷ· ἐὰν δ' εἰσίῃ, νηποινεὶ πασχέτω, ὅ, τι ἂν πάσχῃ, πλὴν θανάτου. *Neque mulieri ingredi liceat in fana publica, cum qua adulter deprehenſus fuerit. Sin ingreſſa fuerit, impune quidvis in eam liceat, præter mortem.* Cauſa erat, ne matronas, famæ integras, ullo ſuo interventu inquinarent, aut corrumperent. Æſchines, in Timarchum. Τὴν γυναῖκα, ἐφ' ᾗ ἂν ἁλῷ μοιχὸς, οὐκ ἐᾷ (ὁ Σόλων) εἰς τὰ δημοτελῆ ἱερὰ εἰσιέναι, ἵνα μὴ ἀναμαρτήτους τῶν γυναικῶν ἀναμιγνυμένη διαφθείρῃ. *Mulierem, apud quam adulter deprehenſus fuiſſet, non ſinit (Solon) in fana publica ingredi, ne alias, peccati iſtius expertes, permiſta illis, corrumpat.* Nec marito retinere in matrimonio eam licebat, niſi infamis eſſe vellet. Demoſthenes, ibidem. Ἐπειδὰν δὲ ἕλοι τὸν μοιχὸν, (ſunt verba legis,) μὴ ἐξέστω τῷ ἑλόντι συνοικεῖν τῇ γυναικί· ἐὰν δὲ συνοικῇ, ἄτιμος ἔστω. *Poſtquam autem adulterum deprehenderit, ei qui deprehendit, mulierem eam in matrimonio porro habere ne liceat: ſi habuerit, infamis eſto.* Nec judicium dabatur, niſi in eos, eaſve, quos, vel quas, in opere deprehendiſſent. Ulpianus, in L. *Quod* ait, XXIII. D. *Ad legem Jul. de adult. coerc.* clarè exprimit. *Quod ait lex*, IN FILIA ADULTERUM DEPREHENDERIT, *non otioſum videtur. Voluit enim ita demum hanc poteſtatem patri competere, ſi in ipſa turpitudine filiam de adulterio deprehendat. Labeo quoque ita probat: & Pomponius ſcripſit, in ipſis rebus Veneris deprehenſum occidi. Et hoc eſt, quod Solon, & Draco, dicunt*, Ἐν ἔργῳ. Lucianus, in Eunucho. Εἰ δὲ μὴ, ψεύδονται οἱ περὶ αὐτοῦ λέγοντες, καὶ μοιχὸς ἑάλω ποτὲ, ὡς ἄξων (τοῦ Σόλωνος) φησὶν, ἄρθρα ἐν ἄρθροις ἔχων. *Alioqui mentiuntur, qui ferunt eum aliquando in adulterio deprehenſum, membra in membris, ut tabula (Solonis) loquitur, habentem.* Et hoc indicat loquendi modus Oratorum Græcorum, ex verbis legis deſumptus, quo videmus eos uti, in citatis ante verbis. Ἐφ' ᾗ ἂν μοιχὸς ἁλῷ. *In qua adulter*

Digitized by Google

adulter deprehenſus fuerit. Actiones vero adulterii, ut adjungam quoque illud, die menſis deſinentis quinto inſtituebantur. Suidas: Πέμπτῃ φθίνοντος. ἐν ταύτῃ αἱ τῆς μοιχείας γραφαὶ ἐδίδοντο. *Quinto die deſinentis menſis. Hoc dabantur actiones adulterii.*

CAPUT VI.

Pœna in eos qui corpora ſua proſtituerent. Viris, nec remp. adminiſtrare, neve cauſas agere, permiſſum fuit: non legatione fungi, non in publica fana ingredi, nec corona in feſtis uti, neque intra fori ſepta pedem ponere. Fœminis, habere ancillas non permiſſum; nec aurata veſte uti, aut corona item aurea: neque pompam etiam ſequi; aut templum ingredi, atque ſacris intereſſe. Ex his nati, verba facere in rep. vetabantur. Excepti tamen, ſi parentes, aut tutores, proſtituiſſent. Tum lenonum quoque pœna.

VAria quoque corpora proſtituentium pœna erat. Habes ecce verba legis apud Æſchinem, Orat. in Timarchum: Ἄν τις Ἀθηναῖος ἑταιρήσῃ, μὴ ἐξέστω αὐτῷ τῶν ἐννέα ἀρχόντων γενέσθαι, μηδὲ ἱερωσύνην ἱεράσασθαι, μηδὲ συνδικῆσαι τῷ δήμῳ· μηδὲ ἀρχὴν ἀρχέτω μηδεμίαν, μήτε ἔνδημον, μήτε ὑπερόριον, μήτε κληρωτὴν, μήτε χειροτονητήν· μηδὲ ἐπὶ κηρυκείαν ἀποστελλέσθω· μηδὲ γνώμην λεγέτω· μηδὲ εἰς τὰ δημόσια ἱερὰ εἰσίτω· μηδ᾽ ἐν ταῖς κοιναῖς στεφανηφορίαις στεφανούσθω· μηδ᾽ ἐντὸς τῶν τῆς ἀγορᾶς περιρραντηρίων πορευέσθω. ἐὰν δέ τις ταῦτα ποιῇ, καταγνωσθέντος αὐτοῦ ἑταιρεῖν θανάτῳ ζημιούσθω. *Si quis Athenienſis ſe proſtituerit, ei ne liceat in Novemviros cooptari, neque rem divinam facere, nec populi cauſam agere; nec ullo fungi magiſtratu, ſive domi, ſive peregre, ſive ſortito, ſive ſuffragio mandari ſolito: neque fecialis mittatur, neque ſententiam dicat, neque in publica fana ingrediatur, neque in ſolennibus feſtis coronam de more geſtet, neque intra fori ſepta progrediatur. Si quis autem hæc fecerit, impudicitiæ condemnatus, morte mulctetur.* Vides pœnas ſingil-

ſingillatim. Alii ſimpliciter dicunt; non licuiſſe remp. adminiſtrare. Anonymus, in Argumento Orationis de falſa legatione: Νόμος, τὸν ἡταιρηκότα μὴ πολιτεύεσθαι. *Lex eſt, ne quis, qui proſtituit corpus, remp. adminiſtret.* Ac totidem verbis in Argumento Orationis in Androtionem: & Sopater, in Commentario in Hermogenem. Quod autem lex hæc prohibuerit, ne in publico verba faceret, idem quoque Auctores alii atteſtantur. Demoſthenes, in Androtionem. πολλαχόθεν μὲν οὖν ἄν τις ἴδοι τοῦτο· οὐχ ἥκιστα δ' ἐκ τούτου τοῦ νόμου μήτε λέγειν, μήτε γράφειν, ἐξεῖναι τοῖς ἡταιρηκόσιν. *Hoc cum ex aliis multis legibus perſpicitur, tum vero maxime ex hac, quæ vetat, ne ii, qui ſe proſtituerunt, in publico vel dicant, vel agant.* Syrianus, in Hermogenem: Κατὰ τὸν νόμον, τὸν κελεύοντα, τὸν ἑταιρήσαντα μὴ λέγειν. *Juxta legem, quæ eum, qui ſe proſtituit, dicere vetat.* Marius Victorinus, in Cic. Rhet. lib. II. *Impudicus ne concionetur.* Hoc ipſum eſt, quod dicit Diogenes Laertius, in Solone, lib. I. Τόν τε ἡταιρηκότα εἴργειν τοῦ βήματος. *Eum, qui ſe proſtituiſſet, tribunali prohibere.*

Ac de viris quidem iſta: nunc, de fœminis, quæ ſtatuerint, videamus. Atque his habere ancillas, non permiſſum: ſi haberent, eæ publicæ cenſebantur. Curius Fortunatianus, Rhet. Schol. lib. I. *Meretrices ſi ancillas habuerint, ſint publicæ.*

Nec aurata item veſte uti licuit: aut, ſi forte uti auderet, ea quoque publica erat. Curius Fortunatianus, libro citato. *Meretrix aurata veſte ne utatur: ſi uſa fuerit, publicetur.* Verum florida utebantur. Suidas, in E Νόμος Ἀθήνησι, τὰς ἑταίρας ἀνθινὰ φορεῖν. *Lex eſt Athenis, ut meretrices veſtes floridas geſtent.*

Et nec corona aurea permittebatur: quam ſi haberet tamen, etiam illa, uti veſtis, publica erat. Marius Victorinus, in Ciceronis Rhet. lib. II. *Meretrix coronam auream ne habeto: ſi habuerit, publica eſto.*

Immo univerſim nullum plane aurum geſtare ei licuit. Hermogenes, Part. Sect. IV. Ἑταίρα, χρυσία εἰ φοροίη, δημοσία ἔστω. *Meretrix, ſi ornamenta geſtet aurea, publica eſto.*

Pompam quoque cum matronis aliis ducere, templa intrare, & ſacris item intereſſe, vetabatur. Obſervare eſt apud Iſæum, Orat. V. Ἡ δὲ τούτων μήτηρ, οὕτως ὁμολογουμένη οὖσα δούλη, καὶ ἅπαντα τὸν χρόνον

αἰσχρῶς

Digitized by Google

αἰσχρῶς βιοῦσα, ἣν οὐδὲ παρελθεῖν εἴσω τοῦ ἱεροῦ ἔδει, οὐδ' ἰδεῖν τῶν ἔνδον οὐδὲν, οὔσης τῆς θυσίας ταύταις ταῖς θεαῖς, ἐτόλμησε συμπέμψαι τὴν πομπὴν, καὶ εἰσελθεῖν εἰς τὸ ἱερὸν, καὶ ἰδεῖν ἃ οὐκ ἐξὸν αὐτῇ. *Hæc vero iſtorum mater, cum ſit ſerua omnium confeſſione, ac vitam omnem turpiter egerit, quam nec templum intrare decuit, nec videre quæ in eo, cum ſacra his deabus fierent, auſa eſt & pompam proſequi, & templum intrare ac videre quæ nequaquam ei licita.*

Qui ex ea natus eſſet, verba facere in rep. & cauſas agere vetabatur. Sopater, in Hermogenem. Κωλύει λέγειν, τοῦ νόμου ὄντος, τὸν ἐξ ἑταίρας μὴ λέγειν. *Probibet verba facere, quia lex eſt, ne quis ex meretrice natus verba faciat.* Apſines, cap. Περὶ λύσεων. Ὁ νόμος κελεύει τὸν ἐξ ἑταίρας μὴ λέγειν. *Lex vetat e meretrice natum verba facere.*

Excipiebantur tamen, qui inviti a parentibus, aut tutoribus, proſtituti eſſent: & in illos lege agebatur, qui elocaſſent, conduxiſſent. Æſchines, in Timarchum, Διαῤῥήδην γὰρ λέγει ὁ νόμος, ἐάν τινα ἐκμισθώσῃ ἑταιρεῖν, πατὴρ, ἢ ἀδελφὸς, ἢ θεῖος, ἢ ἐπίτροπος, ἢ ὅλως τῶν κυρίων τὶς, κατ' αὐτοῦ μὲν τοῦ παιδὸς οὐκ ἐᾷ γραφὴν ἑταιρήσεως εἶναι, κατὰ δὲ τοῦ μισθώσαντος, καὶ τοῦ μισθωσαμένου. *Lex certe aperte ait: ſi pater, aut frater, aut patruus, aut tutor, aut denique is cujus eſt auctoritas, aliquem mercede proſtituat, non licere puerum accuſare, ſed tam eum qui elocavit, quam qui conduxerit.*

In lenones vero pæna capitis conſtituta, Æſchines alibi, in citata Orat. Καὶ τοὺς προαγωγοὺς γράφεσθαι κελεύει· κἂν ἁλῶσι, θανάτῳ ζημιοῦν. *Lenones item accuſari jubet: & ſi convincantur, capite plecti.* Plutarchus de viginti tantum drachmis ait, in Solone. Ἐὰν δ' ἁρπάσῃ τις ἐλευθέραν γυναῖκα, καὶ βιάσηται, ζημίαν ἑκατὸν δραχμὰς ἔταξε· κἂν προαγωγεύῃ, δραχμὰς εἴκοσι. *Si quis mulierem ingenuam rapuerit, aut violaverit, centum drachmarum mulctam conſtituit: ſi quis vèro lenocinaretur, drachmas viginti.*

Digitized by Google

CAPUT VII.

Leges variæ de ſtupro: quod pecunia, ſive morte, æſtimatum. Ac pecuniæ quidem mulcta, drachmæ mille: ſed ſi in panegyri illatum eſſet decies mille. Alia lex, in corpore libero, ſupplicium mortis; in ſervili, centum talentorum mulctam ſtatuebat. Aliter, in corpore ingenuo, dupli pœna; in muliere conjugata, mors propoſita. Denique, qui vim intuliſſet, pro arbitrio violatæ, aut indotatam eam ducere, aut mortem obire, tenebatur; ſed frequentia delinquentium legis illa pars de nuptiis abrogata eſt. Mulierem quoque, quæ ſe in amorem ſervi projeciſſet, ex lege interficere propinquis datum. Licebat viro uxorem ſuam alteri fruendam tradere.

DE ſtupro, variæ leges erant. Æſchines, Orat. in Timarchum. Ἄν τις Ἀθηναίων ἐλεύθερον παῖδα ὑβρίσῃ, γραφέσθω ὁ κύριος τοῦ παιδὸς πρὸς τοὺς θεσμοθέτας· τίμημα ἐπιγραψάμενος, ὃ ἂν τὸ δικαστήριον καταψηφίσηται. παραδοθεὶς δὲ τοῖς ἕνδεκα, τεθνάτω αὐθημερόν. ἐὰν δὲ εἰς ἀργύριον καταψηφισθῇ, ἀποτισάτω ἐν ἕνδεκα ἡμέραις μετὰ τὴν δίκην, ἐὰν μὴ παραχρῆμα δύνηται ἀποτίνειν. ἕως δὲ ἀποτίσαι, εἰρχθήτω. ἔνοχοι δὲ ἔστωσαν ταῖς αὐταῖς αἰτίαις, καὶ οἱ εἰς τὰ οἰκετικὰ σώματα ἐξαμαρτάνοντες. *Si quis Athenienſis puero ingenuo contumeliam fecerit, is in cujus poteſtate puer eſt, illum apud Sexuiros accuſato: ea litis æſtimatione adſcripta, qua judicium eum condemnaverit. Qui ſi Undecim viris traditus fuerit, eadem die occidatur. Sin ei mulcta pecuniaria irrogata fuerit, intra dies undecim poſt judicium ſoluat, ſi ſtatim ſoluere non poterit: donec vero ſoluerit, in carcere teneatur. Iiſdem porro criminibus ii quoque teneantur, qui ſervilia corpora violaverint.* Ecce tibi, pecunia delictum illud æſtimatum, aut morte, fuit. Ac pecunia, non exigua ſoluebatur. Auctor Problem. Rhet. cap. XXXVII. Νόμου κελεύοντος, τὸν βιασάμενον

χρυσοῦ

χρυσὸν πολὺν διδόναι. *Cum lex jubeat, eum, qui violavit, multum aurum perſolvere.* Pandebantur autem drachmæ mille. Marcellinus, in Hermogenem. Νόμος, τὸν βιασάμενον κόρην Ἀθήνησι, χιλίας διδόναι. *Lex eſt, qui virginem Athenis violaverit, uti mille drachmas ſolvat.* Et iiſdem fere verbis Sopater, in Diviſ. Quæſt. Νόμος, τὸν βιασάμενον κόρην, διδόναι χιλίας. *Lex eſt, ut, qui virginem violaverit drachmis mille luat.* Hinc intelligenda illa Syriani, in Hermogenem. Νόμος, τὸν ἐξιόντα στρατηγὸν εἰς πόλεμον ἔχοι θυγατέρα, παρατίθεσθαι τῷ συστρατηγῷ τὴν θυγατέρα. λαβὼν ἐκεῖνος ἐβιάσατο. ἐπανελθὼν ὁ στρατηγός, κρίνει αὐτὸν δημοσίων ἀδικημάτων· ὁ δὲ, ὡς βιασάμενος, τὰς χιλίας διδόναι. *Lex erat, ut dux exercitus ad bellum exiturus, ſi filiam haberet, eam apud collegam deponeret. ille, acceptam violavit. dux reverſus agit contra eum de publica injuria; ille vero, veluti qui violaſſet, drachmas mille deberi contendit.* Qui in panegyri virginem aliquam violaſſet, drachmas decies mille dabat. Sopater, in Diviſ. Quæſt. Ὁ νόμος διδόσθαι κελεύει τὰς μυρίας, ἐὰν βιάσηται κόρην ἐν πανηγύρει. *Lex jubet dare decies mille drachmas, ſi quis virginem in panegyri violaverit.* Ita intelligendus Sulpitius Victor, in Inſtitut. Orat. *Qui virginem vitiaverit, det decem millia.* Ea ſumma, faciebat centum minas. Auctor Probl. Rhet. cap. XVII. in corpore libero, mortem ſtatuit: in ſervili, talenta centum. Νόμου κελεύοντος, τὸν μὲν ἐλευθέραν βιασάμενον, ἀποθνήσκειν· τὸν δὲ δούλην, ἑκατὸν διδόναι τάλαντα. *Lege jubente, qui liberam violaret, ut capite plecteretur: qui ſervam, ut centum talentis mulctaretur.* Sed hæc alia lex fuerit, & poſteriùs item lata. Lyſias, in hominem ſi quis ingenuum deliquiſſet, dupli pænam: ſi in aliquam conjugatam, mortem dicit conſtitutam, in Oraaione de cæde Eratoſthenis. Ἀκούετε, ἄνδρες, ὅτι κελεύει (ὁ νόμος) ἐάν τις ἄνθρωπον ἐλεύθερον, ἢ παῖδα αἰσχύνῃ βίᾳ, διπλῆν τὴν βλάβην ὀφείλειν· ἐὰν δὲ γυναῖκας ἐφ' αἷσπερ ἀποκτείνειν ἔξεστιν, ἐν τοῖς αὐτοῖς ἐνέχεσθαι. *Auditis, viri, jubere legem, ut, ſi quis hominem ingenuum, puerumve, per vim dedecoret, dupla pæna teneatur: ſi mulieres conjugatas, propter quas occidere licet, iiſdem pænis ſit obnoxius.*

Alia lex, capitis pænam, aut violatæ matrimonium ſtatuebat. Hermogenes, Partit. Sect. IV. Ἡ βιασθεῖσα, ἢ γάμον, ἢ θάνατον, αἱρείσθω τοῦ βιασαμένου. *Violata, aut nuptias, aut mortem ejus qui vim intulit,*

intulit, eligat. Marcellinus, ad eum locum. Ἐβιάσατό τις δύο κόρας κατὰ ταὐτόν. νόμου δὲ ὄντος, ἢ γάμον, ἢ θάνατον, αἱρεῖσθαι τοῦ βιασαμένου, ἡ μὲν, αἱρεῖται τὸν γάμον· ἡ δὲ, τὸν θάνατον. *Violavit aliquis duas virgines, eodem tempore. Cum lex eſſet, ut ejus, qui vim intuliſſet, matrimonium, aut mortem, optaret; illa quidem, nuptias eligit; iſta, mortem.* Eratque matrimonium id ſine dote. Sed cum multi nihilominus iſthic etiam delinquerent, hoc negato, ſola mortis pæna conſtituta fuit. Syrianus, in Hermogenem. Νόμος, τὴν βιασθεῖσαν ἢ γάμον ἄπροικον, ἢ θάνατον, αἱρεῖσθαι τοῦ βιασαμένου. πολλῶν βιαζομένων, γράφει τὶς νόμον, θανάτῳ ζημιοῦσθαι τοὺς βιαζομένους· ἀφῄρηκε γὰρ τὸ, γάμον ἄπροικον αἱρεῖσθαι. *Lex eſt, quæ violata eſt, ut ejus, qui vim intulit, nuptias ſine dote, aut mortem, eligat. Multis nihilominus vim inferentibus, fert quis legem, ut, ſublato ſine dote matrimonio, capite, qui violaſſent. punirentur.*

Si qua mulier in amorem ſervi ſeſe projeciſſet, eam interficere propinquis leges. permittebant. Obſervare eſt apud Philoſtratum, in Hermocrate, Sophiſt. lib. II. Λογιζομένῳ δὲ τὴν αἰτίαν, καὶ ὅτι τὴν μητέρα ἀπέστερξεν ἐπὶ δούλου ἔρωτι, ὁ μὲν, συμβαίνων τοῖς νόμοις φαίνοιτο ἄν, οἳ δεδώκασι τὸ ἐπὶ ταῖσδε αἰτίαις καὶ ἀποκτείνειν· ἡ δὲ. ἀξία μισεῖσθαι καὶ τοῖς μὴ προσήκουσιν, ὑπὲρ ὧν ἑαυτὴν, καὶ τὸν υἱὸν, ᾔσχυνεν. *Verum cauſam expendenti, quod alieno a matre animo fuiſſet, quia illa ſervi amore tenebatur, ipſe quidem, conſentanea legibus feciſſe jure videatur, quæ ob crimina iſtiuſmodi etiam occidere concedunt: iſta vero, digna odio etiam non propinquorum, quod ſeipſam, filiumque, tanto probro affeciſſet.* Licebat tamen viro uxorem ſuam alteri fruendam tradere. Sopater, in Hermogenem. Κατὰ γὰρ τοὺς Ἀττικοὺς νόμους, ἐξῆν τοῖς ἀνδράσι τὰς ἑαυτῶν γυναῖκας ἑτέροις ἐσκομίζειν. *Nam, juxta leges Atticas, licebat viris uxores ſuas ad alios introducere.* Et adducit ibi exemplum cujuſdam, qui filio novercam amanti, ejus copiam feciſſet.

CA-

CAPUT VIII.

Lex ambitus; ejuſque pœna, ſupplicium capitis. Archonti ebrietas capitalis. Eundem neque in Comœdia nominatim traducere, neque verberare, licebat: qui delinquerent, pro delicti qualitate, decem millibus drachmarum, aut infamia, mulctabantur.

LEge ambitus capitis propoſita pœna illiſerat, qui largitione populum, judiceſue, aut magiſtratum, corrupiſſe, aut corrumpere voluiſſe, conuicti forent. Demoſthenes, adverſus Leptinem. Ἔστι δὲ δήπου νόμος ὑμῖν, ἐάν τις ὑποσχόμενός τι, τὸν δῆμον, ἢ βουλὴν ἢ δικαστήριον ἐξαπατήσῃ, τὰ ἔσχατα πάσχειν. *Eſt vero & lex apud vos, ſi quis pollicitationibus, vel populum, vel ſenatum, vel judicium deceperit, eum extremo ſupplicio afficiendum eſſe.* Iterum poſtea. Ἔστιν ὑμῖν νόμος ἀρχαῖος, τῶν καλῶς δοκούντων ἔχειν, ἐάν τις ὑποσχόμενός τι τὸν δῆμον ἐξαπατήσῃ, κρίνειν· κἂν ἁλῷ, θανάτῳ ζημιοῦν. *Eſt vobis lex antiqua, ex iis quæ probatæ ſunt, ſi quis aliquid pollicendo verba populo dederit, ut judicio ſiſtatur; ac conuictus, morte mulctetur.* Iſocrates, Orat. de Pace. πλείστους δὲ τιθέμενοι νόμους, οὕτως ὀλίγον αὐτῶν φροντίζομεν, ὥστε, θανάτου τῆς ζημίας ἐπικειμένης, ἤν τις ἁλῷ δεκάζων, τοὺς τοῦτο φανερώτατα ποιοῦντας στρατηγοὺς χειροτονοῦμεν. *Cum plurimas tulerimus leges, ita parum has curamus, ut, cum pœna capitis in eum ſit ſancita, qui ambitus conuictus fuerit, eos, qui largitionem palam faciunt, imperatores deligamus.*

Archon, ebrius deprehenſus, capite luebat. Diogenes Laërtius, in Solone, ubi ejus leges quaſdam repræſentat. Τῷ ἄρχοντι, ἂν μεθύων ληφθῇ, θάνατον εἶναι τὴν ζημίαν. *Archontem, ſi ebrius deprehenſus foret, capite plectendum eſſe.*

Neque palam in comœdia eum traducere licitum erat. Scholiaſtes Ariſtophanis, ad Nubes. Παρὰ τοῖς Ἀθηναίοις ὁ νόμος φανερῶς ἐκώλυε τὸν ἄρχοντα κωμῳδεῖν. *Apud Athenienſes lex vetabat palam archontem in comœdia traducere.*

Nec licebat verberare: qui feciſſet, decem millibus drachmarum mulctabatur. Sopater, in Diviſ. Quæſt. Ὁ ἄρχοντα τύψας ἀποτινύτω τιμωρείας· ὁ ἰδιώτην, χιλίας. ἄρχων ἄρχοντα ἔτυψε. καὶ ὁ μὲν, αἰτεῖ τιμωρείας· ὁ δὲ, χιλίας δίδωσι. ἡ κατάστασις ἡ τοῦ κατηγόρου ἔχει τὴν γνώμην τῶν θεμένων τῶν νόμων τῶν περὶ τῶν πληγῶν, καὶ τὴν διαφοράν· τίνος ἕνεκεν ἐπὶ μὲν ἰδιώτου, χιλίας ἔταξεν ἐπὶ δὲ ἄρχοντος, μυρίας. Sed corruptus valde ſane iſte locus, & hoc modo corrigendus. Ὁ ἄρχοντα τύψας, ἀποτινύτω μυρίας. *Qui archontem verberaverit, drachmas decies mille ſolvat.* Deinde. Καὶ ὁ μὲν, αἰτεῖ μυρίας. ὁ δὲ, χιλίας δίδωσι. *Et ille quidem, drachmas decies mille petit: ille vero, mille exhibet.* Denique. Ἔχει τὴν γνώμην τῶν θεμένων τὸν νόμον. *Habet mentem eorum, qui legem poſuerunt.* Et occurrit illic poſtea, locis pluribus.

Si quis etiam coronatum verberaſſet, aut conuitiis proſcidiſſet, is infamis cenſebatur. Demoſthenes, in Midiam. Καὶ πάλιν γε τὸν ἄρχοντα, ταυτὸ τοῦτο. ἐὰν μὲν ἐστεφανωμένον πατάξῃ τις, ἢ κακῶς εἴπῃ, ἄτιμος ἔστω. *Ac rurſum de archonte, idipſum eſto. quique coronatum verberaverit, aut convitiis proſciderit, infamis eſto.* Ad conuitia quod attinet, exſtat etiam de iſtis locus Lyſiæ, in Orat. Pro Milite. Τοῦ μὲν νόμου διαῤῥήδην ἀγορεύοντος, τοὺς ἀρχὴν ἐν τῷ συνεδρίῳ λοιδοροῦντας ζημιοῦν, ἀκηκόατε. *Legem, quæ diſerte iubet magiſtratui, in conſeſſu conuitiantem mulctare, audiviſtis.*

C A-

CAPUT IX.

Novorum armorum inventori præmium poſitum. Qui arma hoſti dediſſet, infamis erat: qui alteri omnem armaturam conceſſiſſet, reus capitis habebatur. Libanii locus illuſtratus. Qui deſeruiſſet ordinem, capite luebat: etiam, quicunque ex acie profugiſſet, clypeumve abjeciſſet: at qui eum amiſiſſet, drachmis quingentis luebat. Nec oppignerare item arma licitum. Si quis ſe equitibus inſeruiſſet, non probatus, bonis omnibus excidebat, & infamia notabatur. Lyſiæ locus emendatus.

QUi nova arma inveniſſet, cum præmio donari lex jubebat. Syrianus, in Hermogenem. Νόμος, τὸν καινὸν ὅπλον εὑρηκότα, δωρεὰν λαμβάνειν. *Lex eſt, qui nova arma invenit, ut præmio cohoneſtetur.* Et alio loco. Νόμος, τὸν καινὸν ἐπιδείξαντα ὅπλον, γέρας λαμβάνειν. *Lex eſt, qui nova oſtenderit arma, is ut premium accipiat.*

Qui arma ſua hoſti daret, is infamia mulctababatur. Syrianus, in eodem Commentario. Καὶ νόμος, τὸν ἀποδυόμενον τὰ ὅπλα, ἄτιμον εἶναι. *Et lex jubet, qui arma dediſſet, eum ipſum infamem eſſe.*

Qui vero omnem armaturam ſuam alteri conceſciſſet, reus capitis cenſebatur. Sopater, ibidem. Νόμος, τὸν ἀποδόντα τὴν σκευὴν θανάτῳ ζημιοῦσθαι. *Lex jubet eum, qui armaturam ſuam alienaverit, morte puniri*, Huc pertinet Libanii locus, Tom. I. de clam. XVII. Καὶ νόμον μὲν ὑμεῖς τεθείκατε ἄν τις ὡς Φίλιππον ὅπλα ἄγων ἁλῷ, ἢ σκεύη τριηραρχικὰ, θάνατον εἶναι τὴν ζημίαν. *Si quis ad Philippum arma ferre convincatur, aut armaturam ad triremium præfectos pertinentem, capite luat.* Quæ vero in armatura cenſita fuerit, docet Apſines, in Arte Rhetorica. Ξίφος εἶχεν, ὑποδήματα εἶχεν, χρυσίον, ἐσθῆτα, ἀσπίδα, δόρυ, πάντα ὅσα σκευὴ κέκληται. *Gladium habuit, calceos habuit, aurum, veſtem, ſcutum, haſtam: & quæcunque armaturæ nomine comprehenduntur.*

Ariſto-

Ariſtoteles tria dicit lege prohibita in militia, Ethic. Nicom. lib. v. cap. I. Προστάττει δ' ὁ νόμος, καὶ τὰ τοῦ ἀνδρείου ἔργα ποιεῖν· οἷον μὴ λείπειν τὴν τάξιν, μηδὲ φεύγειν, μηδὲ ῥίπτειν τὰ ὅπλα. *Jubet vero lex, etiam viri fortis opera facere: nempe, ordinem non deſerere, neque fugere, neque arma item abjicere.* Nunc hæc ordine explicemus.

Qui deſeruiſſet ordinem, mortis reus cenſebatur. Syrianus, in Hermogenem. Νόμος, τὸν λιπόντα τὴν τάξιν ἀναιρεῖσθαι. *Lex eſt, qui ordinem deſeruerit, ut e medio tollatur.* Auctor Problem. Rhet. cap. XL. Νόμος ἐκέλευε, τὸν λιπόντα τὴν τάξιν ἐν πολέμῳ ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ ἀναιρεῖσθαι. *Lex jubebat, qui in bello ordinem deſeruiſſet, ut ab imperatore is occideretur.* Curius Fortunatianus, Rhet. Schol. lib. I. *Deſertor capite plectatur. Deſertor quidam fortiter fecit, vult petere præmium.* Marius Victorinus in Ciceronis Rhet. lib. II. *Lex jubet: deſertor capite puniatur.* Calpurnius Flaccus, Declam. XV. *Deſertor capite puniatur.* Meminit legis de puniendis deſertoribus etiam Lyſias, Orat. in Alcibiadem.

Qui ex acie ſe in fugam conjeciſſet, itidem capitis damnabatur. Marcellinus, in Hermogenem. Νόμος, τὸν καταστείχοντα φυγάδα θανάτῳ ζημιοῦσθαι. *Lex revertentem profugum occidere jubet.* Et Syrianus. Νόμος, τοὺς καταστείχοντας φυγάδας ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ θανάτῳ ζημιοῦσθαι. *Lex eſt, ut profugi, cum redierint, ab imperatore capitis ſupplicio afficiantur.* Cyrus Sophiſta, de diff. ſtat. Ἐξῆν ἀναιρεῖν τοὺς φυγάδας. *Licebat profugos interficere.*

Qui clypeum abjeciſſet, capite luebat. Sopater, in Hermogenem. Νόμος, τὸν ῥίψασπιν θανάτῳ ζημιοῦσθαι. *Lex eſt, qui clypeum abjecerit, capite plecti.*

Qui non bene cuſtoditum amiſiſſet, quingentis drachmis mulctabatur. Ita capio Lyſiam, Orat. in Theomneſtum. Καίτοι περὶ μὲν τοῦ ῥῖψαι, οὐδὲν τῷ νόμῳ εἴρηται. ἐὰν δέ τις εἴπῃ, ἀποβεβληκέναι τὴν ἀσπίδα, πεντακοσίας δραχμὰς ὀφείλειν κελεύει. *Cum tamen de abiciendo quidem, nihil lex dicat: ſed, ſi quis dicat, amiſiſſe clypeum, mulctam indicit drachmas quingentas.* Ad hæc;

Neque oppignerare arma licebat. Suidas, in Ἐνέχυρον. Φαίνεται δὲ καὶ τῶν ἀπηγορευμένων εἶναι, μὴ θεῖναι τὰ ὅπλα ἐνέχυρα. λέγει οὖν περὶ τῆς πενίας ὁ κωμικὸς, ὅτι αὐτὴ τῇ ἑαυτῆς βίᾳ ἀναγκάζει καὶ τοὺς νόμους παραβαίνειν, τοὺς θεσπίζοντας, ὅπλα ἐνέχυρα μὴ τιθέναι. *Videtur*

vero

Digitized by Google

vero etiam vetitum fuiſſe, arma oppignorare. Itaque de paupertate dicit Comicus; quod ſua vi cogat tranſgredi leges, quæ ſanxerunt, ne arma oppignerentur. Verba Comici, quæ reſpexit, iſta ecce ſunt e Pluto Ariſtophanis.

Ποῖον γὰρ οὐ θώρακα, ποίαν ἀσπίδα,
Οὐκ ἐνέχυρον τίθησιν ἡ μιαρωτάτη.

Nam quam loricam, aut quem clypeum,
Non oppigneravit hæc ſceleſtiſſima?

Ad quem locum Scholiaſtes, Φαίνεται ἀπηγορευμένον εἶναι, μὴ θεῖναι τὰ ὅπλα ἐνέχυρα. *Videtur prohibitum fuiſſe, ne arma pignori darentur.*

Ut autem deſerere ordinem capitale omnino erat; ita ſi quis ſe equitibus miſcuiſſet, antequam probatus eſſet, bonis omnibus mulctatus, etiam infamia notabatur. Eſt inſignis in rem iſtam locus Lyſiæ, Orat. in Alcibiadem. 1. Ἐγὼ δ' ἡγοῦμαι διὰ τοῦθ' ἡμᾶς δικαίως ἂν αὐτῷ ὀργίζεσθαι, ὅτι, τοῦ νόμου κελεύοντος, ἐάν τις ἀδόκιμος ὢν ἱππεύῃ, ἄτιμον εἶναι, ἐτόλμησεν ἀδόκιμος ὢν ἱππεύειν. καί μοι ἀνάγνωθι τὸν νόμον. ΝΟΜΟΣ. Ὅτι τοίνυν εἰς τοῦτ' ἦλθε πονηρίας, καὶ οὕτως ὑμῶν κατεφρόνησε, καὶ τοὺς πολεμίους ἔδεισε, καὶ ἱππεύειν ἐπεθύμησε, καὶ τῶν νόμων οὐκ ἐφρόντισεν, ὥστε οὐδὲν αὐτῷ τῶν κινδύνων ἐμέλησεν, ἀλλ' ἐβουλήθη καὶ ἄτιμος εἶναι, καὶ τὰ χρήματα αὐτοῦ δημευθῆναι, καὶ ταῖς τῶν κειμένων ζημίαις ἔνοχος γενέσθαι, μᾶλλον ἢ μετὰ τῶν πολιτῶν εἶναι, καὶ ὁπλίτης γενέσθαι. *At ego exiſtimo, nos jure ipſi ſuccenſere, quod non probatus, equitare auſus fuerit: cum lex jubeat, infamem eſſe, quiſquis, antea non probatus, equitaverit. Ac legem quidem mihi recita.* LEX. *Itaque huc perverſitatis ipſe venit, atque ita vos contempſit, timuitque etiam hoſtes, ut voluerit equitare, nec periculorum iſtorum rationem ullam habuerit, verum & infamis eſſe, & mulctari bonis ſuis, atque pœnis, quotquot conſtitutæ, affici, potius duxerit, quam cenſeri inter cives, ac militia gravis armaturæ fungi.* Sed in fine mendum cenſeo. Quid enim, an equites Athenienſes non cenſendi inter cives? Quis id ſanus affirmaverit? Ergo emendo. Μᾶλλον ἢ μετὰ τῶν ὁπλιτῶν εἶναι. *Potius quam cum gravis armaturæ militibus cenſeri.* Ac non licuiſſe inter

D equites

equites adſciſci, niſi probatos, indicat ejuſdem Lyſiæ iſte locus, in Orat. Pro Mantitheo. Ἑτέρων ἀναβάντων ἐπὶ τῶν ἵππων ἀδοκιμάστων παρὰ τὸν νόμον. *Aliis equos inſcendentibus, cum probati nondum eſſent, contra legem.*

CAPUT X.

Militare vetabantur, qui ægroti, aut infames. Qui ter fortiter feciſset, præmium quidvis petebat: tum deinceps a militia vacabat, & in templo arma cuncta conſecrabat. Qui hoſtilem aciem perrupiſſet, itidem quodcunque præmium poſtulabat: ſicut etiam, quiſquis urbem conſervaſſet. Qui in bello mutilati, ex ærario alebantur, ex lege Piſiſtrati. Qui in bello cecidiſſent, ipſis pariter, ac parentibus quoque eorum, liberiſque, ſummus honos habebatur. Ipſi quidem, domum relati, ſumptu publico ſepulti; & ſacris, ludis, funebrique oratione, quam dicebant primo patres, inde optimi oratores, honeſtati. Parentes vero, ab injuria qualicunque vindicati. Liberi, publice educati, uſque ad pubertatis tempus: hinc remiſſi domum ſuam, & donati univerſa armatura. Ludorum funebrium uti & orationum, ab oratoribus habitarum, origo denique indicata.

ARcebantur a militia, quotquot morbo laborarent. Sopater, in Diviſ. Quæſt. Νόμος, τὸν νοσοῦντα μὴ στρατεύεσθαι. *Lex vetabat militare male habentem.*

Etiam infamis quiſque. Marius Victorinus, ad Ciceronis Rhet. lib. II. *Infamis ne militet.*

Qui ter fortiter feciſſet, is quod vellet poſtulare præmium poterat. Sopater, in Hermogenem. Νόμος, τὸν τρὶς ἀριστεύσαντα αἰτεῖν ὃ βούλεται. *Lex eum, qui ter fortiter feciſſet, præmium quodvis petere jubet.* Idem, in Diviſ.

Diviſ. Quæſt. Νόμος, τὸν ἀριστέα λαμβάνειν ἣν βούλεται δωρεάν. *Lex eſt, qui fortiter fecit, ut præmium, quod velit, accipiat.* Auctor Problem. Rhet. cap. II. Νόμος ἐκέλευε, τὸν ἀριστεύσαντα ἐν πολέμῳ λαβεῖν, ὅπερ ἂν αἰτήσηται. *Lex jubebat, eum, qui fortiter in bello fecerat, accipere quicquid peteret.* Ac videndus idem rurſum, cappp. XIX. LI. LX. Et id quidem intra diem triceſimum. Sopater, in Diviſ. Quæſt. Νόμος, ἐντὸς ἡμερῶν τριάκοντα τὸν ἀριστέα λαμβάνειν τὸ γέρας. *Lex eſt, ut, qui fortiter fecit, intra dies triginta præmium accipiat.* Neque hoc tantum illi honoris ergo datum, verum etiam ut deinceps a militia vacaret. Calpurnius Flaccus, Declam. XV. *Ter vir fortis, militia vacet.* Itaque arma univerſa in templo aliquo dedicabat. Syrianus, in Hermogenem. Νόμος τὸν ἀριστέα εἰς ἱερὸν τὴν πανοπλίαν ἀνατιθέναι. *Lex eſt, qui fortiter fecit uti arma univerſa in templo conſecret.* Hinc ille apud Calpurnium Flaccum, in citata Declamatione. *Conſecrata jam dudum arma depoſui.*

Qui hoſtilem quoque aciem perrupiſſet, itidem, quod vellet, præmium poſtulabat. Syrianus, in Hermogenem. Νόμος, τὸν ῥήξαντα τὴν φάλαγγα τῶν πολεμίων, αἰτεῖν ἣν βούλεται δωρεάν. *Lex eſt, qui phalangem hoſtium perrupiſſet, ut præmium, quod vellet, peteret.* Et Marcellinus. Νόμος, τὸν πρῶτον διαρρήξαντα τὴν φάλαγγα τῶν πολεμίων ἀξιοῦσθαι δωρεᾶς. *Lex eſt, qui primus hoſtium phalangem perrupiſſet, ut præmio honeſtaretur.*

Pari modo, quiſquis urbem conſervaſſet. Libanius, Tom. I. Declam. XXXI. Ἐντεῦθεν ὑμῖν, ὡσπερεὶ κῆρυξ, ὁ νόμος βοᾷ· δότε τῷ σεσωκότι τὴν πόλιν ἣν βούλεται δωρεάν. *Hinc vobis lex, ceu præco, clamat: date urbis ſervatori præmium, quodcunque volet.*

Qui in bello mutilati, ex ærario alebantur. Syrianus, in Hermogenem. Τοῦ νόμου κελεύοντος τοὺς πηροὺς τρέφεσθαι ἐκ τοῦ ταμείου. *Lege jubente, ut mutilati ex ærario alantur.* Ariſtides de iiſdem capiendus, in Panathenaica. Μόνοι δ᾽ ἁπάντων ἀνθρώπων ἐνομίσατε, τοὺς ἀδυνάτους τῶν πολιτῶν δημοσίᾳ τρέφειν. *Soli omnium hominum lege ſanxiſtis, ut publice invalidi cives alerentur.* Erat autem lex hæc lata a Piſiſtrato; ut de eo auctor nobis eſt Plutarchus, in Solone. Καὶ νόμους αὐτὸς (ὁ Πεισίστρατος) ἑτέρους ἔγραψεν· ὧν ἐστὶ καὶ ὁ τοὺς πηρωθέντας ἐν πολέμῳ δημοσίᾳ τρέφεσθαι κελεύων. *Et leges ipſe (Piſiſtratus) alias ſcripſit: inter quas & illa eſt, quæ in bello mutilatos publice alere jubet.*

Qui in bello cecidiſſent, ipſis pariter, ac parentibus, liberiſque item eorum, ſummus honos habebatur. Ac ipſorum quidem corpora Imperator reportare tenebatur. Sulpitius Victor, in Inſtit. Orat. *Imperator militum corpora in prælio peremptorum revehebat in patriam: orta tempeſtate, cadavera abjecit. Accuſatur, quod læſerit Remp.* Hinc ſepulti ſumptu publico, ſacris item, atque ludis, honorati: liberique publice educabantur. Leſbonax, in Protreptico. *Ποῖος ἡδίων θάνατος; τίνες εὐκλεέστεροι οἱ ἀποθανόντες; δημοσίου τάφου ἀξιοῦνται. θυσίαι ἐπὶ τούτοις γίγνονται. ἀγῶνες ἐπὶ τούτοις τίθενται. ἀντὶ θνητοῦ σώματος ἀθάνατον μνῆμα καταλείπουσιν. οἱ δὲ τούτων παῖδες δημοσίᾳ ἐκτρέφονται.* *Quænam mors dulcior? aut quorum poſt mortem major gloria eſt? ſepulcro publico digni eſſe exiſtimantur, ſacra in honorem eorum peraguntur, ac pro corpore mortali monumentum immortale relinquunt: liberi vero eorum publice enutriuntur.* De publico funere, & oratione funebri, eſt Demoſthenis iſte locus, in Orat. adverſus Leptinem. *Πρῶτον μὲν γὰρ μόνοι τῶν πάντων ἀνθρώπων ἐπὶ τοῖς (ἐν πολέμῳ) τελευτήσασι δημοσία τὰς ταφὰς ποιεῖσθε, καὶ λόγους ἐπιταφίους, ἐν οἷς κοσμεῖτε τὰ τῶν ἀγαθῶν ἀνδρῶν ἔργα.* *Primum enim ſoli omnium mortalium eos, qui in bello ceciderunt, publice ſepelitis, & orationibus funebribus ornatis, in quibus facta virorum fortium prædicantur.* Quod liberi educarentur, etiam Diogenes Laertius tradit, in Solone, lib. 1. *Μόνον ἐκείνων τῶν ἐν τοῖς πολέμοις τελευτησάντων, ὧν καὶ τοὺς υἱοὺς δημοσίᾳ τρέφεσθαι καὶ παιδεύεσθαι.* *Tantum eorum, qui in bellis cecidiſſent: quorum liberos publice alendos eſſe, & docendos.* Alebantur vero uſque ad pubertatem: tunc, donati integra etiam armatura, domum ſuam remittebantur. Ariſtides, in Panathenaica ſua. *Μόνοι δ' ἁπάντων ἀνθρώπων τρία ταῦτ' ἐνομίσατε. τῶν μὲν ὑπὲρ τῆς πόλεως τελευτησάντων, αὐτῶν μὲν ἐπαίνους ἐπὶ ταῖς ταφαῖς καθ' ἕκαστον ἔτος λέγειν· τοὺς δὲ παῖδας δημοσίᾳ τρέφειν ἄχρις ἥβης, καὶ τηνικαῦτα ἀποπέμπειν ἐπὶ τοὺς πατρῴους οἴκους μετὰ τῶν πανοπλιῶν· τοὺς δ' ἀδυνάτους τῶν πολιτῶν δημοσίᾳ τρέφειν.* *Soli autem omnium hominum tria hæc ſanxiſtis lege: ut, qui pro patria obiiſſent, cum ipſi quotannis ad ſepulcra publice laudarentur, tum eorum quoque liberi uſque ad pubertatem publico ſumptu alerentur, poſtea paternam domum integra cum armatura remittendi: debileſque item cives publice nutrirentur.* Nec duntaxat liberis proſpectum fuit, verum etiam parentibus: quos injuria

ria ulla afficere, lex vetabat. Plato docet, in Menexeno. Τῆς δὲ πόλεως ἴσε που καὶ αὐτοὶ τὴν ἐπιμέλειαν, ὅτι, νόμους θεμένη περὶ τοὺς τῶν ἐν τῷ πολέμῳ τελευτησάντων παῖδάς τε καὶ γεννήτορας, ἐπιμελεῖται, καὶ διαφερόντως τῶν ἄλλων πολιτῶν προςτέτακται τῇ ἀρχῇ, ἥπερ μεγίστη ἐστιν, ὅπως ἂν οἱ τούτων μὴ ἀδικῶνται πατέρες τε καὶ μητέρες. τοὺς δὲ παῖδας, συνεκτρέφει αὐτή. *Et ipſi reip. curam noſtis; quæ, cum leges ferret de eorum, qui in bello cecidiſſent, liberis, ac parentibus, ſupremo magiſtratui mandavit, ut curaret, ne in bello defunctorum parentes, ſupra cæteros cives omnes, injuria ulla afficerentur: liberos vero, ipſa una educat.* Obſerua autem, in citatis Ariſtidis ſtatim verbis, virtutem eorum ad ſepulcra annis ſingulis laudatam: id ipſum vero uti facerent, honoris ergo, parentibus eorum datum. Ecce tibi apud Polemonem, in lemmate Orationis funebris, quæ Cynægiro dicta fuit, & Callimacho. Νόμου ὄντος Ἀθήνησι, τὸν πατέρα τοῦ ἄριστα ἀποθανόντος ἐν πολέμῳ λέγειν τὸν ἐπιτάφιον, Καλλιμάχου καὶ Κυναιγείρου πατέρες δικάζονται. *Cum lex ſit Athenis, ut pater ejus, qui in bello fortiſſime cecidit, orationem funebrem dicat, Callimachi & Cynegiri patres in judicio contendunt.* Unde mox, in Declamatione ipſa, Callimachi pater. Διὰ ταῦτα ἐμοὶ τὸν λόγον προσήκειν μᾶλλον δίκαιον. ὑπ' ἐμοῦ γὰρ δεῖ καὶ λέγοντος καλῶς τιμηθῆναι τὸν τάφον, ὃν ἐκόσμησα τῷ πολλῷ μου νεκρῷ. *Propterea mihi juſtius oratio convenit. etenim me dicente oportet pulcre honorari ſepulcrum, quod ingenti cadavere meo ornavi.* Poſt Mardonium profligatum, ut hoc optimis oratoribus mandaretur, conſtitutum eſt. Diodorus Siculus, in ea hiſtoria, lib. XI. Καὶ νόμον (ὁ τῶν Ἀθηναίων δῆμος) ἔθηκε, λέγειν ἐγκώμιον τοῖς δημοσίᾳ θαπτομένοις τοὺς προαιρεθέντας τῶν ῥητόρων. *Et legem (populus Athenienſis) poſuit, ut virtutem eorum, qui publica ſepultura honeſtati forent, delecti ad hoc oratores prædicarent.* Quod ad ludos autem attinet, etiam illi eo tempore inſtituti. Diodorus, loco citato. Ὁμοίως δὲ καὶ ὁ τῶν Ἀθηναίων δῆμος ἐκόσμησε τοὺς τάφους τῶν ἐν τῷ Περσικῷ πολέμῳ τελευτησάντων, καὶ τὸν ἀγῶνα τὸν ἐπιτάφιον τότε πρῶτον ἐποίησε. *Ad hunc modum Athenienſium quoque populus ſepulcra eorum, qui bello Perſico ceciderant, exornavit: & funebrium tunc ludorum certamen primum inſtituit.*

Digitized by Google

CAPUT XI.

Dux exercitus eſſe non poterat, qui litem in judicio haberet; nec qui antea non militaſſet, liberoſve non haberet, neve electus item eſſet. Electus, revocari haud poterat. In bellum exiturus, filiam, ſi quam haberet, apud collegam deponebat. Bellum non decernebatur, niſi poſt deliberationem tridui: nec educebatur miles, ante diem menſis ſeptimum: neque prælium commiſſum, niſi agnum, quem mittebant per præconem, hoſtium quidam accepiſſet. Ea re quid indicatum. Poſt victoriam, præda ad ducem pertinebat.

IN exercitus imperatore eligendo, varia cavebant leges. Inter iſta,

Ne cum quoquam in judicio litem haberet. Syrianus, in Hermogenem. Νόμος, τὸν στρατηγὸν μὴ ἔχειν δίκας. *Lex eſt, ne exercitus imperator lites habeat.*

Neque eum legere permiſſum fuit, qui non ante militaſſet. Syrianus, in eundem. Νόμος, τὸν ἀστράτευτον μὴ στρατηγεῖν. *Lex eſt, qui non militavit, ne exercitum ducat.*

Nec, qui liberis careret. Auctor Problem. Rhet. cap. III. Νόμος ἐκέλευε, τὸν ἄπαιδα μὴ στρατηγεῖν. *Lex eum, qui liberos non haberet, exercitum ducere prohibebat.* Sopater, in Hermogenem. Νόμος, τὸν ἄπαιδα μὴ στρατηγεῖν. *Lex eſt, qui liberos non habet, ne exercitum ducat.*

Neque illi ducere permiſſum fuit, qui non electus eſſet. Sopater alibi, ad eundem. Νόμος, τὸν ἀχειροτόνητον μὴ στρατηγεῖν. *Lex eſt, ne quis non electus exercitum ducat.*

Poſtquam autem lectus foret, & exercitum eduxiſſet, ne liceret revocare, cautum eſt ab Alcibiade. Scholiaſtes Aphthonii. Ἀλκιβιάδης, μετὰ τὴν Κύζικον, εἰσφέρει νόμον, μηδένα στρατηγὸν ἐκ τοῦ στρατοπέδου ἀνακα-

ἀνακαλεῖσθαι. *Alcibiades, poſt res apud Cyzicum geſtas, legem ſtatuit, ne dux quiſpiam ab exercitu revocetur.*

In bellum autem egreſſurus, filiam, ſi forte haberet, apud collegam deponebat. Syrianus, in Hermogenem. Νόμος, τὸν ἐξιόντα στρατηγὸν ἐπὶ πόλεμον, εἰ ἔχοι θυγατέρα, παρατίθεσθαι τῷ συστρατηγῷ τὴν θυγατέρα. *Lex eſt, ut dux exercitus, ad bellum exiens, filiam, ſi habeat, apud collegam deponat.*

Bellum vero antequam decerneretur, triduo deliberare lex jubebat. Apſines, cap. Περὶ καταστάσεως· Νόμου ὄντος, ἐν τρισὶν ἡμέραις βουλεύεσθαι περὶ πολέμου, ἀξιοῦντος Δημοσθένους ἐξιέναι αὐθημερὸν, Αἰσχίνης ἀνθίσταται. *Cum lex juberet, triduum de bello deliberare, ac Demoſthenes uno eodemque die exeundum cenſeret, Æſchines reſiſtit.* Marcellinus, in Hermogenem. Νόμος ἐκέλευε, ἐν τρισὶν ἡμέραις περὶ πόλεμον βουλεύεσθαι. *Lex jubebat, per tres dies de bello deliberare.* Syrianus. Ὥσπερ ἐποίησε Δημοσθένης, τὴν Ἐλάτειαν Φιλίππου καταλαβόντος, λύσας τὸν νόμον, τὸν ἐν τρισὶν ἡμέραις βουλεύεσθαι περὶ πολέμου προστάττοντα. *Quemadmodum Demoſthenes fecit, cum, capta a Philippo Elatea, legem, quæ triduum de bello deliberandum ſtatuebat, abrogaſet.*

Ac, cum jam decretum eſſet, educere exercitum ante ſeptimum menſis diem non licebat. Suidas. Ἀθήνησιν ἀπείρητο, ἐντὸς ἑβδόμης στρατιὰν ἐξάγειν. *Vetitum Athenis erat, exercitum educere ante diem ſeptimum.* Plenius Heſychius. Ἀπείρητο Ἀθήνησι, στρατιὰν ἐξάγειν πρὸ τῆς τοῦ μηνὸς ἑβδόμης. *Interdictum Athenis erat, exercitum educere ante ſeptimum menſis diem.* Ac totidem verbis Zenobius, Cent. III. Proverb. LXXIX. & Lucillus Tarrhæus, in Collect. Proverb. in Ἐντὸς ἑβδόμης.

Poſtquam vero exercitus eductus eſſet, pugnam inire non licebat, antequam emiſſum agnum hoſtium quis, hunc exſpectans, accepiſſet. Heſychius. Νόμος ἦν Ἀθήνησι, μὴ πρότερον συμβάλλειν, πρὶν ἢ τὴν ἄρνα προσμένων τις λάβῃ τῶν πολεμίων. *Lex erat Athenis, non ante confligere, quam agnum aliquis hoſtium, qui exſpectabat, accepiſſet.* Ac quid ſibi hac re vellent, docet Diogenianus, Cent. II. Proverb. XCVI. Οἱ πόλεμον αἱρεῖν βουλόμενοι, κήρυκα ἔπεμπον, ἄρνα ἐπιφερόμενον, ὃν ἠφίει ἔνδον· ἐνδεικνύμενος, μηλόβοτον αὐτῶν τὴν οὐσίαν ἔσεσθαι, καὶ τὴν πόλιν. *Qui ſuſcipere bellum vellent, præconem mitte-*

Digitized by Google

mittebant, agnum afferentem, quem intro dimittebat; ſignificans, ipſorum bona, atque urbem, ovibus depaſcendam fore. Lucillus Tarrhæus, in Ἄρνα προβάλλειν. Οἱ πολεμεῖν βουλόμενοι, κήρυκα ἔπεμπον, ἄρνα ἐπιφερόμενον, ὃς ἠφίει ἔνδον τὸν ἄρνα. μηλόβοτον τὴν πόλιν αὐτῶν ἐκ τούτων δηλοῦντες ἔσεσθαι. *Qui bellum gerere cuperent, præconem mittebant, agnum afferentem, & eum intro dimittentem: ea re oſtendens fore, ut eorum urbem agni etiam depaſcerentur.*

Poſt commiſſum autem prælium, ſi ſuperiores eſſent, præda ad exercitus ducem pertinebat. Syrianus, in Hermogenem. Νόμος, τὰ εὑρισκόμενα λάφυρα τοῦ στρατηγοῦ εἶναι. *Lex eſt, ut ſpolia inventa ſint ducis.*

CAPUT XII.

Diſtractis factione civibus, non licebat inter partem utramque medium conquieſcere. Legis ratio, & peccantium hiç pæna: ſed quæ varie memoratur.

IN diſſidio inteſtino, qui ſe neutri parti adjungeret, ex Solonis lege quadam infamis erat. Plutarchus, in ejus Vita. Τῶν δ' ἄλλων αὐτοῦ νόμων, ἴδιος μὲν μάλιστα, καὶ παράδοξος, ὁ κελεύων ἄτιμον εἶναι, τὸν ἐν στάσει μηδετέρας μερίδας γενόμενον. *Ex cæteris ejus legibus, peculiaris quidem maxime eſt, ac præter communem opinionem, illa quæ eum, qui in ſeditione partem neutram ſequutus fuiſſet. infamem eſſe jubet.* Item, de Sera numinis vindicta. Παραλογώτατον δὲ τὸ τοῦ Σόλωνος, ἄτιμον εἶναι, τὸν ἐν στάσει πόλεως μηδετέρᾳ μερίδι προσθέμενον. *Alieniſſimum vero a ratione etiam iſtud Solonis; ut infamis ſit, qui in ſeditione neutri ſe parti adjunxerit.* Ac rurſum occurrit, in Præceptis reip. ger. & de ſolertia animalium. Joannes Cantacuzenus, Hiſt. lib. IV. cap. XIII. *Lycurgi legum parum obſervantes, uni tantum Solonis ſtudioſe obediunt, notantantis infamia cives, qui in civitate neutrarum partium fuiſſent.* Quod pænam attinet, aliam, & graviorem, refert Gellius; bonorum nempe publicationem, & exilium. Ecce verba, Lib. II. cap. XII. *In legibus Solonis, illis antiquiſſimis, quæ Athenis axibus lignis inciſæ ſunt, quaſ-*

Digitized by Google

quaſque latas ab eo Athenienſes, ut æternæ manerent, pœnis, & religionibus, ſanxerant, legem eſſe Ariſtoteles refert, ſcriptam ad hanc ſententiam. Si ob diſcordiam, diſſenſionemque ſeditio atque diſcordia populi in duas partes fieret, & ob eam cauſam, irritatis animis, arma utrinque caperentur, pugnareturque, tum qui eo tempore, in eoque caſu civilis diſcordiæ, non alterutri parti ſeſe adjunxerit, ſed ſolitarius, ſeparatuſque, a communi malo civitatis ſeceſſerit, is domo, patria, fortuniſque omnibus careto: exſul, extorriſque, eſto. Cicero vero, omnium graviſſimam dicit, nempe mortem. Verba ejus habent, ad Atticum, Lib. x. epiſt. I. *Ego vero Solonis, popularis tui, ut puto, etiam mei, legem negligam, qui capite ſanxit, ſi qui in ſeditione non alterius utrius partis fuiſſet.* Vides hic diſſenſum Auctorum. Meminit legis, etiam Nicephorus Gregoras, Lib. IX. Οὔτε γὰρ δίκαιον ἦν, ἡμᾶς μηδεμιᾷ προσκεῖσθαι μερίδι, τοῦ Σόλωνος τοῦτο προτρέποντος. *Neque enim æquum erat, nos neutri parti ſtudere, Solone ad id exhortante.* Rationem vero hujus legis exponit ipſe Plutarchus, loco citato. Βούλεται δ᾽, ὡς ἔοικε, μὴ ἀπαθῶς, μηδ᾽ ἀναισθήτως, ἔχειν πρὸς τὸ κοινὸν, ἐν ἀσφαλεῖ θέμενον τὰ οἰκεῖα, καὶ τῷ μὴ συναλγεῖν, μηδὲ συννοσεῖν τῇ πατρίδι, καλλωπιζόμενον· ἀλλ᾽ αὐτόθεν τοῖς τὰ βελτίω καὶ δικαιότερα πράττουσι προσθέμενον, συγκινδυνεύειν, καὶ βοηθεῖν, μᾶλλον ἢ περιμένειν ἀκινδύνως τὰ τῶν κρατούντων. *Vult enim, ut videtur, ne quis, rebus ſuis in tuto collocatis, nullo publici incommodi ſenſu afficiatur, aut ſe nullo publici doloris affectu commoveri glorietur: ſed ut illico, partibus ſe melioribus, juſtioribuſque multo, applicando, in periculi communis ſocietatem veniat, opemque ferat potius, quam ſine periculo ſuſtineat, dum victorem fors oſtendat.* Et Aulus Gellius, loco citato. *Quum hanc legem Solonis, ſingulari ſapientia præditi, legiſſemus, tenuit nos gravis quædam in principio admiratio, requirentes, quam ob cauſam dignos pœna exiſtimaverit, qui ſe procul a ſeditione, & civili pugna, removiſſent. Tum, qui penitus, atque alte, uſum ac ſententiam legis inſpexerat, non ad augendam, ſed ad deſinendam ſeditionem, legem hanc eſſe dicebat. Et res prorſum ſic ſe habet. Nam, ſi boni omnes, qui in principio coercendæ ſeditioni impares fuerint, populumque partitum, & amentem, non deterruerint, & ad alterutram partem diviſi ſeſe adjunxerint, tum eveniet, ut, quum ſocii partis ſeorſum utrinſque fuerint, eoque partes ab iis, ut majoris auctoritatis*

 viris,

viris, temperari, ac regi cœperint, concordia per eos potiſſimum reſtitui, conciliarique, poſſit: dum & ſuos, apud quos ſunt, regunt, atque mitificant: & adverſarios ſervatos magis cupiunt, quam perditos.

CAPUT XIII.

Orbæ, impotenti nuptæ, tranſire ad alterum licebat. Ducere quoque eam genere proximus, aut elocare, & dotem quingentarum drachmarum attribuere, tenebatur. Poſtea tamen mille drachmæ conſtitutæ: ita tamen, ut diſcrimen inter pentacoſiomedimnos, equiteſque, & Zygitas, aliquod eſſet. Si quis nollet, hunc deferre ad archontem cuilibet permiſſum fuit: iſque, ſi deeſſet muneri, drachmis mille mulctabatur.

EX ejuſdem Solonis lege, orbæ opulentæ licuit, ſi, qui eam ex lege ſibi vindicaſſet, ad complexum impotens eſſet, proximis conſanguineis ſe adjungere. Plutarchus, in Solone. Ἄτοπος ἢ, καὶ γελοῖος, δοκεῖ ὁ (νόμος) τῇ ἐπικλήρῳ διδοὺς, ἂν ὁ κρατῶν, καὶ κύριος γενόμενος κατὰ τὸν νόμον, αὐτὸς μὴ δυνάμενος ᾖ πλησιάζειν, ὑπὸ τῶν ἔγγιστα τοῦ ἀνδρὸς ὀπυίεσθαι. *Abſurda autem, & ridicula, videtur lex illa, quæ orbæ concedit; ſi ille, qui eam ex lege habet, dominus illius factus, rem cum ipſa habere nequeat, ut ex mariti proximis quemquam admittat.* Sed mox quoque cauſam reddit. Καὶ τοῦτο δ' ὀρθῶς ἔχειν τινές φασι πρὸς τοὺς μὴ συνιέναι δυναμένους, χρημάτων δ' ἕνεκα λαμβάνοντας τὰς ἐπικλήρους, καὶ τῷ νόμῳ καταβιαζομένους τὴν φύσιν. ὁρῶντες γὰρ, ᾧ βούλεται, τὴν ἐπίκληρον συνοῦσαν, ἢ προήσονται τὸν γάμον, ἢ μετ' αἰσχύνης καθέξουσι, φιλοπλουτίας, καὶ ὕβρεως δίκην διδόντες. εὖ δ' ἔχει καὶ τὸ, μὴ πᾶσιν, ἀλλὰ τῶν συγγενῶν ἀνδρὸς ᾧ βούλεται διαλέγεσθαι τὴν ἐπίκληρον, ὅπως οἰκεῖον ᾖ, καὶ μετέχον τοῦ γένους, τὸ τικτόμενον. *Atqui ajunt nonnulli, recte id conſtitutum fuiſſe in eos, qui, inhabiles cum ſint ad Venerem, pecuniæ tamen cauſa divites illas orbas matrimonio ſibi jungunt, inferuntque vim naturæ, ob legis privilegium. Cum enim*

cernunt,

Digitized by Google

cernunt, licere orbæ, quem velit, admittere, vel abſtinebunt ab iis nuptiis, vel retinebunt eas, cum opprobrio avaritiæ, & improbitatis, pœnam dantes. Bene eſt etiam, quod non quemlibet, ſed e viri neceſſariis quem eligeret, orba admittat, quo proles de familia ſit, & ſtirpe ejus. In illis vero legis verbis altera quoque memoratur, cum inquit: Ὁ κρατῶν, καὶ κύριος γενόμενος κατὰ τὸν νόμον. *Qui eam habet, & dominus factus eſt juxta legem.* Intelligit autem illam legem, etiam a Solone latam, quæ jubebat, ut orbam genere proximus duceret, aut, quingentis drachmis datis, elocaret. Diodorus Siculus, lib. XII. Τείτος δὲ νόμος διωρθώθη ὁ περὶ τῶν ἐπικλήρων, ὁ καὶ παρὰ Σόλωνι κείμενος. ἐκέλευε γὰρ τῇ ἐπικλήρῳ ἐπιδικάζεσθαι τὸν ἔγγιστα γένους, ὡσαύτως δὲ καὶ τὴν ἐπίκληρον ἐπιδικάζεσθαι τῷ ἀγχιστεῖ. ᾧ ἦν ἀνάγκη συνοικεῖν, ἢ πεντακοσίας ἐκτίσαι δραχμὰς εἰς προικὸς λόγον τῇ πενιχρᾷ ἐπικλήρῳ. *Tertia etiam lex de orbis, quam & Solon promulgavit, correcta fuit. Jubebat enim, ut genere proximus orbam jure in matrimonium ſibi poſceret, & viciſſim illa quoque nuptias ſibi genere proximi ex lege aſſereret. Atque huic neceſſe erat, orbam ducere, quamvis pauperem, aut quingentas ei drachmas dotem dare.* Et eſt hæc ipſa lex, de qua Auctor Etymologici. Θῆττα ἐπίκλην, ἡ ἔχουσα φερνὴν πενιχρὰ καταλειφθεῖσα ὑπὸ τοῦ πατρὸς, καὶ ὑπὸ τῶν ἀγχιστέων προικιζομένη κατὰ τὸν νόμον. *Thetta cognomento, dotem non habens, inops relicta a patre, & a genere proximis dotata juxta legem.* Si quis autem elocare recuſaret, ipſe ducere cogebatur. Julius Pollux, lib. III. cap. III. Ἡ μηδέπω κλῆρον οὐκ ἔχουσα πατρῷον, θῆσσα καλεῖται· ἣν ὁ ἀγχιστεὺς ἐκδίδωσιν, ἂν ἑτέρῳ συνοικῇ, ἢ πάντως γαμεῖ. *Quæ paternam hereditatem non habet, Theſſa vocatur. quam, ſi alteri cohabitet, genere proximus elocat, aut omninò ipſe ducit.* Sic Terentius capiendus eſt, in Phormione, Act. I. Sc. II.

> *Lex eſt, ut orbæ, qui ſint genere proximi,*
> *Eis nubant: & illos ducere eadem hæc lex jubet,*

Ubi Donatus. *Orbam proximus ducat, Atticum jus eſt. Lex eſt, ut orbæ eis nubant, qui ſint proximi.* Dotem autem lex præſcribebat minas quinque, ut jam dixi: ac confirmat Harpocration, in Ἐπίδικος. Δείκνυται καὶ ὅτι τὰς ἀπορουμένας κόρας ἐξεδίδοσαν οἱ ἄγχιστα

γένους,

γένους, πέντε μνᾶς ἐπιδιδόντες. *Oſtenditur etiam, quod virgines inopes elocabant genere proximi, additis quinque minis.* Iterum, in Θῆτες. Ἐπάναγκες δὲ ἦν τοῖς ἔγγιστα γένους τὰς θήσσας ἢ λαμβάνειν πρὸς γάμον, ἢ πέντε μνᾶς διδόναι. *Neceſſarium era genere proximis virgines egenas aut ducere uxores, aut minas quinque dare.* Et ecce iterum in citata Phormione, Act. II. Sc. III.

> *Etſi mihi facta injuria eſt, verum tamen,*
> *Potius quam lites ſecter, aut quam te audiam,*
> *Itidem ut cognata ſi ſit, id quod lex jubet*
> *Dotem dare, abduce hanc, minas quinque accipe.*

Suidas de quingentis drachmis ait, quod tantundem eſt: ſiquidem centum drachmæ, uti notum viris doctis, quinque minas faciebant. Θῆττα, ἐπίκληρος, ἡ ἔχουσα φερνὴν, πενιχρὰ καταλειφθεῖσα ὑπὸ τοῦ πατρός· ὑπὸ δὲ τῶν ἀγχιστέων προικιζομένη, κατὰ τὸν νόμον τῶν πεντακοσίων δραχμῶν. *Thetta, orba, dotem non habens, egena a patre relicta: ſed a genere proximis dotem accipiens, juxta legem de quingentis drachmis.* Sed ſciendum, diſcrimen fuiſſe inter pentacoſiomedimnos, equites, & Zygitas. Nam quingentas has drachmas, ſive quinque minas, primi illi tantum pendebant; equites, trecentas drachmas, ſeu tres minas: Zygitæ, drachmas centum ſupra quinquaginta, ſive etiam ſeſquiminam. Obſervare eſt ex Demoſthene, Orat. in Macartatum. Τῶν ἐπικλήρων, ὅσαι θητικὸν τελοῦσιν, ἐὰν μὴ βούληται ἔχειν ὁ ἐγγύτατα γένους, ἐκδιδότω ἐπιδούς, ὁ μὲν πεντακοσιομέδιμνος, πεντακοσίας δραχμάς· ὁ δ᾽ ἱππεύς, τριακοσίας· ὁ δὲ ζευγίτης, ἑκατὸν πεντήκοντα πρὸς τοῖς αὐτῆς. *Pupillarum aliquam, quæ in proletariorum ordine ſunt, ſi habere noluerit genere proximus, dote data elocato. Pentacoſiomedimnus quidem, quingentis drachmis; eques, trecentis; Zygita, centum quinquaginta, præter ea quæ ipſa habeat.* Ad pentacoſiomedimnos quod attinet, & quingentas horum drachmas, poſtea cum parum id eſſe videretur, decem minas, ſive mavis drachmas mille, dotem earum eſſe placuit. Id Euſtathius nos docet, ex Ariſtophane Grammatico, ad Iliad. φ'. Θῆσσα γυνὴ παρ᾽ αὐτῷ καινότερόν τι δηλοῖ. θῆσσα γάρ, φησι, ἣν ὁ πατὴρ καταλέλοιπε πένης ὤν. αὕτη δέ, φησιν, ἐπὶ τὸ πλησίον τοῦ γένους πορεύεται κατὰ νόμον ἀναγκάζοντα τοῦτο. καὶ ὁ μὲν

αἱρούμενος

αἰρούμενος γῆμαι, πέντε μνᾶς ἀποτίνει, ὡς ἔταξε Σόλων. ἐν δὲ τοῖς ἐπικαινισθεῖσι νόμοις, μετέδοξε τοῦτο ὡς μικρὸν, καὶ ἐγένοντο δέκα μναῖ. *Theſſa quidem apud ipſum recentius aliquid ſignificat. Theſſa enim, inquit, eſt, quam reliquit inops pater. Hæc verò, ait, ad proximum conſanguineum tranſit, juxta legem, quæ id cogit: & qui ducere illam nollet, quinque drachmas perſolvebat, ex præcepto Solonis. Sed in legibus renovatis id mutandum viſum fuit, veluti parvum, ac conſtituta mina decem.* Ex hac lege renovata, hoc eſt, quod Eugraphius dicit, in citatum e Terentii Phormione locum. *In lege ſcriptum eſt. Orbam proximus ducat. aut decem millia dotis det, ut, accepta dote, diſcedat.* Decem millia, nempe æris, (ſic Latine maluit dicere,) idem ſunt, quod decem minæ: nam denarius, & drachma, idem omnino valebant: uti notum eruditis. Quod ſi vero eodem gradu plures forent, ex æquo contribuebant, ac ſi plures item cognatæ, is qui proximus, unam tantum elocare tenebatur, & ſi quiſpiam recuſaret, eum cuilibet ad archontem deferre permittebatur, qui parere legi cogeret. Ille vero, niſi muneri ſatisfaceret, drachmis mille, Junoni ſacris, mulctabatur. Demoſthenes, loco citato. Ἐὰν δὲ πλείους ὦσιν ἐν αὐτῷ γένει τῇ ἐπικλήρῳ, πρὸς μέρος ἐπιδιδόναι ἕκαστον. ἐὰν δ' αἱ γυναῖκες πλείους ὦσι, μὴ ἐπάναγκες εἶναι ἢ μίαν ἐκδοῦναι τῷ ἐν γένει. ἀλλὰ τὸν ἐγγύτατα δεῖ ἐκδιδόναι, ἢ αὐτὸν ἔχειν. ἐὰν δὲ μὴ ἔχῃ ὁ ἐγγυτάτω γένους, ἢ μὴ ἐκδῷ, ὁ ἄρχων ἐπαναγκαζέτω ἢ αὐτὸν ἔχειν, ἢ ἐκδοῦναι. ἐὰν δὲ μὴ ἐπαναγκάζῃ ὁ ἄρχων, ὀφειλέτω χιλίας δραχμὰς, ἱερὰς τῇ ἥρᾳ. ἀπογραφέτω δὲ τὸν μὴ ποιοῦντα ταῦτα ὁ βουλόμενος πρὸς τὸν ἄρχοντα. *Si vero plures fuerint in eadem familia, pro portione quiſque pupillæ conferat. Quod ſi mulieres plures fuerint, ne neceſſe ſit cognato plures una elocare: ſed proximus aut elocato, aut ipſe ducito. Quod niſi genere proximus eam vel elocaverit, vel duxerit, archon eum cogat aut elocare, aut ipſum ducere: ac ni coegerit archon, debeat mille drachmas, Junoni ſacras. Citet autem eum ad archontem quiſquis velit.*

CAPUT XIV.

Dos mulierum cæterarum, & matrimonii inſtitutum: tum ſororum conſanguinearum nuptiæ. Senecæ locus illuſtratus, Cornelii Nepotis, ac Minutii Felicis, error indicatus.

ATque ita dos orbarum virginum conſtituta fuit: in cæterarum matrimoniis, nil permittebâtur dari, quam tres veſtes, & nonnullam parvi pretii ſupellectilem. quippe ſic cenſebat Solon, legis auctor, non debere matrimonium mercenarium, aut venale quaſi, eſſe: verum liberorum tantum quærendorum, & amicitiæ, gratiæque, cauſa contrahi. Plutarchus, in ejus Vita. Τῶν δ' ἄλλων γάμων ἀφεῖλε τὰς φερνὰς, ἱμάτια τρία, καὶ σκεύη μικροῦ νομίσματος ἄξια, κελεύσας, ἕτερον δὲ μηδὲν, ἐπιφέρεσθαι τὴν γαμουμένην. οὐ γὰρ ἐβούλετο μισθοφόρον, ἢ ὤνιον εἶναι τὸν γάμον, ἀλλ' ἐπὶ τεκνώσει, καὶ χάριτι, καὶ φιλότητι, γίνεσθαι τὸν ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς συνοικισμόν. *Cæteris conjugiis detraxit dotes, ſponſamque præter tres veſtes, & parvi pretii ſupellectilem, nec aliud quicquam, inferre juſſit. Neque enim meritorium, aut venale, nuptiarum fœdus eſſe cupiebat; ſed liberorum, gratiæque, & amicitiæ item cauſa, virum ac mulierem conſociari.* Neque dubium, quin ſuppellex quoque iſta a Solone expreſſa fuerit: nam ſartaginem nominat Pollux, lib. I. cap. XII. ſect. XV. Σόλων δὲ καὶ τὰς νύμφας, ἰούσας ἐπὶ τὸν γάμον, φρύγετρον φέρειν. *Solon vero, etiam Sponſas, ad nuptias euntes, ſartaginem ferre juſſit.* Certe Solonem voluiſſe nuptias contrahi liberorum tantum quærendorum cauſa, idque lege ſtatuiſſe, refert etiam, quanquam omiſſo Solonis nomine, *Iſidorus* Peluſiota, lib. III. epiſt. CCXLIII. Καὶ παρ' Ἀθηναίοις ἡ συνάφεια ἡ κατὰ νόμον ἐπ' ἀρότῳ παίδων ἐλέγετο γίνεσθαι. *Et apud Athenienſes legitimum conjugium liberorum quærendorum cauſa fieri dicebatur.* Et huc reſpexit Nonnus, Dionyſiacorum lib. XLI.

Καὶ

Καὶ θέμις εἰλείθυια, καὶ οἰδαλέου διὰ κόλπου
Στεινομένης ὠδῖνος ἀναπλύξασα καλύπτρην,
Ὀξὺ βέλος κούφιζε πεπαινομένου τοκετοῖο,
Θεσμὰ Σόλωνος ἔχουσα. ———

Et themis Ilithya, tumidum per ſinum,
Anguſtato partu, expandens tegumentum,
Acutum telum ſuſtulit maturato partu,
Leges Solonis habens. ———

Statuit etiam, ut ſponſa cum ſponſo concluderetur, malumque cum eo Cydonium comederet. Plutarchus, loco citato. Εἰς τοῦτο συντελεῖ, καὶ τὸ, τὴν νύμφην τῷ νυμφίῳ συγκαθείργνυσθαι, μήλου Κυδωνίου συγκατατραγοῦσαν. *Huc facit item, quod ſponſa cum ſponſo concludatur, ut malum Cydonium cum eo edat.* Iterum, in Præceptis Coniug. Ὁ Σόλων ἐκέλευε τὴν νύμφην τῷ νυμφίῳ συγκατακλίνεσθαι, μήλου Κυδωνίου κατατραγοῦσαν. *Solon jubebat, ſponſam cum ſponſo in lecto collocari, ut malum Cydonium cum eo comederet.* Permiſit autem matrimonia quam latiſſime: etiam ſororum, quanquam tantum conſanguinearum; non item uterinarum. Philo, de Leg. Spec. lib. II. Ἑξῆς δέ ἐστι παράγγελμα, μηδ᾽ ἀδελφὴν ἐγγυᾶσθαι. πάνυ σπουδαῖον, καὶ συντεῖνον εἰς ἐγκράτειαν ὁμοῦ καὶ εὐκοσμίαν. ὁ μὲν οὖν Ἀθηναῖος Σόλων ὁμοπατρίους ἐφιεὶς ἄγεσθαι, τὰς ὁμομητρίους ἐκώλυσεν. ὁ δὲ Λακεδαιμονίων νομοθέτης ἔμπαλιν, τὸν ἐπὶ τῶν ὁμογαστρίοις γάμον ἐπιτρέψας, τὸν πρὸς τὰς ὁμοπατρίους ἀπεῖπεν. *Deinde præceptum eſt, de non ducenda ſorore, omnino honeſtum, & ad temperantiam tendens, ac modeſtiam. Et Solon quidem Athenienſis, conſanguineas ducere permittens, uterinarum tamen nuptiis interdixit: contra vero Lacedæmoniorum legiſlator, uterinarum concedens, conſanguinearum matrimonio abſtinere jubet.* Ariſtophanes ex Euripide profert locum, uti frater reprehenditur, qui cum ſorore uterina rem habuerit. Exſtat vero is in Nubibus.

Ὁ δ᾽ εὐθὺς ᾖσ᾽ ἐξ Εὐριπίδου ῥῆσίν τιν᾽, ὡς ἐκίνει
Ἀδελφὸς, ὦ 'λεξίκακε, τὴν ὁμομητρίαν ἀδελφήν.
Ibi ille ex Euripide cecinit dictionem, quo pacto iniit
Frater, pro averrunce, uterinam ſororem.

Ad

Ad quæ verba Scholiaſtes. Γέγραπται δὲ δρᾶμα Εὐριπίδου, Αἴολος λεγόμενον. ἐν ᾧ παρήγαγε Μακαρέα, τὸν παῖδα Αἰόλου, φθείροντα Καναχὴν τὴν ἀδελφήν. ἐπειδὴ δὲ παρὰ Ἀθηναίοις ἔξεστι γαμεῖν τὰς ἐκ πατέρων ἀδελφὰς, εἰς αὔξησιν τοῦ ἀδικήματος προσέθηκε τὸ ὁμομητρίαν. *Scrip'a eſt ab Euripide fabula, Æolus nuncupata. in qua introducebat Macareum, Æoli filium, qui ſororem ſuam Canacen vitiaverat. Quandoquidem vero apud Athenienſes eſt permiſſum, ſorores conſanguineas uxores capere, ut exaggeret delictum, addidit, uterinam fuiſſe.* Hinc Seneca, in Ludo, de morte Claudii, ubi de L. Syllano agit, qui ſororem uxorem duxerat. *Athenis dimidium licet, Alexandriæ totum.* Non recte de germana ſorore dicit Cornelius Nepos, in Procemio. *Neque enim Cimoni fuit turpe, Athenienſium ſummo viro, ſororem germanam habere in matrimonio, quippe cum cives ejus eodem uterentur inſtituto.* Iterum, in Cimonis vita. *Habebat autem in matrimonio ſororem germanam ſuam, nomine Elpinicen: non magis amore, quam more, ductus: nam Athenienſibus licet eodem patre natas uxores ducere.* Quo in loco non ſatis recte *germanam* dixit, nam *conſanguineam* voluiſſe illic dicere, ſat oſtendunt verba ultima: *Athenienſibus licet, eodem patre natas uxores ducere.* Et exemplum, præter hoc Cimonis, aliud Plutarchus memorat, in Themiſtocle extremo: ubi dicit, ejus filium, Archeptolin, habuiſſe in matrimonio Mneſiptolemam ſororem, ſed ex alia matre natam. Θυγατέρας δὲ, πλείους ἔσχεν· ὧν Μνησιπτολέμαν μὲν, ἐκ τῆς ἐπιγαμηθείσης γεγονυῖαν, Ἀρχέπτολις ὁ ἀδελφὸς, οὐκ ὢν ὁμομήτριος, ἔγημεν. *Filias verò, habuit plures: quarum Mneſiptolemam, ex altera uxore genitam, Archeptolis frater, ſed non ex eadem matre, uxorem duxit.* Nimis generaliter, & ſine exceptione, Minutius Felix, in Octavio. *Athenis cum ſororibus legitima conjugia.* Neque enim cum uterinis, ut oſtendi, ſed cum conſanguineis permiſſa erant matrimonia.

CAPUT XV.

Homicidæ varia affecti pœna. Prohibiti inſtitutis patriis, ſacris malluviis, libationibus, crateribus, fanis, foro, ædibus, & excubiis: denique bonis univerſis excidebant.

HOmicidia, neque juſta, nec injuſta, impunita dimittebant. Antiphon, Orat. VII. Ἀπολύει δὲ καὶ ὁ νόμος ὑμᾶς, ᾧ πιστεύων, εἴργοντι μήτε δικαίως μήτε ἀδίκως ἀποκτείνειν, ὡς φονέα με διώκει. *Sed nos etiam lex abſolvit, qua fretus, juſte pariter & injuſte interficere prohibente, me ceu homicidam accuſat.* Iterum, Orat. VIII. Τὸ παράπαν δ' ἀρνούμενος μὴ ἀποκτεῖναι αὐτόν, οὐδ' ὑπὸ τοῦ νόμου καταλαμβάνεσθαί φησιν, ὃς ἀπαγορεύει μήτε δικαίως μήτε ἀδίκως ἀποκτείνειν. *Omnino negans illum occidiſſe, nec teneri lege ait, quæ injuſte atque juſte occidere vetat.* Itaque, quiſquis homicida, patriis omnibus inſtitutis excidebat. Idem Antiphon, Orat. XVI. Ὁ γὰρ νόμος οὕτως ἔχει· ἐπειδάν τις ἀπογραφῇ φόνου δίκην, εἴργεσθαι τῶν νομίμων. *Lex enim ita habet: ſi quis cædis accuſetur, is ut inſtitutis excidat.* Id quid ſit, particulatim explicatur a Demoſthene, Oratione in Leptinem. Μάλιστα ἐν ἅπασι διεσπούδασται τοῖς νόμοις, ὅπως μὴ γενήσονται οἱ περὶ ἀλλήλους φόνοι. περὶ ὧν ἐξαίρετος ἡ βουλὴ φύλαξ ἡ ἐν Ἀρείῳ πάγῳ τέτακται. ἐν τοίνυν τοῖς περὶ τούτων νόμοις, ὁ Δράκων φοβερὸν κατασκευάζων, καὶ δεινόν, τό, τινα αὐτόχειρα ἄλλου γίγνεσθαι· καὶ γράφων, χερνίβων εἴργεσθαι τὸν ἀνδροφόνον, σπονδῶν, κρατήρων, ἱερῶν, ἀγορᾶς, πάντα τ' ἄλλα διελθών, οἷς μάλιστα ἄν τινας ᾤετο ἐπισχεῖν τοῦ τοιοῦτόν τι ποιεῖν. *Omnibus legibus accuratiſſime cautum eſt, ne cædes mutuæ fiant: quarum cuſtos eximius conſtitutus eſt ſenatus, Areopagiticus. Itaque in legibus iſtis, quas de homicidiis conſtituit Draco, cum maximum terrorem incutere omnibus vellet, ne quis alterum interficeret, ſcripſit, arcendum eſſe homicidam a ſacris malluviis, libationibus, crateribus, fanis, foro, & cætera commemoravit omnia, quibus, ſe homines maxime repreſſurum opinatus eſt, ne quid tale auderent facere.* Sopater,

in Diviſ. Quæſt. Καὶ, τοῦτον ἐκτείνας τὸν νοῦν, εἰπὲ, ὅσα τοῖς φονεῦσι πρόσεστι κακά· τὸ, μὴ μεταλαμβάνειν πυρὸς, μὴ στέγης, μὴ ἱερῶν, μὴ σπονδῶν. *Ac, ſententiam hanc extendens, dicito, quæ mala adſint homicidis: non participem fieri ignis, neque tecti, nec ſacrorum, neque & libationum.* Theon, in Paradigm. Contra Homicidam. Πολλῶν δὲ ὄντων, εἰς ἃ δεῖ βλέποντας ὑμᾶς παροξυνθῆναι, τὴν ἀρχὴν ἀπὸ τῶν νόμων ποιήσασθαι βούλομαι τῶν φονικῶν, οἳ πάντων τῶν παρ᾽ ὑμῖν εὐδοκιμούντων πολὺ τῶν ἄλλων ἀκριβέστερον ἔχουσι. τί οὖν ἐκεῖνοι λέγουσι; πάντων τῶν καὶ ἀνθρώπων τετολμημένων, τοῦτ᾽ εἶναι δὴ τὸ δεινότατον. καὶ διὰ τοῦτο χερνίβων εἰργέσθω, φησὶ, σπονδῶν, κρατήρων, ἀγορᾶς, ἱερῶν· ἢ κἂν ὑπὸ τὰς ψήφους ἔλθοι, θανάτῳ ζημιούσθω. *Cum autem multa ſint, in quæ intuentes vos exaſperari æquum fuerit, de homicidiorum legibus dicere ordiar: quæ inter omnes, quæ recta apud vos cenſentur, accuratiſſime deſcriptæ putantur. Quid igitur illæ ajunt? Omnium, quæ in homines perpetrantur, eſſe facinus hoc deterrimum. Ideoque ne ſacrum malluvium, inquit, cum homicida communicator, ne libatio, ne crateres, ne forum ne fana: & in judicium ſi adductus fuerit, morte afficitor.* In Sopatri verbis, quæ citavi, etiam tecto prohiberi memoratur: idque etiam Theon dicit, in eodem Paradigmate. Οὕτω δὲ δεινὸν, καὶ θεοῖς ἐχθρὸν, ἡγήσαντο τὸν ἀνδροφόνον, ὥστε κἂν τὸν αὐτὸν ὄροφον ὑπέλθοι, τις τῷ τοῦτο τετολμηκότι, κοινωνὸς τῆς ἀδικίας νενόμισται· καὶ τοῦ δεδρακότος οὐ πολὺ τιμιώτερος, ὁ τῷ δεδρακότι συγγινόμενος. *Uſque adeo autem execrabilem, & diis inviſum, homicidam eſſe crediderunt, ut, ſi quis forte tectum ſubiiſſet, ſub quo eſſet huic facinori obnoxius, is ſe ſcelere inquinare cenſeretur: neque multo honoratior haberetur, qui cum eo verſaretur.*

Quod foro prohiberi dicat, illud eſt, quod alii dicunt, non licere cauſas agere. Lyſias, in Theomneſtum, Orat. I. Τὸν γὰρ νόμον οὐ ταῦτ᾽ ἀπαγορεύειν, ἀλλ᾽ ἀνδροφόνον οὐκ ἐᾶν λέγειν. *Legem enim minime iſta prohibere, ſed non ſinere ut cauſam dicat.* Quæ mox iterum totidem occurrunt verbis, in ſecunda in eundem Theomneſtum Oratione.

Ac prohibebantur ſacris: itaque & Eleuſiniis, ante omnia. Theon, in citato ſtatim Paradigmate. Κάλλιστον μὲν οὖν, καὶ τῶν μεγίστων ἀγαθῶν, τὸ μυστηρίων μετέχειν. ἀλλὰ καὶ τούτων τὸν ἀνδροφόνον ἀποκεκλείκασι. *Optimum eſt, & e maximis bonis, ſacrorum Eleuſiniorum*

rum

rum participem fieri : ſed his ipſis quoque leges homicidam excluſere. Et huc pertinet, quod nec pompam proſequi conceſſum fuit. Lyſias, Orat. in Agoratum. Καὶ προσελθὼν, τήν τε ἀσπίδα αὐτοῦ ἔρριψε, καὶ ἀπιέναι ἐκέλευσε ἐς κόρακας ἐκ τῆς πόλεως. οὐ γὰρ ἔφη δεῖν ἀνδροφόνον αὐτὸν ὄντα συμπέμπειν τὴν πομπὴν τῇ Ἀθηνᾷ. *Et accedens, clypeumque ejus arreptum projecit, & a civium ſe numero faceſſere in rem malam juſſit: neque enim licitum ajebat eſſe, ut cum aliis Minervæ pompam homicida duceret.*

Ab excubiis quoque abeſſe jubebantur. Appendix Vaticana Proverbiorum, ab Andrea Schotto edita, Cant. III. Proverb. XXV. Οὐδὲν τοῖ Ἰωροῦ. Οὕτω τοὺς φύλακας ἐκάλουν Ἀθηναῖοι· καὶ ὁ νόμος ὁ παρ' αὐτοῖς ἐκτὸς Ἰωροῦ ἐκέλευεν εἶναι τοὺς ἀνδροφόνους. τουτέστι τοῦ τόπου, ἐν ᾧ τὰ φυλακτήρια ἦν. *Nihil Jori. Sic Athenienſes vocabant excubitores. Lexque apud eos extra Jorum eſſe jubebat homicidas : id eſt, extra locum, in quo excubiæ erant.* Sed legendum eo loco, uti recte Schottus cenſet; Οὐδ' ἐντὸς Ἰωροῦ. *Neque intra Jorum*, Lucillus Tarrhæus, in Collect. Proverb. Οὐδ' ἐντὸς Ἰωροῦ. καὶ ὁ νόμος παρ' Ἀθηναίοις ἐκτὸς Ἰωροῦ ἐκέλευεν εἶναι τοὺς ἀνδροφόνους. *Nec intra Jorum. Et lex apud Athenienſes extra Jorum eſſe jubebat homicidas.* Ac totidem quoque verbis Suidas, in Ἰωρός.

Bona quoque univerſa amittebant. Demoſthenes, in Ariſtocratem. Τῶν ἐκ προνοίας (ἀνδροφόνων) δεδήμευται τὰ ὄντα. *Qui voluntarium homicidium commiſiſſent, eorum bona publicata.*

CA-

CAPUT XVI.

Involuntariæ cædis pœna, exilium; ſalvis tamen ejus qui occiderat bonis: & exilium certo loco, temporeque, definitum. Inde, venia a propinquis impetrata, poſtquam ſeſe expiaſſet, redibat. In exilio, ſi quis gravius vexaſſet, mulctabatur.. Ἐξίερχεσθαι. Φεύγειν. Eadem pœna tenebatur, qui, conſilio interficiendi capto, vulnus tantum inflixiſſet.

ET hæc cædis voluntariæ pœna fuit. Si involuntariam quis commiſiſſet, is exilio mulctabatur. Theon, in Paradigmate in homicidam. Καὶ οὐδὲ τοῖς ἀκουσίοις φόνοις παντελῶς συγγνώμην εἴασαν εἶναι, ἀλλὰ μισοῦσι μὲν μειζόνως τοὺς ἑκουσίους. τιμωρίαν δὲ κἀκείνοις εὑρήκασι, φυγὴν τάξαντες. *Ac ne involuntariis quidem cædibus omnino ignoſcunt, verum voluntarias odere magis: ſed ſupplicium quoque his ipſis invenere, exilium conſtituentes.* Utriuſque vero cædis, voluntariæ nempe, & involuntariæ, pœnas memorat Libanius, Declam. XL. Δυοῖν ἀνδροφόνοιν, ὁ μὲν φυγὼν, κατέρχεται· ὁ δὲ, φεύγει καθάπαξ, αὐτοῦ καταγνούς· ἢ, μὴ τοῦτο ποιήσας, ἀποθνήσκει μένων. *Ex duobus homicidis alter exulans, revertitur; alter, exulat perpetuum: aut, ni fecerit, moritur manens.* Atque, ut vides, ob involuntariam cædem exulans, revertebatur: nec perpetuo exulabat, ut qui reus voluntariæ. Exulabat itaque duntaxat certo tempore, & loco; hinc, placatis interfecti conſanguineis, & luſtratione facta mox redibat. Accurate id Demoſthenes nos docet, Orat. in Ariſtocratem. Ὁ νόμος κελεύει τὸν ἁλόντα ἐπ' ἀκουσίῳ φόνῳ ἔν τισιν ὡρισμένοις χρόνοις ἀπελθεῖν τακτὴν ὁδὸν, καὶ φεύγειν, ἕως ἂν αἰδέσηταί τις τῶν ἐν γένει τοῦ πεπονθότος. τηνικαῦτα δ' ἥκειν δέδωκεν, ἔστιν ὃν τρόπον, οὐχ ὃν ἂν τύχῃ. ἀλλὰ καὶ θῦσαι, καὶ καθαρθῆναι. *Lex jubet involuntariæ cædis damnatum, ad certum tempus, ac certo quopiam intervallo, abſcedere; & exulare, donec aliquem interempti conſanguineum exoraverit. Tunc vero*

vero redire conceſſit, certo quodam ritu, non quovis modo: ſed & ſacra facere, & luſtrari. Homeri Scholiaſtes, ad Iliad. ώ, Ἔθος ἦν παρὰ τοῖς παλαιοῖς, τὸν ἀκούσιον φόνον ἐργασάμενον φεύγειν ἐκ τῆς πατρίδος, καὶ παραγίγνεσθαι εἰς τινος οἰκίαν ἀνδρὸς πλησίου, καὶ καθίζειν ἐπὶ τὴν ἑστίαν συγκεκαλυμμένον, καθαρσίων δεόμενον. *Mos erat apud veteres, ut, qui cædem involuntariam commiſiſſet, patria profugeret, & in viri propinqui domum ſe conferret, ac velatus juxta focum conſideret, luſtrari ſupplex petens.* De exitio, eſt Euripidis iſte locus, in Oreſte.

Καλῶς ἔθεντο ταῦτα πατέρες οἱ πάλαι,
Εἰς ὀμμάτων μὲν ὄψιν ὐκ εἴων περᾶν,
Οὐδ' εἰς ἀπάντημ', ὅςις αἷμ' ἔχων κυρεῖ.
Φυγαῖσι δ' ὁσιοῦν, ἀνταποκτεῖναι δὲ μή.

Recte poſuerunt majores olim hæc;
Non ſinebant in conſpectum venire,
Neque in occurſum, quiſquis ſanguinis reus eſſet:
Sed expiabant exilio, nec viciſſim occidere ſinebant.

Quod ad locum, unde reum exulare oporteret, attinebat, is non ultra patriam ſe interfecti extendebat. Demoſthenes, in citata ſtatim Oratione. Ἐςὶ πᾶσιν ὅρος τοῖς ἀνδροφόνοις, τῆς τοῦ παθόντος εἴργεσθαι πατρίδος. *Terminus eſt homicidis omnibus, interfecti patria prohiberi.* Itaque & mulctam debebat, qui vexaſſet homicidam iſtiuſmodi, aut ſpoliaſſet ultra terminos exilii. Demoſthenes ibidem, Ἐάν τίς τινα τῶν ἀνδροφόνων τῶν ἐξεληλυθότων, ὧν τὰ χρήματα ἐπίτιμα, πέρα ὅρων ἐλαύνῃ, ἢ φέρῃ, ἢ ἄγῃ, τὰ ἴσα ὀφείλειν, ὅσαπερ ἂν καὶ ἐν τῇ ἡμεδαπῇ δράσῃ. *Si quis aliquem homicidam, qui exceſſit, cujus bona non ſunt ignominioſa, ultra terminos agitarit, vexarit, aut ſpoliaverit, eandem mulctam debet, quam, ſi in noſtra ditione eadem commiſiſſet.* Erat autem hæc mulcta dupli. Apparet ex ejuſdem verbis, alio loco, in eadem Oratione. Τοὺς δ' ἀνδροφόνους ἐξεῖναι ἀποκτείνειν ἐν τῇ ἡμεδαπῇ, καὶ ἀπάγειν, ὡς ἐν τῷ ἄξον, ἀγορεύει· λυμαίνεσθαι δὲ μὴ, μηδ' ἀποινᾶν, ἢ διπλοῦν ὀφείλειν, ὅσον ἂν καταβλάψῃ. *Homicidas liceat occidere in noſtra ditione, & in carcerem abducere, uti*

legum habet tabula: excruciare verò, aut pecuniam extorquere, non liceat: aut duplum dati damni luendum.

Qui autem ob cædem involuntariam exulabant, bona ſua in poteſtate retinebant, neque ea publicata, aut infamia. Hoc eſt, quod Demoſthenes dicit in citatis iſtis verbis. Ὧν τὰ χρήματα ἐπίτιμα. *Quorum bona non ſunt ignominioſa.* Harpocration explicate id commemorat. Οἱ ἁλόντες ἐπ' ἀκουσίῳ φόνῳ, ἐξουσίαν εἶχον εἰς διοίκησιν τῶν ἰδίων. *Qui involuntariæ cædis damnati eſſent, his permiſſum bona ſua adminiſtrare.* Quæ & totidem verbis Suidas.

Et, cum in exilium irent, hi non Φεύγειν, *Fugere*, ſed ἐξέρχεσθαι, Exire, dicebantur. Id nos clare ipſa legis verba docent, quæ Demoſthenes repræſentat, in citata toties Oratione. Ἐάν τίς τινα τῶν ἀνδροφόνων τῶν ἐξεληλυθότων, ὧν τὰ χρήματα ἐπίτιμα, πέρα ὅρων ἐλαύνῃ. *Si quis aliquem homicidarum, ex iis qui exierunt, quorum bona non ſunt ignominioſa, ultra terminos agitaverit.* Et exponit mox Demoſthenes. Τῶν ἐπ' ἀκουσίῳ φόνῳ λέγει μεθεστηκότων. τῷ, τοῦτο δῆλον; τῷ τε ἐξεληλυθότων εἰπεῖν ἀλλὰ μὴ πεφευγότων, καὶ τῷ διορίζειν, ὧν τὰ χρήματα ἐπίτιμα. τῶν γὰρ ἐκ προνοίας, δεδήμευται τὰ ὄντα. *De his loquitur, qui ob cædem fortuitam ſolum verterunt. Unde illud manifeſtum? quia dicit*, Exierunt: *non*, Qui profugerunt: *tum quia diſtinguit*, Quorum bona non ſunt ignominioſa. *Etenim, conſulto qui committunt cædem, horum bona publicantur.*

Qui occidere aliquem cupiens, neque potens, Vulnus ei inflixiſſet, etiam huic exulandum. Lyſias, Orat. in Simonem. Δῆλον ὅτι καὶ οἱ τοὺς νόμους ἐνθάδε θέντες, οὐκ εἴ τινες μαχεσάμενοι ἔτυχον ἀλλήλων κατεάξαντες τὰς κεφαλὰς, ἐπὶ τούτοις ἠξίωσαν τῆς πατρίδος φυγὴν ποιῆσαι, (ἢ πολλοὺς γ' ἂν ἐξήλασαν,) ἀλλ' ὅσοι ἐπιβουλεύσαντες ἀποκτεῖναί τινας ἔτρωσαν, ἀποκτεῖναι δὲ οὐκ ἠδυνήθησαν, περὶ τῶν τοιούτων τὰς τιμωρίας οὕτω μεγάλας κατέστησαν· ἡγούμενοι, ὑπὲρ ὧν ἐβούλευσαν, καὶ προὐνοήθησαν, ὑπὲρ τούτων προσήκειν αὐτοῖς δίκην δοῦναι· εἰ καὶ μὴ κατέσχον, οὐδὲν ἧττον τό γε ἐπ' ἐκείνων πεποιῆσθαι. *Conſtat autem eos, qui hic leges tulerunt, ſi quis pugnando alteri caput confregiſſet, non ideo patria eum profugere voluiſſe; (alioqui multos ſane ejeciſſent,) ſed ſi qui certo conſilio conati aliquem interficere, neque illud potuiſſent, tamen eum vulneraſſent, his ſupplicium adeo magnum ſtatuerunt: arbitrati, ipſos dare eorum pœnas oportere, quæ conſilio facere deliberato voluiſ-*

Digitized by Google

voluiſſent. Nam, propoſitum etſi haud aſſecuti eſſent, tamen, quod in ipſis erat, id feciſſe: Ac, redire ſi quis forte, ſpreta lege, auſus eſſet, mortis pœna conſtituta Clare docet idem Lyſias, in Andocidem. Ἂν μέν τις ἀνδρὸς σῶμα τρώσῃ, κεφαλὴν, ἢ πρόσωπον, ἢ χεῖρας, ἢ πόδας, αὐτὸς μὲν, κατὰ τοὺς νόμους τοὺς ἐξ Ἀρείου πάγου, φεύξεται τὴν τοῦ ἀδικηθέντος πόλιν, τοῦ τραύματος ἐκ προνοίας. καὶ, ἐὰν μὲν κατίῃ, ἐνδειχθεὶς θανάτῳ ζημιωθήσεται. *Si quis alicujus corpus, caput, faciem, manus, pedes, vulneraverit, juxta leges Areopagi, ob inflictum ex deſtinata voluntate vulnus, exulabit ea urbe, quam inhabitat qui injuria eſt affectus: ac, ſi redeat, accuſatus capite luet.*

Certe qui vel conſilio capto vitæ alicujus eſſet inſidiatus, homicida cenſebatur. Antiphon, Orat. XI. Ἀπολύει δέ με καὶ ὁ νόμος, καθ᾽ ὃν διώκομαι. τὸν γὰρ ἐπιβουλεύσαντα, κελεύει φονέα εἶναι. *At me etiam lex abſolvit juxta, quam nunc reus agor, nam conſilium ſi quis occidendi ceperit, eum illa homicidam eſſe jubet.*

CAPUT XVII.

Res inaminatæ quoque, per quæ cædes facta eſſet, exterminatæ; idque ex Draconis lege.

A Deo autem cædis veniam minimè faciendam eſſe exiſtimabant, ut res quoque inanimatas, lignum, lapidem, ferrum, & talia, queis patrata cædes foret, quaſi in exilium agentes, extra terminos projicerent. Æſchines, Orat. in Cteſiphontem. Τὰ μὲν ξύλα, καὶ τοὺς λίθους, καὶ τὸν σίδηρον, τὰ ἄφωνα καὶ ἀγνώμονα, ἐάν τινι ἐμπεσόντα ἀποκτείνῃ, ὑπερορίζομεν. *Ligna quidem, lapideſque, item ferrum, quæ & voce & mente carent, ſi, in aliquem delapſa, eum occiderint, extra terminos projicimus.* Demoſthenes, in Ariſtocratem. Ἐὰν λίθος, ἢ ξύλον, ἢ σίδηρος, ἤ τι τοιοῦτον, ἐμπεσὸν πατάξῃ, καὶ τὸν μὲν βαλόντα ἀγνοῇ τις, αὐτὸ δ᾽ εἰδῇ, καὶ ἔχῃ, τὸ τὸν φόνον εἰργασμένον, τούτοις ἐνταῦθα λαγχάνεται. *Si lapis, aut lignum, aut ferrum, aut tale quippiam, illapſum percuſſerit, atque aliquis, ignoret, quis conjecerit,*

cerit, illud vero, quo ſit perpetrata cædes, norit ipſe, habeatque, de his rebus in hoc loco judicium datur.

Atque ita lege quadam Draco juſſerat. Pauſanias, Eliac. lib. II. Καὶ οἱ Θάσιοι καταποντοῦσι τὴν εἰκόνα, ἐπακολουθήσαντες γνώμῃ τῇ Δράκοντος· ὃς Ἀθηναίοις θεσμοὺς γράψας φονικοὺς, ὑπερώρισε καὶ τὰ ἄψυχα, εἴγε ἐμπεσόν τι ἐξ αὐτῶν ἀποκτείνειεν ἄνθρωπον. *Thraſii ſtatuam in mare dejiciunt, Draconis ſententiam ſequuti: qui cum leges Athenienſibus ſcriberet, ſanxit, ut inanima etiam, ſi eorum quid fortaße corruens hominem occidiſſet, finibus ejiceretur.* Scholiaſtes Æſchyli, ad Septem. Thebanam. Ὡς καὶ παρὰ Δράκοντι τῷ νομοθέτῃ. ἐκεῖνος γὰρ, ὑπὲρ τοῦ μηδὲν ἁμαρτάνειν, φησὶ, κἂν ὄστρακον ᾖ τὸ ἀποκτεῖναν, κἂν ξύλον, κἂν σίδηρος κἂν χαλκὸς, συνεκβάλλεσθαι. Suidas, in Νίκων. Κατὰ νόμον Δράκοντος Ἀθηναίου, ὑπερορίζοντος φονεύοντα καὶ τὰ ἄψυχα. *Secundum legem Draconis Athenienſis, qui exterminabat & inanimata, ſi quæ hominem occiderent.* Ac judicium iſtis proprium, quod *Ad Prytaneum* dicerent, diceo pluribus Areopagi capite ultimo.

CAPUT XVIII.

Impunitæ tamen cædes quædam, ac permiſſæ: ut athletæ, & in via qui vim aliquam intentaret, tum exiſtimati hoſtis; atque moechi. Inſuper, & medicus inſons habebatur. Denique, qui remp. everteret, aut everſa item ea aliquem magiſtratum gereret, jure occiſus cenſebatur.

NEc punita tamen quævis homicidia, verum aliqua & permiſſa. Demoſthenes, adverſus Leptinem. Ὅμως οὐκ ἀφείλετο τὴν τοῦ δικαίου τάξιν, ἀλλ' ἔθηκεν ἐφ' οἷς ἐξεῖναι ἀποκτιννῦναι· κἂν οὕτω τις δράσῃ, καθαρὸν διώρισεν εἶναι. *Nec tamen juris ordinem ſuſtulit; ſed definivit, propter quæ liceret cædem facere: &, ſi quis eo modo cædem feciſſet, purum fore pronuntiavit.* Legem autem ipſam habemus apud eundem, Orat.

in

in Ariſtocratem. Ἐάν τις ἀποκλείνῃ ἐν ἄθλοις ἄκων, ἢ ἐν ὁδῷ καθελὼν, ἢ ἐν πολέμῳ ἀγνοήσας, ἢ ἐπὶ δάμαρτι, ἢ ἐπὶ μητρὶ, ἢ ἐπ' ἀδελφῇ, ἢ ἐπὶ θυγατρὶ, ἢ ἐπὶ παλλακῇ, ἢ ἣν ἂν ἐπ' ἐλευθέροις παισὶν ἔχῃ, τούτων ἕνεκα μὴ φεύγειν κτείνοντα. *Si quis occiderit in certaminibus invitus, aut in itinere proſtraverit, aut in bello imprudens, aut deprehenſum apud uxorem, aut apud matrem, aut apud ſororem, aut apud filiam, aut apud concubinam, aut eam quam liberorum ingenuorum ſuſcipiendorum cauſa habeat, ob hanc qui cædem fecerit, ne exulato.* Ac quod primum quidem caput, de athletæ cæde, attinet, id & Alexander memorat, libro de figuris ſenſus, & dictionis. Cap. Περὶ ἀντιλογίας. Ἐάν τις ἐν ἄθλοις τινὰ ἀποκλείνῃ, τοῦτον ὁ νομοθέτης ὥρισε μὴ ἀδικεῖν. *Si quis quenquam in certaminibus interfecerit, eum legiſlator nullam injuriam feciſſe ſtatuit.* Atque legis rationem mox Demoſthenes exponit, in citata Oratione. Καί τοι σκέψασθε, ὡς ὁσίως, καὶ καλῶς, ἕκαστα διεῖλεν ὁ ταῦτα ἐξ ἀρχῆς διελθών. ἄν τις ἐν ἄθλοις ἀποκλείνῃ τινὰ, τοῦτον ὥρισεν οὐκ ἀδικεῖν. διά τι; οὐ τὸ συμβὰν ἐσκέψατο, ἀλλὰ τὴν τοῦ δεδρακότος διάνοιαν. ἔστι δὲ αὕτη τίς; ζῶντα νικῆσαι, οὐκ ἀποκλεῖναι. εἰ δὲ ἐκεῖνος ἀσθενέστερος ἦν τοῦ ὑπὲρ τῆς νίκης ἐνεγκεῖν πόνον, αὐτὸς ἑαυτῷ τοῦ πάθους ἡγήσατο. διὸ τιμωρείαν οὐκ ἔδωκεν ὑπὲρ αὐτοῦ. πάλιν, ἂν ἐν πολέμῳ, φησὶν, ἀγνοήσας, καὶ τοῦτον εἶναι καθαρόν. καλῶς. εἰ γὰρ ἐγώ τινα, τῶν ἐναντίων εἶναι οἰηθεὶς, διέφθειρα, οὐ δίκην ὑπέχειν, ἀλλὰ συγγνώμης τυχεῖν, δίκαιός εἰμι. ἢ ἐπὶ δάμαρτί, φησιν. ἢ ἐπὶ μητρὶ, ἢ ἐπὶ ἀδελφῇ, ἢ ἐπὶ θυγατρὶ, ἢ ἐπὶ παλλακῇ, ἢ ἣν ἂν ἐπ' ἐλευθέροις παισὶν ἔχῃ, καὶ τὸν ἐπὶ τούτων τινὰ ἀποκλείναντα ἀθῷον ποιεῖ. πάντων γε ὀρθότατα, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, τοῦτον ἀφιείς. Et quæ ſequuntur. *Atqui conſiderate, quam ſancte; & præclare, ſingula diſtinxerit is, qui primum hæc percenſuit. Si quis in certaminibus aliquem occiderit, hunc inſontem eſſe definiit. quamobrem? non eventum conſideravit, ſed ejus, qui fecerit, animum. Is vero quis fuit? viventem ſuperare, non occidere. Quod ſi ille infirmior fuit, quam ut ferre poſſet eum, quem Victoria requirit, laborem, ipſum ejus mali ſibi cauſam exſtitiſſe cenſuit: ideoque mortem ejus ulciſci noluit. Rurſus. Si in bello, inquit, imprudens, & hunc eſſe purum. Recte. Si enim ego, hoſtem eſſe ratus, quempiam occidero, non dare pœnas, ſed veniam impetrare, debeo. Si apud uxorem, inquit, aut apud matrem, aut apud ſororem, aut apud filiam, aut*

apud concubinam, aut eam, quam ingenuæ ſobolis procreandæ cauſa apud ſe habuerit, eum etiam, qui propter hæc aliquem occiderit, indemnem facit. Et omnium quidem juſtiſſime, Athenienſes, hunc dimittit.

Impune etiam licebat vim intentantem e veſtigio occidere. Demoſthenes, paullo poſt. Καὶ ἐὰν φέροντα ἢ ἄγοντα βίᾳ ἀδίκως εὐθὺς ἀμυνόμενος κτείνῃ, νηποινεὶ τεθνάναι κελεύει. *Quod ſi quem per vim injuſte ſpoliantem, aut abducentem, confeſtim vindicans interfecerit, impune occiſum eſſe jubet.* Libanius, Declam. XXXIII. Ἂν μὲν τις ἀφαιρῆται τῶν χρημάτων. ἔδωκεν (ὁ νομοθέτης) εὐθὺς ἀμυνομένῳ κτεῖναι· καὶ καθαρὸς ὁ τοῦτο δράσας νενόμισται. *Si quis alium bonis ſpoliaverit, conceſſit (legiſlator,) ut illico vindicans interſiciat: quique id feciſſet, purus cenſebatur.*

De mœchis, ſupra a me dictum, cap. V.

Medicum quoque, ſi interfeciſſet ægrum, lex inſontem judicabat. Antiphon, Orat. XII. Εἰ δ' ἔτι καὶ ὑπὸ τοῦ ἰατροῦ ἀπέθανεν, ὡς οὐκ ἀπέθανεν, ὁ μὲν ἰατρὸς οὐ φονεὺς αὐτοῦ ἐστιν. ὁ γὰρ νόμος ἀπολύει αὐτόν. *Si inſuper etiam a medico interfectus fuiſſet, uti nec eſt interfectus, non ideo medicus eſt illius homicida. ſiquidem lex eum abſolvit.*

Etiam qui remp. evertiſſet, aut everſa quoque ea magiſtratum tenuiſſet, impune occidebatur. Repræſentat verba legis Andocides, in Orat. de Myſteriis. Ἐάν τις δημοκρατίαν καταλύῃ τὴν Ἀθήνησιν, ἢ ἀρχήν τινα ἄρχῃ καταλελυμένης τῆς δημοκρατίας, πολέμιος ἔστω Ἀθηναίων, καὶ νηποινεὶ τεθνάτω. καὶ τὰ χρήματα αὐτοῦ δημόσια ἔστω, καὶ τῆς θεοῦ τὸ ἐπιδέκατον. ὁ δὲ ἀποκτείνας τὸν ταῦτα ποιήσαντα, καὶ ὁ συμβουλεύσας, ὅσιος ἔστω, καὶ εὐαγής. *Si quis popularem Athenienſium ſtatum everterit, aut, eo everſo, magiſtratum ullum geſſerit, Athenienſium hoſtis eſto, & impune occidatur, bonaque, ejus publica; & pars decima, deæ ſacra. quique talia molientem interfecerit, aut conſilia qui conjunxerit, innocens, & pius, eſto.*

Digitized by Google

CAPUT XIX.

Etiam ſeìpſum licitum interficere, impetrata venia à magiſtratu: alias qui ſe occidiſſet, veluti indignus ſepultura civium, familiæ monumento inferri vetitum, ſimpliciter, & ſine ullo honore, terræ mandabatur: tum & manus, quæ id facinus perpetraſſet, amputata, ſeorſim ſepeliebatur. In funere interfecti, haſtam propinqui efferebant; atque, ad tumulum defigentes, ſe vindictam cædis cupere teſtabantur: tum initium ejus rei indicatum. Viro vero Athenienſi extra Atticam interfecto, niſi deditus fuiſſet, qui occiderat, ejus loco tres e civibus ejus loci lex abducere jubebat, qui pro homicida luerent: & hæc res Ἀνδρολῆψία, & Ἀνδρολήψιον, *dicebatur.*

INſuper, licebat quoque ſe occidere, impetrata a magiſtratu poteſtate. Libanius, Declam. XII. Παραινέσαιμι δ' ἂν ἐπιτρέψαι μοὶ χρῆσθαι τοῖς παρὰ νόμου, ὅστις φησί· τὸν μὴ ἐθέλοντα ζῆν, πρὸς τὴν βουλὴν τοῦτο εἰπόντα, τυχόντα τῆς χάριτος, ἀπελθεῖν. *Suaderem tamen, ut ſinerent me beneficio legis uti, quæ ſic dicit. Qui vivere nolit, magiſtratui indicato: gratiaque impetrata, vita excedito.* Et huc pertinent, quæ dicit idem Declam. VIII. Συμφορώτατον ἁπάντων τοῦτον (τὸν νόμον) ἔγραψεν, ὃν νῦν ἔχων ἀφῖγμαι σύμμαχον. ὅστις, φησὶ, βαρυνῇ τὸ ζῆν, ἀπόθνησκε. περικλύζῃ κακοῖς, πίνε κώνειον. πιέζῃ συμφοραῖς, ἄπιθι. λεγέτω μὲν ὁ δυστυχῶν τὰ πάθη, διδότω δὲ ἡ βουλὴ τὸ φάρμακον, λυέσθω δὲ ἡ λύπη τῷ θανάτῳ. *Utiliſſimam ſuper his omnibus (legem) ſcripſit, quam nunc adjutricem habens huc veni. Quiſquis es, inquit, cui vita gravis eſt, morere. malis immergeris, bibe cicutam. ærumnis opprimeris, abi, & morere. recitet miſer ærumnas ſuas, & remedium det ſenatus, ac ſolvatur morte mæror.* Et

 obſerva

obſerva ipſa illic legis verba. Oportebat vero exponere cauſas, ob quas mori vellet: nempe, aut mutilatum corpus, aut majorem medicina morbum aliquem, aut orbitatem, aut jacturam facultatum: quæ res vitam acerbam. Libanius idem, de avaro, moriendi poteſtatem a ſenatu, poſtulante, Declam. x. Δεῖξον, φησὶ τὸ σῶμα λελωβημένον, ἢ, ὅ, τι νόσημά σε κατέχον ἰατρικῆς μεῖζον, ἢ τοὺς παῖδας ἀπολωλεκώς, ἢ τὴν οὐσίαν ὅλην. *Oſtende, ait, mutilatum corpus, aut morbum aliquem incurabilem, aut amiſſos liberos, aut facultates.* Alias, ſi quis ſeipſum occidiſſet, amputata manus, ſeorſim ſepeliebatur. Æſchines, Orat. in Cteſiphontem. Ἐάν τις αὑτὸν διαχρήσηται, τὴν χεῖρα, τὴν τοῦτο πράξασαν, χωρὶς τοῦ σώματος θάπτομεν. *Si quis ſemet interfecerit, ejus manum, qua id fecit, ſeorſim a corpore ſepelimus.*

Illud quoque his dicendum: quod ſi quis occiſus eſſet, haſtam cum cadavere propinqui ejus efferebant: &, ad tumulum illam ipſam defigentes, ſe vindictam cædis cupere teſtabantur. Suidas. Ἐπενεγκεῖν δόρυ ἐπὶ τῇ ἐκφορᾷ, καὶ προαγορεύειν ἐπὶ τῷ μνήματι. ἐπὶ τῶν βιαίως ἀποθανόντος ταῦτα πράττεται. διὰ τὸ νόμον εἶναι τοῖς προσήκουσι τοῦτον τὸν τρόπον μετέρχεσθαι τοὺς φονέας. *In funeris elatione haſtam afferre, & ad tumulum compellare. Et hæc fiunt in funere ejus qui morte violenta periit. Nam lex erat, ut propinqui eos, qui occidiſſent, hoc modo perſequerentur.* Quæ totidem verbis Harpocration, & Etymologici Auctor. Demoſthenes, de tali funere; Orat. in Euergum. Εἶπόν μοι. ἡμεῖς τοίνυν σοι τὰ μὲν νόμιμα ἐξηγησόμεθα, τὰ δὲ σύμφορα παραινέσομεν. πρῶτον μὲν, ἐπενεγκεῖν δόρυ ἐπὶ τῇ ἐκφορᾷ, καὶ προαγορεύειν ἐπὶ τῷ μνήματι, εἴ τις προσήκων ἐστὶ τῆς ἀνθρώπου. *Inquiunt mihi; nos itaque tibi & de jure reſpondebimus, & utilia conſulemus. Primum, ut in efferendo funere haſtam adferas, & ad tumulum compelles, ſi quis ibi mortuæ propinquus adſit.* Atque fieri id cœptum ab Erechtheo uſque rege: qui in funere Procridis filiæ, Cephalique, ita fecerit, referunt ex Iſtro nobis Harpocration, & Suidas; quos jam proxime citavi.

Neque hoc prætermittendum; ſi Athenienſis aliquis extra Atticam cæſus foret, nec petenti homicida dederetur, lex ſinebat tres e civibus, qui pro homicida luerent, pignori capere. Et hæc res Ἀνδροληψία, & Ἀνδρολήψιον, dicebatur. Suidas. Ἐὰν ἔξω τῆς Ἀττι-

κῆς

κῆς ἀνὴρ Ἀθηναῖος ἐτελεύτησε, καὶ μὴ ἐξεδίδοσαν οἱ ἐν ἐκείνῃ τῇ πόλει, ἐν ᾗ τὸ ἔργον ἐπράχθη, τὸν δοκοῦντα ἐν τῇ αἰτίᾳ εἶναι, ἐφεῖτο ἐκ τοῦ νόμου τρεῖς τῶν ἐκείνου πολιτῶν ἄγειν εἰς Ἀθήνας, δίκην ὑφέξοντας τοῦ φόνου. καὶ τοῦτο Ἀνδρολήψιον ἐκαλεῖτο. *Si extra Atticam vir Athenienſis interfectus eſſet; & illi, qui urbem inhabitabant, in qua facinus patratum, eum, qui in culpa eſſe videretur, dedere nollent, lege tres ex civibus Athenas abducere permittebatur, cædis judicium & pœnam ſubituros. reſque ea Androlepſion dicebatur.* Idem videre eſt apud Etymologici Auctorem, Harpocrationem, & Pollucem, lib. VIII. cap. VI. Meminit Demoſthenes, in fine Ariſtocrateæ. Τὸ ἀνδρολήψιον, παρ᾽ οἷς ἂν ὁ δράσας ᾖ, ἐὰν μὴ διδόασι δίκας, κελεύουσιν οἱ νόμοι μέχρι τριῶν εἶναι. *Viros vero pignori capere illic, ubi homicida fuerit, niſi jus dare velint, lex jubet uſque ad tres licere.* Ac verba legis alibi refert, in eadem Oratione. Ἐάν τις βιαίῳ θανάτῳ ἀποθάνῃ, ὑπὲρ τούτου τοῖς προσήκουσιν εἶναι τὰς ἀνδροληψίας, ἕως ἂν ἢ δίκας τοῦ φόνου ὑπόσχωσι, ἢ τοὺς ἀποκτείναντας ἐκδῶσι. τὴν δὲ ἀνδροληψίαν εἶναι μέχρι τριῶν, πλέον δὲ μή. *Si quis violenta morte occubuerit, in ejus ultionem neceſſariis corpora pignerare, quoad judicium cædis pœnaſque ſubierint, vel homicidas dediderint. Pigneratio vero ad tres uſque, neque amplius, eſto.*

CAPUT XX.

Actio homicidii, cognatorum erat. Juramentum de calumnia rigidiſſimum, actoris pariter & teſtium: idque quomodo fieri ſolitum. Reus autem, vades dabat. Judicium, ſub dio factum: & id quare. Pœna ejus qui damnatum homicidam, quive necdum condemnatum, occidiſſet.

ET actio quidem homicidii, ad cognatos pertinebat. Demoſthenes, Orat. in Euergum. Κελεύει γὰρ ὁ νόμος, ὦ ἄνδρες δικασταί, τοὺς προσήκοντας ἐπεξιέναι μέχρις ἀνεψιαδῶν. καὶ ἐν τῷ ὅρκῳ διορίζεται, ὅτι προσήκόν ἐστι, κἂν οἰκέτης ᾖ, τούτων τὰς ἐπισκήψεις εἶναι. *Jubet enim lex, Judices, ut cognati cædes proſequantur, uſque ad ſobrinos: & in jurejurando cavetur, debere, ſi vel ſervus ſit, hos eoſdem eadem perſequi.* Verba legis, quæ præſcribit & hoc ipſum, & agendi rationem univerſam, idem memorat Demoſthenes, in Macartatum. Προσειπεῖν τῷ κτείναντι ἐν ἀγορᾷ ἐντὸς ἀνεψιότητος, καὶ ἀνεψιοῦ. συνδιώκειν δὲ καὶ ἀνεψιῶν παῖδας, καὶ γαμβροὺς, καὶ ἀνεψιοὺς, καὶ πενθεροὺς, καὶ ἀνεψιαδοὺς, καὶ φράτορας. ἐὰν δὲ αἰδέσασθαι δέῃ, ἐὰν μὲν πατὴρ ᾖ, ἢ ἀδελφὸς, ἢ υἱεῖς, πάντας, ἢ τὸν κωλύοντα κρατεῖν. ἐὰν δὲ τούτων μηδεὶς ᾖ, κτείνῃ δ' ἄκων, γνῶσι δὲ οἱ πεντήκοντα εἷς ἐφέται ἄκοντα κτεῖναι, ἐσέσθων οἱ φράτορες, ἐὰν θέλωσι, δέκα. τούτους δὲ οἱ πεντήκοντα εἷς ἀριστίνδην αἱρείσθων. καὶ οἱ πρότερον κτείναντες ἐν τῷδε τῷ θεσμῷ ἐνεχέσθων. τοὺς δὲ ἀπογινομένους ἐν τοῖς δήμοις, οὓς ἂν μηδεὶς ἀναιρῆται, ἐπαγγελλέτω ὁ δήμαρχος τοῖς προσήκουσιν ἀναιρεῖν, καὶ θάπτειν, καὶ καθαίρειν τὸν δῆμον, τῇ ἡμέρᾳ ᾗ ἂν ἀπογίνωνται ἕκαστος αὐτῶν. ἐπαγγέλλειν δὲ περὶ μὲν τῶν δούλων τῷ δεσπότῃ, περὶ δὲ τῶν ἐλευθέρων τοῖς τὰ χρήματα ἔχουσιν. ἐὰν δὲ μὴ ᾖ χρήματα τῷ ἀποθανόντι, τοῖς προσήκουσι τοῦ ἀποθανόντος ἐπαγγέλλειν. ἐὰν δὲ τοῦ δημάρχου ἐπαγγείλαντος μὴ ἀναιρῶνται οἱ προσήκοντες, ὁ μὲν δήμαρχος ἀπομισθωσάτω ἀνελεῖν, καὶ καταθάψαι, καὶ καθῆραι τὸν δῆμον αὐθημερὸν, ὅπως ἂν δύνηται, ὀλιγίστου. ἐὰν δὲ μὴ ἀπομισθώσῃ,

Digitized by Google

μισθώσῃ, ὀφειλέτω χιλίας δραχμὰς τῷ δημοσίῳ. ὅ τι δ' ἂν ἀναλώσῃ, διπλάσιον πραξάσθω παρὰ τῶν ὀφειλόντων. ἐὰν δὲ μὴ πράξῃ, αὐτὸς ὀφειλέτω τοῖς δημόταις. τοὺς δὲ μὴ ἀποδιδόντας τὰς μισθώσεις τῶν τεμενῶν, τῶν τε θεοῦ, καὶ τῶν ἄλλων θεῶν, καὶ τῶν ἐπονύμων, ἀτίμους εἶναι καὶ αὐτοὺς, καὶ κληρονόμους τούτων, ἕως ἂν ἀποδῶσι. *Homicida in foro poſtuletur ab iis qui ſunt intra conſobrinitatem, & a conſobrinis: una perſequantur eundem & conſobrinorum liberi, & generi, & ſoceri, & ſobrini, & curiales. Sin cum eo in gratiam redeundum fuerit, ſi pater ſuperſtes erit, aut frater, aut filii, aut omnium, aut ejus qui prohibet, valebit auctoritas. Sin horum nemo erit, & cædem invitus fecerit, idque quinquaginta & unus Ephetæ pronuntiaverint, invitum feciſſe cædem, intromittanter curiales, ſi volent, decem. Ab his autem quinquaginta & unus ex optimatibus deligantur: & qui prius cædem fecerunt, hac ſanctione teneantur. Qui vero in municipiis deſiderantur, quos nemo ſuſtulerit, eos indicet tribunus cognatis, ut tollant, & ſepeliant; & populus eo ipſo die luſtretur, quo die ſinguli deſiderati fuerint. Denuncietur autem de ſervis, domino: de ingenuis, iis qui in bonis ſunt. Sin mortuo bona non erunt, mortui cognatis denuncietur. Quod ſi poſt tribuni denunciationem cognati non ſuſtulerint, tribunus tollendum cadaver locet, & ſepeliendum, & luſtrandum eo ipſo die populum, quam minimo poterit. Si non locarit, debeto mille drachmas ærario, quicquid autem impenderit, duplum a debentibus exigito. Quod niſi fecerit, ipſe debeto popularibus; Qui autem locationes lucorum Minervæ, ac deorum cæterorum, & heroum, non reddiderint, infames & ipſi ſunt, & heredes quoque eorum, donec ſolverint.*

Verum tamen, antequam admitterentur in judicium, & agendi poteſtatem impetrarent, jusjurandum de calumnia rigidiſſimum exhibere tenebantur, qui quem accuſare vellent. Demoſthenes, in Ariſtocratem. Ἴστε δήπου τοῦθ' ἅπαντες, ὅτι ἐν Ἀρείῳ πάγῳ, οὗ δίδωσιν ὁ νόμος καὶ κελεύει, φόνου δικάζεσθαι, πρῶτον μὲν διεξομεῖται κατ' ἐξωλείας αὐτοῦ, καὶ γένους, καὶ οἰκίας, εἴ τινα αἰτιώμενος εἴργασθαι τὶ τοιοῦτον. *Scitis hoc nimirum omnes, in Areopago, ubi lex de cæde agendi poteſtatem dat, & mandatum, primum jusjurandum dare, & exitium, ſi calumnietur, tum ſibi ipſi, tum genti, tum familiæ ſuæ, imprecari cogitur is, qui facinoris iſtiuſmodi accuſare quenquam inſtituit.*

At

Ac videmus apud eundem, Orat. in Neæram. Καὶ ἔλεγε τὴν δίκην Στέφανος οὑτοσὶ, διομοσάμενος, ὡς ἔκτεινεν Ἀπολλόδωρος τὴν γυναῖκα αὐτοχειρίᾳ, ἀρώμενος ἐξώλειαν αὑτῷ, καὶ γένει, καὶ οἰκίᾳ. *Ac cauſam egit Stephanus, jurejurando dato, Apollodorum eam mulierem ſuis manibus occidiſſe: exitium imprecatus ſibi, & generi, & familiæ.* Meminit juramenti hujus etiam Lyſias, in Theomneſtum, Orat. I. Ἔτι τοίνυν σκέψασθε, ὦ ἄνδρες δικασταὶ, οὑτοσὶ γάρ μοι δοκῇ ὑπὸ ἐπιθυμίας, καὶ μαλακίας, οὐδ᾽ εἰς Ἄρειον πάγον ἀναβεβηκέναι. πάντες γὰρ ἐπίστασθε, ὅτι ἐν ἐκείνῳ τῷ χωρίῳ, ὅταν τὰς τοῦ φόνου δίκας δικάζονται, οὐ διὰ τούτου τοῦ ὀνόματος τὰς διωμοσίας ποιοῦνται, ἀλλὰ δι᾽ οὗπερ ἐγὼ καλῶς ἀκήκοα. ὁ μὲν γὰρ διώκων, ὡς ἔκτεινε διόμνυται. ὁ δὲ φεύγων, ὡς οὐκ ἔκτεινεν. *Præterea & hoc conſiderate, Judices, quod hic, præ inertia, & mollitie, ne ad Areopagum quidam unquam aſcenderit. Quandoquidem omnino noſtis, quod in eo loco, quando de cæde controverſia eſt, non hoc nomine juramentum de calumnia præſtatur; ſed, ut ego recte audivi, actor, quod interfecerit, jurejurando affirmat: reus autem, quod non interfecerit.*

Mactabant vero aprum, arietem, taurum: & eorum carnibus inſiſtentes jurabant. Demoſthenes, citato loco mox ſubjungens, clare dicit. Εἶτ᾽ οὐδὲ κατὰ τυχόντα τὸν ὅρκον τοῦτο ποιήσει. ἀλλ᾽ ὃν οὐδεὶς ὄμνυσιν ὑπὲρ οὐδενὸς ἄλλου, στὰς ἐπὶ τῶν τομίων κάπρου, καὶ κριοῦ, καὶ ταύρου, καὶ τούτων ἐσφαγμένων ὑφ᾽ ὧν δεῖ, καὶ ἐν αἷς ἡμέραις προσήκει. ὥστε καὶ ἐκ τοῦ χρόνου, καὶ ἐκ τῶν μεταχειριζομένων, ἅπαν, ὅσον ἐστὶ ὅσιον, πεπρᾶχθαι. *Deinde non vulgare aliquod juramentum dare cogitur; ſed, quale nemo in re ulla aliqua jurat, inſiſtens conſecratis carnibus apri, arietis, & tauri; qui mactati tum a quibus oportet, tum iis etiam diebus, quibus fieri illud convenit. ut ea, quæ & ſpatio temporis, & eorum, quæ adhibentur, ſolemnitate, perfici jus faſque eſt, omnia præſtentur.* Breviter Antiphon, in Orat. de Saltatore. Αὐτῶν δὲ τούτων ἕνεκα οἵ τε νόμοι, καὶ αἱ διωμοσίαι, καὶ τὰ τόμια, καὶ αἱ προῤῥήσεις, καὶ τ᾽ ἄλλ᾽ ὅσα γίγνεται τῶν δικῶν τοῦ φόνου ἕνεκα, πολὺ διαφέροντά ἐστιν, ἢ ἐπὶ τοῖς ἄλλοις. *Propter hæc ipſa & leges, & juramenta de calumnia, & ſecta victimarum carnes, & priores cauſæ dictiones, cæteraque in cauſa cædis uſitata, longe ab aliis differunt.* Gravitatem juramenti, & cum eo uſitatæ item imprecationis, etiam. Antiphon commemorat, in Orat. de cæde Herodis. Δέον σε διομόσασθαι

ὅρκον

ὅρκον τὸν μέγιστον, καὶ ἰσχυρότατον, ἐξώλειαν αὑτῷ, καὶ γένει, καὶ οἰκίᾳ τῇ σῇ ἐπαρώμενον. *Cum oporteret te maximum illud, & validiſſimum juramentum præſtare, exitium imprecantem tibi ipſi, & generi, & familiæ item tuæ.*

Nec jurabat in hunc modum actor tantum, ſed & teſtes. Apparet apud eundem illum Antiphontem, in eadem Oratione, verbis paullo poſt ſequentibus. Αὐτὸς σεαυτῷ νόμους ἐξευρών, ἀνώμοτος μὲν αὐτὸς ἐμοῦ κατηγορεῖς, ἀνώμοτοι δὲ καὶ οἱ μάρτυρες καταμαρτυροῦσι. δέον αὐτοὺς τὸν αὐτὸν ὅρκον σοὶ διομοσαμένους, καὶ ἁπτομένους τῶν σφαγίων, καταμαρτυρεῖν ἐμοῦ. *Ipſe tibi novas leges inveniens, injuratus me accuſas, tum & teſtes injurati contra me dant teſtimonium. cum & ipſos, eodem tecum juramento obligatos, & iiſdem animalium mactatorum tactis carnibus, teſtimonium in me dare oporteret.*

Utque teſtes actor dabat, ſic tres idem vades reus, qui pro ejus innocentia fidem ſuam interponerent. Ecce ejuſdem Oratoris illic verba, quæ id innuunt. Ἐθέλοντος γάρ μου ἐγγυητὰς τρεῖς καθιστάναι κατὰ τὸν νόμον, οὕτως οὗτοι διεπράξαντο τοῦτο, ὥστε μὴ ἐγγυᾶσθαι μοὶ ποιήσασθαι. *Cumque vellem tres ſponſores juxta legem exhibere, ipſi ita rem geſſerunt, ut id mihi non liceret.*

Ac judicia hæc ſub dio dari ſolita, Rem, & cauſam, narrat idem, in eadem Oratione. Ἔπειτα δὲ, ὃ πάντας οἶμαι ὑμᾶς ἐπίστασθαι, ἅπαντα τὰ δικαστήρια ἐν ὑπαίθρῳ δικάζει τὰς δίκας τοῦ φόνου· οὐδενὸς ἄλλου ἕνεκα, ἢ ἵνα τοῦτο μὲν, οἱ δικασταὶ μὴ ἴωσιν εἰς τὸ αὐτὸ τοῖς μὴ καθαροῖς τὰς χεῖρας. τοῦτο δὲ, ὁ διώκων τὴν δίκην τοῦ φόνου ἵνα μὴ ὁμορόφιος γένηται τῷ αὐθέντῃ. *Deinde, quod vos omnes noſſe ſcio, omnia tribunalia cauſas homicidii ſub dio judicant: idque non alia de cauſa, quam partim, ut ne Judices irent in locum eundem cum iis, quibus impuræ manus eſſent; partim vero, ne actor homicidii, atque reus, ſub eodem tecto eſſent.* Ac certe, non licuiſſe cuiquam ſub eodem cum homicida tecto agere, ſupra oſtendi, cap. xv.

Damnatos vero homicidii, occidere licebat, in territorio Attico, aut vinctos abducere; excruciare, aut pecuniam extorquere non licebat: qui feciſſet, actio in eum dupli erat. Demoſthenes, de his verbis faciens, Orat. in Ariſtocratem, ipſa legis verba ponit. Τοὺς δ' ἀνδροφόνους, ἐξεῖναι ἀποκτείνειν ἐν τῇ ἡμεδαπῇ, καὶ ἀπάγειν, ὡς ἐν τῷ ἄξονι ἀγορεύει, λυμαίνεσθαι δὲ μὴ, μηδ' ἀποινᾶν, ἢ διπλοῦν ὀφείλειν, ὅσον

ἂν καταβλάψῃ. *Homicidas liceat occidere in noſtro territorio, & in carcerem abducere, ut in axe Solon ſtatuit: excruciare, aut pecuniam ab iis extorquere, non liceat: alioquin duplum dati damni luendum.*

Non damnatos ſi quis forte occidiſſet, aut fuiſſet cædis cauſa, foro ille collimitio, ludiſque, & ſacris, Amphictyonicis arcebatur, perinde ac ſi Athenienſem occidiſſet. Verba legis, apud eundem, in Oratione eadem, ita habent. Ἐὰν δέ τις ἀνδροφόνον κτείνῃ, ἢ αἴτιος ᾖ φόνου, ἀπεχόμενον ἀγορᾶς ἐφορίας, καὶ ἄθλων, καὶ ἱερῶν, Ἀμφικτυονικῶν, ὥσπερ τὸν Ἀθηναῖον κτείναντα, ἐν τοῖς αὐτοῖς ἐνέχεσθαι. *Si quis autem homicidam ceciderit, aut cædis ei cauſa fuerit, abſtinens foro collimitio, & ludis, ac ſacris, Amphictyonicis, perinde ac ſi Athenienſem occidiſſet, eodem crimine teneatur.*

IOAN-

Digitized by Google

IOANNIS MEURSI
THEMIDIS ATTICÆ
LIBER SECUNDUS.
CAPUT I.

Furum pœna, mors, aut duplum. Sulpitius Victor, & Curius Fortunatianus, emendantur. Etiam decuplum. Vincula dierum quinque, noctiumque. Furtum quinque drachmarum punitum. Actio vel ſimi bubuli. Βολίτου δίκη, *proverbium. Fures teſtimoniis probibebantur. Actoris, & rei, juramentum: ac convicti illic mulcta, mille drachmæ. Qui tres fures indicaſſet, præmium accipiebat.*

FUrti pœna, mors initio a Dracone conſtituta. Plutarchus, de eo agens, in Solone. Καὶ τοὺς λάχανα κλέψαντας, ἢ ὀπώραν, ὁμοίως κολάζεσθαι τοῖς ἱεροσύλοις, καὶ ἀνδροφόνοις. *Qui olus furati erant, vel fructus hortenſes, eodem modo puniri voluit, quo ſacrilegos, & homicidas.* Atqui pœna homicidis & ſacrilegis mors ſancita. De homicidis jam oſtendi in præcedenti-

denti-

dentibus. De Sacrilegis ſtatim dicam. Idem & Solonis lex conſtituebat; quam Diogenes Laertius ſic commemorat, in Solone, lib. I. Ἃ μὴ ἔθου, μὴ ἀνέλῃ· εἰ δὲ μὴ, θάνατος ἡ ζημία. *Quæ non poſuiſti, ne tollas: ſin autem, morte luito.* Iſocrates, Orat. in Lochitem. Ὁρῶ δ' ὑμᾶς, ἐὰν τοῦ καταγνῶτε ἱεροσυλίαν, ἢ κλοπὴν, οὐ πρὸς τὸ μέγεθος ὧν ἂν λάβωσι τὴν τιμωρίαν ποιουμένους, ἀλλ' ὁμοίως ἁπάντων θάνατον καταγινώσκοντας, καὶ νομίζοντας δίκαιον εἶναι, τοὺς τοῖς αὐτοῖς ἔργοις ἐπιχειροῦντας ταῖς αὐταῖς ζημίαις κολάζειν. *Equidem vos, ſi quem ſacrilegii, furtive, damnatis, in irroganda pœna non id ſpectare, video, quantum abſtulerint, ſed ſine diſcrimine omnes capitis damnare, & æquum putare, qui facinora eadem ſunt aggreſſi, ut eaſdem pœnas luant.* Alii, pœnam dupli tradunt. Aulus Gellius, lib. XI. cap. XVIII. *Solon ex ſeptem illis inclutis ſapientibus fuit. Is ſua lege in fures non, ut Draco antea, mortis, ſed dupli pœna vindicandum exiſtimavit.* Hermogenes, in Partit. Sect. IV. Ἐξ ἱεροῦ ἰδιωτικά τις ὑφείλετο χρήματα. νόμου κελεύοντος, τὸν μὲν ἱερόσυλον τεθνάναι, τὸν δὲ κλέπτην διπλᾶ διδόναι, ὡς ἱερόσυλος ὑπάγεται· ὁ δὲ, κλέπτης εἶναι λέγει. *Ex loco ſacro quidam privatas pecunias abſtulit. Lege jubente, ſacrilegum interfici, furem vero duplum reddere. Ille, tanquam ſacrilegus in judicium abducitur: ipſe vero ſe furem eſſe dicit.* Emendandus Sulpitius Victor, in Inſtitut. Orat. *Quidam de templo ſuſtulit vaſa privata, & profana. Petitus ad pœnam, tanquam ſacrilegus, offertque duplum, quaſi fur.* Hodie non recte editur: *offert quadruplum.* Et Curius Fortunatianus, Rhet. lib. I. *Sacrilegus, capite plectatur: fur, quadruplum ſolvat. De templo quidam privatam pecuniam ſuſtulit. Petitur ad pœnam, quaſi ſacrilegus: offertque duplum, quaſi fur.* Etiam illic edidit: *offert quadruplum.* Sed ſciendum, ut furtum erat, ita & fuiſſe pœnam; mortem, aut duplum. Accurate eſt diſtinguendum. Æſchines dicit, furti manifeſti reos, atque illud confitentes, morte affectos: negantes, in judicium abductos. Ecce verba, in Oratione ejus in Timarchum. Οἱ δὲ νόμοι κελεύουσι τῶν κλεπτῶν τοὺς μὲν ὁμολογοῦντας, θανάτῳ ζημιοῦσθαι· τοὺς δ' ἀρνουμένους, κρίνεσθαι. *Leges vero jubent, fures confitentes, capite plecti: negantes autem, in judicium adduci.* Dupli pœna, indicebatur, ſi quis ea, quæ amiſerat, recepiſſet: verum, ſi non recepiſſet, decuplum cum fur ſolvebat, tum quicunque ejus ſocii. Demoſthenes, Orat.

Orat. in Timocratem. Ὅ,τι ἐάν τις ἀπολέσῃ, ἐὰν μὲν αὐτὸ λάβῃ, τὸ διπλάσιον καταδικάζειν· ἐὰν δὲ μὴ, τὴν δεκαπλασίαν πρὸς τοῖς ἐπαιτίοις. *Quicquid aliquis amiſerit, ſi receperit id ipſum, fur in duplum condemnetur. Sin autem, in decuplum ipſe, & adjutores, teneantur.* Habes ipſa legis verba. Inſuper, interdiu qui furaretur, ultra quinquaginta drachmas, in judicium abductus, ad Undecimviros, ſi convictus teneatur, mortis pœnam ſuſtinebat: Si quid noctu quiſpiam furatus eſſet, qualecunque id demum eſſet, eum occidere, vulnerare, & ad Undecimviros abducere concedebatur. Ac ſupplicium, idem erat, ſi quis aliquid e Lyceo, Cynoſarge, aut Academia, & Gymnaſiis, portubuſve, quod valeret drachmas decem, ampliuſve, abſtuliſſet. Sed privato ſi judicio furti quis convictus foret, is & duplum exhibere tenebatur, &, ſi ita vellent Judices, quinque dies, atque noctes, in compedibus, omnibus conſpiciendus, ſervabatur. Ipſam legem en Demoſthenes, in citata Oratione, repræſentat. Εἰ μέν τις μεθ' ἡμέραν ὑπὲρ πεντήκοντα δραχμὰς κλέπτοι, ἀπαγωγὴν πρὸς τοὺς ἕνδεκα εἶναι. εἰ δέ τις νύκτωρ ὁτιοῦν κλέπτοι, τοῦτον ἐξεῖναι καὶ ἀποκτεῖναι, καὶ τρῶσαι διώκοντα, καὶ ἀπαγαγεῖν τοῖς ἕνδεκα, εἰ βούλοιτο. τῷ δ' ἁλόντι ὧν αἱ ἀπαγωγαί εἰσιν, οὐκ ἐγγυητὰς καταστήσαντι ἔκτισιν εἶναι τῶν κλεμμάτων, ἀλλὰ θάνατον τὴν ζημίαν. καὶ εἴ τις γ' ἐκ Λυκείου, ἢ ἐξ Ἀκαδημίας, ἢ ἐκ Κυνοσάργους, ἱμάτιον, ἢ ληκύθιον, ἢ ἄλλό τι φαυλότατον, ἢ τῶν σκευῶν τι, τῶν ἐκ τῶν γυμνασίων, ὑφέλοιτο, ἢ ἐκ τῶν λιμένων, ὑπὲρ δέκα δραχμὰς, καὶ τούτοις θάνατον ἐνομοθέτησεν εἶναι τὴν ζημίαν. εἰ δέ τις ἰδίαν δίκην κλοπῆς ἁλοίη, ὑπάρχειν μὲν αὐτῷ διπλάσιον ἀποτίσαι τὸ τιμηθὲν. προστιμῆσαι δὲ ἐξεῖναι τῷ δικαστηρίῳ πρὸς τῷ ἀργυρίῳ δεσμὸν τῷ κλέπτῃ, πένθ' ἡμέρας, καὶ νύκτας ἴσας, ὅπως ὁρῷεν ἅπαντες αὐτὸν δεδεμένον. *Si quis interdiu ſupra quinquaginta drachmas furatus fuerit, abduci liceat ad Undecimviros. Si quis vero noctu aliquid qualecunque ſurripuerit, eum & occidere, & inter perſequendum vulnerare, & ad Undecimviros abducere, ſi cui libet, fas eſto. Convicto autem eorum facinorum, propter quæ in vincula abripere licet, non liceat datis vadibus pro furtis ſatisfacere, ſed mors pœna eſto. Ac ſi quis e Lyceo, aut Academia, aut Cynoſarge, veſtem, aut laguncul am, aut quicquam aliud minimi pretii aut vaſculum aliquod e gymnaſiis, portubuſve, ſupra decem drachmarum pretium, ſurripuerit, etiam his morte pœnas eſſe luendas conſtituit. Si*

quis vero privato judicio furti fuerit convictus, ei litis æſtimatæ duplum ſolvere licere. Penes judices vero eſſe, furem, præter argenti mulctam, ad quinque dierum, totidemque noctium, vincula damnare, ut omnes eum vinctum eſſe videant. Ac de vinculis, ſunt ejuſdem quoque Oratoris verba, paullo ante. Λεγόντων τῶν νόμων, οὓς ἔθηκε Σόλων, οὐδὲν ὅμοιος ὢν τούτῳ νομοθέτης, ἐάν τις ἁλῷ κλοπῆς, καὶ μὴ τιμηθῇ θανάτου, προστιμᾶν αὐτῷ δεσμόν. *Cum dicant leges, quas Solon tulit, nulla in re ſimilis iſti legiſlator; Si quis furti convictus erit, neque tamen capitis, damnatus fuerit, eum in vincula condemnandum.* Sed quod dicitur in citatis verbis legis, in principio, ὑπὲρ πεντήκοντα δραχμὰς, *ſupra drachmas quinquaginta.* Adeo autem acriter perſequebantur furta quævis, ut, qui drachmas quinque furto ſubduxiſſe convictus eſſet, puniretur. Libanius, ſive Theoneſt, in Paradigmate loci communis, in Proditorem. Τοὺς ἐπὶ πέντε δραχμαῖς ἁλόντας κολάζετε. *Convictos quinque drachmarum furti ſupplicio afficitis.* Etiam, ſi bubulum quis fimum furto abſtuliſſet, non impune id ferebat: unde & proverbio origo data, Βολίτου δίκην. Appendix Vaticana Proverbiorum a V. CL. Andrea Schotto, in lucem edita, Cent. I. Proverb. XXIV. Βολίτου δίκη. Πρὸς τοὺς ἀξίους καὶ ἐπὶ μικροῖς τιμωρείαν ὑπέχειν. ἐν γὰρ τοῖς ἄξοσι (τοῦ Σόλωνος) νόμος καὶ τοὺς βόλιτον ὑφελομένους κολάζει. *Fimi actio. De iis qui juſte etiam ob res viles rei fiant. Nam in tabulis (Solonis) lex etiam fimi fures punit.* Scholiaſtes Ariſtophanis, ad Equites. Καὶ παροιμία, Βολίτου δίκην. πρὸς τοὺς ἐπὶ μικροῖς δίκην ὑπέχοντας. ὁ γὰρ Σόλωνος νόμος καὶ τοὺς βόλιτον ὑφελομένους κολάζει. *Et Proverbium, Fimi judicium: de iis, qui ob res exiguas in judicium vocantur. nam lex Solonis etiam illos, qui fimum furto abſtuliſſent, pœna afficit.* Ac totidem omnino verbis Suidas, in Βολίτου δίκην. Nec teſtimonium ferre furi licitum erat. Sopater, in Diviſ. Quæſt. Νεκρὸς γὰρ οὐ μαρτυρεῖ, ὁ λωποδύτης ὁμοίως. *Mortuus non fert, ut nec fur veſtimentorum.*

In furti vero actione, actor pariter & reus jusjurandum dabant: quique pejeraſſe convictus foret, mille drachmis mulctabatur. Suidas. Ἀμφιορκία· ἐπειδὰν ὅ, τε διώκων καὶ ὁ φεύγων ὀμνύωσι, κλοπῆς ἐγκλήματά τισιν ἐπιφέροντες. τοῦτο δὲ, πολλάκις ὤφθη μάτην γινόμενον. ἔθεντο οὖν Ἀθηναῖοι νόμον κατὰ τῶν ἀπαγόντων εἰς δεσμωτήριόν τινας ἐπὶ δίκῃ κλοπῆς, χιλίας διδόναι δραχμὰς τοὺς ἁλόντας. *Reciprocum jusjurandum.*

Quum

Quum & actor & reus jurant, furti crimen alicui intentantes. Hoc vero ſæpenumero temere fieri animadverſum eſt. Itaque tulere legem Athenienſes, in eos, qui ob furti crimen quenquam in carcerem abducerent, ut convicti mille drachmis mulctarentur.

Adeo vero etiam fures coerceri cupiebant, ut & præmium conſtituerent ei qui tres indicaſſet. Cyrus, de diff. ſtat. Τὸν τρεῖς κλέπτας ἐλέγξαντα, (νόμος) δωρεὰν λαμβάνειν. δύο τὶς ἐλέγξας, ἤλεγξε τρίτον ἑαυτὸν, καὶ αἰτεῖ εἰς τὸ γέρας σωθῆναι. *Qui tres fures indicaſſet, lex erat, ut acciperet præmium. duobus quiſpiam indicatis, tertium ſeipſum addit: & ſalutem loco præmii dari petit.*

CAPUT II.

Sacrilegis, & proditoribus, mors ſupplicium, aut exilium perpetuum, ipſis pariter liberiſque. Tum nec ſepeliri licitum intra Atticam: ac, ſi quis poſt mortem etiam forte deprehenſus foret, oſſa effodere lex jubebat, & projicere extra regionis fines. Quin proditionem etiam vel duntaxat cogitaſſe, capitale cenſebatur: uti quoque, ſomnum capere in excubiis.

SAcrilegos, & proditores, eadem lex puniebat: & eodem quoque modo: exilium nempe, & ſepulturam extra patriam, ac bonorum omnium publicationem. Euryptolemus, in Oratione, apud Xenophontem, Hiſt. Græc. lib. I. Τοῦτο δ' εἰ βούλεσθε, κατὰ τοῦτον νόμον κρίνατε, ὅς ἐστιν ἐπὶ τοῖς ἱεροσύλοις, καὶ προδόταις. Ἐάν τις ἢ τὴν πόλιν προδιδῷ, ἢ τὰ ἱερὰ κλέπτῃ, κριθέντα ἐν δικαστηρίῳ, ἂν καταγνωσθῇ, μὴ ταφῆναι ἐν τῇ Ἀττικῇ· τὰ δὲ χρήματα αὐτοῦ, δημόσια εἶναι. *Sin hoc maletis, ex ea lege de his cognoſcite, quæ de ſacrilegis, & proditoribus, lata eſt. Si quis vel urbem prodiderit, vel res ſacras furto abſtulerit, cauſa pro tribunali cognita damnetur: in Attica ne ſepeliatur: bonaque ejus publica ſunto.*

Si in poteſtate forent, mortis pœna afficiebantur. Hinc Hermogenes capiendus, de Partit. Sect. IV. Νόμου κελεύοντος, τὸν μὲν ἱερόσυλον τεθνάναι. *Cum lex jubeat, ut ſacrilegus quidem moriatur.* De proditore vero, Lycurgus, in Leocratem. Τίς γάρ, ὁρῶν θανάτῳ ζημιούμενον τὸν προδότην, ἐν τοῖς κινδύνοις ἐκλείψει τὴν πατρίδα. *Nam quis, videns proditorem morte punitum, patriam in periculis deſeret?*

Nec fas eos ſepelire. Id de proditore clare Syrianus, in Hermogenem. Νόμος, τοῦ προδότου μηδὲν εἶναι μνημεῖον. *Lex eſt, ut proditoris nullum ſit ſepulcrum.* Dion Chryſoſtomus, in Rhodiaca. Καθάπερ, οἶμαι, τὸ, μὴ θάπτεσθαι τοὺς προδότας. *Quale exiſtimo hoc eſſe, quod proditores minime ſepeliantur.* Thycydides, lib. I. Οὐ γὰρ ἐξῆν θάπτειν, ὡς ἐπὶ προδοσίᾳ φυγόντος. *Neque enim fas erat ſepelire, tanquam proditionis cauſa exulantem.* Non ſepeliebantur autem, intra Atticam: nam cadavera extra eam deportari lex jubebat. Id diſerte dicit Xenophon, in citatis ante verbis. Et huc pertinet, quod de Phocione, proditionis damnato, refert Plutarchus, in ejus Vita. Ἔδοξε καὶ τὸ σῶμα τοῦ Φωκίωνος ἐξορίσαι, καὶ μηδὲ πῦρ ἐναῦσαι μηδένα πρὸς τὴν ταφὴν Ἀθηναίων. Et quæ ſequuntur. *Placuit etiam ut cadaver Phocionis extra fines portaretur: & ne quis Athenienſium in ejus rogo ignem accenderet.* Æmilius Probus, in eodem Phocione. *In hoc tantum fuit odium multitudinis, ut nemo liber eum ſit auſus ſepelire. Itaque a ſervis ſepultus eſt.* Diodorus Siculus, lib. XVIII. Διὰ δὲ τῆς τοῦ κωνείου πόσεως κατὰ τὸ πάτριον ἔθος τὸν βίον καταλύσαντες ἐρρίφησαν ἄταφοι πάντες. ὁ μὲν οὖν Φωκίων, καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ, διαβληθέντες, τοιαύτην ἔχον τὴν τοῦ βίου καταστροφήν. *Finita vero cicutæ potu ex patriæ inſtituto vita, univerſi inſepulti ſunt projecti. Phocion igitur, & qui cum eo erant, per calumniam circumventi, talem vitæ ſuæ finem habuerunt.*

Quos in poteſtate ſua non haberent, quique ad hoſtem, aut in aliam quamvis terram, profugiſſent, ii exilio perpetuo, liberique item ipſorum, damnabantur. Atque hinc eſt capiendus Marcellinus, in Hermogenem. Νόμος, τῷ προδότῃ συμφεύγειν τοὺς παῖδας. *Lex eſt, ut cum proditore liberi quoque exilium ſubeant.* Apud Quintilianum, in Lemmate Declam. CCCLXVI. *Proditor cum liberis exulet.* Ac deinde, in ipſa Declamatione. *Lex autem exulare & proditoris liberos*

Digitized by Google

liberos jubet. Et hanc legem innuit Libanius, in Declamatione Hyperidis pro Demoſthene. λύεις τὸν νόμον τῆς αὐτομολίας, λύεις τὸν νόμον τῆς προδοσίας. *Solvis legem de transfugio: ſolvis legem de proditione.*

Deprehenſi, & in carcerem conjecti, ſervabantur ad triceſimum uſque diem: atque eo, ut conſcios proderent, torquebantur. Curius Fortunatianus, Rhet. Schol. lib. II. *Qui proditionis damnatus fuerit, magiſtratui detur cuſtodiendus: & trigeſima die torqueatur, ut conſcios dicat.* Huc pertinent illa Sopatri, in Diviſ. Quæſt. Ἐγκαλούμενος στρατηγὸς προδοσίας, δέδεται κατὰ νόμον παρὰ τῷ συστρατηγῷ, ἕως ἂν εἴπῃ τοὺς συνειδότας. *Proditionis accuſatus imperator, in vinculis apud collegam juxta legem detinetur, donec conſcios indicaverit.*

Quin poſt mortem etiam ſi quis proditor deprehenſus foret, oſſa lex effodere præcipiebat: &, quod vivo eventurum omnino erat, mortuo quoque accidebat; ac projecta extra Atticam. Lycurgus, Orat. in Leocratem. Ψηφίζεται ὁ δῆμος, Κριτίου εἰπόντος, τὸν νεκρὸν κρίνειν προδοσίας. κἂν δόξῃ προδότης ὢν, ἐν τῇ χώρᾳ μὴ ταφῆναι, τά τε ὀστᾶ αὐτοῦ ἀνορύξαι, καὶ ἐξορίσαι ἔξω τῆς Ἀττικῆς· ὅπως ἂν μὴ κέηται ἐν τῇ χώρᾳ μηδὲ τὰ ὀστᾶ τοῦ τὴν χώραν, καὶ τὴν πόλιν, προδιδόντος. *Decernit populus, Critia dicente, mortuum proditionis accuſandum: ac, ſi proditor videatur, ut ne intra Atticam ſepeliatur, oſſaque effodiantur, atque extra Atticam projiciantur: ut ne oſſa quidem ejus, qui prodiderit regionem, atque urbem, intra regionem cubent.* Quin punitus etiam qui cogitaſſet proditionem, quamlibet non effeciſſet. Maximus Tyrius, Diſſert. II. Κολάζει ὁ νόμος καὶ προδότην τὸν μελετήσαντα, κἂν μὴ πράξῃ. *Punit lex etiam proditorem, quique duntaxat cogitaverit, etiamſi non perfecerit.* Proximum proditioni, ſomnum capere in excubiis: itaque & capitale illud erat. Marcellinus, in Hermogenem. Νόμος, τὸν φύλακα μὴ καθεύδειν, ἢ θανάτῳ ζημιοῦσθαι. *Lex eſt, ne excubitor dormiat, aut ut morte puniatur.*

Digitized by Google

CAPUT III.

Qui ærario debebant, munus nullum reip. capeſſere poterant. Si per annum debuiſſent, duplum dare tenebantur: venditiſque item bonis, in carcerem compingebantur, ac detinebantur vincti. Ἐγκαλοσκελεῖς. *Ac debitorem accuſare cuique licitum: etiam eum, qui, non perſoluto debito, nomen ejus deleviſſet.* Ἀγραφίου δίκη. *Qui monetam adulteraret, mortis pœna afficiebatur.*

Qui ærario quid debebat, a muneribus in rep. obeundis arcebatur. Anonymus, in Argumento Orationis Demoſthenex in Androtionem. Τέταρτος νόμος, τὸν ἔτι ὀφείλοντα τῷ δημοσίῳ μὴ πολιτεύεσθαι. *Quarta lex eſt, ne quod ille in rep. munus gerat, qui ærario adhuc debet.* Themiſtius, Orat. XIV. Καίτοι Ἀθήνησι τοὺς ὀφείλοντας τῷ δημοσίῳ κατείργει νόμος μὴ κοινωνεῖν τῆς πολιτείας, ἕως ἂν τὸ ὀφειλόμενον ἀπολύσωνται. *Atqui Athenis, lex prohibet aliquod in rep. munus gerere, qui ærario debent, donec debitum perſolverint.*

Qui per annum diſtuliſſet, duplum debebat. Anonymus, quem citavi ſtatim, in Argumento Timocrateæ. Νόμου δὲ προστάττοντος, τοὺς χρησαμένους δημοσίοις χρήμασιν ἐπ' ἐνιαυτὸν ὅλον, διπλάσια ταῦτα διδόναι. *Jubente autem lege, ut, qui publica pecunia per annum integrum uſus eſſet, eandem duplam reſtitueret.* Andocides dicit, nona prytania ſoluere neceſſe habuiſſe; ac poſt eam, ni ſolviſſent, duplum ærario debuiſſe. Ecce verba, in Orat. de Myſteriis. Οἱ μὲν ἀργύριον ὀφείλοντες τῷ δημοσίῳ, ὁπόσοι εὐθύνας ὦφλον, ἄρξαντες ἀρχὰς, ἢ ἐξούλας, ἢ γραφὰς, ἢ ἐπιβολὰς ὦφλον, ἢ ὠνὰς πριάμενοι ἐκ τοῦ δημοσίου, μὴ κατέβαλον τὰ χρήματα, ἢ ἐγγύας ἠγγυήσαντο πρὸς τὸ δημόσιον, τούτοις ἡ μὲν ἔκτισις ἦν ἐπὶ τῆς ἐνάτης πρυτανείας. εἰ δὲ μὴ, διπλάσιον ὀφείλειν, καὶ τὰ κτήματα αὐτῶν πεπρᾶσθαι. *Qui enim pecuniam ærario debebant, quive rationes reddere tenebantur geſti magiſtratus, judiciorum*

dicierum de vi, accuſationum ; aut qui inſidiarum rei erant, quique ex publico emerant, neque debitum exſolverant, aut ſpoponderant apud ærarium, his ſolutio præſtanda tempore nonæ prytaniæ. Si vero non ſolviſſent, duplum debebant, bonaque eorum venum ibant. Ubi hoc inſuper obſerua ; bona quoque venum data. Demoſthenes, Orat. in Neæram, rem oſtendit. Μὴ ἐκτιθέντος δὲ τοῦ ὀφλήματος ἐπὶ τῆς ἐνάτης πρυτανείας, διπλοῦν ἔμελλεν ἔσεσθαι τὸ ὄφλημα, καὶ ἐγγραφήσεσθαι Ἀπολλόδωρος τριάκοντα τάλαντα ὀφείλων τῷ δημοσίῳ. ἐγγεγραμμένου δὲ τῷ δημοσίῳ ἀπογραφήσεσθαι ἔμελλεν ἡ ὑπάρχουσα οὐσία Ἀπολλοδώρῳ δημοσία εἶναι. πραθείσης δ' αὐτῆς, εἰς τὴν ἐσχάτην ἀπορίαν καταστήσεσθαι καὶ αὐτὸς, καὶ παῖδες οἱ ἐκείνου, καὶ ἡ γυνή. *Debito vero non perſoluto nona prytania, duplum id futurum erat : ita ut Apollodorus inſcribendus eſſet triginta talentorum debitor, Quo inſcripto in publicas tabulas, res Apollodori familiaris publica futura erat. ea autem vendita, in extremam paupertatem redigendus erat cum ipſe, tum & liberi ejus, atque uxor.* Conjiciebantur & in carcerem, & includebantur cippo. Idem Anonymus. Προστάττοντος δὲ νόμου, τὸν ὀφείλοντα ἐπὶ τοῦ δευτέρου ἐνιαυτοῦ, δεδέσθαι, ἕως ἂν ἐκτίσῃ. *Præcipiente lege, ut, qui ſecundo anno deberet, in vincula conjiceretur, dum exſolveret.* Huc pertinet Andocidis locus, in citata Oratione. Κηφίσιος μὲν οὑτοσί, πριάμενος ὠνὴν ἐκ τοῦ δημοσίου, καὶ ἐκ ταύτης ἐπικαρπίας τῶν ἐν τῇ γῇ γεωργούντων ἐνενήκοντα μνᾶς ἐκλέξας, οὐ κατέβαλε τῇ πόλει, καὶ ἔφυγεν. εἰ γὰρ ἦλθεν, ἐδέδετ' ἂν ἐν τῷ ξύλῳ. ὁ γὰρ νόμος οὕτως εἶχε, κυρίαν εἶναι τὴν τε βουλὴν, ὃς ἂν, πριάμενος τέλος, μὴ καταβάλῃ, δεῖν εἰς τὸ ξύλον. *Cephiſius enim iſte, cum quid ex publico redemiſſet, & ex agricolarum frugibus minas ſibi nonaginta ſelegiſſet, urbi debitum non ſolvit, ac profugit. etenim ſi rediiſſet, vinctus in cippo fuiſſet. nam ex lege hæc ſenatus eſt poteſtas, uti eum, qui redemerit vectigal, neque ſolverit, in cippo vinciat.* Itaque hoc modo vincti, Ἐγκαλοσκελεῖς facete a quodam, ut videtur, Comico appellati. Obſervo ecce apud Heſychium. Ἐγκαλοσκελεῖς. Οἱ μὴ ἀποδιδόντες τὰ χρέα, ἐν κάλοις ἐδεσμεύοντο τοὺς πόδας. *Encaloſceles. Qui debitum non ſolvebant, in lignis vinciebantur pedibus.*

Ac debitorem accuſare unicuique licitum erat. Demoſthenes, Orat. in Theocrinem. Ἕτερον δὲ τὸν τρίτον, (νόμον,) ὃς κελεύει, κατά τε τῶν ὀφειλόντων τῷ δημοσίῳ τὰς ἐνδείξεις τὸν βουλόμενον ποιεῖσθαι τῶν πολι-

πολιτῶν. *Aliam vero etiam tertiam, (legem,) quæ ſimiliter jubet, qui ærario deberent, eum ut e civibus quicunque vellet accuſaret.*

Qui, non perſoluto debito, nomen ejus deleviſſet, eum licitum apud Theſmothetas, quos vocabant, accuſare: eaque actio Ἀγραφίου dicebatur. Demoſthenes, ibidem. Ὁ νόμος οὐ κατὰ τῶν ὀφειλόντων, καὶ μὴ ἐγγραφέντων, κελεύει τὰς γραφὰς τῆς ἀγραφίου εἶναι· ἀλλ' οἵ τινες ἂν ἐγγραφέντες, καὶ μὴ ἐκτίσαντες τῇ πόλει τὸ ὄφλημα, ἐξαλειφθῶσι. *Lex non in eos qui debent, & inſcripti non ſunt, neglectæ ſcripturæ dat actionem: ſed in eos, qui quamvis inſcripti, non ſoluto urbi debito, deleti fuerint.* Et mox iterum. Ἀκούετε τοῦ νόμου, ὦ ἄνδρες δικασταὶ, ὅτι διαῤῥήδην λέγει, ἐάν τις τῶν ὀφειλόντων τῷ δημοσίῳ, μὴ ἐκτίσας τὸ ὄφλημα τῇ πόλει, ἐξαλειφθῇ, εἶναι κατ' αὐτοῦ τὰς γραφὰς πρὸς τοὺς θεσμοθέτας τῆς ἀγραφίου. *Auditis legem, viri Judices, aperte dicentem; ſi quis eorum qui ærario debent, non ſoluto urbi debito, deleatur, dari in illum actionem neglectæ ſcripturæ apud Theſmothetas.* Videre eſt etiam apud Pollucem, lib. VIII. cap. VI. Etymologici Auctorem, Harpocrationem, & Suidam, in Ἀγραφίου δίκη.

Illud quoque obiter hic dicendum puto: qui monetam publicam adulteraſſent, pœnam his propoſitam fuiſſe mortem. Demoſthenes, Orat. in Leptinem. Τοῖς μὲν τὸ νόμισμα διαφθείρουσι, θάνατος παρ' ὑμῖν ἐστιν ἡ ζημία. *Qui monetam quidem adulterant, mortis pœna apud vos afficiuntur.*

CA-

Digitized by Google

CAPUT IV.

Donationes populi debere eſſe ratas : quas neceſſe fieri in concione, ſive Pnyce. Non licebat autem eum coronare, qui rationes necdum retuliſſet.

DOnationes populi, ratas eſſe oportebat. Syrianus, in Hermogenem. Νόμος, τὰς τοῦ δήμου δωρεὰς κυρίας εἶναι. *Lex populi donationes jubet eſſe ratas.* Anonymus, in Argumento Leptineæ. Παρέβη ὁ νόμος οὗτος τὸν παλαιὸν νόμον, τὸν λέγοντα, τὰς τοῦ δήμου δωρεὰς εἶναι βεβαίας. *Tranſgreſſa eſt lex hæc veterem legem, quæ dicit, populi donationes ratas eſſe.*

Donabant autem in concione. Cicero, de Opt. Gen. Orat. *Cum eſſet lex Athenis, eos qui a populo donarentur, in concione donari debere.* Æſchines, in Cteſiphontem. Ὁ γὰρ νόμος διαῤῥήδην κελεύει, ἐὰν μέν τινα στεφανοῖ ἡ βουλὴ, ἐν τῷ βουλευτηρίῳ ἀνακηρύττεσθαι· ἐὰν δὲ ὁ δῆμος, ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ. *Lex enim aperte jubet, ſi quem corona ſenatus donet, id in curia proclamari : ſi vero populus, in concione.* Et mox. Εἰσὶ τῇ πόλει δύο νόμοι κείμενοι περὶ τῶν κηρυγμάτων. Εἷς μὲν, ὃν νῦν ἐγὼ παρέχομαι, διαῤῥήδην ἀπαγορεύοντα, τὸν ὑπὸ τοῦ δήμου στεφανούμενον κηρύττεσθαι ἔξω τῆς ἐκκλησίας. *Duæ ſunt urbi leges poſitæ de renuntiationibus. una eſt, quam nunc exhibeo; diſerte vetans, ne, quem populus coronat, extra concionem renuntietur.* Libanius, in Argumento Orationis de Corona. Νόμον παρεχόμενος τὸν λέγοντα· ἐὰν μέν τινα ὁ δῆμος ὁ Ἀθηναίων στεφανοῖ, ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τὸν στέφανον ἀναγορεύεσθαι. *Legem proferens, quæ jubet; Si quem populus Athenienſis coronaret, ut corona in concione renuntietur.* Hoc ipſum eſt, quod alii in Pnyce factum éſſe dicunt: ſiquidem conciones populi haberi ſolitæ Sopater, in Hermogenem. Νόμου (ὄντος,) μὴ ἐν τῷ θεάτρῳ στεφανοῦσθαι τὸν ὑπὸ τοῦ δήμου στεφανούμενον, ἀλλ' ἐν τῇ Πνυκί. *Cum lex eſſet, ne in theatro quiſquam coronaretur, a populo, ſed in Pnyce.* Syrianus, in eundem. Νόμος δὲ ἐστιν, ὁ κωλύων, μὴ εἰσφέρειν γράμματα· δεύτερον δὲ, μὴ ἐξεῖναι ἐν θεάτρῳ στεφανοῦσθαι, ἀλλ' ἐν

Digitized by Google

Πνυκί. *Lex eſt, quæ vetat, ne literæ ullæ inferantur: deinde, ne quis in theatro coronetur, ſed in Pnyce.* Æſchines, in Cteſiphontem. Ὁ μὲν νομοθέτης κελεύει ἐν τῷ δήμῳ ἐν Πνυκὶ τῇ ἐκκλησίᾳ ἀνακηρύττειν τὸν ὑπὸ τοῦ δήμου στεφανούμενον. *Jubet quidem legiſlator, eum qui a populo corona donetur, apud populum in Pnyce, convocata concione, coronari.*

Non licebat vero coronari quenquam, qui necdum rationes retuliſſet. Cicero, de Opt. Gen. Orat. *Cum eſſet lex Athenis, ne quis populi ſcitum faceret, ut quiſquam corona donaretur in magiſtratu prius, quam rationes retuliſſet.* Æſchines, in Cteſiphontem. Κατιδὼν δέ τις ταῦτα νομοθέτης, τίθησι νόμον καὶ μάλα καλῶς ἔχοντα, τὸν διαῤῥήδην ἀπαγορεύοντα, τοὺς ὑπευθύνους μὴ στεφανοῦν. *Quibus legiſlator quidam animadverſis, legem tulit, eamque præclaram, quæ expreſſe vetaret, quenquam, rationibus nondum redditis, coronari.* Et mox iterum. Ἕτερος δὲ ἀπαγορεύει νόμος, ἀρχὴν ὑπεύθυνον μὴ στεφανοῦν. *Alia vero lex vetat, magiſtratum ante rationes relatas coronari.* Sopater, in Hermogenem. Νόμου ὄντος, τὸν ὑπεύθυνον μὴ στεφανοῦν. *Cum lex ſit, ne quis, qui rationes non retulerit, coronetur.* Et Marcellinus. Τίθησι νόμον, μάλα καλῶς ἔχοντα, τὸν διαῤῥήδην ἀπαγορεύοντα, τοὺς ὑπευθύνους μὴ στεφανοῦν. *Legem ponit, bene admodum habentem, quæ aperte, vetat, qui rationes non retulerint, coronari.*

CA-

CAPUT V.

Lex de civibus ; ne qui tales cenſerentur , niſi qui parente utroque cive nati : cumque ita Pericles conſtituiſſet, mox id illi fraudi fuit. Itaque placuit , ut ſufficeret deinceps , ſi parentum ſaltem alter civis eſſet. Theſmothetæ nemini licebat eſſe , niſi tertia generatione civi.

Civis nullus cenſebatur , niſi qui parente utroque nati forent. Tulit eam legem Pericles , cum florentem filiis haberet domum : ſed, his poſtea orbatus , ne familia intercideret , antiquavit. Plutarchus , in ejus Vita. Εἰσηγήσατο λυθῆναι τὸν περὶ τῶν νόθων νόμον , ὃν αὐτὸς εἰσενηνόχει πρότερον· ὡς μὴ παντάπασιν ἐρημίᾳ διαδοχῆς τὸν οἶκον ἐκλίποι τοὔνομα , καὶ τὸ γένος. εἶχε δ' οὕτω τὰ περὶ τὸν νόμον. ἀκμάζων ὁ Περικλῆς ἐν τῇ πολιτείᾳ πρὸ πάνυ πολλῶν χρόνων , καὶ παῖδας ἔχων, ὥσπερ εἴρηται , γνησίους , νόμον ἔγραψε , μόνους Ἀθηναίους εἶναι τοὺς ἐκ δυοῖν Ἀθηναίων γεγονότας. *Suaſit abrogandam legem de ſpuriis, quam ipſe antea tulerat : ne omnino, ſucceſſionis orbitate, familiæ nomen, atque genus , interiret. De lege autem , ita ſeſe res habebat. Multo ante Pericles, cum floreret in republica, legitimoſque, uti dictum, haberet filios , legem tulit ; ut Athenienſes cives ii ſoli cenſerentur , qui Athenienſibus duobus eſſent procreati.* Ælianus, var. Hiſt. lib. VI. cap. X. Περικλῆς, στρατηγῶν Ἀθηναίοις, νόμον ἔγραψεν, ἐὰν μὴ τύχῃ τὶς ἐξ ἀμφοῖν ὑπάρχων ἀστῶν, τούτῳ μὴ μετεῖναι τῆς πολιτείας. *Pericles, Athenienſium prætor, legem tulit , cui non uterque parens civis foret, is ne particeps civitatis haberetur.* Huc faciunt illa Demoſthenis, Orat. in Eubulidem. Οὐκοῦν ὅτι μὲν καὶ τὰ πρὸς μητρὸς εἰμὶ ἀστὸς, καὶ τὰ πρὸς πατρὸς , τὰ μὲν, ἐξ ὧν ἄρτι μεμαρτύρηται , μεμαθήκατε πάντα· τὰ δ' ἐξ ὧν πρότερον περὶ τοῦ πατρός· λοιπὸν δέ μοι περὶ ἐμαυτοῦ εἰπεῖν, τὸ μὲν ἁπλούστατον οἶμαι, καὶ δικαιότατον , ἐξ ἀμφοτέρων ἀστῶν ὄντα με, κεκληρονομηκότα καὶ τῆς οὐσίας, καὶ τοῦ γένους, εἶναι πολίτην. *Me igitur &*

a ma-

Digitized by Google

a matre civem eſſe, & a patre, partim ex dictis teſtium modo cognoviſtis omnia; partim ex iis, quæ de patre antea dicta. Reliquum itaque eſt, ut de me ipſo apud vos dicam. Quod igitur ſimpliciſſimum eſt, & juſtiſſimum, cum ex utroque parente ſim civis, hæreditatemque item, & genus, conſequutus, civem equidem me cenſeo. Itaque cum inquiſitio civium fieret, ſi qui deprehenderentur non parente utroque cives, nomen horum ex albo civium delebatur, atque ipſi inter inquilinos deinceps cenſebantur. ac, ſententiæ popularium ſi ſi qui non acquieſcentes provocarent, & ſuperiores forent in judicio, civitati reddebantur: ſed, ſi cauſa cecidiſſent vendebantur. Anonymus, in Argumento Orationis in Eubulidem, quam citavi. Γεγράφεται νόμος παρ' Ἀθηναίοις, γενέσθαι ζήτησιν πάντων τῶν ἐγγεγραμμένων τοῖς ληξιαρχικοῖς γραμματείοις, εἴτε γνήσιοι πολῖταί εἰσιν, εἴτε μή. τοὺς δὲ μὴ γεγονότας ἐξ ἀστοῦ καὶ ἀστῆς, ἐξαλείφεσθαι. διαψηφίζεσθαι δὲ περὶ πάντων τοὺς δημότας. καὶ τοὺς μὲν ἀποψηφισθέντας, καὶ ἐμμείναντας τῇ ψήφῳ τῶν δημοτῶν, ἐξαληλίφθαι, καὶ εἶναι μετοίκους· τοῖς δὲ μὴ βουλομένοις, ἔφεσιν εἰς δικαστὰς δεδόσθαι. κἂν μὲν ἁλῶσιν καὶ παρὰ τῷ δικαστηρίῳ, πεπρᾶσθαι· ἐὰν δὲ ἀποφύγωσιν, εἶναι πολίτας. *Scribitur lex apud Athenienſes, ut inquiratur in eos, qui in album civium relati forent, ecquid veri cives illi, an non, eſſent. quique non parente utroque cive nati, delerentur: tum ſententiam de omnibus uti populares ferrent; quique eam ratam haberent, inter inquilinos eſſent: ſi qui nollent, iis quoque provocationem dari. ſed, ſi etiam in judicio convincerentur, vendebantur: ſi viciſſent, inter cives habebantur.* Vendebantur vero, victi, uti dixi, & bona eorum publica erant. Dionyſius Halicarnaſſeus, in Iſæo. Ἐγράφη γὰρ δή τις ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων νόμος, ἐξέτασιν γενέσθαι τῶν πολιτῶν κατὰ δήμους. τὸν δὲ ἀποψηφισθέντα ὑπὸ τῶν δημοτῶν, τῆς πολιτείας μὴ μετέχειν· τοῖς δὲ ἀδίκως ἀποψηφισθεῖσιν, ἔφεσιν εἰς τὸ δικαστήριον εἶναι, προκαλεσαμένους τοὺς δημότας. καὶ ἐὰν τὸ δεύτερον ἐξελεγχθῶσι, πεπρᾶσθαι αὐτοὺς, καὶ τὰ χρήματα εἶναι δημόσια. *Scripta enim lex eſt ab Athenienſibus, ut per populos civium inquiſitio fieret. quique a popularibus abjudicatus foret, ne jus civitatis haberet. qui injuſte abjudicati, his poteſtas provocare, & populares accuſare. ſed, ſi etiam iterum convincerentur, tum & vendebantur, ipſi, & eorum item publica erant.*

Poſtea vero parentem alterum ſuffeciſſe, ex Demoſthenis quoque verbi

verbis, in Eubulidem, ſatis patet. Τοῖς χρόνοις τοίνυν οὕτω φαίνεται γεγονὼς, ὥστε εἰ καὶ κατὰ θάτερα ἀστὸς ἦν, πολίτην προσήκειν αὐτόν. γέγονε γὰρ πρὸ Εὐκλείδου. *Illis porro temporibus natus fuit, ut etiamſi ex altera duntaxat parte civis foret, civem eum haberi conveniret. nam natus fuit ante Euclidem.* Ubi etiam iſtud obſervare licet, ſub Euclide, qui archontis munus geſſit, Olymp. xciv. anno ii. legem de parente utroque revocatam.

Ut autem civibus ſufficiebat, parentem utrinque Athenienſem unum habere, ita tres in Theſmothetis requirebant. Pollux lib. viii. cap. viii. ſect. i. Ἐκαλεῖτο δέ τις θεσμοθετῶν ἀνάκρισις· εἰ Ἀθηναῖοι εἰσὶν ἑκατέρωθεν ἐκ τριγονίας. *Dicebatur & quædam Theſmothetarum inquiſitio: an Athenienſes nempe utrinque eſſent generatione tertia.* Meminitque ejus Demoſthenes, in citata Oratione in Eubulidem. Ὥσπερ γὰρ τοὺς Θεσμοθέτας ἀνακρίνετε, ἐγὼ τὸν αὐτὸν τρόπον ἐμαυτὸν ὑμῖν ἀνακρίνω. *Ut enim in Theſmothetas vos inquiritis, ad eundem ego modum apud vos in me inquiram.*

CAPUT VI.

Civitatis donatio, & quo modo eâ facta: ac negata his qui ſervi nati forent: aut perpetuo exilio damnati non eſſent, neve cum tota familia, vitæ tolerandæ cauſa, ſe Athenas contuliſſent. Civem, torquere non licebat. Non civi, haud permiſſum concionem advocare, vel jus dicere, vel cum aliquo jure agere: nec cum cive matrimonium contrahere, aut in foro quæſtum facere. Civis denique judicari nuſquam poterat, niſi Athenis.

ITaque, Athenis nemo civis habitus, qui non patre Athenienſi, & matre, natus: niſi ſi donatus civitate foret. Atque id ſecundum leges fieri ſolitum. Demoſthenes, Orat. in Neæram. Ὁ γὰρ δῆμος ὁ Ἀθηναίων, κυριώτατος ὢν τῶν ἐν τῇ πόλει ἁπάντων, καὶ ἐξὸν αὐτῷ

ποιεῖν ὅ, τι ἂν βούληται, οὕτω καλὸν, καὶ σεμνὸν, ἡγήσατ᾽ εἶναι δῶρον, τὸ Ἀθηναῖον γενέσθαι, ὥστε νόμους ἔθετο αὐτῷ, καθ᾽ οὓς ποιεῖσθαι δεῖ, ἐάν τινα βούλωνται, πολίτην. *Populus enim Athenienſis, cujus ſumma eſt in rebus omnibus, ad remp. pertinentibus, auctoritas, cuique facere, quod voluerit, licet, ita præclarum, & ſplendidum, eſſe donum cenſuit, Athenienſem fieri, ut ipſe ſibi leges præſcripſerit, juxta quas oporteat facere, ſi donatum civitate quenquam velint.* Itaque inprimis cautum, iis tantum civitas ut donaretur, qui præclare de rep. meriti eſſent: quin jam data, nullo modo rata erat, niſi proxima concione viri amplius ſex mille, occultis ſuffragiis, comprobaſſent. Senatores quoque & capſulas ponere, & calculos dare accedenti ad ipſos populo, jubebantur, antequam peregrini illi ingrederentur, deinde ut liber unuſquiſque; ac ſui juris, reputaret apud ſeſe, quem facturus civem eſſet, an honore eo dignus. Demoſthenes poſtea, in eadem Oratione. Πρῶτον μὲν γὰρ νόμος ἐστὶ τῷ δήμῳ κείμενος, μὴ ἐξεῖναι ποιήσασθαι Ἀθηναῖον, ὃν ἂν μὴ, δι᾽ ἀνδραγαθίαν εἰς τὸν δῆμον τῶν Ἀθηναίων, ἄξιον ᾖ γενέσθαι πολίτην. ἔπειτ᾽ ἐὰν πεισθῇ ὁ δῆμος, καὶ δῷ τὴν δωρεὰν, οὐκ ἐᾷ κυρίαν γενέσθαι τὴν ποίησιν, ἐὰν μὴ τῇ ψήφῳ εἰς τὴν ἐπιοῦσαν ἐκκλησίαν ὑπὲρ ἑξακισχίλιοι Ἀθηναῖοι, ψηφίζωνται, κρύβδην ψηφιζόμενοι. τοὺς δὲ πρυτάνεις κελεύει τιθέναι τοὺς καδίσκους ὁ νόμος, καὶ τὴν ψῆφον διδόναι, προσιόντι τῷ δήμῳ, πρὶν τοὺς ξένους εἰσιέναι, καὶ τὰ γέρα ἀναιρεῖν· ἵνα κύριος ὢν αὐτὸς αὐτοῦ ἕκαστος σκοπεῖται πρὸς αὐτὸν, ὃν τινα μέλλῃ πολίτην ποιήσασθαι, εἰ ἄξιός ἐστι τῆς δωρεᾶς ὁ μέλλων λήψεσθαι. *Primo enim lata hac lex eſt populo, ne quem facere liceat Athenienſem, niſi qui, propter ſtrenuam Athenienſi populo navatam operam, & fortitudinem, fieri civis mereatur. Deinde, ſi perſuaſum populo fuerit, ut det id munus, ratum eſſe non ſinit, niſi concione ſequenti amplius ſex mille viri Athenienſes occultis ſuffragiis comprobarint. Senatores vero jubet ea lex proponere capſulas, & calculos dare accedenti populo, priuſquam peregrini ingrediantur, & præmia tollant: ut unuſquiſque, ſui juris adhuc, ſecum ipſe deliberet, quem civem ſit facturus, an ſit eo munere dignus is qui illud accepturus.* Poſt hæc omnia, actio violatarum legum publica erat: licebatque in judicium ingreſſo redarguere, nullo jure, meritivove, datam civitatem eſſe. Demoſthenes ibidem. Ἔπειτα μετὰ ταῦτα παρανόμων γραφὴν ἐποίησε κατ᾽ αὐτοῦ τῷ βουλομένῳ Ἀθηναίων. καί ἐστιν, εἰσελθόντα εἰς τὸ δικαστή-

ειὸν, ἐξελέγξαι, ὡς οὐκ ἄξιός ἐστι τῆς δωρεᾶς, ἀλλὰ παρὰ τοὺς νόμους Ἀθηναῖος γέγονε. *Poſt hæc violatarum legum actionem, cuique Athenienſium volenti in eum dedit: licetque ingreſſo in judicium, redarguere, indignum eum illo munere, ſed contra leges factum Athenienſem eſſe.* Inter eos, qui indigni cenſebantur, ſervi habiti: qui natura, non calamitate aliqua, tales eſſent. Dion Chryſoſtomus, Orat. xv. Οὐκ οἶσθα τὸν Ἀθήνησιν, ἔφη, νόμον· ὅτι τὸν φύσει δοῦλον γενόμενον οὐκ ἐᾷ μετέχειν τῆς πολιτείας. *Ignoras, inquit, legem, quæ Athenis eſt: qua ei, qui natura ſervus ſit, non permittitur civitatis participem fieri.*

Nec in civitatem recipi permittebat etiam Solon, niſi qui exilio perpetuo damnati eſſent, aut qui tota cum familia, vitæ tolerandæ cauſa, ſe Athenas contuliſſent. Plutarchus, in ejus Vita. Παρέχει δ' ἀπορίαν καὶ ὁ τῶν δημοποιήτων νόμος, ὅτι γενέσθαι πολίτας οὐ δίδωσι πλὴν τοῖς φεύγουσιν ἀειφυγίᾳ τὴν ἑαυτῶν, ἢ πανεστίοις Ἀθήναζε μετοικιζομένοις ἐπὶ τέχνῃ. *Præbet vero etiam ſcrupulum lex de civibus adſcriptitiis: quia recipi in civitatem vetat, niſi qui e patria ſua in exilium perpetuum ſint ejecti, aut Athenas, artis exercendæ gratia, cum familia univerſa commigraverint.*

Habebant vero illud privilegium cives, ut torquere eos non liceret. Lyſias indicat, Orat. in Agoratum. Ἀλλὰ μὲν δὴ οὐχ ὅμοιά γέ σοι καὶ ἐκείνοις ὑπῆρχε. πρῶτον μὲν γε, Ἀθηναῖοι ἦσαν ὥστε οὐκ ἐδεδίεσαν βασανισθῆναι. *Verum ſane non eadem libi cum illis erat conditio. nam primo quidem, ipſi Athenienſes: ita ut non metuerent ne torquerentur.*

Non civi, non licebat concionem advocare, judicare, aut cum aliquo jure agere. Lyſias, in eadem Oratione. Οὕτω μέντοι σφόδρα πολὺ ὑμῶν καταφρονεῖ, ὥστε, οὐκ ὢν Ἀθηναῖος, καὶ ἐδίκαζε, καὶ ἐξεκλησίαζε, καὶ γραφὰς τὰς ἐξ ἀνθρώπων ἐγράφετο. *Adeo quidem his vos contempſit, ut, quamvis non ſit Athenienſis, tamen & jus dixerit, & concionem advocarit, & actiones inſtituerit.* Ex mox. Ἐὰν δ' οὖν φάσκῃ, ἔρεσθε αὐτὸν, διότι φησὶν Ἀθηναῖος ποιηθῆναι. ἐὰν δὲ μὴ ἔχῃ ἀποδεῖξαι, τιμωρεῖσθε αὐτὸν, ὅτι καὶ ἐδικάζετο, καὶ ἐξεκλησίαζε, καὶ ἐσυκοφάντει πολλοὺς, ὡς Ἀθηναῖος τοὔνομα ἐπιγραφόμενος. *Si negaverit, quærite ex eo, quare ſe Athenienſem factum dicat. Quod ſi nequeat demonſtrare, pœnas de eo ſumite, quod & jus dixerit, & concionem advocaverit, & falſo multos accuſaverit, adſcripto nomine, ceu Athenienſis foret.*

Nec licebat peregrino mulierem Atticam uxorem ducere, ut nec

civi peregrinam. Si feciſſet peregrinus, bonis omnibus mulctabatur, inſuperque ipſe etiam venum ibat: civis vero, ſi duxiſſet peregrinam, mille drachmas perſolvebat: parſque tertia actoris erat. Demoſthenes, Orat. in Neæram, ipſa legis verba ponit. Ἐὰν δὲ ξένος ἀστῇ συνοικῇ τέχνῃ ἢ μηχανῇ ἡτινιοῦν, γραφέσθω πρὸς τοὺς θεσμοθέτας Ἀθηναίων ὁ βουλόμενος, οἷς ἔξεστιν. ἐὰν δὲ ἁλῷ, πεπράσθω καὶ αὐτὸς καὶ ἡ οὐσία αὐτοῦ, καὶ τὸ τρίτον μέρος ἔστω τοῦ ἑλόντος. ὡσαύτως δὲ καὶ ἐὰν ἡ ξένη τῷ ἀστῷ συνοικῇ, κατὰ ταυτὰ καὶ ὁ συνοικῶν τῇ ξένῃ τῇ ἁλούσῃ, ὀφειλέτω χιλίας δραχμάς. *Si peregrinus mulierem civem duxerit, quacunque arte, aut machinatione, quilibet Athenienſis, cui id licebit, eum apud Theſmothetas accuſato. Qui ſi convictus fuerit, venum detur cum & ipſe, tum & bona ejus cuncta & tertia pars eſto ejus qui convicerit. Eodem modo, ſi & civi peregrina cuipiam nupſerit, eaque convicta peregrinitatis fuerit, qui cum illa matrimonium contraxerit, is mulctetur mille drachmis.* Ac ſubjungit mox Demoſthenes. Τοῦ μὲν νόμου τοίνυν ἀκηκόατε, ὦ ἄνδρες δικασταὶ, ὃς οὐκ ἐᾷ τὴν ξένην τῷ ἀστῷ συνοικεῖν, οὐδὲ τὴν ἀστὴν τῷ ξένῳ, οὐδὲ παιδοποιεῖσθαι τέχνῃ, οὐδὲ μηχανῇ οὐδεμιᾷ, ἐὰν δέ τις παρὰ ταῦτα ποιῇ, γραφὴν πεποίηκε κατ᾽ αὐτῶν εἶναι πρὸς τοὺς θεσμοθέτας κατά τε τοῦ ξένου καὶ τῆς ξένης· κἂν ἁλῷ, πεπρᾶσθαι κελεύει. *Legem igitur audiviſtis quidem, Judices, quæ nec peregrinam civi nubere, neque civem mulierem peregrino, nec ſuſcipere ex ea liberos, arte ulla, aut machinatione, ſinit. Quæ ſi quis violaverit, actionem contra eos dedit apud Theſmothetas, tam contra peregrinum, quam contra peregrinam: qui ſi convincantur, eos venum dari jubet.*

Neque etiam in foro quæſtum facere ullum poterat: idque ex Solonis lege, quæ deinde renovata ab Ariſtophante fuit. Idem Orator, in eadem Oratione. Τούτου ὅλως τοὐναντίον ἐπιδείξω, ὅτι οὐκ ἔξεστι ξένῳ ἐν τῇ ἀγορᾷ ἐργάζεσθαι. καί μοι λαβὼν ἀνάγνωθι πρῶτον τὸν Σόλωνος νόμον. ΝΟΜΟΣ. Λάβε δὴ καὶ τὸν Ἀριστοφῶντος. οὕτω γὰρ, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, τοῦτον ἔδοξεν ἐκεῖνος καλῶς, καὶ δημοτικῶς, νομοθετῆσαι, ὥστε ψηφίσασθαι πάλιν ἀνανεώσασθαι. *Ego hujus omnino contrarium probato, non licere peregrino in foro quæſtum facere. Cape primum, ac lege mihi, Solonis legem.* LEX. *Cape etiam Ariſtophontis legem.. Is enim eam adeo recte, & populariter, latam cenſuit, ut decreverit renovandam.* Denique civis judicari nuſquam poterat, niſi Athenis. Libanius, Declam. XIII. Ἀναγνώσομαι μὲν τοὺς νόμους τοὺς Σόλωνος, οἳ τὸν Ἀθηναῖον Ἀθήνῃσι κρίνουσιν. *Recitabo leges Solonis, quæ Athenienſem Athenis judicant.*

CA-

Digitized by Google

CAPUT VII.

Vetita convitia in mortuos, atque vivos: & his quidem, certis locis. Pœna etiam peccantium indicata. Neque ſervo licitum convitiari homini libero: actioque adverſus eum apud Theſmothetas data.

LEx quoque maledicta vetuit. Ariſtoteles, Ethic. Nicomach. lib. v. cap. 1. Προστάττει δ' ὁ νόμος καὶ μηδὲ κακηγορεῖν. *Præcipit vero etiam lex non maledicere.* Eſtque id a Solone vetitum; ne in vivos, mortuoſve, uſquam fieret. Ac mortuis quidem, univerſim male dicere prohibebat: vivis vero, apud ſacra, judicia, curias, & ludos. quique iſthic deliquiſſet, drachmis quinque mulctabatur: quarum tres, cedebant læſo; duæ reliquæ, ærario. Plutarchus, in Solonis Vita. Ἐπαινεῖται δὲ τοῦ Σόλωνος καὶ ὁ κωλύων νόμος τὸν τεθνηκότα κακῶς ἀγορεύειν. καὶ γὰρ ὅσιον, τοὺς μεθεστῶτας ἱεροὺς νομίζειν, καὶ δίκαιον ἀπέχεσθαι τῶν οὐχ ὑπαρχόντων, καὶ πολιτικὸν ἀφαιρεῖν τῆς ἔχθρας τὸ ἀΐδιον. ζῶντα δὲ κακῶς λέγειν, ἐκώλυσε πρὸς ἱεροῖς, καὶ δικαστηρίοις, καὶ ἀρχείοις, καὶ θεωρίας οὔσης ἀγώνων. ἢ τρεῖς δραχμὰς τῷ ἰδιώτῃ, δύο δ' ἄλλας ἀποτίνειν εἰς τὸ δημόσιον, ἔταξε. *Commendatur item lex Solonis, quæ maledicta in defunctum jacere vetat. Pium enim eſt, vita functos putare ſanctos; ac juſtum, abſtinere ab iis qui non exſtant: tum civile, tollere odii æternitatem. Vivis autem convitium dicere, vetuit, in ſacris, & judiciis, & curiis, & ludis: aut tres drachmas læſo, perſolvendas ſtatuit, duaſque alias ærario.* De mortuis, ita Suidas, in Ἀποιχόμενα. ἔθος δὲ ἦν τοῖς ἀρχαίοις, τοὺς ἀποιχομένους μὴ λοιδορεῖν· *Moris erat apud veteres, mortuis non male dicere.* Demoſthenes, adverſus Leptinem. Καὶ μὴν κἀκεῖνος τῶν καλῶς δοκούντων ἔχειν νόμων Σόλωνός ἐστι· μὴ λέγειν κακῶς τὸν τεθνεῶτα, μηδ' ἂν ὑπὸ τῶν ἐκείνου τις ἀκούῃ παίδων. *Quin & illa etiam Solonis lex e numero eſt laudatarum: Mortuo non male dicendum, etiam ſi quis a liberis defuncti laceſſatur.* Huc pertinet illud Ariſtophanis.

Παῦε, παῦε, νεκρὸν γὰρ ὄντ' ἐλοιδόρει.

Compeſce, compeſce: non jam mortuo convitiabatur.

De vivis, atque illis locis, ubi haud fas convitiari, clare dicit etiam Lyſias, in Orat. Pro Milite. Τοῦ νόμου ἀπαγορεύοντος, ἐάν τις ἀρχὴν ἐν συνεδρίῳ λοιδορῇ παρὰ τὸν νόμον, ζημιῶσαι ἠξιώσατε. *Cum lex vetet, ne quis magiſtrati in conceſſu publico contra legem convitietur, mulctandum, cenſuerunt.* Ac mox iterum. Τοῦ μὲν νόμου, διαῤῥήδην ἀγορεύοντος, τοὺς ἐν τῷ συνεδρίῳ λοιδοροῦντας ζημιοῦν, ἀκηκόατε. *Audiviſtis legem, quæ diſertis verbis jubet mulctare eos, qui in publico conſeſſu convitia dicant.*

Quin & ſervus ſi convitiis hominem liberum proſcidiſſet, actio in eum data apud Theſmothetas. Pollux, ubi de iis agit, tum & cauſis, quæ ad cognitionem ipſorum pertinerent, inter cæteras hanc exponit, lib. VIII. cap. VIII. ſect. I. Καὶ ἐὰν δοῦλος κακῶς ἀγορεύῃ τὸν ἐλεύθερον. *Etiam ſi ſervus homini libero convitium dicat.*

CAPUT VIII.

Legati, accepto viatico, intra trigeſimum diem proficiſci tenebantur. Marcellinus emendatus. Plures ſi eſſent, eadem navi vehi prohibebantur. Annulario non licebat retinere ſigillum annuli, quem vendidiſſet. Fulgure icti, ibi ſepeliebantur, ubi cecidiſſent. Syrianus correctus. Maritum cæcum uxor ducere tenebatur. Captivi in Theſmophoriis dimittebantur. Qui concurſum excitaſſet, capite luebat. Sopater duobus locis emendatus.

Legati ante trigeſimum diem legationem inire jubebantur. Marius Victorinus, in Cic. Rhet. lib. II. *Eſt tarditas, ut in illa lege. Legatus intra diem trigeſimum proficiſcatur.* Ita tamen tenebatur, ſi viaticum a quæſtore

Digitized by Google

ſtore accepiſſet. Curius Fortunatianus, Rhet. lib. I. *Remotivus quemadmodum ſit? Modis ſit duobus: cum aut in perſonam removemus, aut in rem. In perſonam quemadmodum? Legatus intra trigeſimum diem naviget. Legatus, non accepto a quæſtore viatico, non navigavit intra trigeſimum diem: reus eſt male geſtæ legationis. Hic enim removet crimen in quæſtorem.* Marcellinus, in Hermogenem. Νόμος, τὸν πρεσβευτὴν, λαβόντα παρὰ τοῦ ταμίου τὰ ἐφόδια, ἄχρι τῶν τριάκοντα ἡμερῶν, ἐξελθεῖν ἐπὶ τὴν πρεσβείαν. *Lex eſt, ut legatus, poſtquam viaticum a quæſtore acceperit, uſque ad trigeſimum diem, ad legationem proficiſcatur.* Sed legandum eo loco, πρὸ, pro ἄχρι. *ante trigeſimum diem*: ut apparet ex citatis Rhetorum Latinorum verbis.

Alia quoque de legatis lex fuit: ſi plures eſſent, ne eadem navi veherentur. Sopater, in Hermogenem. Νόμος, τοὺς πρεσβευτὰς μὴ συμπλεῖν. *Lex eſt, ne legati una navigent.*

Annulario non licebat, annuli, quem vendidiſſet, ſigillum retinere. Diogenes Laertius, in Solone, lib. I. δακτυλιογλύφῳ μὴ ἐξεῖναι σφραγῖδα φυλάττειν τοῦ πραθέντος δακτυλίου. *Annulario non licere ſigillum ſervare annuli, quem vendidiſſet.*

Fulguriti ibi ſepeliebantur, ubi cecidiſſent. Marcellinus, in Hermogenem. Νόμος, τὸν σκηπτῷ βληθέντα, αὐτοῦ θάπτεσθαι οὗ ἔπεσεν. *Lex erat, ut, qui fulgure ictus eſſet, ibi ſepeliretur, ubi cecidiſſet.* Emendandus, eſt Syrianus, ad eundem. Νόμος, τὸν κεραυνῷ βληθέντα ἐν αὐτῷ τῷ τόπῳ ἐβλήθη, τάπτεσθαι. *Lex eſt, qui fulgure ictus eſſet, ut ſepeliretur eo loco, in quo ictus.* Corrupte hodie editur, ᾧ ἐβουλήθη. *in quo voluit.* Artemidorus, Onirocrit. lib. II. cap. VIII. Οὐ γὰρ οἱ κεραυνωθέντες μετατίθενται, ἀλλ᾽, ὅπου ἂν ὑπὸ τοῦ πυρὸς καταληφθῶσιν, ἐνταῦθα θάπτονται. *Non enim, qui fulmine icti ſunt, transferuntur, ſed ubi ab igne correpti ſunt, ibi ſepeliuntur.*

Maritum cæcum uxor ducere tenebatur. Marcellinus in Hermogenem. Νόμος, τῷ ἀνδρὶ τυφλῷ ὄντι ὀρεγέτω χεῖρα ἡ γυνή. *Lex eſt, ut marito, qui cæcus ſit, uxor manum porrigat.*

Captivi in feſto Theſmophoriorum liberi dimittebantur. Marcellinus idem, in eundem. Νόμος, ἐν τοῖς θεσμοφορίοις λύεσθαι τοὺς δεσμώτας. *Lex eſt, ut captivi in Theſmophoriis ſolvantur.*

Qui

Digitized by Google

Qui concurſum in populo excitaſſet, capite luebat: Sulpitius Victor, in Inſtitut. Orat. *Pauper orator, & dives, inimici. Dives fortiter fecit; petivit pauperis oratoris linguam, præmii nomine: accepit. poſtea concionante illo, ſtetit in concione, & flevit. lapidatione facta, occiſus eſt dives: reus eſt pauper cætus, & concurſus facti, ſecundum legem illam: Qui cætum, & concurſum, fecerit, capite puniatur.* Sopater, in Hermogenem. Τῷ ἀτίμῳ δίκης οὐ μέτεστιν. ἄτιμος, εὑρὼν τὴν γυναῖκα αὐτοῦ μοιχευομένην, ἔπεται τῷ μοιχῷ κλάων· κατέλυσεν ὁ δῆμος τὸν μοιχόν, καὶ κρίνεται δημοκοπίας. *Infami non licebat in jus vocare. Infamis, uxorem in adulterio deprehendens, adulterum perſequitur plorans. Solvit adulterum populus, & ille populi concitati condemnatur.* Sed corruptus ille locus, ac ſcribendum: κατέλευσεν ὁ δῆμος τ. μ. *Lapidavit adulterum p.* Πότερον, διὰ τὸ μὴ δύνασθαι δικάζεσθαι ἔκλαεν, ἢ τῇ ἀληθείᾳ θόρυβον βουλόμενος ποιῆσαι, καὶ ἐκκαλέσεσθαι πρὸς ὀργὴν τὸν δῆλον. *Utrum, quod jure experiri haud poſſet, flevit; an revera, tumultum concitare volens, & ad iram evocare manifeſtum.* Etiam illic corrigendum: τὸν δῆμον. *populum.*

CAPUT IX.

Mulieres divertere a marito cupientes, ipſæ archontem accedebant, & divortii libellum apud eum deponebant. Contrahere non poterant ſupra pretium medimni hordei. Nec licebat intereſſe orationibus funebribus: Et medicinam facere prohibebantur: quod permiſſum tamen poſtea. De gravidis ſupplicium ſumere non licebat, niſi poſt partum. Viduæ in filii puberis poteſtate erant.

FOeminæ, quæ virorum contumelias ferre non poterant, ſi divertere ab illis vellent, divortii literas ad archontem ipſæ ferre tenebantur. Obſervare eſt apud Plutarchum, in Alcibiade. Εὔτακτος δ' οὖσα, καὶ Φίλανδρος,

Digitized by Google

λάνδρος, ἡ Ἱππαρέτη, λυπουμένη δ' ὑπ' αὐτοῦ περὶ τὸν γάμον, ἑταίραις ξέναις καὶ ἀςαῖς συνόντος, ἐκ τῆς οἰκίας ἀπιοῦσα, πρὸς τὸν ἀδελφὸν ᾤχετο. Τοῦ δ' Ἀλκιβιάδου μὴ φροντίζοντος, ἀλλὰ τρυφῶντος, ἐδεῖτο τὸ ἀπολείψεως γράμματα παρὰ τῷ ἄρχοντι θεῖναι, μὴ δι' ἑτέρων, ἀλλ' αὐτὴν παροῦσαν. ὡς οὖν παρῆν τοῦτο πράξουσα κατὰ τὸν νόμον, ἐπελθὼν ὁ Ἀλκιβιάδης, καὶ συναρπάσας αὐτὴν, ἀπῆλθεν δι' ἀγορᾶς οἴκαδε κομίζων. *Hippareta vero, modeſta quæ eſſet, & viri amans, mœrore ab eo affecta circa matrimonium, quod conſueſceret cum meretricibus peregrinis, & urbanis, domo egreſſa, ad fratrem conceſſit. Alcibiade vero nil curante, & luxui inſuper dedito, oportebat eam divortii litteras apud archontem deponere, ipſam quidem præſentem, non per alios. Poſtquam itaque adfuit, hoc factura juxta legem, irrumpens Alcibiades, rapuit eam, ac per forum domum abduxit.* Hoc ipſum eſt, quod dicit Andocides, Orat. in Alcibiadem. Ἠνάγκασε τὴν γυναῖκα, σωφρονεςάτην οὖσαν, ἀπολιπεῖν, ἐλθοῦσαν πρὸς τὸν ἄρχοντα, κατὰ τὸν νόμον. *Coegit uxorem, quæ caſtiſſima erat, ut divortium faceret, & archontem accederet, ſecundum legem.*

Mulieri pariter ac puero non licebat cum aliquo contrahere de re, quæ medimni hordei pretium excederet. Hoc eſt, quod Harpocrationis verba volunt. Παιδὶ, καὶ γυναικὶ, οὐκ ἐξῆν συμβάλλειν πέρα μεδίμνου κριθῶν. *Puero, & fœminæ, non licet contrahere, ſupra medimnum hordei.* Suidas totidem pene verbis: niſi quod non recte illic legitur ἐμβάλλειν, pro συμβάλλειν. quod & aliis obſervatum. Iſæus, Orat. de hæreditate Ariſtarchi. Ὁ γὰρ νόμος διαῤῥήδην κωλύει, παιδὶ μὴ ἐξεῖναι συμβάλλειν, μηδὲ γυναικὶ, πέρα μεδίμνου κριθῶν. *Lex enim diſerte vetat, ne puero, neve mulieri, contrahere liceat ſupra medimnum hordei.* Hinc eſt, quod mulieres Concionatrices apud Ariſtophanem in ea fabula, quaſi mutata reip. forma, dicant de viris.

—— ἀλλ' οὐ κύριος
Ὑπὲρ μέδιμνον ἐς' ἀνὴρ ἔτι.

—— *Sed non dominus*
Super medimnum eſt vir nullus amplius.

Digitized by Google

Ubi Scholiaſtes vetus. Νόμος ἦν ταῖς γυναιξὶν, ὑπὲρ μέδιμνον τὶ μὴ συναλλάσσειν. οὐκ ἔσονται οὖν, φησὶν, οἱ ἄνδρες ὑπὲρ μέδιμνον κύριοι, ἐπειδὴ ἀντέστραπται ἡ πολιτεία. *Lex erat mulieribus, ne quid contraherent ſupra medimnum, at nunc, inquit, nihil viri valebunt ſupra medimnum; quando nunc converſa eſt reip. adminiſtratio.*

Non licebat item intereſſe orationibus funebribus. Libanius, Declam. VI. Tom. I. Οὐ γὰρ νόμος τοῖς περὶ τοῦ θανάτου λόγοις ἐκείνην παρεῖναι. *Vetat enim lex, ne mulier orationibus funebribus interſit.*

Nec licebat medicinam facere. Hyginus, Mytholog. cap. CCLXXIV. *Athenienſes caverant, ne quis ſervus, aut fœmina, artem medicinam diſceret.* Sed poſtea ingenuis permiſſum eſt. Idem Hyginus ibidem, paullo poſt. *Tunc Athenienſes legem emendarunt, ut ingenuæ artem medicinam diſcerent.*

Neque gravidas ſupplicio afficere concedebatur, niſi poſtquam peperiſſent. Anonymus, Probl. Rhet. XXV. Τὴν ἐπὶ θανάτῳ καταδικασθεῖσαν, ἔγκυον οὖσαν, μὴ ἀναιρεῖν, ἕως τέκῃ. *Eam quæ capitis damnata eſt, ne liceat ſupplicio afficere, quoad pepererit.*

Viduæ ſi filium haberent puberem, in ejus poteſtate erant. Vide quæ ubertim dixi Attic. Lect. lib. III. cap. XXIV.

CA-

CAPUT X.

Pupilli ſub tutela archontis. Pupillæ vero, item matri pupillorum nubere tutori, aut ejus filio, non licebat: neque matri cum tutore, ejuſve filio, habitare. Si pupillus agere cum tutore vellet, intra quinquennium illud facere tenebatur. Prodigi infames erant; & ſuggeſto arcebantur.

PUpilli ſub cura ac tutela archontis erant. Æſchines in Timarchum. Καὶ τοὺς νόμους λέγων, οἳ κελεύουσι τὸν ἄρχοντα τῶν ὀρφανῶν ἐπιμελεῖσθαι. *Etiam Leges dicens, quæ jubent archontem pupillorum curam gerere.* Etiam in utero matris. Demoſthenes, in Macartatum. Νόμος. Ὁ ἄρχων ἐπιμελείσθω τῶν ὀρφανῶν, καὶ τῶν ἐπικλήρων, καὶ τῶν οἴκων ἐξερημουμένων· καὶ τῶν γυναικῶν, ὅσαι μένουσιν ἐν τοῖς οἴκοις τῶν ἀνδρῶν τῶν τεθνηκότων, φάσκουσαι κυεῖν, τούτων ἐπιμελείσθω. Lex. *Archon curam gerat pupillorum, & pupillarum, quæ ex aſſe heredes erant; item ædium vacuarum: inſuper mulierum, quæ in ædibus manent maritorum defunctorum, ac ſe gravidas eſſe dicunt, harum curam gerat.*

Virgini vero pupillæ non licebat nec tutori, neque filio ejus, nubere. Marcellinus, in Hermogenem. Νόμος. μὴ γαμεῖσθαι τὴν ὀρφανὴν μήτε τῷ ἐπιτρόπῳ, μήτε τῷ τοῦ ἐπιτρόπου παιδί. *Lex eſt; ne pupilla aut tutori ſuo nubat, aut ejus filio.* Cyrus, de Diff. Stat. Νόμος, τὴν ὀρφανὴν μήτε τὸν ἐπίτροπον γαμεῖν μήτε τὸν τοῦ ἐπιτρόπου παῖδα. *Lex prohibet, ne pupilla tutori nubat, ejuſve filio.*

Sed & viduæ ejus, cujus ſub curatela eſſent, atque filii item ejus, matrimonio abſtinere jubebantur. Syrianus in Hermogenem. Νόμος, τὴν ἐπιτροπευομένην γυναῖκα μήτε τὸν ἐπίτροπον, μήτε τὸν παῖδα αὐτοῦ, γαμεῖν. *Lex eſt, ne mulier, ſub curatela conſtituta, ſive curatori ſuo, ſive filio ejus, nubat.* Etiam nec cohabitare curatori licebat; nec tutelam pupillorum gerere ei, ad quem bona eo-

rum, ſi defungi contigiſſet, perventura erant. Verba ecce, in Solone, lib. I. Κάλλιστον δὲ κἀκεῖνο· Τὸν ἐπίτροπον τῇ τῶν ὀρφανῶν μητρὶ μὴ συνοικεῖν, μηδ' ἐπιτροπεύειν, εἰς ὃν ἡ οὐσία ἔρχεται, τῶν ὀρφανῶν τελευτησάντων. *Præclariſſimum item illud: ne cum pupillorum matre habitaret tutor; neve is tutelam gereret, qui futurus pupillorum defunctorum hæres eſſet.*

Si quid in pupillos tutor deliquiſſet, iis intra annos quinque agendum erat. Demoſthenes, Orat. adverſus Nauſimachum. Βούλομαι καὶ τοῦτον ὑμῖν τὸν νόμον εἰπεῖν, ὅστις διαῤῥήδην λέγει· ἐὰν πέντε ἔτη παρέλθῃ, καὶ μὴ δικάσωνται, μηκέτ' εἶναι τοῖς ὀρφανοῖς δίκην περὶ τῶν ἐκ τῆς ἐπιτροπῆς ἐγκλημάτων. *Eam quoque vobis legem recitabo, quæ aperte dicit; Si quinquennium præterierit, neque venerint in judicium, non licere agere pupillis de iis quæ in tutela delicta fuerint.* Et mox. Ἀκούετε, ὦ ἄνδρες δικασταί, τοῦ νόμου λέγοντος ἄντικρυς, ἐὰν μὴ πέντε ἐτῶν δικάσωνται, μηκέτ' εἶναι τοῖς ὀρφανοῖς δίκην. *Auditis, judices, legem contra dicentem; niſi intra quinquennium egerint, non licere deinceps agere.* Et poſtea, Τῶν μὲν ἐξ ἀρχῆς ἀδικημάτων οὐ δίδωσιν ἔξω πέντε ἐτῶν τὰς δίκας τοῖς ὀρφανοῖς ὁ νόμος, κατὰ τῶν οὐκ ἀφειμένων ἐπιτρόπων. *Lex pupillis primarum etiam injuriarum actionem non dat extra quinquennium, in tutores nondum abſolutos.* Meminit etiam in Orat. pro Phormione.

Prodigi infames erant. Idem Diogenes, loco citato. Ἐάν τις μὴ τρέφῃ τοὺς γονέας, ἄτιμος ἔστω. ἀλλὰ καὶ ὁ τὰ πατρῷα κατεδηδοκὼς, ὁμοίως. *Si quis parentes non alat, infamis eſto: eodem modo, qui bona paterna abligurrierit.* Anonymus Problem. Rhet. XLIV. Ὁ καταναλώσας πατρῴαν οὐσίαν, ἄτιμος ἔστω. *Qui paternas facultates prodegerit, infamis eſto.* Itaque ſuggeſto etiam arcebantur. Æſchines, in Timarchum. Τέταρτον τίσι διαλέγεται (ὁ νομοθέτης;) εἰ τὰ πατρῷά φησι κατεδηδοκὼς, ἢ ὧν ἂν κληρονόμος γένηται. Τὸν γὰρ τὴν ἰδίαν οἰκίαν κακῶς οἰκήσαντα, καὶ τὰ κοινὰ τῆς πόλεως παραπλησίως ἡγήσατο διαθήσειν· καὶ οὐκ ἐδόκει οἷόν τ' εἶναι τῷ νομοθέτῃ, τὸν αὐτὸν ἄνθρωπον ἰδίᾳ μὲν εἶναι πονηρὸν, δημοσίᾳ δὲ χρηστόν. οὐδ' ᾤετο δεῖν ὁ νομοθέτης τὸν ῥήτορα ἥκειν ἐπὶ τὸ βῆμα, τῶν λόγων ἐπιμεληθέντα πρότερον, ἀλλ' οὐ τοῦ βίου. *Quarto loco cum quibus agit (legiſlator?) ſi quis patrimonium, aut hæreditaria bona, per luxum abſumſerit. Nam qui ſuam familiam male adminiſtraverit eodem modo etiam remp. curaturum cen-*

cenſuit. neque fieri poſſe exiſtimavit legiſlator, ut idem homo & privatim eſſet improbus, & publice bonus: aut decere, ut orator ſuggeſtum conſcenderet, qui orationis habendæ prius, quam degendæ vitæ, rationem didiciſſet.

CAPUT XI.

Non licebat ſervos civitatis participes fieri, neve etiam manumitti in theatro. Prohibebantur quoque vinum bibere, ſicce ungi, puerosque amare ingenuos: quique id facerent, publico flagello urbis quinquaginta verbera accipiebant. Neque ad Eumenidum pompam, aut Theſmophoria admittebantur. Belli tempore non licebat eos verberare; ſi quis verberaſſet tamen, manumittere cogebatur. Neque extra illud etiam ulla injuria afficere. Si quis affeciſſet tamen, in hunc actio dabatur. Venditorum morbum indicare venditores oportebat. Artem medicam diſcere illis non licebat: nec Harmodii, aut Ariſtogitonis, nomine appellari. In illos vero actio erat apud tribum dominorum.

SErvis civitatem dare non licebat, ſi natura tales eſſent. Dion Chryſoſtomus, Orat. xv. Οὐκ οἶσθα τὸν Ἀθήνησιν, ἔφη, νόμον, παρὰ πολλοῖς δὲ καὶ ἄλλοις, ὅτι τὸν φύσει δοῦλον γενόμενον οὐκ ἐᾷ μετέχειν τῆς πολιτείας. *Neſcis, inquit, Athenienſium legem, quæ & apud alios multos obtinet, quæ illum, qui natura ſervus eſt, participem civitatis fieri non permittit.*

Nec licebat in theatro manumittere. Æſchines, in Cteſiphontem. Καὶ διαῤῥήδην (ὁ νόμος) ἀπαγορεύει μήτε οἰκέτην ἀπελευθεροῦν ἐν τῷ θεάτρῳ. *Et expreſſe (lex) edicit, ne vel ſervus in theatro liberetur.*

Vinum

Vinum quoque bibere prohibebantur, niſi primo Antheſteriorum die, qui Πιθοιγία dicebatur. Proclus, ad Heſiodi Ἔργων lib. 1. Καὶ ἐν τοῖς πατρίοις ἐστὶν ἑορτὴ Πιθοιγία, καθ' ἣν οὔτε οἰκέτην, οὔτε μισθωτὸν εἴργειν τῆς ἀπολαύσεως τοῦ οἴνου θεμιτὸν ἦν. *Inter patria feſta eſt Pithœgia, qua nec ſervum, nec mercenarium, uſu vini prohibere eſt conceſſum.*

Prohibebantur quoque ſicce ungi, & pueros amare ingenuos. Plutarchus, in Solonis Vita. Καὶ νόμον ἔγραψε, διαγορεύοντα, δοῦλον μὴ ξηραλοιφεῖν, μηδὲ παιδεραστεῖν. *Legem etiam ſcripſit, quæ diſerte vetabat, ne ſe ſervi ſicce ungerent, neve pueros amarent.* Idem, in Amatorio, Καὶ Σόλων δούλοις μὲν ἐρᾶν ἀῤῥένων παίδων ἀπεῖπε, καὶ ξηραλοιφεῖν. *Et Solon ſervis quidem interdixit ſicca unctione, & amore puerorum.* Ac rurſum occurrit in Convivio Sapientum. De amore puerorum, ſunt & Marcellini verba, in Hermogenem. Δοῦλον ἐλευθέρου παιδὸς μὴ ἐρᾷν. *Ne ſervus puerum ingenuum amet.* Si quis faceret, publico flagello urbis verbera accipiebat quinquaginta. Æſchines in Timarchum. Πάλιν ὁ αὐτὸς οὗτος εἶπε νομοθέτης, δοῦλον ἐλευθέρου παιδὸς μὴ ἐρᾷν, μήτ' ἐπακολουθεῖν, ἢ τύπτεσθαι τῇ δημοσίᾳ μάστιγι πεντήκοντα πληγάς. *Rurſus idem legiſlator edixit, ne ſervus puerum ingenuum vel amet, vel aſſectetur: aut publico flagello quinquaginta plagis afficiatur.*

Neque ad Eumenidum pompam admittebantur. Philo, lib. Περὶ τοῦ πάντα σπουδαῖον εἶναι ἐλεύθερον. Διό μοι δοκοῦσιν οἱ τῶν Ἑλλήνων ὀξυδερκέστατοι Ἀθηναῖοι, τὴν ἐπὶ ταῖς Σεμναῖς θεαῖς πομπὴν ὅταν στέλλωσι, δοῦλον μηδένα προσλαμβάνειν τὸ παράπαν. *Ideo mihi videntur perſpicaciſſimi Græcorum, cum pompam Eumenidibus ducunt, nullum omnino ſervum adhibere.*

Ita quoque a Theſmophoriis arcebantur. Euripides, apud Ariſtophanem, in Theſmoph.

—— Σὺ δ' ἄπιθ', ὦ Θρᾶττ', ἐκποδών.
Δούλοις γὰρ οὐκ ἔξεστ' ἀκούειν τῶν λόγων.

—— Tu vero, Thratta, faceſſe te hinc.
Neque enim ſervis licet hos ſermones audire.

ISTITUTO di DIRITTO ROMANO e di STORIA del DIRITTO

Belli

Digitized by Google

Belli tempore, verberare non licebat; ſi quis tamen verberaſſet, manumittere cogebatur. Anonymus, Problem. Rhet. LIX. Νόμος ἐκέλευεν, ἕως ἂν συνίσηται ὁ πόλεμος, μηδένα ἔχειν ἐξουσίαν τύπτειν τὸν δοῦλον· εἰ δὲ μὴ, ἵνα ἐλευθεροῦται ὁ δοῦλος. *Lex jubebat, ne quis ſervum, quam diu duraret bellum, verberaret : ſi quis faceret, uti ſervus libertati traderetur.* Sed nec alias afficere injuria qualicunque fas erat. Demoſthenes, adverſus Midiam. Νόμος. Ἐάν τις ὑβρίζῃ τινὰ, ἢ παῖδα, ἢ γυναῖκα, ἢ ἄνδρα, τῶν ἐλευθέρων ἢ, τῶν δούλων, ἢ παράνομόν τι ποιήσῃ εἰς τούτων τινὰ, γραφέσθω πρὸς τοὺς θεσμοθέτας ὁ βουλόμενος Ἀθηναίων οἷς ἔξεστιν. *Lex. Si quis aliquem contumelia affecerit, ſive puerum, ſive mulierem, ſive virum, ex ingenuis, aut ſervis, aut quid legibus interdictum in eorum quenquam admiſerit, eum quicunque volet Athenienſium, cui id licet, apud Sexviros deferto.* Et poſtea iterum. Ἀκούετε, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, τοῦ νόμου τῆς φιλανθρωπίας, ὃς οὐδὲ τοὺς δούλους ὑβρίζεσθαι ἀξιοῖ. *Auditis, o viri Athenienſes, humanitatem legis, quæ nec ſervos contumelia vult affici.* Itaque injuriarum quoque actio dabatur. Athenæus, lib. VI. Ἀθηναῖοι δὲ, καὶ τῆς τῶν δούλων προνοοῦντες τύχης, ἐνομοθέτησαν, καὶ ὑπὲρ δούλων γραφὰς ὕβρεως εἶναι. *Athenienſes vero, etiam ſervorum fortunæ proſpectum cupientes, lege lata ſtatuerunt, uti de injuria illata ſervis actio eſſet.* Quin puniti ſæpe morte, qui in illos deliquiſſent, pro injuriæ gravitate. Demoſthenes, adverſus Mediam. Ὅμως οὐδ᾽ ὅσων ἂν τιμὴν καταθέντες δούλους κτήσωνται, οὐδὲ τούτους ὑβρίζειν ἀξιοῦσιν· ἀλλὰ νόμον δημοσίᾳ τὸν ταῦτα κωλύοντα τέθεινται τουτονί· καὶ πολλοὺς ἤδη, παραβάντας τὸν νόμον τοῦτον, ἐζημιώκασι θανάτῳ. *Tamen ne illos quidem, quos pretio ſibi comparatos ſervos habeant, affici injuriâ volunt : ſed & legem, publice hæc prohibentem, ſtatuerunt : ac jam multos, qui hanc legem violaſſent, mortis pœna affecerunt.*

Si quis morbo laborantem ſervum venderet, ille morbum indicare tenebatur : ni feciſſet, jure cum hoc agere permittebatur. Suidas, in Εἰσαγωγὴ οἰκέτου. Τοῦ πραθέντος οἰκέτου, εἴ τι ἔχει νόσημα, εἰ μὴ προεῖπεν ὁ πωλῶν, ἐφίησιν ὁ νόμος τῷ ὠνησαμένῳ. διακρίνεσθαι πρὸς τὸν πεπρακότα, πρότερον ἀπογραψάμενον πρὸς τὰς ἀρχὰς τὴν αἰτίαν. *Venditi ſervi morbum, ſi quem habeat, niſi venditor prædixerit, permittit lex emptori agere cum venditore, expoſita per ſcriptum ante cauſa apud magiſtratum.*

Nulli

Nulli artem medicam diſcere permittebatur. Hyginus, Mythologici cap. CCLXXIV. *Athenienſes caverant, ne quis ſervus artem medicinam diſceret.*

Nec Harmodii nomen cuiquam, neque Ariſtogitonis, imponi concedebatur. Libanius, in Apologia Socratis. Εἰ γ' οὖν ἡγεῖτο δεινὸν ὁ Σόλων εἶναι τινὰ καὶ τὴν ἐπῶν ἐξουσίαν τοῖς βουλομένοις, πάντως ἂν ἔθηκε νόμον, εἴργοντ' Ἀθηναίους τῆς βασάνου τῶν ἐπῶν· εἰ δὲ μὴ Σόλων, ἕτερος ἄν· ὥστε τῶν ὀνομάτων Ἁρμοδίου καὶ Ἀριστογείτονος, ἔδοξεν ἡμῖν μηδένα δοῦλον τοῖς τύραννον καθελοῦσι ποιεῖν ὁμώνυμον. *Quocirca ſi grave eſſe exiſtimaſſet Solon, de carminibus libere volenti loqui licere, legem omnino condidiſſet, quæ Athenienſes verſuum exploratione prohiberet: & ni Solon, alius feciſſet quiſquam. ſicut de nominibus Harmodii, & Ariſtogitonis, nobis placuit; ne quis tyrannicidarum nomine appellaretur.*

Si quis vero accuſare ſervos vellet, ei faciendum illud apud tribum dominorum. Harpocration. Πρὸς τὴν φυλὴν τοῦ κεκτημένου αἱ πρὸς τοὺς δούλους λαγχάνονται δίκαι. *Apud tribum domini actiones adverſus ſervos inſtituebantur.* Eadem & Suidas tradit, totidem verbis.

CA-

CAPUT XII.

Nothi non habiti inter propinquos ; itaque paternis bonis, ſacris omnibus, publiciſque arcebantur : & accipiebant tantum mille drachmas, quæ Νοθεῖα *dicebantur. Scholiaſtes Ariſtophanis, & Suidas, emendati. Si legitimos eos facere pater vellet, referebat in tribules, atque nomen illis ſuum imponebat ; idque fieri, niſi concedente populo, non licebat. Inde in domum introducti, bonorum paternorum hæreditatem cum aliis legitimis liberis æqualiter accipiebant : ita tamen, ut legitimorum eſſet diſtributio, & electio nothorum. Ea de re locus Cyri emendatus. Inter nothos, etiam illi cenſebantur, qui ex matre peregrina nati. Diſſidium Athenæi, & Plutarchi conciliatum.*

INter genere propinquos nothi minime cenſebantur. Diſcimus ex Ariſtophanis Avibus.

Ἐρῶ δὲ δὴ καὶ τὸν Σόλωνός σοι νόμον,
Νόθῳ δὲ μὴ εἶναι ἀγχι-
στείαν, παίδων ὄντων γνη-
σίων. ἐὰν δὲ παῖδες
Μὴ ὦσι γνήσιοι, τοῖς
Ἐγγυτάτω τοῦ γένους
Μετεῖναι τῶν χρημάτων.

Dico autem jam & Solonis tibi legem.
Spurio autem non eſſe affi-
Nitatem, filiis exiſtentibus legi-
Timis. ſi vero filii

Non ſint legitimi, his,
Qui proximi ſunt genere,
Participationem eſſe rerum.

Et obſerva, in verborum iſtorum fine, nec veniſſe in bonorum aliquam partem, ſi legitimi deeſſent, ſed in genere proximos hæreditatem recidiſſe. Scholiaſtes, eo loco, dicit tantum excluſos nothos, ſi legitimæ filiæ eſſent. Νόμος ἦν Ἀθηναίοις, γνησίας μὲν οὔσης θυγατρὸς, μὴ κληρονομεῖν τὸν νόθον τὰ πατρῷα. *Lex erat Athenienſibus, ſi legitima eſſet filia, ne paternam hereditatem nothus cerneret.* Dabantur vero ex facultatibus paternis mille drachmæ; eaque Νοθεῖα appellabantur. Ariſtophanes, fabulâ citatâ.

Τί δ' ἢν ὁ πατὴρ ἐμοὶ διδῷ τὰ χρήματα
Τὰ νοθεῖ' ἀποθνήσκων; ——

Quid vero ſi pater det mihi pecuniam
Notho debitam moriens?

Quem locum reſpexit Pollux, lib. III. cap. II. Ἀριστοφάνης δὲ, νοθεῖα τὰ χρήματα καλεῖ, τὰ τοῖς νόθοις διδόμενα. *Ariſtophanes vero, Nothea vocat pecuniam, quæ nothis datur.* Ac fuiſſe mille drachmas, tradit Harpocration. Νοθεῖα, τὰ τοῖς νόθοις ἐκ τῶν πατρῴων, διδόμενα οὕτω καλεῖται ἦν δὲ μέχρι χιλίων δραχμῶν. *Nothea: ita dicuntur, quæ nothis dantur ex bonis paternis: erantque ad mille drachmas.* Totidem verbis etiam Suidas, in Νοθεῖα. Corruptus autem locus Scholiaſtæ Comici, loco citato; ubi exponit, quænam τὰ νοθεῖα fuerint. Νόμος δὲ ἦν Ἀττικὸς, τοῖς νόθοις μέχρι πέντε μνῶν καταλιμπάνειν. *Lex erat Attica, ut nothis relinquerentur minæ quinque.* Repone, μέχρι δέκα μνῶν, *minæ decem.* Et idem mendum eſt apud Suidam, in Ἐπίκληρος. Nam una mina drachmas continebat centum: itaque, ad conſtituendas mille drachmas requiruntur minæ decem. Natum eſt mendum ex confuſione numerorum ε & ι.

Ut verò paternis bonis, ita quoque ſacris omnibus, publiciſque, arcebantur. Iſæus, in Orat. de hæreditate Philoctemonis. Τοὐναντίον τούτων συμβέβηκεν, ἢ ὡς ὁ νόμος γέγραπται. ἐκεῖ μὲν γ' ἐστι νόθῳ,

ϑῃ, μηδὲ νόϑῃ, εἶναι ἀγχιστείαν μήϑ' ἱερῶν, μήϑ' ὁσίων, ἀπ' Εὐκλείδου. *Itaque contra factum eſt, atque lex ſcripta habet. In ea enim edicitur; ne ad ſacra, publicave, nothus, aut notha, admittatur: idque ab Euclide.*

Si legitimos eos facere pater vellet, in tribules referebat: quod licebit obſervare apud Comicum, eodem loco; ubi ita loquitur Hercules nothus.

> ΗΡ. Ἐμοὶ δ' ἄρ' οὐκ ἔστιν τῶν πατρῴων χρημάτων
> Μέτεστι; ΠΕΙ. οὐ μέντοι νὴ Δία. λέξον δέ μοι.
> Ἤδη σ' ὁ πατὴρ εἰσήγαγ' εἰς τοὺς φράτορας;
> ΗΡ. Οὐ δῆτ' ἐμέγε. ——

> HER. *An vero mihi non licet, paternarum facultatum*
> *Participem fieri?* PI. *non quidem, per Jovem. ſed dic mihi,*
> *An me pater te introduxit ad tribules?*
> HER. *Non certe me.* ——

Meminit etiam Plutarchus, in Periſte, ubi dicit, orbatum filiis duobus legitimis, & unicum tantum nothum habentem, veniam a populo accepiſſe, ut eum in tribules referret, & ſuo nomine appellaret. Ubi illud quoque diſce; non legitimum ſibi ullum facere cuiquam licuiſſe, niſi prius populo conſentiente: tum & nomen item illis immutatum. Ἡ παροῦσα δυστυχία τῷ Περικλεῖ περὶ τὸν οἶκον, ἐπέκλασε τοὺς Ἀθηναίους· καὶ, δόξαντες αὐτὸν νεμεσητά τε παθεῖν, ἀνθρωπίνως τε δεῖσθαι, συνεχώρησαν ἀπογράψασθαι τὸν νόθον εἰς τοὺς φράτορας, ὄνομα θέμενον τὸ αὑτοῦ. *Præſens domeſtica Periclis calamitas infregit Athenienſes: ac, rati eum indigna pati, & humanibus afflictum, conceſſere, ut referret in tribules filium nothum, nomenque ei ſuum imponeret.*

Poſt quæ in domum introducebantur, & hæreditatem patris cum legitimis aliis filiis æqualiter accipiebant. Marcellinus, in Hermogenem. Νόμος. τὸν γνήσιον, καὶ τὸν νόθον, ἰσοκληρονόμους εἶναι, ἐὰν τὸν νόθον ὁ πατὴρ εἰς τὴν οἰκίαν εἰσαγάγῃ. *Lex eſt, ut legitimus, & nothus, æqualiter hæreditatem cernant, ſi nothum pater in domum introduxerit.* Hæc legitimorum tamen his prærogativa erat, ut hæredi-

tatem ipſi diſtribuerent, & electionem partis notho darent. Sopater alibi, ad eundem Hermogenem. Ἐξεῖναι τοῖς πατράσιν, ἰσοκληρονόμους θεῖναι τοὺς νόθους τοῖς γνησίοις. ἔχων τὶς νόθον ἐκ δούλης, καὶ γνήσιον, ἔταξεν ἀμφοτέρους ἰσοκληρονόμους. ὁ νόμος δίδωσι τῷ γνησίῳ τῆς διανομῆς τὴν ἐξουσίαν. ὃς τὴν παροῦσαν οὐσίαν μερίδα θεὶς, ἀντέθηκε τῇ ἑτέρᾳ μερίδι τὴν τοῦ νόθου μητέρα, καὶ ἐπέτρεπεν ἐκλέγεσθαι. *Licere patribus æqualiter heredes ſtatuere nothos cum legitimis. quidam, habens nothum ex ſerva, & legitimum, ambos æqualiter hæredes ſcripſit. Lex dat legitimo diſtribuendi poteſtatem; qui, in una parte poſita univerſis facultatibus, matrem nothi in altera ponit: inde imperat ut eligat.* Cyrus, de Diff. ſtat. cap. Περὶ κατασοφισμοῦ. ἔχων τις γνήσιον, ἔχει καὶ ἐκ δούλης παῖδα. νόμου κελεύοντος, διανέμειν μὲν τὸν πρεσβύτερον, αἱρεῖσθαι δὲ τὸν νεώτερον. &c. *Quidam habens filium legitimum, habuit alterum etiam natum ex ſerva. Lege jubente, ut diſtribueret major natu, eligeret minor, &c.* Ita locum emendo; in quo hodie nimium corrupte editur, διαμένειν μὲν τὸν πρεσβύτερον, αἱρεῖσθαι δὲ τὸν πρεσβύτερον. *Ut permaneret quidem major natu, & eligeret major.* Sulpitius Victor, in Inſtitut. Orat. *Qui habebat ex legitimis nuptiis filium, alterum ex ancilla ſuſcepit. Lex erat, ut patrimonium commune divideret, qui eſſet major ex fratribus: eligeret minor.*

Inter nothos, etiam illi cenſebantur, qui e matre peregrina nati eſſent: lexque ea ſub Euclide archonte lata, ab Ariſtophonte rhetore. Athenæus, lib. XIII. Ἀριστοφῶν δὲ ὁ ῥήτωρ, ὁ τὸν νόμον εἰσενέγκων ἐπ' Εὐκλείδου ἄρχοντος, ὃς ἂν μὴ ἐξ ἀστῆς γένηται, νόθον εἶναι, αὐτὸς ἀπεδείχθη ὑπὸ Καλλιάδου τοῦ κωμικοῦ ἐν χλωρείδος τῆς ἑταίρας παιδοποιούμενος. *Ariſtophon vero rhetor, qui archonte Euclide legem tulit, uti nothus cenſeretur ex non cive matre natus, ipſe a Calliade comico eſt oſtenſus liberos ex Chloride ſcorto ſuſtuliſſe.* Quin hoc ipſum multo ante ſciverat Pericles; ut Plutarcho, in ejus Vita, memoratur. Εἰσηγήσατο λυθῆναι τὸν περὶ τῶν νόθων νόμον, ὃν αὐτὸς εἰσενηνόχει πρότερον. *Legem de nothis, quam ipſe antea tulerat, ſuaſit antiquandam.* Moxque, legem explicans, addit. Εἶχε δ' οὕτω τὰ περὶ τὸν νόμον. ἀκμάζων ὁ Περικλῆς ἐν τῇ πολιτείᾳ πρὸ πάνυ πολλῶν χρόνων, καὶ παῖδας ἔχων, ὥσπερ εἴρηται, γνησίους, νόμον ἔγραψε, μόνους Ἀθηναίους εἶναι τοὺς ἐκ δυοῖν Ἀθηναίων γεγονότας. *Quod ad legem an-*

tem

tem attinet, ita habet. Pericles, cum multo ante tempore in rep. floreret, filios, ut dictum, eſt, legitimos habens, legem tulit, ut Athenienſes demum illi ſoli cenſerentur, qui parente utroque Athenienſi nati eſſent. Confirmat tamen iſta Athenæi verba Demoſthenes, in Eubuliden. Τοῖς χρόνοις τοίνυν οὗτος φαίνεται γεγονώς, ὥστε, εἰ κατὰ θάτερα ἀστὸς ἦν, εἶναι πολίτην προσήκειν αὐτόν. γέγονε γὰρ πρὸ Εὐκλείδου. *Illis itaque temporibus natus fuit, ut, etiamſi ex altera duntaxat parte civis fuiſſet, civem eum haberi oporteret, natus enim fuit ante Euclidem.* Sed diſſidium compono: ac ſciendum, legem a Pericle latam quidem, verum mox & abrogatam; ut videre eſt, in verbis Athenæi, jam citatis: poſteaque ab Euclide reſtitutam.

CAPUT XIII.

Liberos habenti legitimos non licebat teſtamentum facere: & initio etiam ſi quis non haberet: donec Solon id mutavit. qui conſtituit nihilominus, ut teſtator ſanæ mentis, atque ſuæ ſpontis, eſſet. Inteſtatis, liberoſque non habentibus, genere proximi ſuccedebant: & in iſtis mares omnes, quique ex iis nati eſſent, fœminis præferebantur, quive ex illis proceſſiſſent.

Liberos legitimos habenti non licebat teſtamentum ullum facere. Iſæus, in Orat. de hæred. Philoctem. Ὁ νόμος ἀποδίδωσι τῷ υἱεῖ τὰ τοῦ πατρὸς, καὶ οὐδὲ διαθέσθαι ἐᾷ ὅτῳ ἂν ὦσι παῖδες γνήσιοι. *Lex dat filio bona patris, nec permittit teſtamentum facere ei qui liberos habeat legitimos.* Niſi tamen abdicati illi erant; nam hæreditate illi arcebantur. Hermogenes, in Partit. Ὁ ἀποκήρυκτος μὴ μετεχέτω τῶν πατρῴων. *Abdicatus ne ſit particeps bonorum paternorum.* Syrianus. Ὁ νόμος λέγων, τὸν ἀποκήρυκτον μὴ μετέχειν τῶν πατρῴων. *Lex dicens, abdicatum non eſſe participem bonorum.*

Initio vero neque jus condendi teſtamenti erat, ſi liberi legitimi

non eſſent ulli: ſed mox Solon id correxit; & permiſit liberam illis poteſtatem, ſi qui liberos non haberent. Plutarchus, in ejus Vita. Εὐδοκίμησε δὲ κἀν τῷ περὶ διαθηκῶν νόμῳ. πρότερον γὰρ οὐκ ἐξῆν, ἀλλ' ἐν τῷ γένει τοῦ τεθνηκότος ἔδει τὰ χρήματα, καὶ τὸν οἶκον, καταμένειν. ὁ δ' ᾧ βούλεταί τις ἐπιτρέψας, εἰ μὴ παῖδες εἶεν αὐτῷ, δοῦναι τὰ αὐτοῦ, φιλίαν τε συγγενείας ἐτίμησε μᾶλλον, καὶ χάριν ἀνάγκης· καὶ τὰ χρήματα, κτήματα τῶν ἐχόντων ἐποίησεν. *Magnam quoque ſibi exiſtimationem peperit lege de teſtamentis lata. Antea enim non licebat teſtamentum condere; nam defuncti opes domumque, penes genere proximos manere oportebat. Hic liberum fecit, ſi liberi non eſſent, res ſuas, cui vellet, dare: prætulitque amicitiam generi, & gratiam neceſſitati: & effecit, ut pecuniæ poſſeſſorum propriæ eſſent.* Demoſthenes, adverſus Leptinem. Ὁ μὲν Σόλων ἔθηκε νόμον, ἐξεῖναι δοῦναι τὰ ἑαυτοῦ, ὅτῳ ἄν τις βούληται, ἐὰν μὴ παῖδες ὦσι γνήσιοι. *Solon quidem legem tulit; licere, ſi liberi non ſint legitimi, quemvis heredem inſtituere.* Meminitque iterum, in Stephanum, Orat. II.

Oportebat eum tamen ſanæ mentis, atque ſuæ ſpontis, eſſe: nec uxore per blanditias, aliove per vim illud extorquente. Plutarchus indicat, in ſubjunctis ſtatim verbis. Οὐ μὴν ἀνέδην γε πάλιν, οὐδ' ἁπλῶς τὰς δόσεις ἐφῆκεν, ἀλλ' εἰ μὴ νόσων ἕνεκεν, ἢ φαρμάκων, ἢ δεσμῶν, ἢ ἀνάγκῃ κατασχεθεὶς, ἢ γυναικὶ πειθόμενος. *Nec temere tamen, aut ſimpliciter, dare indulſit: ſed, ſi non per morbum, pharmacumve, neque vinculis, aut neceſſitate conſtrictus, vel uxoris blanditiis inductus eſſet.* Et in Quæſt. Rom. Ὡς Σόλων, γράψας, τὰς δόσεις κυρίας εἶναι τῶν τελευτώντων, πλὴν εἰ μή τις ἀνάγκῃ συνεχόμενος, καὶ γυναικὶ πειθόμενος, τὴν μὲν ἀνάγκην ὡς βιαζομένην ὑπεξείλετο, τὴν δὲ ἡδονὴν ὡς παραλογιζομένην. *Quemadmodum Solon, qui legem tulit, ut donationes mortuorum ratæ eſſent: niſi quis, aut neceſſitate coactus, aut ab uxore perſuaſus, excepiſſet, neceſſitatem vim intuliſſe, aut voluptatem in errorem induxiſſe.* Demoſthenes, in Stephanum, Orat. II. Ὅτι Σόλων εἰσῄει τὴν ἀρχὴν, τὰ ἑαυτοῦ διαθέσθαι εἶναι, ὅπως ἂν ἐθέλῃ, ἂν μὴ παῖδες ὦσι γνήσιοι ἄῤῥενες, ἂν μὴ μανιῶν, ἢ γήρως, ἢ φαρμάκων, ἢ νόσου ἕνεκεν, ἢ γυναικὶ πειθόμενος, ὑπὸ τούτων του παρανόμων, ἢ ὑπ' ἀνάγκης, ἢ ὑπὸ δεσμοῦ καταληφθείς. *Cum Solon magiſtratum iniret, ſua legare, quo modo velit, liceat, niſi liberi ſint legitimi mares: niſi quis fuerit furore percitus, aut ſenectute, aut veneficio,*

neſcio, aut morbo præpeditus, aut a muliere impulſus, aut earum rerum aliqua, quæ legibus interdictæ ſunt, aut neceſſitate, aut vinculis, circumventus. Et mox iterum. Σκέψασθε δὲ, καὶ διότι οὐδ' ἂν ἄπαις τὶς ᾖ, κύριός ἐστι τὰ αὑτοῦ διαθέσθαι, ἐὰν μὴ εὖ φρονῇ, νοσοῦντα δὲ, ἢ φαρμακῶντα, ἢ γυναικὶ πειθόμενον, ἢ ὑπὸ γήρως, ἢ ὑπὸ μανιῶν, ἢ ὑπό ἀνάγκης τινὸς καταληφθέντα, ἄκυρον κελεύουσιν εἶναι οἱ νόμοι. *Conſiderate porro, quare, nec ſi quis orbus eſt, faciendi teſtamenti poteſtatem habeat. Si, inquit, deliret, aut ægrotet, aut venenum biberit, aut mulieri obſecutus, aut ſenio, aut furore, aut aliqua neceſſitate ſit circumventus, ei poteſtatem leges negant.* Iſæus, in Orat. de hæreditate Nicoſtrati. Ἀλλὰ μὴν καὶ ὁ νόμος, ὦ ἄνδρες, οὐκ, ἐάν τις διαθῆται, μόνον, κυρίας εἶναι κελεύει τὰς διαθήκας, ἀλλ' ἐὰν εὖ φρονῶν. *Atqui lex, o viri, non etiam, ſi quis tantum teſtetur, rata jubet eſſe teſtamenta, verum ſi ſit ſanæ mentis.* Et mox iterum. Δοῦναι μὲν γὰρ ὁ νόμος οὐδενὶ ἐᾷ τὰ ἑαυτοῦ, ἐὰν ὑπὸ γήρως, ἢ ὑπὸ νόσου, ἢ ὑπὸ τῶν ἄλλων, ἃ καὶ ὑμεῖς ἴστε, παρανοήσῃ. *Neque enim lex cuiquam res donare ſuas permittit, ſi aut ſenectute, aut morbo, aut aliis de cauſis, quas vos etiam noviſtis, deliraverit.* Rurſum, de hæred. Philoctemonis. Οὗτοσὶ ὁ νόμος, ὦ ἄνδρες, κοινὸς ἅπασι κεῖται, ἐξεῖναι τὰ ἑαυτοῦ διαθέσθαι, ἐὰν μὴ παῖδες ὦσι γνήσιοι ἄῤῥενες, ἐὰν μὴ ἄρα μανεὶς, ἢ ὑπὸ γήρως, ἢ δι' ἄλλό τι τῶν ἐν τῷ νόμῳ παρανοῶν, διαθῆται. *Hæc lex, o viri, omnibus communis poſita eſt, ut de ſuis cuique bonis teſtamentum facere liceat; niſi ſi legitimi ſint liberi maſculi: aut niſi furioſus ſit, aut ſenio, aut aliis rebus, quæ in legibus expreſſæ, deliret is qui teſtamentum condere velit.*

Inteſtatis, liberoſque non habentibus, ſuccedebant genere proximi Suidas, in Ἀγχιστεῖα. Τῶν μὴ θεμένων διαθήκας ἐπιδικάζεσθαι τοῖς κλήροις ὁ νόμος συγχωρεῖ τοῖς ἐγγυτάτω γένους. *In illorum, qui teſtamenta non fecerunt, hæreditatem in judiciis agere lex ſinit genere proximos.* Ita tamen, uti mares, & progeniti ex illis, propiores cenſerentur, quamlibet remotiores genere forent. Luculentus admodum locus eſt Demoſthenis, Orat. in Macartatum. Ὅστις ἂν μὴ διαθέμενος ἀποθάνῃ, ἐὰν μὲν παῖδας καταλίπῃ θηλείας, σὺν ταύταις. ἐὰν δὲ μὴ, τούσδε κυρίους εἶναι τῶν χρημάτων. ἐὰν δ' ἀδελφοὶ ὦσιν ὁμοπάτορες, καὶ ἐὰν παῖδες ἐξ ἀδελφῶν γνήσιοι, τὴν τοῦ πατρὸς μοῖραν λαγχάνειν. ἐὰν δὲ μὴ ἀδελφοὶ ὦσιν, ἢ ἀδελφῶν παῖδες, ἐξ

αὐτῶν

αὐτῶν καὶ ταυτὰ λαγχάνειν. κρατεῖν δὲ τοὺς ἄρρενας, καὶ τοὺς ἐκ τῶν ἀρρένων, ἐὰν ἐκ τῶν αὐτῶν ὦσι, καὶ ἐὰν γένει ἀπωτέρω. ἐὰν δὲ μὴ ὦσι πρὸς πατρὸς μέχρι ἀνεψιαδῶν παίδων, τοὺς πρὸς μητρὸς τοὺς ἄνδρας κατὰ ταυτὰ κυρίους εἶναι. ἐὰν δὲ μηδὲ ἑκατέρωθεν ᾖ ἐντὸς τούτων, τὸν πρὸς πατρὸς ἐγγυτάτω κύριον εἶναι. *Quiſquis inteſtatus moritur, ſiquidem liberos muliebris ſexus reliquerit, filii cum hiſce: ſin minus, hi bona poſſidento. Sin fratres fuerint conſanguinei, liberique ex fratribus legitimi, patris partem ſortiuntor. Præferuntur autem mares, & e maribus prognati, ſi qui ex iiſdem fuerint, etſi illi genere remotiores. Si vero non fuerint a patre uſque ad ſobrinorum liberos, ii qui ſunt e matre maſculi pari ratione poteſtatem habento. Sin ex neutra parte intra hos fuerint, a patre proximus obtineto.* Videndus quoque Iſæus, in Orat. de hæred. Apollodori: &, de hæred. Hagniæ. Potiores vero eſſe mares, & e maribus progenitos, tradit etiam Demoſthenes, uno atque altero loco, in Orat. in Leocharem.

CAPUT XIV.

Non licebat peregrinam pro propinqua elocare: quæque pœna delinquentibus conſtituta. Quæ ternuberet, infamis. Nuptura a parentibus ad tribules introducti, & legitima declarata: tum & ſacrum illic factum, γαμηλία *appellatum: quod & ſponſi faciebant.*

NEque fœminæ viro peregrino nubere, neque viro peregrinam ducere permiſſum fuit. Ac ſi peregrinus quidem cum fœmina cive matrimonium contraxiſſet, venditus cum ipſe fuit, tum res ejus publicatæ; quarum triens ejus erat, quiſquis reum peregiſſet: ac ſi cives peregrinam adſciviſſet, mille drachmis mulctabatur. Demoſthenes, Orat. in Neæram. Ἐὰν δὲ ξένος ἀστῇ συνοικῇ τέχνῃ ἢ μηχανῇ ᾗ τινι οὖν, γραφέσθω πρὸς τοὺς θεσμοθέτας Ἀθηναίων ὁ βουλόμενος, οἷς ἔξεστιν. ἐὰν δὲ ἁλῷ, πεπράσθω καὶ αὐτὸς, καὶ ἡ οὐσία αὐτοῦ. καὶ τὸ τρίτον μέρος ἔστω τοῦ ἑλόντος. ὡσαύτως δὲ καὶ ἐὰν ἡ ξένη τῷ ἀστῷ συνοι-

Digitized by Google

συνοικῇ, κατὰ ταυτὰ καὶ ὁ συνοικῶν τῇ ξένῃ τῇ ἀλούσῃ, ὀφειλέτω χιλίας δραχμάς. *Si peregrinus mulierem civem duxerit, quacunque arte, aut machinatione, quivis Athenienſium, cui id licet, eum apud Sex viros accuſato. qui ſi damnatus fuerit, venundetur tum ipſe, tum facultates ejus: ac triens ſit ejus qui reum peregerit. Similiter ſi & peregrina civi cuipiam nupſerit, pari ratione is etiam, qui peregrinitatis convictam duxerit, mille drachmis mulctetur.* Si quis cuipiam peregrinam, veluti propinquam ſibi, elocaſſet, is infamis cenſebatur, boniſque item univerſis mulctabatur, & actori pars eorum tertia concedebatur. Demoſthenes poſtea in eadem Oratione. Ἐὰν δέ τις ἐκδιδῷ ξένην γυναῖκα ἀνδρὶ Ἀθηναίῳ, ὡς ἑαυτῷ προσήκουσαν, ἄτιμος ἔστω· καὶ ἡ οὐσία αὐτοῦ δημοσία ἔστω, καὶ τοῦ ἑλόντος τὸ τρίτον μέρος· γραφέσθω δὲ πρὸς τοὺς θεσμοθέτας, οἷς ἔξεστι, καθάπερ τῆς ξενίας. *Si quis autem viro Athenienſi mulierem peregrinam, veluti propinquam ſibi, elocaverit, ignominioſus eſto; bonaque ejus publicentur: ac trientem, qui convicerit, accipito, accuſet autem apud Sex viros, quiſquis poteſt, tanquam peregrinitatis.*

Quæ ter nupſerat, infamis erat. Syrianus, in Hermogenem. Νόμος, τὴν τρὶς γαμηθεῖσαν ἄτιμον εἶναι. *Lex eſt, quæ tertium nupſit, ut infamis habeatur.*

Parentes filiam nupturam ad tribules adducebant, & legitimam ſibi filiam eam eſſe teſtabantur: tum & ſacrum faciebant, Γαμηλίαν appellatum, idque in arce, & Minervæ in honorem. Ad tribules adduxiſſe, & legitimam filiam profeſſos eſſe, obſervare eſt apud Iſæum, in Orat. de hæreditate Pyrrhi. Ἀλλὰ μὴν ὥστε οὔτε γαμηλίαν εἰσενήνεγκεν ὁ θεῖος ὑμῶν, οὔτε τὴν θυγατέρα, ἣν φασὶ γνησίαν αὐτῷ εἶναι οὗτοι, εἰσαγαγεῖν εἰς τοὺς φράτορας ἠξίωσε. *Sed quidem ut neque munus nuptiale offerre avunculus veſter voluerit, neque filiam, quam legitimam ipſi eſſe illi dicunt, ad tribules introducere.* De ſacro, clare Pollux dicit, lib. VIII. cap. IX. ſect. XXVIII. Εἰς τούτους (τοὺς φράτορας) τούς τε κούρους, καὶ τὰς κούρας, εἰσῆγον. καὶ εἰς ἡλικίαν προελθόντων, ἐν τῇ καλουμένῃ Κουρεώτιδι ἡμέρᾳ, ὑπὲρ μὲν ἀῤῥένων, τὸ Κούρειον ἔθυον· ὑπὲρ δὲ τῶν θηλειῶν, τὴν Γαμηλίαν. *Ad hos (tribules) pueros, & puellas, adducebant. ac, poſtquam adoleviſſent, die Cureotide, quam appellant, pro juvenibus quidem, ſacrum Juvenale faciebant; pro puellis, Nuptiale.* Et lib. III. cap. III. Ἡ δὲ ἐπὶ

γάμων θυσία ἐν τοῖς φράτορσι, Γαμηλία· καὶ τὸ ἔργον, Γαμηλίαν εἰσενεγκεῖν. *Sacrum, quod inter tribules nuptiarum cauſa factum, Nuptiale dicebatur: atque id facere, Nuptiale ſacrum offerrere.*

Fiebat item aliud Minervæ ſacrum, idque in arce; quo nuptura a parentibus ducebatur, die qui προτέλεια appellabatur. Suidas. Προτέλεια. ἡμέραν οὕτως ὀνομάζουσιν, ἐν ᾗ εἰς τὴν ἀκρόπολιν τὴν γαμουμένην παρθένον ἄγουσιν οἱ γονεῖς εἰς τὴν θεὸν, καὶ θυσίας ἐπιτελοῦσι. *Pro:elea. ita diem appellant, quo virginem nubentem parentes in arcem ad oleam (Minervam) adducunt, & ſacra p:ragunt.*

Verum ut parentes ſponſæ ſacra ſua faciebant, ita ſua quoque ſponſus. Manifeſtum ex Demoſthene, in Eubulidem. Καὶ γὰρ, ὅτι ὁ πατήρ μου κατὰ τοὺς νόμους ἔγημε, καὶ γαμηλίαν τοῖς φράτορσιν εἰσενήνοχε, μεμαρτύρηται. *Etenim, ſecundum leges matrimonium contraxiſſe patrem meum, ac tribulibus ſacrum quoque nuptiale obtuliſſe, eſt teſtatum.* Mentio vero hujus ſacri eſt præterea apud Iſæum, & Libanium, non uno loco.

CAPUT XV.

Tyranni interfecti cadaver extra fines abjiciebatur: ac cum eo liberi occidebantur, & qui genere proximi quinque: eaque de re locus Marii Victorini emendatus. Qui tyrannum occidiſſet, præmium accipiebat, quod Olympionicis datum.

TYrannus cæſus extra fines abjiciebatur. Marcellinus in Hermogenem. Νόμος, τὸν τύραννον ὑπερόριον ἐκβληθῆναι. *Lex eſt, ut tyrannus ultra fines projiciatur.*

Cum eo occidebantur etiam liberi. Sopater in Hermogenem Ὡς ἐπὶ τῆς ἀποκτεινάσης γυναικὸς τύραννον τὸν ἄνδρα, καὶ αἰτούσης εἰς τὴν δωρεὰν τὴν σωτηρίαν τῶν τέκνων· νόμου ὄντος, τῷ τυράννῳ συναποθνήσκειν τὰ τέκνα. *Quemadmodum in muliere, quæ, poſt tyrannum maritum a ſe interfectum, præmium petit liberorum ſalutem: cum lex eſſet, uti liberi cum tyranno una interficerentur.*

Digitized by Google

cerentur. Et huc referenda illa apud Anonymum, Problem. Rhet. IX. Ἐξῆλθέ τις, ἵνα ἀποκτείνῃ τὸν τύραννον. ἐκεῖνον μὴ εὑρὼν, ἀνεῖλε τὰ τέκνα αὐτοῦ. εἶτα ὕστερον ὁ τύραννος ἐλθὼν, καὶ εὑρὼν τοὺς παῖδας αὐτοῦ ἀποτεθνηκότας, ἀνεῖλεν ἑαυτόν. ὁ δὲ ἀποκτείνας αὐτὰ, αἰτεῖ παρὰ τῆς πόλεως δωρεάν. *Egreſſus eſt quidam, ut tyrannum interficeret. Illo autem non invento, liberos ejus interfecit. ac reverſus mox tyrannus, cum occiſos inveniret, ſe occidit. qui tyrannum ſuſtuliſſet, præmium a civitate ſibi petit.*

Nec duntaxat liberi occidebantur, ſed & quinque proximi cognatione. Cicero, Rhet. lib. II. *Et altera lex. Tyranno occiſo, quinque ejus proximos cognatione magiſtratus necato.* Corruptus eſt in eum locum Marius Victorinus. *Deinde alteram legem proponit, ut tyranno occiſo quinque proximi facile interficiantur.* Interpungo, & emendo. *ut: tyranno occiſo, quinque proximi facito interficiantur.* Nam, quod apud Ciceronem eſt, *necato*, ille dixit, *facito interficiantur.*

Qui tyrannum occidiſſet præmium accipiebat. Syrianus, in Hermogenem. Ἀνῆλθέ τις ἐπὶ τὴν ἀκρόπολιν, ὡς ἀποκτενῶν τὸν τύραννον, καὶ ἐδίωξεν. ἕτερος ἐντυχὼν, ἐφόνευσε. νόμου ὄντος, τὸν τυραννοκτόνον λαμβάνειν δωρεὰν, ἀμφισβητοῦσιν ἀλλήλοις περὶ τῆς δωρεᾶς. *Quidam, cum arcem aſcendiſſet, ceu tyrannum occiſurus, eum ejecit. alius nactus, interfecit. lege lata, ut acciperet premium tyrannicida, ambo inter ſe diſceptant, utri præmium debeatur.* Hinc eſt illud apud Anonymum, Probl. Rhet. IV. Ἐξελθόντες ἐπὶ μονομαχίαν, ἐπιδραμόν ἐξαίφνης, καὶ ἀπέκτειναν τὸν τύραννον, καὶ αἰτοῦσι παρὰ τῆς πόλεως δωρεάν. *Ad duellum progreſſi, tyrannum invadunt derepente, & occidunt, præmiumque poſtulant a civitate.* Videatur idem, Problem. V. X. LXVI. LXVII. Sed, quod præmium illud erat, quod dabatur, nempe, quod Olympionicis: ac præterea, quicquid peterent, Cicero, loco citato. *Lex eſt; qui tyrannum occiderit, Olympionicarum præmium capito: &, quam volet, ſibi rem a magiſtratu depoſcito: & magiſtratus ei concedito.*

Digitized by Google

CAPUT XVI.

Cauſas agere in foro ei non permittebatur, qui turpiter viveret, qui parentes male habuiſſet, qui expeditiones non obiiſſet, qui corpus proſtituiſſet, & bona ſua prodegiſſet, aut talentum haud poſſideret: ſive peregrinus foret. Quique contra ea faceret, in hunc cuilibet e populo actio erat. In dicendo gravitas retinenda erat: neque de eadem cauſa bis dicendum.

CAuſas agere vetabantur, qui turpiter viverent, ac parentes non haberent ex decoro. Æſchines, Orat. in Timarchum. Τίνας δ' (ὁ νομοθέτης) οὐκ ᾤετο δεῖν λέγειν; τοὺς αἰσχρῶς βεβιωκότας τούτους οὐκ ἐᾷ δημηγορεῖν· καὶ ποῦ τοῦτο δηλοῖ; δοκιμασία φησὶ ῥητόρων· ἄν τις λέγῃ ἐν τῷ δήμῳ, τὸν πατέρα τύπτων, ἢ τὴν μητέρα, ἢ μὴ τρέφων, ἢ μὴ παρέχων οἴκησιν, τοῦτον οὐκ ἐᾷ λέγειν. *Quos vero exiſtimavit non oportere cauſas agere? Qui vitam turpiter egerint, eos cauſas agere apud populum non permittit. Ubi vero id declarat? in exploratione oratorum: in qua, ſi quis cauſam agat apud populum, qui patrem, ſive matrem, verberat, aut non alit, aut non præbet etiam domum, eum agere non ſinit.*

Nec permittebatur ei qui obire expeditionem juſſam detrectaſſet, clypeumve abjeciſſet. Æſchines ibidem. Καὶ τισι δεύτερον ἀπεῖπε μὴ λέγειν; εἰ τὰς στρατείας, φησὶ, μὴ ἐστρατευμένος, ὅσαι ἂν αὐτῷ προσταχθῶσιν, ἢ τὴν ἀσπίδα ἀποβεβληκώς. *Et quibus ſecundo loco cauſis agendis interdixit? Si quis, inquit, imperatas ſibi expeditiones non obierit, aut clypeum abjecerit.*

Vetabantur etiam illi, qui proſtituiſſent corpus. Æſchines ibibem. Τρίτον τίσι διαλέγεται; εἰ πεπορνευμένος, φησὶν, ἢ ἡταιρηκώς. *Tertio cum quibus agit? Si quis, inquit, meretricium quæſtum fecerit, aut pudicitiam proſtituerit.* Etiam illi, qui ex meretrice nati. Vide ſupra, lib. I. cap. VI.

Etiam

Etiam, qui bona ſua prodegiſſent. Subjungit idem Æſchines, eodem loco. Τέταρτον τίσι διαλέγεται; εἰ τὰ πατρῷα, φησὶ, κατεδηδοκὼς, ἢ ὧν ἂν κληρονόμος γένηται. *Quarto loco cum quibus agit? Si quis, inquit, bona paterna, aut quæ ex hæreditate obvenere, abſumpſerit.* Huc pertinet illud apud Anonymum, Problem. Rhet. LIV. Ἄσωτος τὴν οὐσίαν καταναλώσας, τάλαντον ἑαυτῷ ὑπελείπετο. καὶ κωλύεται λέγειν. *Luxurioſus, facultatibus conſumptis, talentum ſibi reliquum fecerat: & prohibetur cauſas agere.* Deinde concludit Æſchines, in citata Oratione. Τὸν γὰρ τὴν ἰδίαν οἰκίαν κακῶς οἰκήσαντα, καὶ τὰ κοινὰ τῆς πόλεως παραπλησίως ἡγήσατο διαθήσειν. καὶ οὐκ ἐδόκει οἷόν τε εἶναι τῷ νομοθέτῃ τὸν αὐτὸν ἄνθρωπον ἰδίᾳ μὲν εἶναι πονηρὸν, δημοσίᾳ δὲ χρηστόν. οὐδ᾽ ᾤετο δεῖν ὁ νομοθέτης τὸν ῥήτορα ἥκειν ἐπὶ τὸ βῆμα, τῶν λόγων ἐπιμεληθέντα πρότερον, ἀλλ᾽ οὐ τοῦ βίου. καὶ παρὰ μὲν ἀνδρὸς καλοῦ καὶ ἀγαθοῦ, κἂν πάνυ κακῶς, καὶ ἁπλῶς, ῥηθῇ λόγος, χρήσιμα τὰ λεγόμενα ἡγήσατο εἶναι τοῖς ἀκούουσι· παρὰ δὲ ἀνθρώπου βδελυροῦ, καὶ καταγελάστως μὲν κεχρημένου τῷ σώματι, αἰσχρῶς δὲ τὴν πατρῴαν οὐσίαν κατεδηδοκότος, οὐδ᾽ ἂν εὖ πάνυ λεχθῇ, συνοίσειν ἡγήσατο τοῖς ἀκούουσι. τούτους οὖν ἐξείργει τοῦ βήματος· τούτους ἀπαγορεύει μὴ δημηγορεῖν. *Nam qui ſuam familiam male adminiſtraverit, eodem modo etiam rempublicam curaturum cenſuit: neque fieri poſſe exiſtimavit legiſlator, ut idem homo & privatim improbus eſſet, & publice bonus: aut decere, ut orator ſuggeſtum conſcenderet, qui habendæ orationis prius, quam degendæ vitæ, rationem cenſuiſſet. Nam viri boni orationem, quamvis male, ac ſimpliciter, proferatur, auditoribus profuturam; improbi vero, qui & corpus deridendum expoſuerit, & patrimonium abligurierit, quantumvis ornatam, auditoribus nullo modo utilem eſt arbitratus. Hos igitur ſuggeſtu prohibet; & edicit, ne in populo cauſas agant.*

Præter iſta, neque cauſas agere permittebatur, cujus bona non æquarent pretium talenti. Anonymus, Probl. Rhet. LIV. Τὸν ἐλάττονα ταλάντου οὐσίαν ἔχοντα, (νόμος,) μὴ λέγειν ἐν δικαστηρίῳ. *Qui talento minus poſſidet, (lex eſt,) ne in foro cauſas agat.* Etiam neque peregrino. Libanius, Tom. I. Declam. XXVIII. Πάντας μὲν οὖν ἔγωγε νόμους συμφέροντάς τε ἑώρων, καὶ φυλάττειν ἀξίους, μάλιστα δὲ τὸν, ὡς οὐ χρὴ ξένον τῶν ἡμετέρων ἐκκλησιῶν μετέχειν ἀγορεύοντα. *Omnes igitur equidem leges utiles vides, atque dignas quæ ſerventur:*

maxime vero illam, qua cavetur, ne noſtrarum concionum particeps quis peregrinus cauſas agat.

Si quis tamen contra legem niteretur, in hunc actio cuilibet e populo concedebatur. Æſchines, Oratione aliquoties citata. Ἐὰν δέ τις περὶ ταῦτα μὴ μόνον λέγῃ, ἀλλὰ καὶ συκοφαντῇ, καὶ ἀσελγαίνῃ, καὶ μηκέτι τοῦτον ἄνθρωπον δύνηται φέρειν ἡ πόλις, δοκιμασίαν μὲν, φησὶν, (ὁ νομοθέτης,) ἐπαγγειλάτω Ἀθηναίων ὁ βουλόμενος οἷς ἔξεστιν. *Quod ſi quis contra hæc non tantum cauſas agat, verum & calumnietur, ac ſe petulanter gerat, eumque civitas nequeat diutius ferre, in eum, inquit (leʒiſlator) civium quicunque volet, poteritque, cenſoriam actionem inſtituat.*

Utque illi dicere prohibebantur, ſic invitus quoque nemo cogebatur. Libanius, in Apologia Demoſthenis. Ὅπου γὰρ τὸν ἐκ τῆς αὐτοῦ γνώμης ὡρμημένον ὁ νόμος καλεῖ, τὸ βούλεσθαι θέμενος ὅρον τοῦ λέγειν, αὐτὸς ἀφεῖται τοῦ λέγειν, ὅτῳ μὴ μετείη τοῦ θέλειν. ὁ Σόλων μὲν οὖν οὕτως· οὑτοσὶ δὲ, ἄκοντα κελεύει λέγειν. *Ubi enim ſponte ſua impulſum lex vocat, limitem dicendi ſtatuens voluntatem, is ſolutus a dicendo eſt, cui defuerit voluntas. ac ſic quidem Solon ſtatuit: ſed hic vero, dicere invitum jubet.*

Si quis in agendis cauſis quibuſcunque a decoro abiiſſet, drachmis ille quinquaginta, graviuſve, mulctabatur. Æſchines rurſum, in citata ſæpius Oratione, in Timarchum. Τῶν ῥητόρων ἐάν τις λέγῃ ἐν βουλῇ, ἢ ἐν δήμῳ, περὶ τοῦ εἰσφερομένου, ἢ χωρὶς περὶ ἑκάστου, ἢ δὶς περὶ τοῦ αὐτοῦ ὁ αὐτὸς τοῖς αὐτοῖς, ὅτι ἢ λοιδορεῖται, ἢ κακῶς ἀγορεύει τινὰ, ἢ χρηματίζων μεταξὺ ἀνηκέστως λέγῃ περὶ τῶν μὴ ἐπὶ τοῦ βήματος, ἢ παρακελεύηται, ἢ ἕλκῃ τὸν ἐπιστάτην, ἀφειμένης τῆς ἐκκλησίας, ἢ τῆς βουλῆς, κυριευέτωσαν οἱ πρόεδροι μέχρι πεντήκοντα δραχμῶν. εἶθ' ἕκαστον ἀδίκημα ἐπιγράφειν τοῖς πράκτορσιν. ἐὰν δὲ πλείονος ἄξιός ἐστι ζημίας, ἐπιβάλλοντες μέχρι πεντήκοντα δραχμῶν, εἰσφερέτωσαν εἰς τὴν βουλὴν, ἢ εἰς τὴν πρώτην ἐκκλησίαν ἐν τῷ βουλευτηρίῳ. ὅταν δὲ διεξίωσι κλήσεις, κρινάτωσαν· καὶ, ἐὰν καταγνωσθῇ αὐτοῦ, κρύβδην ψηφιζόντων τῶν βουλευτῶν, ἐγγραψάτωσαν οἱ πρόεδροι τοῖς πράκτορσι. *Si quis oratorum in ſenatu, aut pro concione, de re propoſita, aut ſeorſim de re quaque, vel bis de re eadem apud eoſdem dixerit; ſeu convitietur quoque, aut cuiquam maledicat, aut ſupplodat, vel locutus importune inter decernendum fuerit, de his rebus, quæ non pertinent*

ad

ad ſuggeſtum ; ſive aliquem concitaverit , aut præfectum item traxerit , poſt dimiſſam concionem , aut ſenatum ; ejus mulctandi uſque ad drachmas quinquaginta poteſtas eſto. Deinde unaquaque injuria exactoribus inſcribatur. Quod ſi graviorem pœnam meruiſſe exiſtimabitur , drachmas alias quinquaginta adjicientes , ad ſenatum, aut primam in curia concionem , deferunto ; ac , citationes ubi recenſuerint , judicanto. & , ſi condemnatus fuerit , ſenatoribus clavi ſuffragia ferentibus , præſides eum exactoribus inſcribunto. Et hoc eſt , quod breviter dicit Ariſtides , in Platonicâ II. Περικλῆς τοίνυν κάλλιστον νόμον περὶ δημηγορειῶν ἔθηκε, μηδαμοῦ τῆς σεμνότητος ἀφίεσθαι. *Ac Pericles quidem pulcherrimam de concionibus legem tulit , ne de gravitate quiſquam ullo modo quid remitteret.*

Sed nec de eâdem causâ apud eoſdem bis permiſſum fuit agere ; neu ſententiam ſemel latam retractare. Vides in citatis ſtatim verbis Æſchinis. Τῶν ῥητόρων ἐάν τις λέγῃ δὶς περὶ τῶν αὐτῶν ὁ αὐτὸς τοῖς αὐτοῖς. *Si quis oratorum bis de re eadem idem apud eoſdem dicat.* Demoſthenes , adverſus Leptinem. Οἱ νόμοι δ' οὐκ ἐῶσι δὶς πρὸς τὸν αὐτὸν , ὑπὲρ τῶν αὐτῶν , οὔτε δίκας , οὔτε εὐθύνας , οὔτε διαδικασίαν , οὔτ' ἄλλο τοιοῦτον οὐδὲν εἶναι. *Leges vero non permittunt , uti de iiſdem rebus apud eoſdem , judicio ullo , aut quacunque ratione agatur.* Sulpitius Victor , in Inſtitut. Orat. *Lex eſt ; De eadem re bis agi non liceat* , Terentius , in Phormione , Act. II. Sc. III,

> *At tu , qui ſapiens es , magiſtratus adi ,*
> *Judicium de eadem cauſa ut reddant tibi :*
> *Quandoquidem ſolus regnas , & ſoli licet*
> *Hic de eadem cauſa judicium adipiſcier.*

Ad quem locum ſic Eugraphius. *Bis de eadem re actio ne ſit. Quidam quaſi orbam in judicio coactus eſt ducere , abſente patre. Pater , cum rediiſſet , vult agi , an illa ſit proxima. Contradicitur. Hic prima præſcriptio eſt , quod non licet ex eadem re bis agere.* Obſervare quoque licet apud Andocidem , Orat. in Alcibiadem ; Demoſthenem, pro Phormione , adverſus Pantænetum , & Nauſimachum : item apud Syrianum , in Hermogenem ; Apſinem , lib. De Arte Rhet. cap. περὶ προοιμίου : Sopatrum , in Diviſ. Quæſt. & Anonymum , Problem. Rhet. XXI.

Cap.

Digitized by Google

CAPUT XVII.

Bovem aratorem occidere non licebat; neque alium quemquam, in parentatione: immo aliquando nullum omnino, ob defectum. Idem cautum & de agnis, quæ & tonſæ nondum eſſent, & quæ nondum peperiſſent. Lupi occiſi; præmiumque varium interfectori exſolutum.

OLim interdictum fuit, ne quis bovem aratorem interficeret. Ælianus, Var. Hiſt. lib. v. cap. XIV. Νόμος καὶ οὗτος Ἀττικός, βοῦν ἀρότην, καὶ τὸν ὑπὸ ζυγὸν πονήσαντα σὺν ἀρότρῳ, ἢ καὶ σὺν τῇ ἁμάξῃ, μηδὲ τοῦτον θύειν, ὅτι καὶ οὗτος ἂν εἴη γεωργὸς, καὶ τῶν ἐν ἀνθρώποις καμάτων κοινωνός. *Lex etiam hæc eſt Attica; ne & bos arator mactetur, qui ſub jugo laboravit, ſive aratro, ſive plauſtro: quod & ipſe agricola eſſet, & laborum inter homines ſocius.* Varro, de Re Ruſt. lib. II. cap. V. *Hic (bos) ſocius hominum in ruſtico opere, & Cereris miniſter. Ab hoc antiqui manus ita abſtineri voluerunt, ut capitale ſanxerint, ſi quis occidiſſet.* Columella, in proœmio lib. VI. *Cujus tanta fuit apud antiquos veneratio, ut tam capitale eſſet bovem necaſſe, quam civem.* Euſtathius, ad Odyſſ. μ'. Καὶ Ἀθηναίοις ἀπώμοτον ἦν, θύειν βόας ἐργάτας. *Et apud Athenienſes cautum erat, ne boves operarios mactarent, ut vel juramento factum amolirentur.*

Nec ex aliis quoque bubus mactare in parentatione aliquem concedebatur. Plutarchus, in Solonis Vita. Ubi de funerum legibus agit. Ἐναγίζειν δὲ βοῦν οὐκ εἴασεν. *Bove vero parentare non permiſit.*

Aliquando ob defectum plane nullum interfectum cupiebant. Athenæus, lib. IX. Κατὰ χρόνον δέ τινα, ἐκλιπόντων τῶν βοῶν, φησὶν ὁ Φιλόχορος νομοθετῆσαι, διὰ τὴν σπάνιν, ἀπέχεσθαι αὐτοὺς τῶν ζώων, συνάγειν βουλομένους, καὶ πληθῦσαι, τῷ μὴ καταθύεσθαι. *Cum quodam tempore boves defeciſſent, ait Philochorus, ob raritatem, lege cautum*

eſſe

eſſe, ut ab illis animalibus abſtinerent; uti, non ſacrificando, cogerentur, & abundarent.

Itidem de ovibus quoque conſtitutum, ne intonſæ, ac quæ nondum peperiſſent, mactarentur. Φιλόχορος δὲ ἱστορεῖ, καὶ κεκωλῦσθαι Ἀθήνησιν, ἀπέκτου ἀρνὸς μηδένα γεύεσθαι, ἐπιλειπούσης ποτὲ τῆς τῶν ζώων τούτων γενέσεως. *Philochorus memoriæ prodit, etiam Athenis vetitum, ne quis agnum intonſum guſtaret, cum quandoque horum animalium ſoboles defeciſſet.* Ac plenius paulo, lib. IX. Ἦν δὲ καὶ παλαιὸς νόμος, ὥς φησιν Ἀνδροτίων, τῆς ἐπιγονῆς ἕνεκα τῶν θρεμμάτων μὴ σφάττειν πρόβατον ἄπεκτον, ἢ ἄτοκον. *Erat vero etiam lex antiqua, uti auctor eſt Androtion, ut conſuleretur ſoboli, ne inter pecora ovis intonſa, aut quæ nondum peperiſſet, mactaretur.* Euſtathius, ad Iliad. ω. Καὶ Ἀθήνησι νόμος ἦν, ἀπέκτου ἀρνὸς μηδένα γεύεσθαι, ἐπιλειπούσης ποτὲ, φασι, τῆς τῶν ζώων τούτων γενέσεως; *Et Athenis lex erat, ne quis agnum intonſum guſtaret; deficiente, ajunt, horum animalium ſobole.*

Contra factum eſt in lupis, quos occidere lex jubebat: præmiumque a Solone conſtitutum, qui interfeciſſet maſculum, ut acciperet drachmas quinque; qui femellam, huic ut una ſolveretur. Plutarchus, in Solonis Vita. Λύκον δὲ τῷ κομίσαντι, πέντε δραχμὰς ἔδωκε· λυκιδέα δὲ, μίαν. *Lupum vero qui attuliſſet, ei quinque drachmas dedit: qui lupam, unam.* Poſtea vero, cum luporum, ut videtur, multitudo excreviſſet, auctum præmium: quique lupi catulum interfeciſſet, huic talentum perſolutum; qui adultum, duo is accipiebat. Scholiaſtes Ariſtophanis, Avibus. Λύκους ἀπέκτεινον τὸ παλαιὸν ἐν τῇ Ἀττικῇ· καὶ νόμος ἦν, λυκοκτονεῖν. διὸ ὁ μὲν φονεύων λύκου τέκνον, τάλαντον ἐλάμβανεν· ὁ δὲ τέλειον, δύο. *Lupos olim in Attica interficiebant: & lex erat, quæ occidere juberet. itaque, qui lupi catulum occidiſſet, is talentum; qui adultum, ille duo accipiebat.* Eadem inveniuntur apud Suidam, in Φεισμονή. Ac mandata hæc captura, quibus agri paſcui plus, quam arvi, eſſet: utpote ad quos damnum magis pertineret, propter pecora, quæ paſcebant. Plutarchus poſtea. Ἀρχαῖον δὲ τοῖς Ἀθηναίοις τὸ πολεμεῖν τοῖς λύκοις, βελτίονα νέμειν, ἢ γεωργεῖν, χώραν ἔχει. *Olim autem Athenienſibus uſitatum, bellum adverſus lupos gerere; iis quidem, quibus ager paſcuus magis, quam arvus, eſſet.* Quin occiſos ſepelire lex jubebat: quique eos occidiſſet, neceſſaria ſepulturæ procurare

tenebatur: quia nempe in honore animal id habebatur. Scholiaſtes Apollonii, lib. II. Τίμιον τὸ ζῶον παρ' Ἀθηναίοις. ὁ γοῦν ἀποκτείνας λύκον, ἀγείρει αὐτῷ τὰ πρὸς τὴν ταφήν. *Honoratum enim animal apud Athenienſes. quique lupum interfecit, colligit ipſi, quæ ad ſepulturam ejus requiruntur.* Cauſa erat, ut videtur, quod Apollini lupus ſacer putaretur: ut videre eſt apud Ælianum, Hiſt. Anim. lib. X. cap. XXVI. Heſychium, in Λυκοκτόνου θεοῦ. & Scholiaſten Sophoclis, in principio Electræ.

CAPUT XVIII.

Ignaviæ, & injuſti item quæſtus, pœna, Areopagitis demandata. Qualis ea a Dracone, conſtituta; qualis item a Solone: qui & eam ex Ægypto tranſtuliſſe memoratur.

IGnaviæ pœnam, Areopagitis mandavit; ac præcepit, ut inquirerent, qua quis arte vitam ſuam toleraret. Plutarchus, in Solonis Vita. Ταῖς τέχναις ἀξίωμα περιέθηκε, καὶ τὴν ἐξ Ἀρείου πάγου βουλὴν ἔταξεν ἐπισκοπεῖν, ὅθεν ἕκαστος ἔχει τὰ ἐπιτήδεια, καὶ τοὺς ἀργοὺς κολάζειν. *Artibus dignitatem addidit, & curiæ Areopagitarum præcepit, uti, quo ſe quiſque quæſtu tueretur, obſervaret, & ignavos pœna afficeret.* Diogenes Laertius, in commemoratione legum ejus, actionem in ignavos cuilibet dediſſe refert. Καὶ, ὁ ἀργὸς ὑπεύθυνος ἔστω παντὶ τῷ βουλομένῳ γράφεσθαι. *Et, qui otioſus eſt, in eum actio cuilibet eſto.* Et infamia ter convictus notabatur. Pollux, lib. VIII. cap. VI. Τῆς δὲ ἀργίας, ἐπὶ μὲν Δράκοντος, ἀτιμία ἦν τὸ τίμημα· ἐπὶ δὲ Σόλωνος, εἰ τρὶς τις ἁλοίη, ἠτιμοῦτο. *Otii vero, ex Draconis lege, pœna erat infamia: ex Solonis, qui convictus tertium eſſet, is infamia notabatur.* Ubi quæ de pœna infamiæ ex Draconis lege dicit, vereor, ne memoria deſtituatur: cum is capitale id pronuntiaverit idque apparet ex Plutarchi iſtis verbis, ubi de Draconis legibus. Μία γὰρ, ὀλίγου δεῖν, ἅπασιν ὥριστο τοῖς ἁμαρτάνουσι ζημία· ὥστε καὶ τοὺς ἀργίας ἁλόντας

ἁλόντας ἀποθνήσκειν. *Una enim fere cunctis de linquentibus pœna mortis conſtituta: ut & otii convicti capitis ſupplicio afficerentur.* Et hanc quoque a Solone indictam pœnam tradunt alii, & acceptam ab Amaſide Ægyptio legem. Herodotus, lib. II. Νόμον τε Αἰγυπτίοισι τόνδε Ἄμασίς ἐστι ὁ καταστήσας· ἀποδεικνύναι ἔτεος ἑκάστου τῷ νομάρχῃ πάντα τινὰ Αἰγυπτίων, ὅθεν βιοῦται· μηδὲ ποιεῦντα ταῦτα, μηδὲ ἀποφαίνοντα δικαίην ζόην, ἰθύνεσθαι θανάτῳ. Σόλων δὲ ὁ Ἀθηναῖος, λαβὼν ἐξ Αἰγύπτου τοῦτον τὸν νόμον, Ἀθηναίοισι ἔθετο. τῷ ἐκεῖνοι ἐς αἰεὶ χρέωνται, ἐόντι ἀμώμῳ νόμῳ. *Legemque hanc qui Ægyptiis conſtituit, Amaſis eſt.; ut demonſtret unuſquiſque annis ſingulis apud præſidem ejus loci, unde vivat: qui non fecerit, neque vitæ rationem demonſtrare juſtam poſſit, is ut morte puniretur. Solon vero Athenienſis, cum hanc legem ex Ægypto accepiſſet, Athenienſibus promulgavit: qua perpetuo illi utuntur, tanquam plane inculpata.* Diodorus Siculus, lib. I. Προσετέτακτο δὲ καὶ πᾶσι τοῖς Αἰγυπτίοις, ἀπογράφεσθαι πρὸς τοὺς ἄρχοντας, ἀπὸ τίνων πόρων, καὶ τρόπων, ἕκαστος πορίζεται τὸν βίον. καὶ τὸν ἐν τούτοις ψευσάμενον, ἢ πόρον ἄδικον ἐπιτελοῦντα, θανάτῳ περιπίπτειν ἦν ἀναγκαῖον.. λέγεται δὲ καὶ τοῦτον τὸν νόμον ὑπὸ Σόλωνος, παραβαλόντος εἰς Αἴγυπτον, εἰς τὰς Ἀθήνας μετενεχθῆναι. *Inſuper injunctum erat Ægyptiis omnibus, ut nomina apud præfectos profiterentur; indicantes ſimul, quo proventu, & vita genere, victum ſibi unuſquiſque compararet: ac mentitus, vel injuſtum agitans quæſtum, mortis pœnam incurrebat. Quam legem Solon, ad Ægypti imitationem, Athenas tranſtuliſſe fertur.* Ubi obſerva, etiam injuſti quæſtus pœnam eandem conſtitutam. Meminit legis de ignavia, verum non expreſſa pœna, Demoſthenes, Orat. in Eubulidem. Ἔστι καὶ ἕτερος περὶ τῆς ἀργίας νόμος; ᾧ αὐτὸς ἔνοχος ὤν, ἡμᾶς τοὺς ἐργαζομένους διαβάλλεις. *Eſt, Eubulide, alia quoque lex de ignavia, cui cum ipſe ſis obnoxius, nos, qui opus facimus, calumniaris.*

CAPUT XIX.

Iſthmionicis, drachmæ centum; Olympionicis quingentæ decretæ. Putei communis, atque aliorum, ratio. Equeſtre curriculum quatuor ſtadiorum. Heſychius correctus. Arboris plantandæ, ſcrobiſque, aut ſepulchri ducendi modus. Plutarchi locus emendatus. Alveariorum quale intervallum obſervandum. Fructus, præter oleum, exportari haud licuit. Canis, ſi momordiſſet, pœna.

PRæmium conſtituit Solon Iſthmionicis, centum drachmas; quingentas Olympionicis. Plutarchus, in ejus Vita. Τῷ δ' Ἴσθμια νικήσαντι, δραχμὰς ἔταξεν ἑκατὸν δίδοσθαι· τῷ δ' Ὀλύμπια, πεντακοσίας. *Qui ludis Iſthmiis viciſſet, ei drachmas centum dari; qui Olympia, huic conſtituit quingentas.* Diogenes Laertius itidem in ejus Vita, lib. 1. Συνέστειλε δὲ καὶ τὰς τιμὰς τῶν ἐν ἀγῶνι ἀθλητῶν· Ὀλυμπιονίκῃ μὲν, τάξας πεντακοσίας δραχμάς· Ἰσθμιονίκῃ δὲ, ἑκατόν. *Contraxit quoque præmia certantium athletarum: & Olympiis quidem qui viciſſet, huic quingentas drachmas dari; Iſthmiis vero, centum juſſit.*

Quia aquarum penuria eſſet, lege lata, unum habere puteum communem juſſit, qui curriculi equeſtris ſpatio circum eum adhabitarent. Ἐπεὶ δὲ πρὸς ὕδωρ οὔτε ποταμοῖς ἐστιν ἀενάοις, οὔτε λίμναις τισὶν, οὔτ' ἀφθόνοις πηγαῖς ἡ χώρα διαρκὴς, ἀλλ' οἱ πλεῖστοι φρέασι ποιητοῖς ἐχρῶντο, νόμον ἔγραψεν, ὅπου μὲν ἔστι δημόσιον φρέαρ ἐντὸς ἱππικοῦ, χρῆσθαι τούτῳ· (τὸ δ' ἱππικὸν διάστημα, τεσσάρων ἦν σταδίων.) ὅπου δὲ πλεῖον ἀπέχει, ζητεῖν ὕδωρ ἴδιον. ἐὰν δὲ, ὀρύξαντες ὀργυιῶν δέκα βάθος παρ' ἑαυτοῖς, μὴ εὕρωσι, τότε λαμβάνειν παρὰ τοῦ γείτονος, ἑξάχουν ὑδρίαν δὶς ἑκάστης ἡμέρας πληροῦντας. ἀπορίᾳ γὰρ ᾤετο δεῖν βοηθεῖν, οὐκ ἀργίαν ἐφοδιάζειν. *Poſtquam vero, quod aquam attinet, neque fluviis perennibus, neque lacubus, fontibuſve copioſis, ſat inſtructa erat regio, ſed plerique puteis factis utebantur, legem tulit; ubi puteus publicus*

publicus eſſet, intra curriculi equeſtris ſpatium, quod eſt quatuor ſtadiorum, eo uti uterentur: ubi longius abeſſet, uti aquam propriam quærerent. ſed ſi, poſtquam ad decem ulnarum altitudinem effodiſſent, minime eam inveniſſent tum ut peterent e proximo, & quotidie hydriam ſex congiorum bis implerent. Etenim inopiæ ſubveniendum, non alendam ignaviam, exiſtimabat. Ubi quod curriculum equeſtre quatuor eſſe ſtadiorum explicatur, revocat in mentem mihi Heſychii locum, ſed corruptum. Ἱππικὸν, τὸ ςάδιον. *Equeſtre, ſtadium.* Emendo. Ἱππικὸν, τετραςάδιον. *Equeſtre, quadriſtadium.* Ita recte paulo ante ibidem legitur. Ἵππειος δρόμος, τετραςάδιός τις. *Equeſtre curriculum, quadriſtadium quoddam.* Meminitque hujus curriculi etiam Hero, de Geodæſia, Propoſ. III. *Juxta latitudinem hippici ad ſiniſtram funda partem obſervetur.*

Qui arborem plantare qualemcunque vellet, a vicini ille agro quinque pedum intervallum abſtinere cogebatur: qui ficum, aut oleam, novem: quiſquis ſcrobem, aut ſepulcrum, fodere vellet, quam profunde effodiſſet, tam a fundo alieno longe abeſſe tenebatur. Plutarchus, in Solonis Vita. Ὥρισε δὲ καὶ φυτειῶν μέτρα μάλ' ἐμπείρως· τοὺς μὲν ἄλλό τι φυτεύοντας ἐν ἀγρῷ, πέντε πόδας ἀπέχειν τοῦ γείτονος κελεύσας· τοὺς δὲ συκῆν, ἢ ἐλαίαν, ἐννέα. βόθρους δὲ, καὶ τάφους, τὸν βουλόμενον ἐκέλευσεν ὀρύσσειν, ὅσον ἐμβάλλοι βάθος, ἀφιστάμενον μῆκος τ' ἀλλοτρίου. *Modum vero plantationum admodum perite determinavit. qui enim aliam quampiam arborem in agro ſuo plantaret, eum a vicino abſiſtere pedes quinque imperavit: qui ficum, aut oleam, novem. qui ſcrobes, aut ſepulcra, fodere vellet, eum ita fodere juſſit, uti, quam profunde foderet, tanto etiam intervallo ab alieno abſtineret.* Ita enim emendandum locum illum eſſe cenſeo. Male editur: Βόθρους δὲ, καὶ τάφρους. *Scrobes vero, aut foſſas.* Firmat emendationem meam Cajus Jurecconſultus, lib. IV. ad legem XII. Tabularum: cujus verba repræſentantur in l. *Sciendum eſt.* D. *Finium regundorum*, in hunc modum. *Sciendum eſt, in actione finium regundorum illud obſervandum eſſe, quod ad exemplum quodammodo ejus legis ſcriptum eſt, quam Athenis Solonem dicitur tuliſſe: nam illic ita eſt.* Ἐάν τις αἱμασιὰν παρ' ἀλλοτρίῳ χωρίῳ ὀρύττῃ, τὸν ὅρον μὴ παραβαίνειν. ἐὰν τειχίον, πόδα ἀπολείπειν· ἐὰν δὲ οἴκημα, δύο πόδας· ἐὰν δὲ τάφον, ἢ βόθρον, ὀρύττῃ, ὅσον τὸ βάθος ᾖ,

O 3 τοσοῦτον

τοσοῦτον ἀπολιπεῖν. ἐὰν δὲ φρέαρ, ὀργυιάν· ἐλαίαν δὲ, ἢ συκῆν, ἐννέα πόδας ἀπὸ τοῦ ἀλλοτρίου φυτεύειν. τὰ δ' ἄλλα δένδρα, πέντε πόδας. Habes, ecce, ipſa ejus legis verba. Vide quoque Conſtantinum Harmenopulum, lib. II. tit. IV. περὶ φυτῶν.

Alvearia quiſquis collocare vellet, abſiſtere a prius poſitis ad trecentos illum pedes lex jubebat. Plutarchus, in eadem Vita. Καὶ μελισσῶν σμήνη καθιστάμενον, ἀπέχειν τῶν ὑφ' ἑτέρου πρότερον ἱδρυμένων (ἐκέλευσε) πόδας τριακοσίους. *Apum alvearia collocantem, abeſſe ab iis, quæ alter prior collocaſſet, (juſſit) pedes trecentos.*

Fructus Attica exportare, præter oleum, non licebat. Si quis tamen id feciſſet, ab archonte neceſſario devovebatur: qui ſi illud neglexiſſet, drachmis centum mulctabatur. Idem Plutarchus, ibidem. Τῶν δὲ γιγνομένων διάθεσιν πρὸς ξένους ἐλαίου μόνον ἔδωκεν, ἄλλα δ' ἐξάγειν ἐκώλυσεν· καὶ κατὰ τῶν ἐξαγόντων, ἀρὰς τῶν ἀρχόντων ποιεῖσθαι προσέταξεν, ἢ ἐκτίνειν αὐτὸν ἑκατὸν δραχμὰς εἰς τὸ δημόσιον. *Ex fructibus diſtrahere quicquam apud peregrinos vetuit, præter oleum duntaxat: & archontem exportantes devovere diris juſſit, aut ærario centum drachmas ipſum exſolvere.*

Canis ſi quem momordiſſet, catena quatuor cubitorum alligatum noxæ dari cupiebat. Plutarchus, paulo poſt. Ἔγραψε δὲ καὶ βλάβης τετραπόδων νόμον, ἐν ᾧ καὶ κύνα δακόντα παραδοῦναι κελεύει, κλοιῷ τετραπήχει δεδεμένον. *Legem præterea ſcripſit, de quadrupedum pauperie: in qua canem, qui momorderit, catena quatuor cubitos longa alligatum, noxæ dandum eſſe jubet.* Quo reſpexit Xenophon, Hiſt. Græc. lib. II. Ὥσπερ οἱ τοὺς δάκνοντας κύνας κλοιῷ δήσαντες παραδιδόασιν, οὕτω κἀκεῖνοι ὑμᾶς παραδόντες τῷ ἠδικημένῳ τούτῳ δήμῳ, οἴχονται ἀπιόντες. *Quemadmodum, qui canes eos, qui momorderint catena vinctos noxæ dedunt, ita illi, populo huic, quem injuria affeciſtis, vos tradentes, abeunt.*

C A-

Digitized by Google

CAPUT XX.

Conſilii utilis, ac grati, præmium. Daduchum vitæ probatæ eſſe oportebat. Nominatim in comœdia aliquem taxare, vetitum. Sulpitii Victoris hallucinatio. Mas ſi templum Cereris ingreſſus foret, capite luebat, aut oculis. In foro, nec mendacium licitum, neque quæſtus exprobratio.

QUi conſilium dediſſet utile, ac gratum populo, præmium accipiebat. Anonymus, Problem. Rhet. LXV. Νόμος ἐκέλευσεν, ὅστις εἴπε καλὴν βουλὴν, καὶ δέξεται αὐτὴν ἡ πόλις, ἵνα λαμβάνῃ δῶρον. *Lex juſſit, quiſquis bonum conſilium dederit, & a populo approbatum, is ut præmium acciperet.*

Qui daduchi munere functurus eſſet, hunc probatæ eſſe vitæ oportebat. Scholiaſtes Aphthonii. Νόμος, τὸν μέλλοντα δᾳδουχεῖν δοκιμάζεσθαι. *Lex eſt, futurus daduchus ut probaretur.*

Vetitum erat, ne quis nominatim in comœdia perſtringeretur. Hermogenes. Ὀνομαστὶ κωμῳδεῖν ὁ νόμος ἐκώλυσε. *Nominatim in comœdia perſtringere, lex prohibuit.* Syrianus, ad eundem. Νόμος, ὀνομαστὶ μὴ κωμῳδεῖν. *Lex eſt, nominatim in comœdia non perſtringere.* Et Sopater. Τί βουλόμενος ὁ νομοθέτης, τὸ κωμῳδεῖν ὀνομαστὶ κεκώλυκεν. *Quid volens legiſlator, nominatim in comœdia perſtringere vetuit?* Cyrus Sophiſta, Περὶ διαφορᾶς στάσεως. Νόμος ἐκώλυεν ὀνόμαστὶ μὴ κωμῳδεῖν τὰ Πρόσωπα. *Lex vetabat, ne quæ perſonæ in comœdia nominatim traducerentur.* Alibi mihi animus fuit, cum Κωμῳδεῖν interpretarer, *Comœdiam agere*, de Archontibus Athenienſibus lib. III. cap. I. Et hallucinatur quoque Sulpitius Victor, in Inſtit. Orat. cum inquit. *Comœdiam alienam edere ſub nomine ne liceat. Quidam edidit comœdiam, non addito nomine. Cum ageretur, ſucclamavit populus: In illum dixiſti. reus es, quod ſub nomine comœdiam edideris. Jam primum hic, id quod initio diximus, animadverti poteſt finem fieri, cum ex parte aliquid eſt factum, ex parte non factum.*

Digitized by Google

factum. Nam ſi in comœdia addidiſſet nomen, ſoluta eſſet quæſtio, relicta defenſio: ſed quoniam edidit comœdiam, deſcriptis moribus, non tamen addidit nomen, finitiva quæſtio eſt, an hoc fecerit, quod lex probuit: nec quicquam interſit, utrum addiderit nomen, an prodiderit: cum intellexerit populus, & ſubjecerit nomen. Iterumque in ſequentibus: quæ, ſi libet, eſt videre. Quando autem fuerit lex iſta lata, quando item abrogata, a me dictum eſt, de Arch. Athen. lib. III. cap. I.

Mas, ſi templum Cereris ingreſſus eſſet, capite luebat. Curius Fortunatianus, Rhet. lib. I. *Qui auxilium parentibus non tulit, capite plectatur: &, mas, templum Cereris ſi ingreſſus fuerit, capite puniatur: in templo Cereris matri auxilium filius tulit, petitur ad pœnam. Hic quæritur per comparationem, ſecundum quam legem filius facere debuerit.* Alia lex, oculis tantum privabat. Sulpitius Victor, in Inſtitut. Orat. *Qui templum Cereris intraverit, oculos amittat: qui parenti auxilium non tulerit, capite puniatur. quidam, cum mater ejus in templo Cereris vapularet, ingreſſus eſt templum, opitulatus eſt matri. petitur ad pœnam, lege, quæ jubet excæcari eum, qui templum Cereris intraverit.*

In foro non licebat mentiri. Demoſthenes, adverſus Leptinem. Πῶς γὰρ οὐκ αἰσχρὸν, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, κατὰ μὲν τὴν ἀγορὰν ἀψευδεῖν νόμον γεγράφθαι, ἐφ᾽ οἷς οὐδέν ἐστι δημοσίᾳ βλάβος εἴτις ψεύδεται· ἐν δὲ τῷ κοινῷ μὴ χρῆσθαι τῷ νόμῳ τούτῳ τὴν πόλιν; *Quomodo enim non eſt turpe, Athenienſes, in foro ne quis mentiretur, lege interdictum eſſe, ubi nullum reip. detrimentum eſt: at in publico ea lege urbem haud uti.*

Neque quæſtum item ulli in hoc ipſo facienti exprobare erat licitum. Idem, conrra Eubulidem. Οὐ μόνον παρὰ τὰ ψηφίσματα τὰ περὶ τὴν ἀγορὰν, διέβαλεν ἡμᾶς εὐβουλίδης, ἀλλὰ καὶ παρὰ τοὺς νόμους· οἱ ἐκέλευον, ἔνοχον εἶναι τῇ κακηγορίᾳ, τὸν τὴν ἐργασίαν τὴν ἐν τῇ ἀγορᾷ, ἢ τῶν πολιτῶν, ἢ τῶν πολιτίδων, ὀνειδίζοντά τινι. *Non modo contra decreta forenſem quæſtum nobis objecit Eubulides; ſed etiam contra leges, quæ convitii crimine teneri jubent eum, qui quæſtum in foro ulli civium, ſive viro, ſive fœminæ, exprobraverit.*

CA-

CAPUT XXI.

Jure agere nolentibus, arbitrum licebat capere, cujus ſententia ſtandum erat. De puellis pupillis dotalibus civibus, diſceptatio apud archontem inſtituenda: de inquilinis, apud polemarchum. Partem judices utranque audire lege, & juramento, tenebantur. Qui inceptam actionem deſtitueret, perſequenſve quintam partem ſuffragiorum non acciperet, mille drachmis mulctabatur.

DEtrectantibus jure inter ſe experiri, arbitrum licebat capere: qui quicquid conſtituiſſet, eo ſtare partem utramque oportebat. Demoſthenes, adverſus Midiam. Ἐὰν δέ τινες περὶ συμβολαίων ἰδίων πρὸς ἀλλήλων ἀμφισβητῶσι, καὶ βούλωνται διαιτητὴν ἑλέσθαι ὁντινοῦν, ἐξέστω αὐτοῖς αἱρεῖσθαι, ὃν ἂν βούλωνται διαιτητήν. ἐπειδὰν δὲ βούλωνται κατὰ κοινόν, μενέτωσαν ἐν τοῖς ὑπὸ τούτου διαγνωσθεῖσι· καὶ μηκέτι καταφερέτωσαν ἀπὸ τούτου ἐφ' ἕτερον δικαστήριον ταῦτα ἐγκλήματα, ἀλλ' ἔστω τὰ κριθέντα ὑπὸ τοῦ διαιτητοῦ κύρια. *Lex eſt. Si qui de privatis contractibus litigarint, & arbitrum ſumere voluerint quemcunque, eis liceat ſumere arbitrum, quemcunque velint. Quid ſi communiter voluerint, acquieſcant in ejus ſententia, neque ab hoc in aliud judicium eadem crimina deferant: ſed, quæ ab arbitro judicata fuerint, ea rata habento.*

De puellis pupillis dotalibus civibus, diſceptationem fieri oportebat apud archontem; de inquilinis, apud polemarchum. Demoſthenes, in Stephanum, Orat. II. Τὸν τοίνυν νόμον ἐπὶ τούτοις ἀνάγνωθι, ὃς κελεύει· ἐπιδικασίαν εἶναι τῶν ἐπικλήρων ἁπασῶν, καὶ ξένων, καὶ ἀστῶν. καὶ περὶ μὲν τῶν πολιτιδῶν, τὸν ἄρχοντα εἰσάγειν, καὶ ἐπιμελεῖσθαι· περὶ δὲ τῶν μετοίκων, τὸν πολέμαρχον. *Jam legem his de rebus latam legito, quæ jubet: diſceptationem fieri de puellis pupillis dotalibus omnibus, tam civibus, quam peregrinis: ac de civibus, actionem dare archontem, & curare; de inquilinis vero, polemarchum.*

Digitized by Google

Partem utramque ex æquo audire lege judices jubebantur, & obſtricti juramento tenebantur. Demoſthenes, in Orat. Pro corona. Ἀλλὰ τοὺς νόμους, καὶ τὸν ὅρκον· ἐν ᾧ, πρὸς ἅπασι τοῖς ἄλλοις δικαίοις, καὶ τοῦτο γέγραπται, τὸ ὁμοίως ἀμφοῖν ἀκροᾶσθαι. *Sed leges, & jusjurandum: quo illud etiam, præter cetera, æquitatis plena omnia, continetur: eadem ratione utrumque eſſe audiendum.* Et non multo poſt. Περὶ τούτων δ' ὄντος τουτουῒ τοῦ ἀγῶνος, ἀξιῶ, καὶ δέομαι, πάντων ὁμοίως ὑμῶν, ἀκοῦσαί μου περὶ τῶν κατηγορημένων ἀπολογουμένου δικαίως, ὥσπερ οἱ νόμοι κελεύουσιν. οὓς ὁ τιθεὶς ἐξ ἀρχῆς Σόλων, εὔνους ὢν ὑμῖν, καὶ δημοτικὸς, οὐ μόνον τῷ γράψαι κυρίους ᾤετο δεῖν εἶναι, ἀλλὰ καὶ τῷ τοὺς δικάζοντας ὑμᾶς ὀμωμοκέναι· οὐκ ἀπιστῶν ὑμῖν, ὥς γέ μοι φαίνεται, ἀλλ' ὁρῶν, ὅτι τὰς αἰτίας, καὶ τὰς διαβολὰς, αἷς ἐκ τοῦ πρότερος λέγειν ὁ διώκων ἰσχύει, οὐκ ἔνι τῷ φεύγοντι παρελθεῖν, εἰ μὴ τῶν δικαζόντων ἕκαστος ὑμῶν, τὴν πρὸς τοὺς θεοὺς εὐσέβειαν διαφυλάττων, καὶ τὰ τοῦ λέγοντος ὕστερον δίκαια εὐνοϊκῶς προσδέξηται, καὶ παρασχὼν ἑαυτὸν ἴσον καὶ κοινὸν ἀμφοτέροις ἀκροατὴν, οὕτω τὴν διάγνωσιν ποιήσηται περὶ πάντων. *Jam cum de his in hoc judicio agatur, peto, & oro vos omnes pariter, ut me audiatis crimina juſte refutantem, ut jubent leges. quas qui principio tulit Solon, vir veſtri amans, ac popularis, non ſanctione tantum, ſed judicum etiam jurejurando, firmandas eſſe cenſuit. non quod vobis, ut equidem puto, diffidere:; ſed quia videbat, criminationes, & calumnias, quibus accuſator ob priorem dicendi locum pollet, reo evitare non licere, niſi quiſque veſtrum, qui pro tribunali ſedetis, deorum immortalium religione ſervata, etiam poſteriore loco dicentis excuſationes benigne admitteret: ſeque æquum, & communem auditorem præbendo, ſic de tota controverſia ſententiam ferret.*

Si quis aliquem detuliſſet, nec perſequeretur item actionem, aut ſuffragiorum partem quintam non obtinuiſſet, mille drachmis mulctabatur: nec in foro dicere permittebatur, dum ſolviſſet. Anonymus in Argumento Orationis in Theocrinem. Νόμος ἦν, ἐάν τις τινα φήνας μὴ ἐπεξίῃ, ἢ ἐπεξιὼν μὴ λάβῃ τὸ πέμπτον μέρος τῶν ψήφων, χιλίας ἐκτίνειν τῷ δημοσίῳ· τοῖς δὲ ὀφείλουσι, μὴ ἐξεῖναι λέγειν. *Lex erat, ſi quis aliquem detuliſſet, nec actionem perſequeretur, aut perſecutus quintam partem ſuffragiorum non tuliſſet, ut ærario drachmas mille is perſolveret: nec in foro dicere permittebantur,* *qui*

qui debebant. Verum de hoc ago pluribus, Lect. Attic. lib. v. cap. xiii.

CAPUT XXII.

Damnatis pœnæ optio data: gravior facta, ſi minorem culpa ſua elegiſſent. Capite plectendi e civium albo delebantur. Adoptivo in paternam domum regredi non licebat, niſi ei, qui adoptaverat, liberos relinqueret. Æginam ingredi, capitale. Leges, ac contumelia, corruptela, & re ſemel judicata nullo modo retractanda.

Damnatis pœnæ optio concedebatur: ita tamen, ut, ſi leviorem eligerent, quam promeriti cenſebantur, graviore afficerentur. Eugraphius, in Andriam, Act. iii. Sc. v. *Ab Athenienſibus hæc lex fuerat conſtituta, uti damnatis pœna proponerentur; ut eligerent, quam vellent: &, ſi leviorem eligerent, graviore afficiebantur.*

Qui ad mortem condemnati, horum nomina, antequam ſupplicio afficerentur, in albo civium delebantur: ne quis civis ſcelus illud admiſiſſe diceretur. Dion Chryſoſtomus, in Rhodiaca. Βούλομαι τοίνυν, ὅπερ Ἀθήνησιν οἶδα γιγνόμενον, οἶμαι δὲ κἀνταῦθα γίγνεσθαι κατὰ νόμον, πάνυ καλῶς ἔχοντα, εἰπεῖν πρὸς ὑμᾶς. ἐκεῖ γὰρ, ὅταν δημοσίᾳ τινὰ δέῃ τῶν πολιτῶν ἀποθανεῖν ἐπ᾽ ἀδικήματι, πρότερον τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐξαλείφεται. τίνος ἕνεκα; ἑνὸς μὲν, ὅπως μηκέτι δοκῶν πολίτης ὢν πάσχῃ τι τοιοῦτο, ἀλλ᾽, ὡς δυνατὸν, ἀλλότριος γεγονώς. *Volo igitur, quod Athenis quidem factum ſcio, puto autem & hic fieri, juxta legem, bene admodum habentem, vobis dicere. Illic enim, quando publice civium quendam mori oportet, ob admiſſum ſcelus, prius nomen ejus expungitur. quam ob cauſam? unam quidem; ne quis, civem quem cenſerent, tale quicquam pateretur: verum, quantum fieri poſſet, peregrinus qui exiſteret.*

Adoptivos in domum paternam redire lex vetabat, niſi ei, qui adopta-

Digitized by Google

adoptaverat, liberos ipſi reliquiſſent: ac, ſi aliter rediiſſent, non cernendæ jus hæreditatis ullum in ea habebant domo, e qua ante exiiſſent. Vide Lectiones Atticas, lib. II. cap. IV.

Qui Æginam inſulam ingreſſus eſſet, eum occidere non adductum in judicium licitum erat. Diogenes Laertius, in Platone, lib. III. Κἀκεῖνος, ἀγαγὼν αὐτὸν εἰς Αἴγιναν, ἐπίπρασκεν. ὅτε καὶ Χάρμανδρος Χαρμανδρίδου ἔγραφεν αὐτῷ δίκην θανάτου, κατὰ τὸν αὐτοῖς τεθέντα νόμον, τὸν πρῶτον ἐπιβάντα Ἀθηναίων τὴν νῆσον, ἄκριτον ἀποθνήσκειν. *Et ille, cum in Æginam eum abduxiſſet, vendidit. Quo tempore Charmander, Charmandridis filius, eum capitis reum egit, juxta legem, quæ, Athenienſium qui primus eſſet in hanc inſulam ingreſſus, indemnatum mortis reum ſtatuebat.*

Si quis quenquam cujuſcunque ætatis, ſexus, ordiniſve, contumelia affeciſſet, in eum cuivis actio erat, Sexvirique intra menſem actionem apud Heliæam dabant, niſi publicum aliquod impedimentum objiceretur; tum, cum primum facere poſſent, tenebatur: ac poſt condemnationem, ſtatim crimen Heliæa æſtimabat. Verba legis ecce iſta, apud Demoſthenem, in Mediana. Νόμος. ἐάν τις ὑβρίζῃ τινά, ἢ παῖδα, ἢ γυναῖκα, ἢ ἄνδρα, τῶν ἐλευθέρων, ἢ τῶν δούλων, ἢ παράνομόν τι ποιήσῃ εἰς τούτων τινά, γραφέσθω πρὸς θεσμοθέτας ὁ βουλόμενος Ἀθηναίων οἷς ἔξεστιν. οἱ δὲ θεσμοθέται, εἰσαγόντων εἰς τὴν Ἡλιαίαν τριάκοντα ἡμερῶν, ἀφ' ἧς ἂν ἡ γραφὴ, ἐὰν μή τι δημόσιον κωλύῃ. εἰ δὲ μὴ, ὅταν ᾖ πρῶτον οἷόν τε. ὅτου δ' ἂν καταγνωσθῇ, ἡ Ἡλιαία τιμάτω περὶ αὐτοῦ παραχρῆμα, ὅτε ἂν δόξῃ ἄξιος εἶναι παθεῖν, ἢ ἀποτίσαι. *Lex. Si quis aliquem contumelia affecerit, ſive puerum, ſive mulierem, ſive virum, ex ingenuis, ſive ſervis, aut aliquid legibus interdictum in horum aliquem admiſerit, eum; quicunque volet Athenienſium, cui id licet, deferto apud Sexviros. Illi vero, actionem danto intra dies triginta apud Heliæam, ab eo die, quo res in judicium allata fuerit, niſi publicum quid impediat: tum vero, cum primum fieri poterit. Qui autem damnatus fuerit, ſtatim Heliæa æſtimet, quidnam pati ille dignus, aut perſolvere, videatur.*

Si pecunia æſtimata contumelia, & ea ingenuus affectus eſſet, vinciebatur, quoad ſolveret. Idem, ibidem. Ἐὰν γὰρ ἀργυρίου τιμηθῇ τῆς ὕβρεως, δεδέσθω, ἐὰν ἐλεύθερον ὑβρίσῃ, μέχρις ἂν ἐκτίσῃ. *Si vero pecunia æſtimata fuerit contumelia, eaque affecerit ingenuum, vinciatur, donec ſolvat.*

Si

Si quis aliquem corrupiſſet, aut corruptus ipſe eſſet, ad remp. lædendam, aut privatim civium aliquem, infamis erat, liberique item ejus. & quicunque ipſius eſſent. Demoſthenes idem, in eadem Midiana. Νόμος. Ἐάν τις Ἀθηναίων λαμβάνῃ παρά τινος, ἢ αὐτὸς διδῷ ἑτέρῳ, ἢ διαφθήρῃ τινὰς ἐπαγγελλόμενος, ἐπὶ βλάβῃ τοῦ δήμου, ἢ τινὸς τῶν πολιτῶν, τρόπῳ ἢ μηχανῇ ἡτινιοῦν, ἄτιμος ἔστω, παῖδες, καὶ τὰ ἐκείνου. *Lex. Si quis Athenienſium ab aliquo acceperit, aut ipſe alteri dederit, aut promiſſis aliquos corruperit, ad nocendum populo, aut civium cuiquam, quo id modo, aut machinatione fecerit, infamis eſto, cum ipſe, tum & liberi ejus, ac quicunque ſunt illius.* Qui pecuniam, ad prodendam patriam, accipere auſi, vel luebant capite facinus, vel pecuniæ, quam acceperat, decuplum ſolvere tenebatur. Dinarchus, Orat. in Demoſthenem. Δεῖξον τοῖς καὶ δικασταῖς, σὺ Δημοσθένης, τὰ νυνὶ, ὡς τὸ δῶρα λαμβάνειν κατὰ τῆς πατρίδος συγγνώμης ἐστὶν ἄξιον. ἀλλ᾽ οἱ νόμοι περὶ μὲν τῶν ἄλλων ἀδικημάτων, τῶν εἰς ἀργυρεὶν λόγον ἀνηκόντων, διπλῆν τὴν βλάβην ὀφείλειν κελεύουσιν. περὶ δὲ τῶν δωροδοκούντων, δύο μόνον τιμήματα πεποιήκασιν, ἢ θάνατον, ἢ δεκαπλοῦν τοῦ ἐξ ἀρχῆς λήμματος τὸ τίμημα τοῦ δώρου. *Oſtende, tu Demoſthenes, in hac cauſa, venia dignum eſſe, capere munera contra patriam. Leges in aliis quidem pecuniariæ rationis injuriis duplum rependere jubent: in eos vero, qui muneribus corrupti ſunt, duas duntaxat pœnas conſtituerunt; mortem, aut accepti muneris decuplum.*

Rei quoque judicatæ non licebat gratiam facere, nec damnationem factam abolere. Plutarchus docet, in Demoſthene Τῆς δὲ χρηματικῆς ζημίας αὐτῷ μενούσης, (οὐ γὰρ ἐξῆν χάριτι λῦσαι καταδίκην,) ἐσοφίζοντο πρὸς τὸν νόμον. *Cum vero mulcta pecuniaria teneretur, (nec enim permiſſum gratia rem judicatam abolere,) callide legem eluſerunt.*

CAPUT XXIII.

Actio in ſycophantas data apud ſexviros, & ſenatum, populumque: idque intra quintum annum. Eorum pœna, mille drachmæ. In præterita criminantes, poſt triginta tyrannorum ejectionem, exceptio, & dicendi prior locus. In quibuſdam, falſa detuliſſe, capitale erat. Qui depoſitum negaſſet, infamia notabatur. Per furorem acta, irrita cenſebantur. Falſas literas in Metroum inferre, non licebat.

SYcophantes apud ſexviros, apud ſenatum, & apud populum, accuſare licitum erat, cum in cæteros maleficos uno tantum in prætorio actio concederetur. Iſocrates, in Orat. de permutatione. Περὶ δὲ τῶν συκοφαντῶν, χαλεπωτέρους, ἢ περὶ τῶν ἄλλων κακούργων, τοὺς νόμους ἔθεσαν. τοῖς μὲν γὰρ μεγίστοις τῶν ἀδικημάτων, ἐν ἑνὶ τῶν δικαστηρίων τὰς κρίσεις ἐποίησαντο· κατὰ δὲ τούτων, γραφὰς μὲν πρὸς τοὺς θεσμοθέτας, εἰσαγγελίας δὲ εἰς τὴν βουλὴν, προβολὰς δὲ ἐν τῷ δήμῳ. *De Sycophantis vero, graviores, quam de aliis maleficis, leges tulerunt. nam de maximis injuriis, in uno judicari prætorio voluerunt: hos vero, & ad Sexviros citari, & deferri apud ſenatum, & apud populum accuſari ſinunt.* Intra quintum vero annum inſtituere actionem oportebat. Demoſthenes, pro Phormione. Δοκεῖ γάρ μοι καὶ ὁ Σόλων οὐδενὸς ἄλλου ἕνεκα θεῖναι αὐτὸν, (τὸν νόμον,) ἢ τοῦ μὴ συκοφαντεῖσθαι ὑμᾶς. τοῖς μὲν γὰρ ἀδικουμένοις ἱκανὰ τὰ πέντε ἔτη ἡγήσατο εἶναι εἰσπράξασθαι. *Videtur vero mihi etiam Solon non alia de cauſa legem hanc conſtituiſſe, quam ne a ſycophantis circumveniri poſſetis. nam injuria affectis ſatis eſſe annos quinque exiſtimavit ad pœnam exigendam.*

Qui bona civium tanquam publica detuliſſent, ac convicti falſi eſſent, mille drachmis mulctabantur. Suidas. Ἔθεντο Ἀθηναῖοι νόμον· τοὺς οὐσίας ἀπογράψαντας τῶν πολιτῶν τινὰς, ὡς τῷ δήμῳ προσηκούσας, εἰ συκοφαντοῦντες ἁλοῖεν, χιλίας διδόναι δραχμάς. *Legem tulerunt*

lerunt Athenienſes : ſi qui bona civium , ut ad populum pertinentia , deſcripſiſſent , ac falſi deprehenderentur , mille drachmas uti ſolverent. Huc reſpectum eſt à Demoſthene , Orat. in Timocratem. Ἐμοὶ δ' ἐν χιλίοις ὑπὲρ ὑμῶν ἐσθ' ὁ κίνδυνος. *Mihi vero de mille drachmis eſt periculum.* Ad quæ verba Ulpianus. Ἐὰν ἡττηθῶ , ὡς συκοφάντης , παρέχω τὰς χιλίας. *Si ſuccubuero , ut ſycophanta , mille drachmas ſolvere teneor.*

Cum Athenas Thraſybulus a tyrannis vindicaſſet , ad concordiam inter cives , atque pacem , confirmandam , non duntaxat omnium præteritorum eſt oblivio conſtituta , verum etiam lex lata , ſi quis veteres offenſas renovaret , aliquemque contra ſtatum juramentum in jus vocaret , ut exceptione reus uteretur , atque cauſam prior diceret , cum actorem cæteroquin facere id moris eſſet. Iſocrates , in Orat. contra Callimachum. Μηδεὶς ὑμῶν θαυμάσῃ , διότι φεύγων τὴν δίκην , πρότερος λέγω τοῦ διώκοντος· ἐπειδὴ γὰρ , ἐκ Πειραιέως κατελθόντες , ἐνίους ἑωρᾶτε τῶν πολιτῶν συκοφαντεῖν ὡρμημένους , καὶ τὰς συνθήκας λύειν ἐπιχειροῦντας , βουλόμενοι τούτους τε παῦσαι , καὶ τοῖς ἄλλοις ἐπιδεῖξαι , ὅτι οὐκ ἀναγκασθέντες ἐποιήσασθε αὐτὰς , ἀλλ' ἡγούμενοι τῇ πόλει συμφέρειν , εἰπόντος Ἀρχίνου , νόμον ἔθεσθε , ἄν τις δικάζηται παρὰ τοὺς ὅρκους , ἐξεῖναι τῷ φεύγοντι παραγράψασθαι , τοὺς δὲ ἄρχοντας περὶ τούτου πρῶτον εἰσάγειν , λέγειν δὲ πρότερον τὸν παραγραψάμενον· ὁπότερος δ' ἂν ἡττηθῇ , τὴν ἐπωβελίαν ὀφείλειν. ἵν' οἱ τολμῶντες μνησικακεῖν , μὴ μόνον ἐπιορκοῦντες ἐξελέγχοιντο , μηδὲ τὴν παρὰ τῶν θεῶν τιμωρίαν ὑπομένοιεν , ἀλλὰ καὶ παραχρῆμα ζημιοῖντο. *Nemo veſtrum miretur , me , qui reus ſim , priorem dicere actore. Poſtquam enim , e Piræeo in urbem reverſi , quoſdam cives ad calumniandum vidiſtis concitatos , & inſtituentes item pacta ſolvere , cum ut illos compeſceretis , tum ut aliis oſtenderetis , vos non coactos , ſed utilitate reip. adductos , ea ipſa iniiſſe , Archino rogante , legem tuliſtis ; ſi quis actionem contra datum jusjurandum inſtituiſſet , ut reo excipere liceret , utque archontes ea de re primum referrent , quique exciperet prior diceret ; atque mulctam ſolveret , qui cauſa caderet. ut , memoriam offenſarum veterum qui refricare auſi eſſent , non tantum periurii convincerentur , nec divinam ultionem exſpectarent , ſed & ſtatim pœnas darent.*

In quibuſdam rebus , qui falſa detuliſſet , capite luebat. Andocides ,

docides, de Myſt. Ὁ γὰρ νόμος οὕτως εἶχεν. εἰ μὲν τ' ἀληθῆ μηνύσειέ τις, εἶναι τὴν ἄδειαν· εἰ δὲ τὰ ψευδῆ, τεθνάναι. *Etenim lex ſic habebat. Si quis vera judicaſſet, uti id impune ferret: quod ſi falſa, moreretur.*

Qui depoſitum non reddidiſſet, infamis erat. Michael Epheſius, in Ariſtotelis Ethicorum lib. v. Ὁ μὲν γὰρ νόμος καθόλου κελεύει, τὸν μὴ ἀποδιδόντα τὴν παρακαταθήκην ἄτιμον εἶναι. *Lex enim univerſim jubet, qui depoſitum non reddiderit, infamem eſſe.*

Quæ in furore acta, irrita erant. Syrianus, in Hermogenem. Νόμος, τὰ ἐν μανίᾳ, ἄκυρα εἶναι. *Lex eſt, quæ in furore acta ſint, ut irrita ea habeantur.* Sulpitius Victor, in Inſtitut. Orat. *Quæ per furorem acta fuerint, irrita ſint.* Et mox. *Cum lex irrita eſſe præcipiat, quæ facta ſint per furorem.*

Falſas literas in Metroum inferre non licebat. Anonymus, in Argumento Orationis Demoſthenicæ de Corona. Ὁ δὲ τρίτος νόμος, κελεύει, μηδέποτε ψευδῆ γράμματα εἰς τὸ Μητρῷον εἰσάγειν. *Tertia vero lex, jubet, nunquam falſas literas in Metroum inferre.* Hoc eſt, quod conciſe dicit Syrianus, in Hermogenem. Νόμος ἐστὶν, ὁ κωλύων ψευδῆ εἰσφέρειν γράμματα. *Lex eſt, prohibens, ne literæ falſæ inferantur.*

Digitized by Google

CAPUT XXIV.

Mercatoribus frumentariis alio frumentum vehere, quam Athenas, non licebat: neque civibus frumentum ſibi emere, ſupra corbes quinquaginta. Die feſto injuriam facere, nulli licitum; neu quid aliud decernere, quam quod ad feſtum pertineret: Actioque in delinquentes, Προϐολὴ *dicta. Ludi quando aperiri, & claudi, debuerint: quive hic admitti item, aut excludi: morſque delinquenti pœna. In Mercurialibus feſtis gymnaſiarchæ adultum quenquam intromittere vetabantur: quæque pœna non parentibus conſtituta.*

MErcatoribus Athenienſibus frumentariis alio frumentum vehere, quam Athenas, non licebat: & extremæ delinquentibus pœnæ poſitæ. Demoſthenes, Orat. in Phormionem. Τῶν νόμων τὰ ἔσχατα ἐπιτίμια προστεθεικότων, εἴ τις οἰκῶν Ἀθήνησιν ἄλλοθί που σιτηγήσῃ, ἢ εἰς τὸ Ἀττικὸν ἐμπόριον. *Cum leges ultimum ſupplicium ponant illi, qui, cum habitet Athenis, alio quopiam frumentum vexerit, quam in Atticum mercatum.* Et in Lacritum. Ἴστε γὰρ δήπου, ὦ ἄνδρες δικασταὶ, τὸν νόμον, ὡς χαλεπός ἐστιν, ἐάν τις Ἀθηναίων ἄλλοσέ πῃ σιτηγήσῃ, ἢ Ἀθήναζε. *Noſtis enim profecto, Judices, legem, quam ea ſevera ſit, ſi quis Athenienſium alio quopiam, quam Athenas, frumentum vexerit.* Lycurgus, in Leocratem. Οἱ ὑμέτεροι νόμοι τὰς ἐσχάτας τιμωρείας ὁρίζουσιν, ἐάν τις Ἀθηναίων ἄλλοσέ πῃ σιτηγήσῃ, ἢ ὡς ὑμᾶς. *Leges veſtræ extrema ſupplicia decernunt, ſi quis Athenienſium alio frumentum vehat, quam ad vos.* Emere vero, in familiæ ſuæ uſum, ſupra quinquaginta corbes, civibus prohibitum fuit. Lyſias, Orat. XXI. Ἡμεῖς γὰρ ὑμῖν παρεσχόμεθα τὸν νόμον, ὃς ἀπαγορεύει, μηδένα τῶν ἐν τῇ πόλει σῖτον πλείω πεντήκοντα φορμῶν συνωνεῖσθαι. *Nos enim vobis legem exhibuimus, quæ vetat, ne frumentum*

Digitized by Google

aliquis in civitate ſupra corbes quinquaginta ſibi coemat. Ac propoſita delinquenti pœna capitis. Obſervare eſt apud Lyſiam eundem, in eadem Oratione. Ἄλλό τι οὖν ἀξιοῖς ἢ ἀποθανεῖν, εἴ τι πεποίηκας παρὰ τοὺς νόμους, ἐφ' οἷς θάνατος ἡ ζημία; ἔγωγε. ἀπόκριναι δή μοι· εἰ ὁμολογεῖς πλείω σῖτον συμπρίασθαι πεντήκοντα φορμῶν, ὧν ὁ νόμος ἐξεῖναι κελεύει. *Aliudne igitur quid vis, quam mori, ſi quid commiſiſti contra eas leges, quæ ſupplicium capitis ſtatuunt? Ego quidem. Reſponde mihi. an fateris, coemiſſe te frumentum ſupra quinquaginta corbes, quos lex jubet?*

Die feſto vetitum injuriam cuiquam facere quoquo modo; aut decernere, niſi quod ad feſtum iſtud pertineret. Demoſthenes, Orat. in Timocratem. Ἀπάντων ὑμῶν ἀγόντων ἱερομηνίαν, καὶ νόμου κειμένου, μήτ' ἰδίᾳ μήτε κοινῇ μηδὲν ἀλλήλους ἀδικεῖν ἐν τούτῳ τῷ χρόνῳ, μηδὲ χρηματίζειν, ὅ, τι ἂν μὴ περὶ τῆς ἑορτῆς ᾖ, αὐτὸς οὐχ ἕνα τῶν τυχόντων, ἀλλὰ ὅλην ἀδικῶν φανήσεται τὴν πόλιν. *Cum vos feſtum celebraretis, lexque lata eſſet, ne quis quenquam eo tempore, ſeu privatim, ſive publice, injuria afficeret, neve quicquam decernatur, niſi quod ad feſtum illud pertineret; is non unum aliquem civium, verum totam civitatem injuria affeciſſe deprehendetur.* Ac ſi quis in eam legem deliquiſſet, in hunc actio dabatur, Προβολὴ dicta. Ulpianus, ad eum locum. Προβολὴ γάρ ἐστιν ὄνομα δίκης κατὰ τῶν περὶ τὴν ἑορτὴν ἀδικούντων. *Probole enim eſt nomen actionis, in eos, qui die feſto injuriam faciunt.*

Choragum oportebat quadragenario majorem eſſe, quo minus ab eo periculi eſſet puerorum pudicitiæ. Æſchines, in Timarchum. Κελεύει γὰρ (ὁ νόμος) τὸν χορηγὸν, τὸν μέλλοντα τὴν οὐσίαν τὴν ἑαυτοῦ εἰς ὑμᾶς ἀναλίσκειν, ὑπὲρ τετταράκοντα ἔτη γεγονότα τοῦτο πράττειν. ἵν' ἤδη ἐν τῇ σωφρονεστάτῃ αὐτοῦ ἡλικίᾳ ὢν οὕτως, ἐντυγχάνῃ τοῖς ὑμετέροις παισίν. *Jubet enim (lex) choragum, qui ſuis ſumptibus veſtris inſervire commodis ſtudeat, id facere, ubi quadrageſimum annum exceſſerit: ut is in modeſtiſſima jam ætate conſtitutus, cum liberis veſtris verſetur.* Et mox iterum, in verbis legis. Οἱ δὲ χορηγοὶ οἱ καθιστάμενοι ὑπὸ τοῦ δήμου, ἔστωσαν τὴν ἡλικίαν ὑπὲρ τῶν τετταράκοντα ἐτῶν. *Choragi autem, qui à populo conſtituentur, annum ætatis quadrageſimum exceſſiſſe debent.* Huc reſpexit Harpocration. Ὅτι νόμος ἐστὶν, ὑπὲρ τετταράκοντα ἔτη γενόμενον χορηγεῖν παισὶν, Αἰσχίνης τε ἐν

τοῦ κατὰ Τιμάρχου φησὶ καὶ Ἀριστοτέλης ἐν τῇ Ἀθηναίων πολιτείᾳ. *Legem eſſe, ut tricenario ſit major, qui choragum pueris agat, dicit Æſchines, in Timarchum; & Ariſtoteles, in Athenienſium Rep.* Breviter Suidas. Νόμος ἐστὶν, ὑπὲρ τετταράκοντα, ἔτη γενόμενον χορηγεῖν παισίν. *Lex eſt, ut ſit major tricenario, qui pueris choragus ſit.*

Ludi magiſtri, aperire eum poſt ſolis exortum, claudere vero ante occaſum jubebantur: neque fas majorem puero illuc ingredi, præter filium magiſtri, fratrem, aut generum. Si quis alius ingreſſus eſſet, capite luebat. Itidem feſtis Mercurialibus gymnaſiarchæ adultum quenquam intromittere vetabantur: ſi permitterent, lege de ingenuorum puerorum corruptela tenebantur. Ipſa legum verba habes Apud Æſchinem eundem, in eadem Oratione. Νόμοι. Οἱ δὲ τῶν παίδων διδάσκαλοι, ἀνοιγέτωσαν μὲν τὰ διδασκαλεῖα μὴ πρότερον ἡλίου ἀνιόντος, κλειέτωσαν δὲ πρὸ ἡλίου δύνοντος. καὶ μὴ ἐξέστω τοῖς ὑπὲρ τὴν τῶν παίδων ἡλικίαν οὖσιν εἰσιέναι, τῶν παίδων ἔνδον ὄντων, ἐὰν μὴ υἱὸς διδασκάλου, ἢ ἀδελφὸς, ἢ θυγατρὸς ἀνήρ. ἐὰν δέ τις παρὰ ταῦτα εἰσίῃ, θανάτῳ ζημιούσθω. καὶ οἱ γυμνασιάρχαι τοῖς ἑρμαίοις μὴ ἐάτωσαν συγκαθιέναι μηδένα τῶν ἐν ἡλικίᾳ τρόπῳ μηδενί. ἐὰν δὲ ἐπιτρέπῃ, καὶ μὴ ἐξείργῃ τοῦ γυμνασίου, ἔνοχος ἔστω ὁ γυμνασιάρχης τῷ τῆς τῶν ἐλευθέρων φθορᾶς νόμῳ. *Leges. Puerorum Magiſtri ludos ante ſolis ortum ne aperiunto, ante occaſum vero ne claudunto. Neque fas eſto iis, qui puerilem ætatem exceſſerunt, eo ingredi, dum pueri ſunt intus, præter filium magiſtri, aut fratrem, aut generum. Præter illos, ſi ingreſſus quiſquam fuerit, capite luat. Et gymnaſiis præfecti, Mercurialibus nullo modo quenquam adultum ingredi cum pueris ſinunto. Sin permiſerint, neque arceant gymnaſio, lege teneantur de corruptela ingenuorum puerorum.*

Digitized by Google

CAPUT XXV.

De gallorum gallinaceorum certamine: quæque origo legis fuerit. Æliani, & Luciani, diſſenſus. Homeri poëmata ſingulis Panathenæis recitata, ex Hipparchi inſtituto. In urbe obſeſſa ac fame preſſa, turba inutilis occidebatur.

QUotannis uno die certamen erat gallorum gallinaceorum. Ælianus, Var. Hiſt. lib. II. cap. XXVIII. Μετὰ τὴν κατὰ τῶν Περσῶν νίκην, Ἀθηναῖοι νόμον ἔθεντο, ἀλεκτρυόνας ἀγωνίζεσθαι δημοσίᾳ ἐν τῷ θεάτρῳ μιᾶς ἡμέρας τοῦ ἔτους. *Poſt victoriam de Perſis, legem tulerunt Athenienſes; ut quotannis uno die galli gallinacei in theatro certarent.* Quin & juvenes quotquot erant id ſpectare tenebantur. Diſco ex Solonis verbis apud Lucianum, De Gymnaſiis. Καὶ τί ἂν πάθοις, εἰ θεάσαιο καὶ ὀρτύγων, καὶ ἀλεκτρυόνων ἀγῶνας παρ' ἡμῖν, καὶ σπουδὴν ἐπὶ τούτοις οὐ μικράν; ἢ γελάσῃ δηλονότι, καὶ μάλιστα ἢν μάθῃς, ὡς ὑπὸ νόμῳ αὐτὸ δρῶμεν, καὶ προστέτακται πᾶσι τοῖς ἐν ἡλικίᾳ παρεῖναι, καὶ ὁρᾶν τὰ ὄρνεα διαπυκτεύοντα μέχρι τῆς ἐσχάτης ἀπαγορεύσεως. *Et quo modo afficereris, ſi apud nos & gallos gallinaceos, inter ſe certantes videres, & in his non parvam curam? rideres nempe; ac multo magis, ſi id ſcires lege fieri a nobis: tum præterea imperatum, uti juvenes omnes adſint, ſpectentque aves, uſque ad extremam virium defectionem decertantes.* Originem legis, refert loco jam citato Ælianus. Πόθεν δὲ τὴν ἀρχὴν ἔλαβεν ὅδε ὁ νόμος, ἐρῶ. Ὅτε Θεμιστοκλῆς ἐπὶ τοὺς βαρβάρους ἐξῆγε τὴν πολιτικὴν δύναμιν, ἀλεκτρυόνας ἐθεάσατο μαχομένους, οὐδὲ ἀργῶς αὐτοὺς εἶδεν. ἐπίστησε δὲ τὴν στρατιάν, καὶ ἔφη πρὸς αὐτούς· ἀλλ' οὗτοι μὲν, οὔτε ὑπὲρ πατρίδος, οὔτε ὑπὲρ πατρῴων θεῶν, οὐδὲ μὴν ὑπὲρ γονικῶν ἡρώων, κακοπαθοῦσιν, οὐδὲ ὑπὲρ δόξης, οὐδὲ ὑπὲρ ἐλευθερίας, οὐδὲ ὑπὲρ παίδων· ἀλλ' ὑπὲρ τοῦ μὴ ἡττηθῆναι ἑκάτερος, μηδὲ εἶξαι θατέρῳ τὸν ἕτερον. ἅπερ οὖν εἰπὼν, ἐπέῤῥωσε τοὺς Ἀθηναίους. Τὸ τοίνυν γενόμενον αὐτοῖς σύνθημα εἰς ἀρετὴν, ἐβουλήθη διαφυλάττειν καὶ εἰς τὰ ὅμοια ἔργα ὑπόμνησιν.

Unde

Digitized by Google

Unde vero initium hæc lex ſumpſerit, dicam. Cum Themiſtocles civium exercitum educeret adverſus barbaros, gallos gallinaceos vidit pugnantes: neque ille oſcitanter eos vidit, ſed, adductis ad ſpectaculum militibus; at hi, inquit, nec pro patria, nec pro diis, item patriis, aut ſepulcris progenitorum, malum ſuſtinent; nec pro gloria, neque etiam libertate, liberiſve; ſed duntaxat, ne vincantur, neve alter alteri cedat. Quibus dictis, confirmavit Athenienſes: quodque ad virtutem eos incitaſſet, voluit in memoriam ſimilium rerum conſervare. Sed, Themiſtocli quæ adſcribit, Iphicrati Diogenes Laertius tribuit, in vita Socratis, lib. II. Ἐπῆρε δὲ καὶ εἰς φρόνημα Ἰφικράτην τὸν στρατηγὸν, δείξας αὐτῷ τοῦ κουρέως Μιδοῦ ἀλεκτρυόνας ἀντίον τῶν Καλλίου πτερυξαμένους. *Iphicrati quoque duci animos adjecit, cum oſtendiſſet ei gallos gallinaceos tonſoris Midæ, adverſus eos, qui Calliæ erant, alis pugnantes.*

Homeri poëmata quinto quoque anno in Panathenæis recitari lex jubebat. Leocrates, Orat. in Lycurgum. Βούλομαι δ' ὑμῖν καὶ τὸν Ὅμηρον παρασχέσθαι ἐπαινῶν· οὕτω γὰρ ὑπέλαβον ὑμῶν οἱ πατέρες σπουδαῖον εἶναι ποιητὴν, ὥστε νόμον ἔθεντο, καθ' ἑκάστην πενταετηρίδα τῶν Παναθηναίων, μόνου τῶν ἄλλων ποιητῶν ῥαψῳδεῖσθαι τὰ ἔπη. *Volo vero vobis etiam Homerum exhibere laudans. Adeo enim majores veſtri gravem eſſe hunc poetam, uti legem conſtituerint, quinto quolibet Panathenæorum anno, hujus unius poëmata, præ cæterorum poetarum, carmina canenda eſſe ſancientes.* Inſtitutum vero illud ab Hipparcho, Piſiſtrati filio: ut teſtatum Plato facit, in Hipparcho; & Ælianus, Var. Hiſt. lib. VIII. cap. II.

Qui theſaurum inveniſſet, mille drachmas urbi dare tenebatur. Sopater, de Diff. Quæſt. Νόμος. τὸν εὑρόντα θησαυρὸν διδόναι χιλίας. *Lex eſt: Eum, qui theſaurum invenerit, mille drachmas dare.* Anonymus, in Protheoria Orationis Libanianæ, de avaro ſe deferente. Νόμος. Τὸν εὑρόντα θησαυρὸν, χιλίας τῇ πόλει διδόναι δραχμάς. *Lex eſt: qui theſaurum inveniſſet ut mille drachmas urbi daret.* Et ipſe Libanius, in citata Oratione. Καὶ παραχρῆμα ἐφειστήκει τὶς, συνάγων τὸ πρόσωπον· καὶ, ὦ φίλτατε, φησὶ, γνώριζε τὸν νόμον· καὶ, θησαυρὸν εὑρηκώς, κατάβαλε τὰς χιλίας. *Ac confeſtim adſtitit quis, vultum contrahens: &, o amiciſſime, inquit, agnoſce legem; &, cum theſaurum inveneris, mille pendito.*

Ætatem inutilem occidere oportebat. Syrianus, in Hermogenem. Νόμος, τὴν ἄχρηστον ἡλικίαν ἀποκτείνειν. *Lex eſt, ut inutilis ætas occidatur.* Nempe in obſeſſa urbe, & fame preſſa. Anonymus, Problem. Rhet. XLVI. Ἐν λιμῷ, καὶ πολιορκίᾳ, ἔγραψέ τις, τὴν ἄχρηστον ἡλικίαν ἀποκτεῖναι. *In fame, & obſidione urbis, legem quis tulit, de occidenda turba inutili.*

CAPUT XXVI.

Qui vitæ alicujus inſidiatus eſſet, homicida cenſebatur. Jurabunt judices, ſe non eſſe jus prodituros. Qui aliquem per injuriam in libertatem vindicaſſet, dimidium pretii ærario ſolvebat. Murum aſcendere, peregrino non licebat: ſi feciſſet, impune à cive occidebatur. Mercatoribus actio dabatur de rebus, tam quæ Athenas aliunde vehebantur, quam quæ alio Athenis; qui damnatus, in cuſtodia tenebatur, dum ſolviſſet: ſed neceſſe tamen erat, ut contractus tabulæ exſtarent, actionem vero inſtitui oportebat ante diem trigeſimum.

Qui vitæ alicujus inſidiatus eſſet, homicida cenſebatur. Antiphon, Orat. XI. Ἀπολύει δέ με καὶ ὁ νόμος, καθ' ὃν διώκομαι. τὸν γὰρ ἐπιβουλεύσαντα κελεύει φονέα εἶναι. *Liberat vero me lex, ſecundum quam reus agor. Vult enim eum, qui inſidias ſtruxerit, homicidam eſſe.*

Jurabant judices, jus ſe minime prodituros. Libanius, Declam. XIV. Εἰ δὲ νόμον παρειλήφατε παρὰ τῶν πατέρων ἔργῳ κεκυρωμένον, διὰ μηδένα φόβον προΐεσθαι τὸ δίκαιον, μηδὲ ἐμὲ νῦν ἐκδῶτε. *Quod ſi legem a patribus accepiſtis, re ipſa confirmatam, nullo metu jus prodere vetantem, ne me quoque nunc dedatis.* Verba legis, exſtant apud Demoſthenem, Orat. in Timocratem. Οὐ δὲ δῶρα δέξομαι, τῆς ἡλιάσεως ἕνεκα, οὔτ' αὐτὸς ἐγώ, οὔτ' ἄλλος ἐμοί, οὔτ' ἄλλοι

Digitized by Google

ἄλλοι εἰδότος ἐμοῦ, οὔτε τέχνῃ, οὔτε μηχανῇ οὐδεμιᾷ. καὶ ἀκροάσομαι τοῦτε κατηγόρου, καὶ τοῦ ἀπολογουμένου, ὁμοίως ἀμφοῖν· καὶ διαψηφιοῦμαι περὶ αὐτοῦ, οὗ ἂν ᾖ ἡ δίωξις. *Neque dona accipiam, judicii cauſa, neque ipſe ego, neque alius meo nomine, neque alii me gnaro, neque arte, neque machinatione ulla: audiamque, cum actorem, tum reum, eodem modo utrumque: & ſententiam feram de eo, de quo erit controverſia.* Vide quoque Pollucem, Lib. VIII. cap. X. Meminitque item Plato, in Apologia Socratis.

Qui aliquem per injuriam in libertatem vindicaſſet, dimidium pretii æſtimati ærario pendere tenebatur. Anonymus, in argumento Orationis in Theocrinem. Τρίτος, (νόμος,) ἐὰν μή τις δόξῃ δικαίως εἰς ἐλευθερίαν ἀφελέσθαί τινα, τὸ ἥμισυ τοῦ τιμήματος ὀφείλειν τῷ δημοσίῳ. *Tertia, (lex;) ſi quis aliquem haud juſte in libertatem aſeruiſſe videatur, ſemiſſem pretii æſtimati ærario ut debeat.* Et Demoſtenes inde ipſe in Oratione ea. Καί μοι λέγε τὸν νόμον, ὃς κελεύει τὸ ἥμισυ τοῦ τιμήματος ὀφείλειν τῷ δημοσίῳ, ὃς ἂν δόξῃ μὴ δικαίως εἰς ἐλευθερίαν ἀφελέσθαι. *Ac legem mihi recita, quæ jubet dimidium pretii æſtimati ærario debere eum, qui injuſte aſſerere in libertatem videatur.*

Peregrino murum aſcendere non licebat. Apſines, cap. Περὶ λύσεων. Ξένος κεκώλυται ἀναβαίνειν ἐπὶ τὸ τεῖχος. *Peregrinus murum aſcendere prohibetur.* Marcellinus in Hermogenem. Ποῖον γὰρ ἀδίκημα, τὸ ἀνελθεῖν ξένον εἰς τὸ τεῖχος, εἰ μὴ νόμος ἐκώλυεν; *Nam quid injuſti eſt, ſi peregrinus murum aſcendat, niſi lex prohibuiſſet?* Curius Fortunatianus, Rhet. lib. I. *Quod ſimplex legale? quum lex unam facit quæſtionem: ut, Peregrinus murum ne aſcendat.* Qui feciſſet, eum occidere civi licitum. Michaël Epheſius, ad Ariſtotelis Ethicorum lib. V. Ὁ μὲν γὰρ νόμος καθόλου κελεύει, τὸν ξένον, εἰ ἐπὶ τὸ τεῖχος ἀνέλθῃ, ἀναιρεῖσθαι ὑπὸ τῶν πολιτῶν. *Lex enim univerſim jubet, peregrinum, ſi murum aſcenderit, a civibus occidi.* Syrianus, in Hermogenem. Νόμος, τὸν ἀνελθόντα ξένον ἐπὶ τὸ τεῖχος τεθνάναι. *Lex eſt, qui murum aſcenderit peregrinus, ut morte luat.* Curius Fortunatianus, libro citato. *Peregrinus, ſi murum aſcenderit, capite plectatur.*

Mercatoribus actio dabatur tam de iis rebus, quæ Athenas aliunde, quam viciſſim quæ Athenis alio adveherentur. Demoſthenes, in

in Zenothemidem. Οἱ νόμοι κελεύουσιν, ὦ ἄνδρες δικασταί, τὰς δίκας εἶναι τοῖς ναυκλήροις, καὶ τοῖς ἐμπόροις, τῶν Ἀθήναζε καὶ τῶν Ἀθήνηθεν συμβολαίων, περὶ ὧν ὦσι συγγραφαί. *Leges jubent, Iudices, actiones dari naviculariis, & mercatoribus, in iis contractibus, qui vel Athenas aliunde, vel Athenis alio referuntur, de quibus exſtent tabulæ.* Et occurrit iterum, in Orationibus in Apaturium, ac Phormionem. Qui damnatus in vincula conjiciebatur, dum mulctam, à judicibus dictam, ſolveret. Demoſthenes, in Apaturium. Τοῖς μὲν ἐμπόροις, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, καὶ τοῖς ναυκλήροις, κελεύει ὁ νόμος εἶναι τὰς δίκας πρὸς τοὺς θεσμοθέτας, ἐάν τι ἀδικῶνται ἐν τῷ ἐμπορείῳ, ἢ ἐνθένδε ποι πλέοντες, ἢ ἑτέρωθεν δεῦρο· καὶ τοῖς ἀδικοῦσι δεσμὸν ἔταξε τοὐπιτίμιον, ἕως ἂν ἐκτίσωσιν, ὅ, τι ἂν αὐτῶν καταγνωσθῇ. ἵνα μηδεὶς ἀδικῇ μηδένα τῶν ἐμπόρων εἰκῇ. *Mercatoribus quidem, Athenienſes, & naviculariis, jubet lex actionem dari apud Sexviros, ſi qua injuria in mercatu afficiantur, ſive hinc alio navigante, ſive aliunde huc: & ſontibus vincula mulctam ſtatuit, tantiſper dum judicatum ſolvant: ut ne quis temere mercatorem ullum injuria afficiat.* Meminitque Oratione in Theorinem. Requirebatur vero, ut contractus ſcripto conſignatus eſſet. Judicant verba Orationis in Zenothemidem, jam citata. Τῶν συμβολαίων, περὶ ὧν αἳ ὦσι συγγραφαί. *Contractuum, de quibus ſint tabulæ.* Oportebat vero in jus vocare ante diem trigeſimum. Syrianus, in Hermogenem. Νόμος, τὸν ἔμπορον εἴσω τριάκοντα ἡμερῶν δικάζεσθαι. *Lex eſt, ut mercator intra trigeſimum diem in jus vocet.*

C A-

CAPUT XXVII.

A munere publico unius anni intermedii vocatio erat. Cum noverca rem habere, capitale. Actio in eum, qui metalli opera interturbaſſet. Qui in argenti fodinis opus novum inchoabat, populo viceſimam quartam dabat; & inceptum indicare præfectis tenebatur: ſin feciſſet, actio cuivis erat non inſcripti metalli.

A Munere publico anni unius intervallum vacuum concedebatur. Demoſthenes, in Leptinem. Ἔτι τοίνυν ὑμᾶς κἀκεῖνο ἐπιθυμεῖσθαι δεῖ, ὅτι ἐκ τῶν νῦν ὑπαρχόντων νόμων, καὶ πάλαι κυρίων, οὓς οὐδ᾽ ἂν αὐτὸς οὗτος ἀντείποι ἂν, μὴ οὐχὶ καλῶς ἔχειν, ἐνιαυτὸν διαλιπὼν ἕκαστος λειτουργεῖ· ὥστε τὸ ἥμισυ ἐστ᾽ ἀτελὴς τοῦ χρόνου. *Præterea illud etiam vobis conſiderandum eſt, ex legum, quibus etiam hodie utimur, quæque per multos annos viguerunt, inſtituto, quas ne iſte quidem præclaras eſſe negare auſit, unumquemque, anno uno quieſcentem, publica obire munia: ita ut dimidiam temporis partem ſint immunes.*

Qui cum noverca rem habuiſſet, capitis ſupplicio luebat crimen: quique cum uxore, ſemel repudiata, pecunia mulctabatur. Marcellinus, in Hermogenem. Ἐρασθεὶς τις τῆς μητρυιᾶς, ᾔτησε τὸν πατέρα· φάσκων ἀπολεῖσθαι, εἰ μὴ λάβοι. δίδωσιν ὁ πατήρ. μετὰ τριήμερον, ἀποδίδωσιν αὐτὴν τῷ πατρὶ πάλιν, ὡς πληρωθέντος τοῦ ἔρωτος. ὕστερον ἑάλω συνὼν αὐτῇ· καὶ ὁ μὲν πατὴρ τεθνάναι αὐτὸν ἀξιοῖ, κατὰ τὸν νόμον, τὸν λέγοντα, τὸν συνόντα τῇ μητρυιᾷ τεθνάναι. ὁ δὲ παῖς, ἀξιοῖ χρήματα ἐκτίνειν κατὰ τὸν κελεύοντα νόμον, εἴ τις ἀποπεμψάμενος τὴν γυναῖκα, καὶ αὖθις ἁλῷ συνὼν αὐτῇ, χρήματα ζημιοῦσθαι. *Amore aliquis novercæ captus, eam petiit a patre; inquiens, ſe moriturum, niſi acciperet. Dat hanc pater; ille, triduo poſt reddit, jam amore ſaturato. poſtea cum illa rurſum rem habere deprehenditur. ac pater quidem, affici ipſum morte cupit; juxta legem, quæ congreſſum cum*

cum noverca occidi jubet: filius vero, pecuniam offert: juxta legem, quæ pecuniam pendere jubet, ſi uxorem quis dimiſerit, ac cum ea poſtea deprehendatur conſueviſſe.

In metallis, ſi quis aliquem expuliſſet, actio in eum erat. Demoſthenes, Orat. in Pantænetum. Σαφῶς ὁ νόμος διείρηκεν, ὧν εἶναι δίκας προσήκει μεταλλικάς. ἐκεῖν ὁ μὲν νόμος, ἐάν τις ἐξείλλῃ τινὰ τῆς ἐργασίας, ὑπόδικον ποιεῖ. *Lex perſpicue conſtituit, quibus in rebus dandæ ſint actiones metallicæ: itaque, ſi quis aliquem ex opere expulerit, in eum lex dat actionem.* Et aliæ quoque actiones quædam erant; quæ Demoſtheni paulo poſt commemorantur, in eadem Oratione. Ἀλλὰ κἂν ἄλλο τις ἀδικῇ τι περὶ τὰ μέταλλα, καὶ τούτων εἰσὶ δίκαι. ὀρθῶς γε ὦ Πανταίνετε. ἀλλὰ ταῦτα τί ἐστιν; ἂν ὑφάψῃ τις, ἂν ὅπλα ἐπιφέρῃ, ἂν ἐπικατατέμνῃ τῶν μέτρων ἐντός. *Si quis aliter etiam in metallis ullum damnum dederit, etiam earum rerum actio datur. Recte quidem, o Pantænete, verum, age, quæ ſunt ea? Si quis ſuccenderit, ſi arma intulerit, ſi ſecuerit ſupra modum.*

Qui in argenti fodinis opus novum inchoabant, quartam & viceſimam redituum partem populo pendere tenebantur. Iſque aliquos ſtatuebat, quibus id ſignificare oporteret. Quod ſi quis non judicaſſet, in hunc actio cuilibet concedebatur, quæ dicebatur, Μετάλλου ἀγράφου, *Metalli non inſcripti.* Suidas. Ἀγράφου μετάλλου δίκη. οἱ τὰ ἀργύρεια μέταλλα ἐργαζόμενοι, ὁπότε βούλοιντο καινοῦ ἔργου ἄρξασθαι, φανερὸν ἐποιοῦντο τοῖς ἐπ᾽ ἐκείνοις τεταγμένοις ὑπὸ τοῦ δήμου· καὶ ἀπεγράφοντο, τοῦ τελεῖν ἕνεκα τῷ δήμῳ εἰκοστὴν τετάρτην τοῦ καινοῦ μετάλλου· εἴ τις οὖν ἐδόκει λάθρα ἐργάζεσθαι μέταλλον, τὸ μὴ ἀπογραψάμενον ἐξῆν τῷ βουλομένῳ γράφεσθαι, καὶ ἐλέγχειν. *Non inſcripti metalli actio. Qui in argentifodinis operabantur, quum novum incipere opus vellent, iis, quos populus præfeciſſet his fodinis, indicabant, & inſcribebantur, ut metalli novi partem viceſimam quartam populo penderent: ſi quis igitur clam metallicum opus facere videretur, hunc qui non inſcriptus eſſet, accuſare, & redarguere, cuilibet permittebatur.*

In bonorum permutatione, cum opes ſuas univerſas indicare tenerentur, & jurare, nil ſe harum reticere, eas tamen, quæ in fodinis, excipere licebat. Demoſthenes, Orat. in Phænippum. Ὑμεῖς δ᾽ ἴστε, ὦ ἄνδρες δικασταὶ, ὑμεῖς γε ἔθεσθε τὸν νόμον, ὃς διαρ-

ῥήδην οὕτω λέγει. τοὺς ἀντιδιδόντας ἀλλήλοις, ὅταν ὀμόσαντες ἀποφαίνωσι τὴν οὐσίαν, προσομνύειν καὶ τόνδε τὸν ὅρκον. ἀποφαίνω τὴν οὐσίαν τὴν ἐμαυτοῦ ὀρθῶς, καὶ δικαίως, πλὴν τῶν ἐν τοῖς ἔργοις τοῖς ἀργυρείοις, ὅσα οἱ νόμοι ἀτελῆ πεποιήκασι. *Vos vero ſcitis, Judices, nam ipſi tuliſtis, legem, quæ expreſſe ita dicit: eos, qui inter ſe permutent, poſtquam dato jurejurando, opes ſuas indicaverint, illud inſuper jurare: Declaro facultates meas recte, & juſte; præter eas, quæ ſunt in argenti fodinis: quas immunes leges eſſe voluerunt.* Mox id ipſum verbis dicit paucioribus. Πρῶτον δέ μοι τὸν νόμον ἐκεῖνον ἀνάγνωθι, τὸν οὐκ ἐῶντα τῶν ἐν τοῖς ἔργοις ἀποφαίνειν. *Sed primum legem mihi illam legito, quæ non ſinit, quicquam, quod eſt in fodinis, declarare.*

CAPUT XXVII.

Ad triremes inſtruendas tenebantur omnes, præter novem archontes: & in hanc rem, ſi navalia non ſufficerent, cives, quæ deficerent, ſuppeditabant. Qui a navalibus aliquid ſurripuiſſet, capite is plectebatur, aut exilio ſempiterno, & bonorum publicatione. Qui in navi manſiſſet, tempeſtate oborta, navem, & onus, præmium accipiebat. Naufragio ejecta bona, ad publicanos pertinebant. Noctu cum telo eſſe, non licebat.

A Triremibus inſtruendis nemo immunis habebatur, niſi ſoli novem archontes. Demoſthenes, Orat. in Leptinem, ipſa legis verba ponit. Νόμος. Ἀτελῆ δὲ μηδένα εἶναι τριηραρχίας, πλὴν τῶν ἐννέα ἀρχόντων. *Lex. Triremis vero inſtruendæ nemo ſit immunis, præter novem archontes.* Ac mox ipſe ſic adjungit. Ὁρᾶτε, ὡς σαφῶς, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, μηδένα εἶναι τριηραρχίας ἀτελῆ, διείρηκεν ὁ νόμος, πλὴν τῶν ἐννέα ἀρχόντων. *Vide.is, quam clare, Athenienſes, lex dicat, ne quis inſtruendarum triremium ſit immunis, exceptis novem archontibus.* Ad has autem inſtruendas, ſi navalia non ſufficerent, cives, quæ

R 2 deficie-

deficiebant, exhibere tenebantur. Demoſthenes idem, in Evergum. Καὶ, νόμου ἐπιτάξαντος, εἰσέπραξα τοῦτον, ὀφείλοντα τῇ πόλει σκεύη τριηραρχικά. *Ac, lege jubente, exegi ab eo triremium inſtrumenta, quæ debebat reipublicæ.*. Et occurrit ibi mentio, locis pluribus. Qui navalibus remum, aliudve inſtrumentum, ſuffuratus eſſet, capite, aut perpetuo exilio, & bonorum publicatione, luebat. Marcellinus, in Hermogenem. Ἐάν τις ὑφέληται κώπην, ἢ σκεῦος, ἀπὸ τῶν νεωρίων, θανάτῳ, ἀειφυγίᾳ, καὶ δημεύσει, ζημιοῖ (ὁ νόμος) τοῦτον. *Si quis remum, aut inſtrumentum, e navalibus ſurripuerit, cum morte, perpetuo exilio, ac bonorum publicatione, (lex) mulctat.*

Qui in navi manſiſſet, tempeſtate oborta, ejus erat & navis, & onus. Cicero, de Invent. lib. II. *Lex. Qui in adverſa tempeſtate navim reliquerint, omnia amittunto: eorum navis, & onera, ſunto, qui in navi remanſerint.* Syrianus, in Hermogenem. Οὐδὲ γὰρ ἐναντίος ὁ νόμος, ὁ λέγων, τὸν ἀποκήρυκτον μὴ μετέχειν τῶν πατρῴων, τῷ λέγοντι, τὸν ἐναπομείναντα χειμαζομένῃ νηῒ, δεσπότην εἶναι τῆς νηός. *Nec vero contraria eſt lex, quæ dicit, abdicatum bonorum paternorum participem non eſſe, dicenti, eum, qui in tempeſtate in navi manſerit, navis dominum eſſe.* Et Marcellinus, in eundem. Δίδωσιν ὁ νόμος τὴν ναῦν τῷ ἐναπομείναντι. *Dat lex navem ei qui in ea manſerit.* Curius Fortunatianus, Rhet. lib. I. *Qui navim, in periculo poſitam, rexerit, ejus ſit navis, cum onere: &, qui navim reliquerit, is navim, & onus, amittat.*

Naufragio ejecta bona, erant publicanorum. Curius Fortunatianus, Rhet. lib. I. *Naufragia ad publicanos pertineant.* Sopater, in Hermogenem. Νόμος, τὰ ναυάγια τῶν τελωνῶν εἶναι. *Lex eſt, ut naufragia ſint publicanorum.*

Noctu cum telo eſſe non licebat. Curius Fortunatianus, Rhet. lib. I. *Peregrinus murum ne aſcendat: &, Nocte nemini liceat eſſe cum telo. Peregrinus murum cum telo nocte aſcendit, & hoſtem propulſavit: petitur ad pœnam. Hic enim contra duas leges feciſſe dicitur: &, quod peregrinus murum aſcenderit; &, quod nocte cum telo fuerit.* Iterum alibi, lib. II. *Qui nocte cum ferro deprehenſus fuerit, vinciatur. cum maſſa ferri inventus eſt vir: vult magiſtratus eum alligari cadis. apparet enim, latorem legis de telo, non de maſſa, cavere*

Digitized by Google

vere voluiſſe. Anonymus, in Probl. Rhet. cap. XXVII. Νόμος ἐκέλευε νύκτωρ ὅπλα μὴ φέρειν. *Lex juſſit, noctu arma ne geſtentur.*

CAPUT XXVIII.

Sumptibus ferendis munerum publicorum qui ſe impares negarent, bona cum altero ditiore permutabant. Juſjurandum etiam de bonis datum: poſt quod, declarare ea die tertio oportebat: niſi tempus longius alteri forte alter conceſſiſſet. Lex hæc lata a Solone.

ERat Athenis claſſis quædam trecentorum, e ditiſſimis civitatis, qui graviſſima munia obirent. Lege vero, qui non ferre ſumptus poſſet, claſſe excedere ſinebatur, dum oſtenderet extra eam locupletiorem alium, qui ſi illud detrectaret, ac ſe ditiorem eſſe pernegaret, bona inter ſe permutare oportebat. Anonymus, in Argumento Orationis Demoſthenicæ in Phænippum. Ἦν σύνταγμα παρὰ τοῖς Ἀθηναίοις τριακοσίων ἀνδρῶν, κατὰ τὸν πλοῦτον ἐξειλεγμένων, οἷς ἀνέκειντο τῶν λειτουργιῶν αἱ μείζονες. νόμος δὲ ἐδίδου τῷ πεπονηκότι τούτων ἐξελθεῖν ἐκ τοῦ συντάγματος, εἴ τινα ἑαυτοῦ πλουσιώτερον σχολάζοντα ἐπιδείκνυσι. καὶ, εἰ μὲν ὁ προβληθεὶς ὡμολόγει πλουσιώτερος εἶναι, εἰς τοὺς τριακοσίους ἀντικαθίστατο· εἰ δὲ ἠρνεῖτο τὴν οὐσίαν ἀντεδίδοσαν. *Erat apud Athenienſes claſſis trecentorum virorum, juxta opes electorum, quorum erat, maxima quæque munia obire. Lex autem ei, qui ſumptus tolerare haud poſſet, concedebat, ut excederet è claſſe, alio quodam extra eam ditiore indicato. ac, ſi quidem, qui propoſitus, ditiorem eſſe ſeſe fateretur, hic pro illo in trecentos referebatur: ſin negaret, bona utrinque commutabant.* Conſtituti autem erant hi trecenti a Demoſthene, antea mille, & ducenti. Pollux, lib. VIII. cap. IX. ſect. XVII. Ἐγένοντο χίλιοι, καὶ διακόσιοι. ἀπὸ τούτων ἦσαν, οἱ λειτουργοῦντες. Δημοσθένης δὲ, νόμον γράψας, ἀντὶ τοσούτων τριακοσίους,

σίους, τοὺς πλουσιωτάτους ἐποίησε. *Erant mille, ac ducenti. Ex his erant, munia publica obeuntes. Demoſthenes vero, lege lata, pro tam multis, trecentos, qui ditiſſimi eſſent, conſtituit.*

Ac in permutatione quidem illa lex jubebat, uti facultates ſuas dato quiſque juramento indicaret, præter iſtas, quas haberent in fodinis: nam excipere has licebat. Demoſthenes, in illa ipſa Oratione, quam citavi. Ὑμεῖς δ' ἴστε, ὦ ἄνδρες δικασταί, ὑμεῖς γὰρ ἔθεσθε, τὸν νόμον, ὃς διαῤῥήδην οὕτω λέγει· τοὺς ἀντιδιδόντας ἀλλήλους, ὅταν ὀμόσαντες ἀποφαίνωσι τὴν οὐσίαν, προσομνύειν καὶ τόνδε τὸν ὅρκον. ἀποφαίνω τὴν οὐσίαν τὴν ἐμαυτοῦ ὀρθῶς, καὶ δικαίως, πλὴν τῶν ἐν τοῖς ἔργοις τοῖς ἀργυρείοις, ὅσα οἱ νόμοι ἀτελῆ πεποιήκασι. *Vos vero, Judices, ſcitis legem, ſiquidem tuliſtis ipſi, quæ expreſſe ita dicit: qui bona inter ſe permutant, poſtquam dato juramento ea declaraverint, illud etiam jurare; Recte, & juſte, facultates meas declaro: præter iſtas, quæ in argenti fodinis: quas immunes lex conſtituit.*

Oportebat autem bona declarare tertio poſt jusjurandum datum die. Demoſthenes, ibidem. Ἀλλ' ἀνθ' ἑνὸς δύο νόμους ἥκει πρὸς ὑμᾶς παραβεβηκώς· ἕνα μὲν, τὸν κελεύοντα, τριῶν ἡμερῶν, ἀφ' ἧς ἂν ὀμόσῃ, τὴν οὐσίαν ἀποφαίνειν· ἕτερον δὲ, τὸν κελεύοντα, κυρίους εἶναι τὰς πρὸς ἀλλήλους ὁμολογίας, ἃς ἂν ἐναντίον μαρτύρων ποιήσωνται. *Sed ad vos ingreditur, duabus legibus loco unius violatis: una, quæ jubet, triduo poſt jusjurandum rem familiarem declarare; altera, quæ ratas habet pactiones, teſtibus præſentibus factas.* Niſi ſi dilationem alteri alter conceſſiſſet. Idem alibi, in eadem Oratione. Ἀντὶ μὲν τῶν τριῶν ἡμερῶν, ἀφ' ἧς ὤμοσε, τὴν ἀπόφασιν δοῦναί μοι τῆς οὐσίας τῆς αὐτοῦ κατὰ τὸν νόμον· ἢ, εἰ μὴ τότε ἐβούλετο, τῇ γε ἕκτῃ δοῦναι τοῦ Βοηδρομιῶνος μηνὸς, ἣν δεηθεὶς μου ἔθετο. *Nam, cum intra triduum, ex quo juraverat, declarationem rei ſuæ familiaris mihi ex lege dare debuiſſet; aut, ſi tum nollet, ſexto ſaltem Boedromionis die, quem precibus a me impetraverat.* Et iterum poſtea. Τοῦ νόμου διαῤῥήδην λέγοντος, τριῶν ἡμερῶν, ἀφ' ἧς ἂν ὀμόσῃ, διδόναι τὴν ἀπόφασιν, ἐδέετό μου, προσελθὼν πρὸ τοῦ δικαστηρίου, μετὰ Πολυεύκτου τοῦ Κριωέως, καὶ Τερεντίου, πρῶτον μὲν περὶ διαλύσεως συνελθεῖν ἑαυτῷ, (πάντα γάρ μοι τὰ δίκαια ποιήσειν) ἔπειτα τὴν ἀπόφασιν τῆς οὐσίας ἀναβαλέσθαι μὴ πολλὰς ἡμέρας· οὐ γὰρ ἀγνοεῖν μου τὰ πράγματα. *Cum lex expreſſe jubeat, declarationem dari tertio poſt jusjurandum die, convenit me ante prætorium, cum Polyeucto Crioenſe,*

Digitized by Google

Crioenſe, & Terentio, rogans, primum ut tranſactionis cauſa ſecum congrederer, (præſtaturum enim mihi quæ æqua eſſent omnia,) deinde, ut declarationem rei familiaris differrem in dies non multos. neque enim ignotas ſibi eſſe res meas.

Tulit vero hanc de permutatione legem Solon. Docet itidem Demoſthenes, in Orationis ejus ipſo principio. Πολλὰ κἀγαθὰ γένοιτο, ὦ ἄνδρες, δικασταὶ, πρῶτον μὲν ὑμῖν ἅπασιν, ἔπειτα δὲ καὶ Σόλωνι, τῷ νομοθετήσαντι τὸν περὶ τῶν ἀντιδόσεων νόμον. *Multa, eaque bona, Judices, eveniant primum vobis omnibus, deinde etiam Soloni, qui legem de permutationibus tulit.*

CAPUT XXIX.

Peregrino minime ſaltare licitum. Si ſaltaſſet, tum choragus drachmis mille mulctabatur, & expellebatur ipſe. Qui convictus peregrinitatis eſſet, venum ibat. Si in concione quis conſpectus eſſet, capitis ſupplicio afficiebatur. Qui poteſtate eminebant, oſtraciſmo in exilium mittebantur, in decennium. Portas noctu aperire non licebat. Philoſophi ne præeſſent ſcholis, interdictum; ſed ipſum anno, proximo revocatum: Sophocleſque, qui ſtatuerat, quinque talentis mulctatus. Tabellam, in quâ ſcriptum erat plebiſcitum, non revellere licebat.

DE peregrinis ſupra quædam ſparſim dicta, cum occaſio ſe offerret, nunc & alia memorabo. Nec ſaltare peregrino licitum erat: ac choragus, ſi quem talem adhibuiſſet, mille drachmis mulctabatur. Plutarchus, in Phocione. Νόμου γὰρ ὄντος Ἀθήνησι τότε, μὴ χορεύειν ξένον, ἢ χιλίας ἀποτίνειν τὸν χορηγὸν, ἅπαντας εἰσαγαγὼν ξένους τοὺς χορεύοντας, ἐκαλὸν ὄντας, ἅμα καὶ τὴν ζημίαν, ἀνὰ χιλίας ὑπὲρ ἑκάστου, εἰσήνεγκεν εἰς τὸ θέατρον. *Nam Athenis cum id temporis lege*

lege interdictum eſſet, ne ſaltaret peregrinus, aut choragus mille drachmis, mulctaretur, peregrinis univerſis, qui ſaltarent, introductis, numero centum, ſimul mulctam, mille in unumquemque drachmas, in theatrum apportavit. Ipſos vero ſaltatores expellere volenti licitum. Andocides, Orat. in Alcibiadem. Κελεύοντος τοῦ νόμου, τῶν χορευτῶν ἐξάγειν ὃν ἄν τις βούληται ξένον. *Cum lex jubeat, expellere ſaltatorem peregrinum, quem quis velit.*

Qui convicti peregrinitatis eſſent venum ibant. Libanius, in Oratione Hyperidis, pro Demoſthene. Εἴρηται, φησι, πεπρᾶσθαι τὸν τῆς ξενίας ἁλόντα. *Dictum eſt, ait, qui convictus peregrinitatis fuerit, ut vendatur.* Et Anonynus in Orationis ejus Argumento. Νόμος, τὸν ξενίας ἁλόντα, πεπράσκεσθαι. *Lex eſt, peregrinitatis convictum, venum dari.*

Si quis in exercitu ſe concioni miſcuiſſet, capitis ſupplicio afficiebatur. Libanius idem, in Apologia ducis. Πάντας μὲν οὖν (τοὺς νόμους) ἔγω γε συμφέροντάς τε ἑώρων, καὶ φυλάττειν ἀξίους· μάλιστα δὲ τοῦ, ὡς οὐ χρὴ ξένον τῶν ἡμετέρων ἐκκλησιῶν μετέχειν, ἀγορεύοντα. *Omnes quidem (leges) ego utiles vidi, atque dignas conſervari: præcipue vero illam, quæ vetat, ne peregrinus concionibus noſtris interſit.* Et Anonymus, in Argumento. Νόμος, τὸν ἐπὶ τῆς ἐκκλησίας ὀφθέντα ξένον, ἀποθνήσκειν ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ. *Lex eſt, qui peregrinus in concione conſpectus fuerit, eum a duce morte puniri.*

Quorum Athenis nimia poteſtas eſſet, ideoque timebantur, urbe ea in decennium, ſalvis bonis, & honore, pellebantur. Ariſtides, in Oratione Platonica II. Θεμιστοκλῆς μὲν, καὶ Κίμων, ἐξωστρακίσθησαν. τοῦτο δ᾽ ἦν οὐ μῖσος, οὐδ᾽ ἀλλοτρίωσις τοῦ δήμου πρὸς αὐτούς· ἀλλ᾽ ἦν νόμος αὐτοῖς περὶ τούτων. *Themiſtocles quidem, & Cimon, oſtraciſmo ejecti ſunt. atque id non odium erat, neque alienatio ab illis populi: ſed lex illis de his erat.* Et paulo poſt. Νόμος γὰρ, ὥσπερ εἴπομεν, ἐγίγνετο· ἦν δὲ οὗτος, ὁ νόμος. ἐκέλευον τοὺς ὑπερέχοντας μεθιστάναι ἐς ἔτη δέκα. *Lex enim, ut diximus, erat: & quidem iſta. Jubebant eos, qui eminebant, in exilium ire in annos decem.*

Portas noctu aperire non licebat. Syrianus, in Hermogenem. Νόμος, μὴ ἀνοίγειν νύκτωρ τὰς πύλας τῆς πόλεως. *Lex eſt, ne noctu*

portæ

Digitized by Google

portæ urbis aperiantur. Anonymus, Problem. Rhet. cap. LIII. Νόμος ἦν, ὁ κωλύων στρατηγὸν μὴ ἀνοίγειν νύκτωρ τὰς πύλας. *Lex erat, quæ imperatorem noctu portas aperire prohibebat.* Meminit etiam Arſines, lib. de Rhet. cap. Περὶ ἐσχηματισμένων.

Legem tulit Sophocles quidam Amphiclidis, ne philoſophus aliquis præeſſet ſcholæ, ni ſenatus, populuſque, id permitteret: qui delinqueret, capite lueret. Diogenes Laertius, in Theophraſto, lib. v. Σοφοκλέους τοῦ Ἀμφικλείδου νόμον εἰσενηνοχότος, Μηδένα τῶν φιλοσόφων σχολῆς ἀφηγεῖσθαι, ἂν μὴ τῇ βουλῇ, καὶ τῷ δήμῳ, δόξῃ· εἰ δὲ μὴ, θάνατον εἶναι τὴν ζημίαν. *Cum Sophocles, Amphiclidis filius, legem tuliſſet; uti ne philoſophorum aliquis præeſſet ſcholæ, ni ſenatui, populoque, id placuiſſet: ſin autem; capitale iſthoc fore.* Jul. Pollux, lib. IX. cap. V. Ἔστι δὲ καὶ νόμος Ἀττικὸς, κατὰ τῶν φιλοσοφούντων γραφεὶς· ὃν Σοφοκλῆς, Ἀμφικλείδου, Σουνιεὺς, εἶπεν. ἐν ᾧ, τινὰ κατ᾽ αὐτῶν προειπὼν, ἐπήγαγε· μὴ ἐξεῖναι μηδενὶ τῶν φιλοσόφων διατριβὴν κατασκευάσασθαι. *Eſt vero etiam lex Attica, contra philoſophos lata: quam Sophocles, Amphiclidis F., Sunienſis, tulit. in qua, quædam adverſus ipſos præloquutus, addit: non licere ulli philoſopho ſcholam inſtituere.* Sed lex ea anno proximo revocata, Sophocle illo quinque talentis mulctato. Diogenes, citato loco. Ἀλλὰ αὖθις ἐπανῆλθον (οἱ φιλόσοφοι) εἰς νέωτα, Φιλλίωνος τὸν Σοφοκλέα γραψαμένου παρανόμων. ὅτε καὶ τὸν νόμον ἄκυρον ἐποίησαν Ἀθηναῖοι, τὸν δὲ Σοφοκλέα πέντε ταλάντοις ἐζημίωσαν. *Verum anno proximo reverſi ſunt (philoſophi) Sophocle a Phillione accuſato perperam rogatæ legis. Quo tempore & legem abrogarunt Athenienſes, & Sophoclem talentis quinque mulctaverunt.* Meminit quoque Athenius, lib. XIII.

Tabulam, in quam relatum plebiſcitum, revellere prohibitum erat. Plutarchus, in Pericle. Καὶ τοῦ Περικλέους νόμον τινὰ προβαλλομένου, κωλύοντα καθελεῖν τὸ πινάκιον, ἐν ᾧ τὸ ψήφισμα γεγραμμένον ἐτύγχανεν, εἰπεῖν Πολυάρκη, τῶν πρέσβεων τινά· Σὺ δὲ μὴ καθέλῃς, ἀλλὰ στρέψον εἴσω τὸ πινάκιον. οὐ γάρ ἐστι νόμος, ὁ τοῦτο κωλύων. *Et cum Pericles legem quandam obtenderet, quæ vetaret revellere tabulam, in qua ſcriptum eſſet plebiſcitum, dixiſſe Polyarcen, unum e legatis; Tu vero ne revelle, ſed converte intra tabulam: illud enim quæ prohibeat, nulla lex eſt.*

CAPUT XXX.

Rerum pignoratarum non dabatur in poſſeſſorem. Arma, aut triremium inſtrumenta, ad Philippum transferre, capitale erat. Piſcarii rigare aqua in foro piſces vetabantur; tum ſedentes quoque vendere: idque Ariſtonici legibus.

RErum pignoratarum nomine non dabatur actio in poſſeſſorem. Demoſthenes, contra Spudiam. Λάβε δή μοι πρῶτον μὲν τὸν νόμον, ὃς οὐκ ἐᾷ τῶν ἀποτιμηθέντων ἔτι δίκην εἶναι πρὸς τοὺς ἔχοντας. *Cape igitur primum legem, quæ non ſinit rerum pignoratarum agere in poſſeſſores.*

Arma ad Philippum regem, aut triremium inſtrumenta, tranſportare, capitale cenſebatur. Libanius, in Oratione Hyperidis pro Demoſthene. Καὶ νόμον μὲν ὑμεῖς τεθείκατε, ἄν τις ὡς Φίλιππον ὅπλα ἄγων ἁλῷ, ἢ σκεύη τριηραρχικὰ, θάνατον εἶναι τὴν ζημίαν. *Ac legem quidem vos tuliſtis: Si quis ad Philippum arma, aut triremium inſtrumenta, tranſtuliſſe convincatur, capite luat.*

Piſcarii in foro vetabantur piſces aqua rigare, ne nimirum fucum facerent emptoribus, atque recens capti eſſe viderentur, qui non eſſent. Videmus in fragmento Xenarchi, in Comœdia, cui titulus, Πορφύρα, apud Athenæum, lib. VI.

Τῶν δ' ἰχθυοπωλῶν φιλοσοφώτερον γένος
Οὐκ ἔστιν οὐδὲν, οὐδὲ μᾶλλον ἀνόσιον.
Ἐπεὶ γ' αὐτοῖς οὐκέτ' ἔστ' ἐξουσία
Ῥαίνειν, ἀπείρηται δὲ τοῦτο τῷ νόμῳ,
Εἴ τις θεοῖσιν ἐχθρὸς ἄνθρωπος πάνυ
Ξηραινομένους εἰσεῖδε τοὺς ἰχθῦς, μάχην
Ἐποίησεν αὐτὸς ἐξεπίτηδες εὖ πάνυ.
Ἦσαν δὲ πληγαὶ, καιρίαν δ' εἰληφέναι
Δόξας, καταπίπτει χαὶ, λιποψυχῶν δοκῶν,
Ἔκειτο νεκρὸς οἷα μετὰ τῶν ἰχθύων.

Βοᾷ τὶς, ὕδωρ· ὁ δ', εὐθὺς ἐξάρας πρόχουν
Τῶν ὁμοτέχνων τις, τοῦ μὲν ἀκαρῆ παντελῶς
Κατέχει, κατὰ δὲ τῶν ἰχθύων ἁπαξάπαν.
Εἴποις ἂν αὐτοὺς ἀρτίως ἡλωκέναι.

Piſcariorum aut philoſophum magis genus
Non eſt ullum, neque magis impium.
Etenim, quia non licet illis
Rigare, legibuſque id prohibitum eſt
Si quiſquam diis plane inviſus homo
Areſcentes conſpicetur piſces, pugnam
Inſtituit ipſe de induſtria belle ſane.
Erant autem vulnera: ac, ceu letali vulnere accepto,
Concidit, velutque animo delinquens
Inſtar mortui jacet inter piſces.
Clamat aliquis, Aquam: ac confeſtim ſublato urceo,
Sodalium aliquis illum quidem leviter omnino
Perfundit, piſces vero planiſſime:
Diceres eos recenter captos.

Quia vero nimis care venum darent, legem tulit Ariſtonicus; ſi quis pluris indicaret, ac minoris inde venderet, is ut in cuſtodiam abduceretur. Alexis, in Lebete fabulâ, apud eundem Athenæum, libro citato.

Οὐ γέγονε κρείττων νομοθέτης τοῦ πλουσίου
Ἀριστονίκου. τίθησι γὰρ νυνὶ νόμον,
Τῶν ἰχθυοπωλῶν ὅς τις ἂν πωλῶν γε τὸν
Ἰχθῦν ὑποτιμήσας, ἀποδῶ τ' ἐλάττονος
Ἧς εἶπε τιμῆς, εἰς τὸ δεσμωτήριον
Εὐθὺς ἀπάγεσθαι τοῦτον, ἵνα δεδοικότες
Τῆς ἀξίας ἀγαπῶσιν, ἢ τῆς ἑσπέρας
Σαπροὺς ἅπαντας ἀποφέρωσιν οἴκαδε.
Κἀνταῦθα καὶ γραῦς, καὶ γέρων, καὶ παιδίον,
Πεμφεὶς ἅπαντες ἀγοράσουσι κατὰ τρόπον.

Non fuit melior legiſlator divite
Ariſtonico. legem enim nunc ſtatuit,
Piſcariorum ſi quis vendens
Piſcem indicaverit, ac minoris det,
Quam æſtimaverit, in carcerem
Statim ut abducatur. ut metuentes
Juſto pretio ſint contenti, aut veſperi
Marcidos omnes referant domum,
Jamque hac anus, ſenex, & puer,
Vivos adhuc piſces ement æquo pretio.

Inde alia lege juſſit, uti venderent piſces ſtantes, non ſedentes, quo citius domum redire è foro, ac ſine mora, ementes poſſent. Idem Alexis, poſtea in eadem fabula.

Οὐ γέγονε μετὰ Σόλωνα κρείττων οὐδὲ εἷς
Ἀριστονίκου νομοθέτης· τὰ τ' ἄλλα γὰρ
Νενομοθέτηκε πολλὰ καὶ παντοῖα δή·
Νυνὶ δὲ καινὸν εἰσφέρει νόμον τινὰ
Χρυσοῦν τὸ μὴ πωλεῖν ἔτι καθημένους
Τοὺς ἰχθυοπώλας, διὰ τέλους δ' ἑστηκότας.

Non fuit poſt Solonem melior, ne unus quidem,
Ariſtonico legiſlator. Nam is cum alia,
Tum multa, omniſque generis, lege cavit quadam
Aurea, ne vendant ſedentes
Piſcarii, ſed perpetuo ſtantes.

CAPUT XXXI.

In Piræeo pernoctare non licebat; neque in communi terra carbones facere, vitium ſoboles amputare, neve eas exſtirpare. Senatus in curia non tractare negotia incipiebat, niſi prius vota præco nuncupaſſet, ac fauſta apprecatus eſſet: neque ulli eſſe ſenatori licitum, niſi poſt triceſimum ætatis annum. Fæminam ſacerdotem, oportebat eſſe virginem. Qui diis ſacra vellent facere, Telluri τῇ Κυροτρόφῳ *præſacrificabant. Artem eloquentiæ docere, ſub triginta tyrannis vetitum. Sponſiones ultra annum minime exigebantur.*

Legem tulit Diopithes, ne Athenienſis quiſquam in Piræeo pernoctaret: & in eam ipſe poſtea peccavit. Ælianus, in Fragmento, quod exſtat apud Suidam, in Γοργών. Λέγει δὲ περὶ Διοπείθους τοῦ Ἀθηναίου· ὃς νόμον εἰσάγει, τὸν ἀπὸ τοῦ ἄστεος ἐν Πειραιεῖ μείναντα, τοῦτον τεθνάναι. οὗτος οὖν ὤφθη ποτὲ ἄκων, καὶ κατέμεινεν ἐν τῷ Πειραιεῖ, καὶ αὐτὸν οἱ ἐχθροὶ εἰς δίκην ὑπάγουσι. *Dicit vero de Diopithe Athenienſi qui legem tulit, ut, quiſquis urbanus in Piraeo permanſiſſet, capitis ſupplicio afficeretur. Hic igitur aliquando ſerius invitus venit, & in Piraeo manſit: adverſariique ipſum in jus vocant.*

In terra communi, nec carbones facere licebat, nec ſtolones vinearum amputare, neque etiam exſtirpare. Pollux, lib. VII. cap. XXXII. Ἐν γοῦν τῷ Ἀττικῷ νόμῳ, τῷ περὶ τῶν κοινῶν, γέγραπται· Μὴ ἀνθρακεύειν, μηδὲ κολούειν, μηδὲ πρεμνίζειν. *Itaque in lege Attica, quæ eſt de communibus rebus, ſcriptum habetur: Neque carbones facere, neque vitium ſtolones amputare, neque item exſtirpare.*

Cum in curiam ſenatus conveniſſet, antequam ad negotia tractanda accederet, vota præco nuncupabat, & apprecabatur fauſta. Dinarchus, in Ariſtogitonem. Ὁ μὲν νόμος εὐξάμενον κελεύει τὸν

κήρυκα μετ᾽ εὐφημίας πολλῆς, οὕτως ὑμῖν τὸ βουλεύεσθαι περὶ τῶν πραγμάτων παραδιδόναι. *Lex quidem jubet præconem, poſtquam vota nuncupavit, multa fauſta apprecatum, conſultationem de negotiis vobis tradere.*

Senatori vero nulli eſſe licebat, ante triceſimum ætatis annum. Indicat Xenophon, Memorab. lib. 1. Καὶ ὁ Σωκράτης, ἵνα τοίνυν, ἔφη, μὴ ἀμφίβολον ᾖ, ὡς ἄλλο τι ποιῶ, ἢ τὰ προηγορευμένα, ὁρίσατέ μοι, μέχρι πόσων ἐτῶν δεῖ νομίζειν νέους εἶναι τοὺς ἀνθρώπους. καὶ ὁ Χαρικλῆς· ὅσου περ, εἶπε, χρόνου βουλεύειν οὐκ ἔξεστιν, ὡς οὔπω φρονίμοις οὖσι. μηδὲ σὺ διαλέγου νεωτέροις τριάκοντα ἐτῶν. *Et Socrates; ne itaque, ait, ſit ambiguum, an aliquid faciam, quam quæ prædicta, definite mihi, ad quot uſque annos exiſtimandum ſit, homines eſſe juvenes. tum Charicles: quo uſque, ait, ſenatoribus eſſe non licet, nimirum hominibus iſtis prudentiam necdum conſequutis. neque tu cum illis loquitor, qui trigeſimum ætatis annum nondum attigere.*

Fæminam ſacerdotem, eſſe virginem oportebat. Marcellinus, in Hermogenem. Τὴν ἱέρειαν, νόμος παρθένον εἶναι. *Fæminam ſacerdotem, lex jubebat virginem eſſe.*

Sponſalia haberi rata oportebat. Sopater, in Hermogenem. Νόμος, τὰς μνηστείας βεβαίας εἶναι. *Lex eſt, ut ſponſalia ſint firma.*

Lex antiquiſſima, ab ipſo Erichthonio lata, quiſquis Deo cuicunque ſacra faceret, is ut prius Telluri, τῇ Κουροτρόφῳ cognomento, ſacri faceret. Suidas. Κουροτρόφος, γῆ. ταύτῃ δὲ θῦσαι φασὶ πρῶτον Ἐριχθόνιον ἐν ἀκροπόλει, καὶ βωμὸν ἱδρύσασθαι, χάριν ἀποδιδόντα τῇ γῇ τῶν τροφείων. καταστῆσαι δὲ νόμιμον, τοὺς θύοντας τινὶ θεῷ, ταύτῃ προθύειν. *Curotrophos, Tellus. Huic autem ſacrificaſſe ajunt primum Erichthonium in arce, atque aram dedicaſſe, gratiam referentem Terræ pro alimentis: tum & legem ſtatuiſſe, ſi qui Deo alicui ſacrificarent, ut huic prius ſacra facerent.*

Critias, & Charicles, cum tyranni, inter quos & ipſi erant, urbem in poteſtate haberent, lege caverunt, odio Socratis, ne quis artem eloquentiæ juventutem doceret. Xenophon, Memorab. lib. 1. Ἐξ ὧν δὲ καὶ ἐμίσει τὸν Σωκράτην ὁ Κριτίας, ὥστε καὶ, ὅτε, τῶν τριάκοντα ὢν, νομοθέτης μετὰ Χαρικλέους ἐγένετο, ἀπεμνημόνευσεν αὐτῷ, καὶ ἐν τοῖς νόμοις ἔγραψε, λόγων τέχνην μὴ διδάσκειν. *Quibus de cauſis uſque adeo Socratem oderat Critias, ut; cum Trigintavirum unus eſſet,*

eſſet, & cum Charicle legum ei condendarum cura mandata fuiſſet, hoc ipſum ei in memoriam revocaverit, atque in legibus perſcripſerit, tradi artem eloquentiæ non debere.

Qui pro altero ſpopondiſſet, non præſtare ſponſionem ultra annum tenebatur. Demoſthenes, in Apaturium. Λάβε δή μοι καὶ τὸν νόμον, ὃς κελεύει τὰς ἐγγύας ἐπετείους εἶναι. *Cape ſane mihi etiam legem, quæ jubet, ſponſiones annuas eſſe.*

CAPUT XXXII.

Qui in templum confugiſſet, hunc occidere non licebat. Pecuniam theatralem convertere velle in militarem, capitale erat. Viro artem unguentariam exercere non licebat. Qui erranti viam monſtrare noluiſſet, ſacris arcebatur.

VEtabatur occidi, qui in templum confugiſſet. Anonymus, Probl. Rhet. cap. xv. Νόμος ἐκέλευε, τὸν τύραννον ἀναιρεῖν. ἄλλος ἐκέλευε, τὸν ἐν ἱερῷ καταφυγόντα, μὴ ἀποθνήσκειν. τύραννον ἐν ἱερῷ τις καταλαβὼν φυγόντα, ἀπέκτεινε. καὶ κρίνεται ὡς ἀσεβής. *Lex jubebat, tyrannum interficere. alia, qui ad templum confugiſſet, occidere vetabat. Tyrannum quidam, in templo, ad quod confugerat, deprehendens, eum occidit. accuſatur velut impius.*

Pecuniam theatralem in militarem qui convertere vellet, is capite lueret. Libanius, in Argumento Olynthiacæ primæ. Καὶ νόμον ἔθεντο περὶ τῶν θεωρικῶν χρημάτων, θάνατον ἀπειλοῦντα τῷ γράψαντι, μετατεθῆναι ταῦτα εἰς τὴν ἀρχαίαν τάξιν, καὶ γενέσθαι στρατιωτικά. *Et legem tulerunt de theatrali hac pecunia, quæ mortem minaretur ei, qui auctor eſſet, ut ea in veterem ordinem reponeretur, fieretque militaris.* Suadet vero eam legem abrogandam Demoſthenes, Olynthiaca III.

Ne vir artem unguentariam exerceret, Solon vetuit. Athenæus, lib. XIII. Καλόν γε τὸ τέλος τῆς εὐδαιμονίας τοῦ φιλοσόφου, ἡ μυρε-

ψικὴν

ψικὴ τέχνη. ἀκόλουθός τε τῇ τοῦ Σωκράτους φιλοσοφίᾳ, ἀνδρὸς τοῦ καὶ τὴν τοιαύτην χρῆσιν τῶν μύρων ἀποδοκιμάσαντος· Σόλωνος δὲ τοῦ νομοθέτου οὐδ' ἐπιτρέποντος ἀνδρὶ ταύτης προΐστασθαι τέχνης. Pulcher ſane vita beata finis philoſopho ars unguentaria, ac philoſophiæ Socratis conſectanea, qui hujuſmodi unguentorum uſum improbavit: cum nec legiſlator Solon viro artem exercere hanc permittat.

Qui erranti viam monſtrare detrectaſſet, ſacris arcebatur. Cicero, de Off. lib. III. cap. XIII. *Quid enim eſt aliud, erranti viam non monſtrare, quod Athenis exſecrationibus publicis ſancitum eſt, ſi hoc non eſt?*

CAPUT XXXIII.

Teſtimonia in tabulis perſcripta, ne aut demi in illis quicquam, aut addi poſſet. Nec teſtari audita licitum: niſi ex mortuo, aut invalido, vel peregre profecto. Neque ſibi teſtis eſſe quiſquam poterat. Erat etiam actio in falſos teſtes; & eoſdem, ter convictos, pœna infamiæ.

TEſtimonium qui diceret, id in tabula perſcribebat, ut adimere, neque addere, quid liceret. Teſtari vero non licebat, niſi quæ quis certo noſſet, & quibus interfuiſſet. Audita teſtari, niſi e mortuo, aut invalido, aut peregre profecto, haud conceſſum. Demoſthenes, in Stephanum, Orat. II. Οἱ δέ γε νόμοι, οὐ ταῦτα λέγουσιν, ἀλλ' ἃ ἂν εἰδῇ τις, καὶ οἷς ἂν παραγένηται πραττομένοις, ταῦτα μαρτυρεῖν κελεύουσιν, ἐν γραμματείῳ γεγραμμένα. ἀκοὴν δ' οὐκ ἐῶσι ζῶντος μαρτυρεῖν, ἀλλὰ τεθνεῶτος· τῶν δὲ ἀδυνάτων, καὶ ὑπερορίων, ἐκμαρτυρίαν γεγραμμένην ἐν τῷ γραμματείῳ, καὶ ἀπὸ τῆς αὐτῆς ἐπισκήψεως τήν τε μαρτυρίαν καὶ ἐκμαρτυρίαν ἀγωνίζεσθαι ἅμα· ἵν' ἐὰν μὲν ἀναδέχηται ὁ ἐκμαρτυρήσας, ἐκεῖνος ὑπόδικος ᾖ τῶν ψευδομαρτυριῶν· ἐὰν δὲ μὴ ἀναδέχηται, οἱ ἐκμαρτυρήσαντες τὴν μαρτυρίαν. *Leges autem, non hæc dicunt, ſed quæ norit aliquis, & quibus, cum fierent, interfuerit,*

ea

Digitized by Google

ea teſtari jubent, atque tabulæ inſcribere: ut nec adimere liceat quicquam his quæ ſcripta, neque addere. Rem vero e vivente auditam, teſtari non ſinunt, ſed e mortuo; ab invalidis vero, & peregre profectis, teſtimonium tabulæ eſt inſcribendum: & eadem actione, cum ipſum quoque teſtimonium, tum quod ex relatu dictum, ſimul in judicium adduci oportet; ut, ſi in ſe receperit is, qui ipſe teſtimonium dixerit, ſit obnoxius falſo dicti teſtimonii; ſi autem non receperit, ii, qui ex relatu aliorum teſtimonium dixerunt.

Teſtari vero non licuiſſe, niſi audita ex defunctis, aut invalidis, vel peregre profectis, iterum oſtendit poſtea, idque ipſis legis verbis. Νόμος. Ἀκοὴν εἶναι μαρτυρεῖν τεθνεῶτος· ἐκμαρτυρείαν δὲ, ὑπερορίου, καὶ ἀδυνάτου. *Lex. Rem e mortuo auditam, teſtari liceat: teſtimonium vero ex relatu, non niſi peregre profecti, aut invalidi.*

Nec licebat in re ſua eſſe teſti. Demoſthenes, ibidem. Μαρτυρεῖν γὰρ οἱ νόμοι οὐκ ἐῶσιν αὐτὸν αὑτῷ, οὔτ' ἐπὶ ταῖς γραφαῖς, οὔτ' ἐπὶ ταῖς δίκαις, οὔτ' ἐν ταῖς εὐθύναις. *Ipſum enim ſibi eſſe teſtem, leges ſinunt neminem, nec in publicis, nec in privatis cauſis, nec in rationibus referendis.* Ac licebat tantum partibus, mutuo ſe interrogare, & reſpondere, non teſtari. Idem Orator, non multo poſt. Νόμος. Τοῖν ἀντιδίκοιν ἐπάναγκες εἶναι, ἀποκρίνασθαι ἀλλήλοις τὸ ἐρωτώμενον, μαρτυρεῖν δὲ μή. *Lex. Adverſarii neceſſario alter alterius interrogatis reſpondeant, non teſtentur.*

Eratque actio in falſos teſtes: graviorque illis pœna, quam qui male falſi aliquem teſtimonii accuſaſſent. Idem Demoſthenes, in Euergum. Καλῶς μοι οἱ νόμοι δοκοῦσιν ἔχειν, ὦ ἄνδρες δικασταὶ, ὑπόλοιπον ἀγῶνα ἀποδιδόντες ταῖς δίκαις τῶν ψευδομαρτυρειῶν. ἵνα, εἴ τις μάρτυρας, τὰ ψευδῆ μαρτυροῦντας, παρασχόμενος, ἢ προκλήσεις, μὴ γενομένας, ἢ μαρτυρείας, παρὰ τὸν νόμον μαρτυρηθείσας, ἐξηπάτησε τοὺς δικαστὰς, μηδὲν αὐτῷ πλέον γένηται· ἀλλ' ἐπισκηψάμενος ταῖς μαρτυρείαις ὁ ἀδικηθεὶς, καὶ εἰσελθὼν ὡς ὑμᾶς, καὶ ἐπιδείξας περὶ τοῦ πράγματος τοὺς μάρτυρας τὰ ψευδῆ μεμαρτυρηκότας, παρά τε τούτων δίκην λάβῃ, καὶ τὸν προβαλόμενον ὑπόδικον ἔχῃ τῶν κακοτεχνιῶν· καὶ διὰ τοῦτο τῷ μὲν διώκοντι ἐλάττω ἐποίησαν τὰ ἐπιτίμια, ἐὰν ἡττηθῇ, ἵνα μὴ διὰ τὸ πλῆθος ἀποτρέποιτο διώκειν τοὺς μάρτυρας τῶν ψευδομαρτυρειῶν ὁ ἀδικούμενος· τῷ δὲ φεύγοντι, μεγάλας ἐπέθηκαν τιμωρείας, ἐὰν ἁλῷ, καὶ δοκῇ ὑμῖν τὰ ψευδῆ μεμαρτυρηκέναι. *Præclara mihi leges eſſe videntur,*

Judices, quæ poſt judicia falſi teſtimonii actionem largiuntur: ut, ſi quis, teſtibus mendacibus productis, aut provocationibus non factis, aut teſtimoniis contra legem dictis, judices deceperit, nihil ea re proficiat: is autem, cui facta eſt injuria, teſtimoniis reprehenſis, quum apud vos oſtenderit, teſtes de re dixiſſe falſum, tum ab iis pœnas expetat; tum illius, a quo producti ſunt, malas artes ulciſcatur; propterea que minorem accuſatori, ſi ſuccubuerit, mulctam ſtatuerunt: ne pœnæ magnitudine deterreatur læſus a perſequendis teſtibus: reo autem, magnas pœnas conſtituerunt, ſi convictus fuerit, & vobis pro teſtimonio mentitus eſſe videatur.

Erat vero pœna falſi teſtimonii ſi quis ter hic deliquiſſet, infamia. Andocides, in Orat. de Myſt. ὁπόσοι τρὶς ψευδομαρτυριῶν ὄφλοιεν, ἄτιμοι ἦσαν. *Quicunque ter dixiſſent falſum teſtimonium, infames erant.*

CAPUT XXXIV.

Mercede initiari juſſi, cum antiquitus gratis illud fieri obtinuiſſet. Non licebat autem quenquam peregrinum initiari: uti nec myſteria effari ulli, nec libellum ſupplicem in templo Cereris Eleuſiniæ ponere: quæque hic delinquenti pœna. Poſtridie myſteriorum habitus ſenatus: ac judicium tunc datum in hos, qui myſteriorum tempore aliquid forte deliquiſſent. Ludos Panathenaicos in veſte tincta ſpectare, interdictum. Inquilini in pompis, veſte amicti punicea, ferebant ſcaphas: filiæ vero urceos, & umbellas.

CUm antiquitus gratis initiarentur ſacris Eleuſiniis, adducto ad inopiam ærario, legem tulit Ariſtogiton, ut perſolverent mercedem, qui initiari vellent. Syrianus, in Hermogenem. Ἀριστογείτων, ἐν σπάνει χρημάτων, γράφει νόμον παρ' Ἀθηναίοις, μισθοῦ μυεῖσθαι. *Ariſtogiton, in pecuniæ inopia, legem tulit apud Athenienſes, ut mercede initia-*

initiarentur. Apſines, de Arte Rhet. cap. Περὶ καταστάσεως. ἐν σπάνῃ χρημάτων, ἔγραψε νόμον ὁ Ἀριστογείτων, μισθοῦ μυεῖν. *In pecunia egeſtate, legem ſcripſit Ariſtogiton, ut mercede initiarent.* Meminitque iterum, capp. Περὶ λύσεως: &, Περὶ διηγήσεως. Et exemplum habes apud Demoſthenem, in Neæram. Λυσίας ὁ σοφιστὴς, Μετανείρας ὢν ἐραστὴς, ἠβουλήθη, πρὸς τοῖς ἄλλοις ἀναλώμασιν, οἷς ἀνήλισκεν αὐτὴν, καὶ μυῆσαι. *Lyſias ſophiſta, Metaniram amans, præter alios ſumptus, quos in illam fecit, voluit ut etiam initiaretur.*

Non licebat autem quenquam peregrinum initiari. Scholiaſtes Ariſtophanis, Pluto II. Νόμος ἦν Ἀθηναίοις, μηδένα ξένον μυεῖν. *Lex erat Athenienſibus, ne quis peregrinus initiaretur.* Apollorus, lib. II. Ἦν δὲ οὐκ ἐξὸν ξένοις τότε μυεῖσθαι. *Non licebat vero peregrinis tunc initiari.*

Nec licebat myſteria effari, pœna mortis conſtituta. Sopater, in Diviſ. Quæſt. Νόμος, τὸν ἐξειπόντα τὰ μυστήρια τεθνάναι. *Lex eſt, qui myſteria eloquutus fuerit, ut morte luat.* Quæ totidem verbis Marcellinus etiam, in Hermogenem.

Qui libellum ſupplicem in templo Cereris Eleuſinæ poſuiſſet, itidem luebat capite. Andocides, in Orat. de Myſt. Κατηγόρησαν δέ μοι καὶ περὶ ἱκετηρίας, ὡς καταθείην ἐγὼ ἐν τῷ ἐλευσινίῳ. νόμος δὲ ἦν πάτριος, ὃς ἂν θῇ ἱκετηρίαν μυστηρίοις, τεθνάναι. *Accuſabant vero me etiam de libello ſupplice, quaſi ego in Eleuſinio poſuiſſem. Lex autem eſt patria, qui libellum ſupplicem in myſteriis poſuerit, is ut morte afficiatur.* Et mox iterum. Πάλιν ὁ Καλλίας στὰς ἔλεγεν, ὅτι νόμος εἴη πάτριος, εἴ τις ἱκετηρίαν θείη ἐν τῷ ἐλευσινίῳ, ἄκριτον ἀποθανεῖν. *Rurſum ſtans Callias dicebat, legem eſſe patriam, qui in Eleuſinio libellum ſupplicem poſuiſſet, ut indicta ille cauſa moreretur.* Verum negat id Andocides, & duntaxat mille drachmas mulctam dicit. Ἡ δὲ στήλη, παρ' ᾗ ἕστηκας, χιλίας δραχμὰς κελεύει ὀφείλειν, ἐάν τις ἱκετηρίαν θῇ ἐν τῷ Ἐλευσινίῳ. *Sed columna, ad quam conſiſtis, mille drachmis præcipit mulctare eum, qui in Eleuſinio libellum ſupplicem poſuerit.*

Die a myſteriis exactis proximo, conveniebat Senatus in Eleuſinium, judicaturus de illis, qui in myſteria per id tempus deliquiſſent. Andocides, in citata ſtatim Oratione, de Myſteriis. Ἀπαγγείλας τ' ἐκέλευον ἐμοί τε καὶ Κηφισίῳ παρεῖναι εἰς τὸ ἐλευσίνιον. ἡ γὰρ

βυλὴ ἐκεῖ καθεδεῖσθαι ἔμελλε, κατὰ τὸν Σόλωνος νόμον, ὃς κελεύει, τῇ ὑστεραίᾳ τῶν μυστηρίων ἕδραν ποιεῖν ἐν τῷ Ἐλευσινίῳ. *Juſſerunt mihi, & Cephiſio, denuntiari, ut ad Eleuſinium adeſſemus. nam ſeſſurum illic ſenatum, juxta legem Solonis: quæ præſcribit, ut ſenatus poſtridie myſteriorum in Eleuſinio conſideat.*

Panathenaicos ludos ſpectare in veſte tincta, non licebat. Obſervare eſt apud Lucianum, in Nigrino. Ὅτι δὲ καὶ αἰσχύνονται πενίαν ὁμολογοῦντες, ἐμέμνητο πρός με φωνῆς τινὸς, ἣν ἀκοῦσαι πάντων ἔφη κοινῇ προεμένων ἐν τῷ ἀγῶνι τῶν Παναθηναίων. ληφθέντα μὲν γάρ τινα τῶν πολιτῶν ἄγεσθαι παρὰ τὸν ἀγωνοθέτην, ὅτι, βαπτὸν ἔχων τὸ ἱμάτιον, ἐθεώρει. τοὺς δὲ ἰδόντας ἐλεῆσαί τε, καὶ παραιτεῖσθαι· καὶ, τοῦ κήρυκος, ἀνειπόντος, ὅτι παρὰ τὸν νόμον ἐποίησε, τοιαύτῃ ἐσθῆτι θεώμενος, ἀναβοῆσαι μιᾷ φωνῇ πάντας, ὥσπερ ἐσκεμμένους συγγνώμην ἀπονέμειν αὐτῷ, τοιαῦτά γε ἀμπεχομένῳ, μὴ γὰρ ἔχειν αὐτὸν ἕτερα. *Quod autem non pudeat eos paupertatem confiteri, referebat mihi vocem quandam, quam ajebat publice emiſſam a cunctis ſe audiiſſe in certamine Panathenaico. Deprehenſum enim quendam ex civibus fuiſſe, & ad præſidem certaminis adductum, quod, amictus veſte vincta, ſpectaviſſet. Illos vero, qui videbant, miſertos ejus, veniam precatos eſſe: cumque præco proclamaret, quod in leges deliquiſſet, poſtquam ludos tali in veſte ſpectaviſſet, omnes, tanquam antea deliberaſſent, una voce exclamaſſe, ut induto tali veſte venia concederetur; neque enim aliam habere ipſum.*

Inquilini in pompis ligones ferre; filiæ vero eorum, urceoſque, & umbellas, tenebantur. Harpocration, in Σκαφηφόρος. Προσέταττεν ὁ νόμος τοῖς μετοίκοις ἐν ταῖς πομπαῖς, αὐτοὺς μὲν, σκάφας φέρειν· τὰς δὲ θυγατέρας αὐτῶν, ὑδρεῖα, καὶ σκιάδια. *Lex jubebat inquilinos in Pompis, ipſos quidem, ligones ferre; filias eorum vero, urceos, item umbellas.* Induti autem erant veſte punicea, ut eſt diſcere ex Suida, & Auctore Etymologici, in Ἀσκοφορεῖν. Vide Atticas Lectiones noſtras, lib. IV. cap. IX.

CA-

CAPUT XXXV.

Lex regia, eaque non una: ac quædam in his, de paraſitis. Uxorem regis, civem eſſe, virginemque, quando nuberet, oportebat: lexque ea de re Theſei, lapideæ columnæ, in templo Bacchi, quod in Limnis, juxta aram, inſcripta: etiam Demoſthenis tempore, literis evanidis exſtans. Πρωτόποσις *fœmina.*

ERat lex quædam, *regis* dicta; ſive, *regia*. Meminit ejus Jul. Pollux, lib. III. cap. III. ſect. IV. Ἡ δὲ παρθενίας τινὶ γεγαμημένη, πρωτόποσις ἐκαλεῖτο· γέγραπται δὲ τοὔνομα, ἐν τῷ τοῦ βασιλέως νόμῳ. *Quæ alicui a virginitate nupta, hæc* πρωτόποσις *dicebatur: exſtatque id nomen, in lege regis.* Meminitque iterum lib. VI. cap. VII. Καὶ ἀρχεῖόν τι Ἀθήνησι παράσιτιον καλούμενον· ὡς ἐν τῷ νόμῳ τοῦ βασιλέως ἔστιν εὑρεῖν. *Et curia quædam Athenis erat, Paraſitium appellata: ut in lege regis eſt invenire.* Athenæus, lib. VI. Καὶ ἐν τῷ τοῦ βασιλέως νόμῳ γέγραπται ταυτί. *Et in lege regis hæc ſcripta ſunt.* Neque una tantum lex, ſed plures erant. Indicat idem Athenæus, libro citato. Κἀν τοῖς τοῦ βασιλέως δὲ νόμοις γέγραπται, θύειν τῷ Ἀπόλλωνι τοὺς Ἀχαρνέων παρασίτους. *Et in legibus regis ſcriptum eſt, ut Apollini ſacra facerent paraſiti Acharnenſium.* Xenophon, Memorab. lib. V. Καὶ ἄλλα τῶν βασιλικῶν νόμων προφερόμενος, πειρῶμαι δικαίους περὶ τὰ διαχειριζόμενα ἀπεργάζεσθαι τοὺς οἰκέτας. *Et alia de legibus regiis producens, famulos in his, quæ in manibus habuerint, pertractandis, juſtos facere conor.* Et mox iterum. Οἱ δὲ βασιλικοὶ νόμοι, οὐ μόνον ζημιοῦσι τοὺς ἀδικοῦντας, ἀλλὰ καὶ ὠφελοῦσι τοὺς δικαίους. *Regiæ vero leges, non injuſtos tantum puniunt, ſed & juſtis afferunt emolumentum.* Eratque una inter has de paraſitis: ut videre eſt apud Athenæum, & Pollucem, locis antea citatis. De uxore autem regis, illud etiam ſciendum; eam civem, neque ulli ante nuptam, eſſe debuiſſe: idque ex antiqua quadam lege Theſei, pilæ inſcripta, & in templo Bacchi poſita, quæ Demoſthenis etiam tempore, literis antiquitate pene evani-

Digitized by Google

evanidis, oſtendebatur. Inſignis in hanc rem eſt locus, apud illum Oratorem. in Neæram. Τὸ γὰρ ἀρχαῖον, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, δυναστεία ἐν τῇ πόλει ἦν, καὶ ἡ βασιλεία τῶν ἀεὶ ὑπερεχόντων, διὰ τὸ αὐτόχθονας εἶναι. τὰς δὲ θυσίας ἁπάσας, ὁ βασιλεὺς ἔθυε· καὶ τὰς σεμνοτάτας, καὶ ἀρρήτους, ἡ γυνὴ ἐποίει· εἰκότως, βασίλισσα οὖσα. ἐπειδὴ δὲ Θησεὺς συνῴκησεν αὐτοὺς, καὶ δημοκρατίαν ἐποίησε, καὶ ἡ πόλις πολυάνθρωπος ἐγένετο, τὸν μὲν βασιλέα οὐδὲν ἧττον ὁ δῆμος ᾑρεῖτο ἐκ προκείτων, καὶ ἀνδραγαθίαν χειροτονῶν. τὴν δὲ γυναῖκα αὐτοῦ, νόμον ἔθετο, ἀστὴν εἶναι, καὶ μὴ ἐπιμεμιγμένην ἑτέρῳ ἀνδρὶ, ἀλλὰ παρθένον γαμεῖν, ἵνα κατὰ τὰ πάτρια θύηται τὰ ἄρρητα ἱερὰ ὑπὲρ τῆς πόλεως, καὶ τὰ νομιζόμενα γίγνηται τοῖς θεοῖς εὐσεβῶς; καὶ μηδὲν καταλύηται, μηδὲ καινοτομῆται· καὶ τοῦτον τὸν νόμον γράψαντες ἐν στήλῃ λιθίνῃ, ἔστησαν ἐν τῷ ἱερῷ τοῦ Διονύσου παρὰ τὸν βωμὸν ἐν Λίμναις. καὶ αὕτη ἡ στήλη ἔτι καὶ νῦν ἕστηκεν, ἀμυδροῖς γράμμασιν Ἀττικοῖς δηλοῦσα τὰ γεγραμμένα. *Olim dominatu reſpublica regebatur : & regnum erat eorum, qui præ cæteris eminerent, ſiquidem indigenæ eſſent. Sacra autem rex obibat univerſa: ac eorum religioſiſſima, & arcana, uxor ejus faciebat : idque merito, uti quæ regina eſſet. Poſtquam autem Theſeus cives in unum congregavit, liberamque rempublicam inſtituit, & urbs civibus frequens fieret, regem quidem populus ſibi nihilominus capiebat, delectu ex præſtantiſſimis habito : uxorem vero ejus, lege civem eſſe juſſit, neque viro ante junctam, ſed virginem: ut ritu patrio ſacra pro republica arcana fierent, ac juſta diis pie etiam ſolverentur: utque nil abrogaretur, neve item novaretur. Et hanc legem, lapideæ inſcriptam pilæ, in Bacchi fano, quod in Limnis, juxta aram ſtatuerunt: ſtatque etiamnum hæc pila, literis Atticis obſcuris indicans, quæ illic ſcripta.* Et hæc ſane lex putanda eſt, in qua vox Πρωτόποσις, id eſt, *mariti primi uxor*, habeatur : cujus Pollux meminit, & Athenæus. Ac Pollucis quidem locum, jam citavi: Athenæi vero, exſtat libro ſexto, itidem a me citato.

CA-

CAPUT XXXVI.

Oleas, Minervæ ſacras, excidere nefas. Plutarchi locus emendatus. Pœna delinquenti, exilium. Cæterarum, quot effodere licitum fuerit quoque anno, & in quem uſum: tum quæ delinquenti pœna. Oleum ex ſacra olea præmii loco datum his, qui Panathenæis viciſſent: idque ſolum Atticæ exportare licitum.

OLeas, Minervæ ſacras, Μορίας appellatas fuiſſe, ut & Σηκὰς, oſtendi in Lectionibus Atticis, lib. IV. cap. VI. Has excidere non licebat. Plutarchus, Sympoſiac. Lib. VII. Quæſt. IV. Καὶ συκῆν τινα προσηγόρευσαν ἱερὰν Ἀθηναῖοι, καὶ μορίαν ἐκκόπτειν ἀπαγορεύουσι. *Et ficum quandam Athenienſes ſacram appellarunt, & ſacram oleam excidere vetant.* Ita locum eum corrigo. Male hodie editur, μωραίαν. Neque interpres etiam recte vertit *morum*; μωρίαν, ut videtur, legens. Ac, quod oleam non licuerit excidere, tota Lyſiæ Oratio, quæ inſcripta, Ὑπὲρ τοῦ σηκοῦ, ſat oſtendit. Eam, ſi quis volet, videat. Pœna autem delinquenti poſita exilium fuit: idque ex Lyſiæ, in Oratione ea, verbis iſtis manifeſtum. Πάντων γὰρ ἀθλιώτατος ἂν γενοίμην, εἰ φυγὰς ἀδίκως καταστήσομαι. *Omnium enim ſim miſerrimus, ſi injuſte exul fiam.* Cæterarum vero olearum, quæ publicæ eſſent, in privatum uſum effodere tantum duas annis ſingulis licebat: quique hunc numerum tranſiiſſet centum is in ſingulas drachmis mulctabatur, in ærarium inferendis: ita tamen, ut Minervæ decem cederent, inſuper in ſingulas & aliis centum mulctabatur: quæ actori, poſtquam reum peregiſſet, debebantur. Alia tamen ratio erat, ſi ad templum Athenienſium, aut municipale aliquod, ſive & in funeris uſum, effodiſſet. Exſtat lex hæc, ſed corruptis admodum verbis; apud Demoſthenem, in Macartatum.

Ex

Ex Minervæ ſacra olea oleum honoris ergo dari ſolitum illis, qui victoriam in Panathenæis retuliſſent: neque oleum Attica efferre licitum, niſi iſtis. Vide quæ ex Scholiaſte Comici ad Nubes, Sophoclis ad Oedipum Colonenſem, & Pindari ad Nemeonicarum Oden decimam, commemoro, Lect. Attic. libro, & capite, jam citato.

FINIS.

1542

IN-

Digitized by Google

INDEX

Rerum in hoc volumine contentarum.

A.

ACiem quicunque profugus deſeruiſſet clypeumve abjeciſſet capite luebat. 9.1

Aciem hoſtilem qui perrupiſſet quodcunque præmium poſtulabat. 10.1

Accipiebat præmium qui tres fures indicaſſet. 1.2.

Accuſare debitorem cuique licitum; etiam eum qui non perſoluto debito, nomen ejus deleviſſet. 3.2

Actio filiis adverſus patrem non dabatur niſi amentiæ. 3.1

Actio adulterii data quinto die menſis deſinentis. 5.1

Actio in fimi bubuli fures. 1.2

Actio adverſus ſervum homini libero convitiatum, apud Theſmothetas data. 7.2

Actio erat apud tribum dominorum in ſervos. 11.2

Actio in eum qui ſervum in bello tetigiſſet dabatur. 11.2

Actio homicidii cognatorum erat. 20.1

Actio in ſycophantas data apud ſexviros, & ſenatum populumque, idque intra quintum annum, eorum pœna mille drachmæ. 23.2.

Actio in illos, qui die feſto injuriam facerent, προβολὴ *dicta.* 24.2

Actio mercatoribus dabatur de rebus, tam quæ Athenas aliunde vehebantur, quam quæ alio Athenis, eaque ante diem trigeſimum inſtituenda. 26.2

Actio cuivis erat non inſcripti metalli. 26.2

Actio in eum qui metalli opera interturbaſſet. 27.2

Actio in falſos teſtes erat. 33.2

Actionem inceptam qui deſtitueret, perſequenſve quintam partem ſuffragiorum non acciperet, mille drachmis mulctabatur. 21.2

Actoris & rei ſcilicet furis jusjurandum: ac convicti illic multa mille drachmæ. 1.2

Adoptivo in paternam domum regredi non licebat, niſi ei qui adoptaverat, liberos relinqueret. 22,2

Adminiſtrare rempublicam viris ſua corpora proſtituentibus haud licitum. 6.1

Adſcendere murum peregrino non lice-

Digitized by Google

licebat. 26. 2
Adultera pariter aque adulteri occidi poterant. Etiam dote mulctabantur & ornari vetabantur; tum ornatarum pœna. Vendebantur & prohibebantur templis: quæ ſi intrare tamen auſæ unquam eſſent quolibet modo, a quocunque divexabantur, niſi quod occidi haud poſſent. Nec maritis ultra eas retinere in matrimonio licebat: ſi feciſſent infames erant. 5. 1
Adulterarum ornatarum pœna. 6. 1
Adulterator monetæ mortis pœna afficiebatur. 3. 2
Adulterii actio data quinto die menſis deſinentis. 5. 1
Adulteriis varia pœna conſtituta a Dracone & Solone. 4. 1
Adulteros licuit interficere, pecunia mulctare, excæcare, ſtigmate notare. Iis fana omnia interdicta. Eos occidere indemnatos ab initio non permiſſum: ſed vocare in judicium oportebat. 4. 1
Adultum quemquam, in mercurialibus feſtis, gymnaſiarchæ intromittere vetabantur. 24. 2
Advocare concionem non civi haut permiſſum. 6. 2
Ædibus prohibebantur homicidæ. 15. 1
Æginam ingredi capitale. 22. 2
Ægroti aut infames militare vetabantur. 10. 1
Æliani & Luciani diſſenſus. 25. 2
Ærario qui debebant, munus nullum reip. capeſſere poterant. Si per annum debuiſſent, duplum dare tenebantur: venditiſque item bonis, in carcerem compingebantur, ac detinebantur vincti. 3. 2
Agere cauſas viris corpora ſua proſtituentibus non licitum. 6. 1
Agere jure cum aliquo non civi haut permiſſum. 6. 2
Agnas quæ nondum tonſæ eſſent, aut nondum peperiſſent, occidere non licebat. 17. 2
Agno per præconem miſſo ut eum hoſtium quidam acciperet, quid indicatum. 11. 1
ἀγεωργίου δίκη. 3. 2
Alebantur ex ærario militari in bello, ex lege Piſiſtrati. 10. 1
Alveariorum quale intervallum obſervandum. 19. 2
Amare pueros ingenuos ſervi prohibebantur. 11. 2
Ambitus lex; pœna, ſupplicium capitis. 8. 1
Amputare vitium ſoboles non licebat. 31. 2
Amputata verberanti manus aut lapidatio parata. 2
Ancillas habere fœminis ſua corpora proſtituentibus non permiſſum. 6. 1
Annulario ſigillum annuli quem vendi-

vendidiſſet retinere non licebat. 8. 2
Aqua rigare piſces in foro vetabantur piſcarii. 30. 2
Aratorem bovem occidere non licebat. 17. 2
Arbitrum licebat capere iis qui jure agere nollent. 21. 2
Arboris plantandæ, ſcrobisque aut ſepulcri ducendi modus. 19. 2
Arcebatur ſacris, qui erranti viam monſtrare noluiſſet. 32. 2
Archontem in comœdia nominatim traducere, neque verberare licebat. 8. 1
Archontem accedebant mulieres a marito divertere cupientes, & divortii libellum apud eum deponebant. 9. 2
Archontes antequam crearentur, inquirebantur, an parentibus bene facerent. 2. 11
Archonti ebrietas capitalis. 8. 1
Argenti in fodinis qui novum opus aliquod inchoabat, populo viceſimam quartam partem dabat. 26. 2
Ariſtogitonis nomine appellari ſervis non licebat. 11. 2
Ariſtonici legibus piſcarii neque piſces in foro aqua rigare, neque ſedentes vendere poterant. 30. 2
Ariſtophanis Scholiaſtes emendatur. 12. 2
Arma oppignerare non licitum. 9. 1
Arma hoſti qui dediſſet infamis erat. 9. 1
Arma aut triremium inſtrumenta ad Philippum transferre capitale erat. 30. 2
Armaturam omnem qui alteri conceſſiſſet reus capitis habebatur. 9. 1
Armorum novorum inventori præmium propoſitum. 9. 1
Artem medicam diſcere ſervis non licebat. 11. 2.
Artem Eloquentiæ docere ſub triginta tyrannis vetitum. 31. 2
Artem unguentariam viro exercere non licebat. 32. 2
Athenei & Plutarchi diſſidium conciliatum. 12. 2
Athenienſi viro extra Atticam interfecto; niſi deditus fuiſſet, qui occiderat, ejus loco tres e civibus ejus loci lex abducere jubebat, qui pro homicida luerent: & hæc res ἀνδροληψία *&* ἀνδρολήψιον *dicebatur.* 19. 1
Athletæ, exiſtimati hoſtis atque mœchi, cædes impunita ac permiſſa. 18. 1
Atticarum legum conditores varii. 1. 1
Audita teſtari non licitum, niſi ex mortuo, aut invalido vel peregre profecto. 33. 2
Aurata veſte uti fœminis ſua corpora proſtituentibus non permiſſum. 6. 1
Aurea corona uti fœminis ſua corpora proſtituentibus non licitum

Digitized by Google

tum. 6.1
Auxilii non lati pœna capitis. 2.1

B.

Belli tempore non licebat ſervos verberare. 11.2
Bellum non decernebatur, niſi poſt tridui deliberationem. 11.1
Bibere vinum prohibebantur ſervi. 11.2
Bis de eadem cauſa non dicendum. 16.2
Βολῖτε δίκη, *proverbium.* 1.2
Bona ſua prodigenti cauſas agere in foro non licebat. 16.2
Bonis omnibus excidebat, aut infamia notabatur, qui non probatus equitibus ſe inſeruiſſet. 9.1
Bonis univerſis excidebant homicidæ. 15.1
Bovem aratorem occidere non licebat neque alium quemquam in parentatione, imo, aliquando nullum omnino, ob defectum. 17.2

C.

Cæcum maritum uxor ducere cogebatur. 8.2
Cædes quædam impunitæ ac permiſſæ. 18.1
Cædis involuntariæ pœna exilium. 10.1
Canis, ſi momordiſſet, pœna. 19.2
Capitale erat rem cum noverca habere. 26.2
Capitale erat arma, aut triremium inſtrumenta ad Philippum transferre. 30.2
Capitale erat in quibuſdam falſa de'uliſſe. 23.2
Capitale erat, pecuniam theatralem convertere in militarem. 32.2
Capite plectendis civium albo delebantur. 8.2
Capite plectebatur aut exilio ſempiterno & bonorum publicatione qui e navalibus aliquid ſurripuiſſet. 27.2
Captivi in Theſmophoriis dimittebantur. 8.2
Carbones in communi terra facere non licebat. 31.2
Cauſæ patrocinium neglectum infamia notabatur. 2.1
Cauſas agere viris corpora ſua proſtituentibus non licitum. 6.1
Cauſas agere in foro ei non permittebatur, qui turpitur viveret, qui parentes male habuiſſet, qui expeditiones non obiiſſet, qui corpus proſtituiſſet, & bona ſua prodegiſſet, aut talentum haut poſſideret, ſive peregrinus foret. Quique contra ea faceret, in hunc cuilibet e populo actio erat. 16.2
Cereris templum ingreſſus mas, capite aut oculis luebat. 20.2

Cereris

Cereris Eleuſiniæ in templo libellum ſupplicem ponere ulli peregrino non licebat. 34. 2
Civem torquere non licebat. 6. 2
Cives non cenſebantur, niſi qui parente utroque cive nati: ſed poſtea ſufficiebat, ſi parentum alter civis eſſet. 5. 2
Civi non viro haut permiſſum concionem advocare, vel jus dicere, vel cum aliquo jure agere; nec cum cive matrimonium contrahere, aut in foro quæſtum facere. 56. 2
Civibus factione diſtractis, non licebat inter partem utramque medium conquieſcere. 12. 1
Civibus frumentum ſibi emere præter corbes quinquaginta non licebat. 24. 2
Civis nuſquam judicari poterat, niſi Athenis. 6. 2
Civitatis donatio, & quomodo facta: ac negata his qui ſervi nati forent. 6. 2
Civitatis participes ſervos fieri non licebat. 11. 2
Clypeum qui abjeciſſet aut ex acie profugiſſet capite luebat. 9. 1
Clypeum qui amiſiſſet drachmis quingentis luebat. ibid.
Concionem advocare non civi haut permiſſum. 6. 2
Concurſum qui excitaſſet capite luebat. 8. 2
Conſanguinearum ſororum nuptiæ. 14. 1
Conſilii utilis ac grati præmium. 20. 2
Contrahere cum cive matrimonium non civi haut permiſſum. 6. 2
Contrahere non poterant mulieres ſupra pretium medimni hordei. 9. 2
Contumeliæ in parentes pœna, exhæredatio. 2. 1
Convitia in mortuos & vivos vetita: & in vivos quidem certis in locis. 7. 2
Convitiari homini libero ſervo non licitum: actioque adverſus eum apud Theſmothetas data. 7. 2
Convitiatorum pœna indicata. 7. 2
Cornelii Nepotis error indicatus. 14. 1
Corpus ſuum proſtituenti, cauſas agere in foro non licebat. 16. 2
Corona in feſtis uti viris, & aurea corona fœminis ſua corpora proſtituentibus haud permiſſum. 6. 1
Coronare eum non licebat, qui rationes necdum retuliſſet. 4. 2
Correctus Syrianus. 8. 2
Correctus Heſychius. 19. 2
Crateribus prohibebantur homicidæ. 15. 1
Curius Fortunatianus emendatur. 1. 2
Curriculum equeſtre ſtadiorum quatuor. 19. 2
Cyrus emendatus. 12. 2

D.

Damnatis pœnæ optio data. 22. 2
Damnatum homicidam, vel necdum condemnatum occidentis pœna. 20. 1
Daduchum vita probatæ eſſe oportebat. 20. 2
Debitorem accuſare cuique licitum: etiam eum qui non perſoluto debito, nomen ejus deleviſſet. 3. 2
Delinquentes in Archontem, pro delicti qualitate, decem millibus drachmarum, aut infamia mulctabantur. 8. 1
Depoſitum qui negaſſet infamia notabatur. 23. 2
Die feſto injuriam facere, nulli licitum: neu quid aliud decernere, quam quod ad feſtum pertineret: actioque in delinquentes προβολὴ dicta. 24. 2
Dii colendi ſecundum legem Triptolemi a Dracone confirmatam. 1. 1
Diſcrimen inter pentacoſiomedimnos, equites & Zygitas. 13. 1
Diſſidium Athenæi & Plutarchi conciliatum. 12. 2
Diſtractis factione civibus, non licebat inter partem utramque medium conquieſcere. 12. 1
Divexabantur adulteræ, ſi templum ingreſſæ fuiſſent. 5. 1
Divortii libellum apud Archontem deponebant mulieres a marito divertere cupientes. 9. 2
Donationes populi ratas eſſe oportebat; quas neceſſe fieri, in concione, ſive Pnyce. 43. 2
Dos mulierum non orbarum & matrimonii inſtitutum. 14. 1
Dote mulctabantur adulteræ. 5. 1
Drachmæ mille, convicti furis mulcta. 1. 2
Drachmæ centum Iſthimionicis, quingentæ Olympionicis decretæ. 19. 2
Drachmæ mille ſycophantarum pœna. 23. 2
Drachmas mille accipiebant nothi, quæ νοθεῖα dicebantur. 12. 2
Drachmis mille mulctabatur ſtuprum pecunia æſtimatum, decies mille in panegyri illatum. 7. 1
Drachmis mille mulctabatur qui actionem inceptam deſtitueret, perſequenſve quintam partem ſuffragiorum non acciperet. 21. 2
Draco legem de Diis colendis a Triptolemo latam confirmat. 1. 1
Ducere maritum cæcum uxor cogebatur. 8. 2
Duplum, etiam decuplum, aut mors, furum pœna. 1. 2
Dux exercitus eſſe non poterat qui litem in judicio haberet; nec qui antea non militaſſet, liberoſve non haberet, neve electus item eſſet. Electus revocari haud poterat. In bellum exiturus, filiam, ſi quam

quam haberet apud collegam deponebat. 11. 1

E.

E*Brietas Archonti capitalis.* 8. 1
Εγκαλοσκελεῖς *dicebantur vincti ob debita.* 3. 2
Electus qui non fuiſſet, exercitus dux eſſe non poterat: qui fuiſſet revocari haud poterat. 11. 1
Equeſtre curriculum quatuor ſtadiorum. 19. 2
Equites inter, pentacoſiomedimnos & Zygitas diſcrimen. 13. 1
Equitibus qui ſe inſerviſſet, non probatus, bonis omnibus excidebat & infamia notabatur. 9. 1
Erranti viam qui monſtrare noluiſſet ſacris arcebatur. 32. 2
Eumenidum ad pompam non admittebantur ſervi. 11. 2
Excæcare adulteros licebat. 4. 1
Exceptio, & prior dicendi locus, in præterita criminantes, poſt triginta tyrannorum ejectionem. 23. 2.
Excubiis prohibebantur homicidæ. 15. 1.
Exilium involuntariæ cædis pœna. 16. 1.
Exilium perpetuum, ſacrilegis & proditoribus ſupplicium. 2. 2
Expeditiones qui non objiſſet, cauſas agere in foro ei non licebat. 16. 2
Exules ἐξέρχεσθαι *abire, non* φεύγειν *fugere dicebantur.* 16. 1

F.

F*Acere in foro quæſtum non civi haud permiſſum.* 6. 2
Factione diſtractis civibus, non licebat inter partem utramque medium conquieſcere. 12. 1
Falſa in quibuſdam detuliſſe, erat capitale. 23. 2
Falſas literas in Metroum inferre non licebat. 23. 2
Falſos in teſtes actio, & in eoſdem ter convictos pœna infamiæ. 33. 2
Fanis prohibebantur homicidæ. 15. 1
Filiam, ſi quam haberet dux exercitus, in bellum exiturus apud collegam deponebat. 11. 1
Fimi bubuli in fures actio. 1. 2
Fœminam ſacerdotem oportebat eſſe virginem. 31. 2
Fœminis ſua corpora proſtituentibus, ancillas habere, pompam ſequi, templum ingredi, atque ſacris intereſſe non licitum. 6. 1
Fœminis & illis quæ ex iis natæ, mares omnes & ex iis nati præferebantur in ſucceſſione 13. 2
Fori intra ſepta pedem ponere viris ſua corpora proſtituentibus non licitum. 6. 1
Foro prohibebantur homicidæ. 15. 1

For-

Fortiter qui feciſſet ter, præmium quidvis petebat: tum deinceps a militia vacabat & in templo arma cuncta conſecrabat. 10. 1
Fructus, præter oleum, exportari non licuit. 19. 2
Frumentariis mercatoribus alio frumentum vehere quam Athenas non licebat. 24. 2
Funebribus, Orationibus intereſſe mulieribus haud licebat. 9. 2
Fungi Legatione viris corpora ſua proſtituentibus non licitum. 6. 1
Fulgure icti, ibi ſepeliebantur, ubi cecidiſſent. 8. 2
Fures ſubibant vincula dierum quinque noctiumque. 1. 2
Fures ſimi bubili impune furtum id non ferebant. ibid.
Fures teſtimoniis arcebantur. ibid.
Fures tres qui indicaſſet, præmium accipiebat. ibid.
Furtum quinque drachmarum punitum. ibid.
Furum pœna, mors, aut duplum: etiam decuplum. ibid.

G.

GAllorum gallinaceorum certamen; quæque origo legis fuerit. 25. 2
Gravidas mulieres ſupplicio afficere, niſi poſt partum, non licebat. 9. 2
Gravitas in dicendo retinenda erat. 16. 2
Gymnaſiarchæ in feſtis Mercurialibus adultum quemquam intromittere vetabantur: quæque pœna non parentibus conſtituta. 24. 2

H.

HAbere ancillas fœminis corpora ſua proſtituentibus non permiſſum. 6. 1
Hæreditatem bonorum paternorum cum aliis legitimis æqualiter accipiebant nothi: cum legitimi fierent. 12. 2
Hallucinatio Sulpitii Victoris. 20. 2
Harmodii nomine appellari ſervis non licebat. 11. 2
Heſychius correctus. 19. 2
Hipparchus inſtituerat poemata Homeri ſingulis Panathenæis eſſe recitanda. 25. 2
Homeri poemata ſingulis Panathenæis recitata, ex Hipparchi inſtituto. 25. 2
Homicidæ varia affecti pœna. prohibiti ſacris malluviis, libationibus, crateribus, fanis, foro, ædibus, & excubiis; denique bonis univerſis excidebant. 15. 1
Homicidam damnatum, vel necdum condemnatum occidentis pœna. 20. 1
Homicidii actio cognatorum erat. ibid.
Homini libero, convitiari ſervo non licitum; actioque adverſus eum apud

Digitized by Google

apud Theſmothetas data. 7.2
Honos ſummus habebatur iis qui in bello cecidiſſent, ſicut & ipſorum parentibus & liberis. 10.1
Hoſtilem aciem qui perrupiſſet quodcunque præmium poſtulabat. ibid.

I.

Ignaviæ & injuſti quæſtus pœna Areopagitis demandata. Qualis ea a Dracone conſtituta, qualis item a Solone: qui & eam ex ægypto tranſtuliſſe memoratur. 18.2
Illatum in panegyri ſtuprum decies mille drachmis mulctabatur. 7.1
Impetrata a magiſtratu venia ſeipſum interficere licebat. 19.1
Impunitæ quædam cædes, ac permiſſæ: ut athletæ, & in via qui vim aliquam intentaret, tum exiſtimati hoſtis atque mœchi. 18.1
Inanimatæ res per quas cædes facta fuiſſet, exterminatæ ex Draconis lege. 17.1
Infames aut ægroti militare vetabantur. 10.1
Infames erant prodigi. 10.2.
Infamia notabatur & omnibus bonis exciaebat, qui non probatus equitibus ſe inſeruiſſet. 9.1
Infamis erat qui parentes non aluiſſet; niſi ſi aut artem ipſi eos nullam docuiſſent, aut ex meretrice etiam genuiſſent, ad turpem quæſtum item elocaſſent. 3.1
Infamis erat, qui hoſti arma dediſſet. 9.1.
Infamis erat quæ ter nuberet. 14.2
Ingenuos pueros amare prohibebantur ſervi. 11.2
Initiari mercede juſſi, cum antiquitus gratis illud fieri obtinuiſſet. 34.2.
Injuria afficere ſervos belli tempore non licebat. 11.2
Injuriam facere die feſto nulli licitum. 24.2
Inquilini in pompis, veſte amicti punicea, ferebant ſcaphas, filiæ vero urceos & umbellas. 34.2
Inſepultus manebat qui afflixiſſet. 2.1
Inſons medicus habebatur. 18.1
Inſtitutis patriis prohibebantur homicidæ. 15.1
Intereſſe ſacris fœminis ſua corpora proſtituentibus haud licitum. 6.1
Interfecti hominis in funere haſtam propinqui efferebant, atque ad tumulum defigentes ſe vindictam cædis cupere teſtabantur. 19.1
Interficere adulteros licebat. 4.1
Interficere licebat propinquis mulierem quæ ſe in amorem ſervi projeciſſet. 7.1
Interficere ſeipſum venia a Magiſtratu impetrata licebat. 19.1
Inteſtatis liberoſque non habentibus genere proximi ſuccedebant: & in iſtis mares omnes, quique ex iis nati eſſent fœminis præferebantur,

tur, quive ex illis proceſſiſſent. 13.2

Inventori novorum armorum præmium propoſitum. 9.1

Involuntariæ cædis pœna exilium, ſalvis tamen ejus qui occiderat bonis: & exilium certo loco temporeque definitum. Inde, venia a propinquis impetrata, poſtquam ſe ſe expiaſſet, redibat. 16.1

Irrita cenſebantur acta per furorem. 23.2

Judicari nuſquam poterat civis, niſi Athenis. 6.2

Judicium ſub dio factum: & id quare. 20.1

Judicium datum in hos qui myſteriorum tempore aliquid forte deliquiſſent. 34.2

Jurabant judices ſe non eſſe jus prodituros. 26.2

Juramentum de calumnia rigidiſſimum, actoris pariter & teſtium, idque, quomodo fieri ſolitum. 20.1

Jure agere cum aliquo homini non civi haut permiſſum. 6.2

Jure agere nolentibus arbitrum licebat capere, cujus ſententia ſtandum erat. 20.2

Jus vitæ & necis, item dandi nominis & delendi parentum erga liberos. 2.1

Jus dicere non civi haut permiſſum. 6.2

Jusjurandum etiam de bonis datum, poſt quod declarare ea die tertio oportebat: niſi tempus longius alteri forte conceſſiſſet. 28.2

Iſthmionicis drachmæ centum: olympionicis quingentæ decretæ. 19.2

L.

Lædenda non ſunt animalia ſecundum legem Triptolemi. 1.1

Lapidatio verberanti parata 2.1

Legati accepto viatico intra trigeſimum diem proficiſci tenebantur. Plures ſi eſſent, eadem navi vehi prohibebantur. 8.2

Legatione fungi viris corpora ſua proſtituentibus non licitum. 6.1

Leges Triptolemi tres; de parentibus honorandis, Diis colendis, & non lædendis animalibus. Harum ſecunda à Dracone, qui indigenas quoque heroes illis addit confirmata. 1.1

Leges variæ de parentum in liberos poteſtate, & officio liberorum in parentes. 2.1

Leges variæ de ſtupro. 6.1

Legis, qua diſtractis factione civibus non licebat inter utramque partem medium conquieſcere, ratio; & in eam peccantium pœna; ſed quæ varie memoratur. 12.1

Legis de Gallorum Gallinaceorum certamine, quæ origo fuerit. 25.2

Legitimos nothos cum pater facere vellet, in tribules referebat, atque nomen illis ſuum imponebat: id que fieri niſi conſentiente populo non licebat. 12.2

Lenonum pœna. 6.1

Lex ambitus. 8.1

Lex

Digitized by Google

Lex de civibus: ne qui tales cenſerentur, niſi qui parente utroque cive nati: cumque ita Pericles ſtatuiſſet, mox id illi fraudi fuit. Itaque placuit ut ſufficeret deinceps, ſi parentum ſaltem alter civis eſſet. 5. 2
Lex Solonis de commutandis cum altero ditiore bonis, cum quis imparem ſe munerum publicorum ferendis ſumptibus negaret. 28. 2
Lex regia eaque non una, ac quædam in his de Paraſitis. 35. 2
Lex Theſei, qua ſtatuerat uxorem Regis, civem virginemque, cum nuberet eſſe debere. 35. 2
Libanii locus illuſtratus. 9. 1. & 2. 1
Libationibus prohibebantur homicidæ. 15. 1
Liberi eorum qui in bello cecidiſſent publice educati uſque ad pubertatis tempus hinc remiſſi domum ſuam, & donati univerſa armatura. 10. 1
Libero homini convitiari, ſervo non licitum: actioque adverſus eum apud Theſmothetas data. 7. 2.
Liberorum officium in parentes ex lege. 2. 1
Liberos habenti legitimos non licebat teſtamentum facere; & initio etiam ſi quis non laboret: donec Solon id mutavit qui conſtituit nihilominus ut teſtator ſanæ mentis atque ſuæ ſpontis eſſet. 13. 2
Liberos qui non haberet exercitus dux eſſe non poterat. 11. 1
Licebat viro uxorem ſuam alteri fruendam tradere. 7. 1
Litem in judicio habens exercitus dux eſſe non poterat. 11. 1
Luciani & Æliani diſſenſus. 25. 2
Ludi quando aperiri, & claudi debuerint: quive hic admitti item aut excludi; morſque delinquenti pœna. 24. 2
Ludorum funebrium uti & orationum ab oratoribus habitarum, origo indicata. 10. 1
Ludos Panathenaicos in veſte tincta ſpectare interdictum. 34. 2
Lupi occiſi, præmiumque varium interfectori exſolutum. 17. 2
Lyſiæ locus emendatus. 9. 1

M.

MAnumittere ſervum cogebatur ille a quo verberatus fuerat. 11. 2
Manumitti in theatro ſervos non licebat. ibid.
Manus illius qui ſeipſum occidiſſet amputata ſeorſum ſepeliebatur. 19. 1
Marcellinus emendatus. 8. 2
Mares omnes & ex iis nati fœminis in ſucceſſione præferebantur. 13. 2
Maritis adulteras in matrimonio retinere non licebat: ſi feciſſent infames erant. 5. 1
Maritum cæcum uxor ducere tenebatur. 8. 2
Mas ſit templum Cereris ingreſſus

Digitized by Google

foret, capite luebat aut oculis. 20. 2
Matrimonii mulierum non orbarum inſtitutum. 14. 1
Matrimonium contrahere cum cive non civi haut permiſſum. 6. 2
Medicinam facere mulieribus primo non licitum, poſtea tamen permiſſum. 9. 2
Medicus inſons habebatur. 18. 1
Mendacium in foro non licitum. 20. 2
Mercatoribus frumentariis alio frumentum vehere quam Athenas non licebat. 24. 2
Mercatoribus actio dabatur de rebus tam quæ Athenas aliunde vehebantur, quam quæ alio Athenis, qui damnati in cuſtodia tenebantur dum ſolviſſent, ſed neceſſe tamen erat ut contractus tabulæ ſit, actionem vero inſtitui oportebat ante trigeſimum diem. 26. 2
Mercede initiari juſſi, cum antiquitus illud gratis fieri obtinuiſſet. 34. 2
Meretricis filii matrem alere non tenebantur. 3. 1
Miles non educebatur ante diem menſis ſeptimum. 11. 1
Militare vetabantur qui ægroti aut infames. 10. 1
Militiæ periculum qui antea non fecißet exercitus dux eſſe non poterat. 11. 1
Minervæ ſacras oleas excidere nefas. 36. 2
Minutii Felicis error indicatus. 14. 1
Monetam qui adulteraret, mortis pœna afficiebatur. 3. 2
Mors, aut duplum, etiam decuplum, pœna furum. 1. 2
Mors ſupplicium ſacrilegis & proditoribus. 2. 2
Mors circa ludos delinquenti pœna. 24. 2
Morte aut pecunia ſtuprum æſtimatum. 7. 1
Mortis pœna afficiebatur, qui monetam adulteraret. 3. 2
Mortui in bello, domum relati ſumptu publico ſepulti; & ſacris ludis, funebrique oratione quam dicebant primo patres, inde optimi oratores, honeſtati. 10. 1
Mortuis in bello, ac ipſorum parentibus & liberis ſummus honor habebatur. 10. 1
Mortuis & vivis convitiari vetitum. 7. 2
Mortuorum in bello parentes ab injuria qualicunque vindicati, liberi autem publice educati uſque ad pubertatis tempus; hinc remiſſi domum ſuam, & donati univerſa armatura. 12. 1
Mulctabantur dote adulteræ. 5. 1
Mulierem quæ ſe in amorem ſervi projeciſſet ex lege interficere propinqui datum. 7. 1
Mulieres divertere a marito cupientes, ipſæ Archontem accedebant, & divortii libellum apud eum deponebant: contrahere non poterant ſupra pretium medimni hordei: nec

Digitized by Google

nec licebat intereſſe orationibus funebribus: & medicinam facere prohibebantur, quod permiſſum tamen poſtea. De gravidis ſumere ſupplicium non licebat, niſi poſt partum. Vidua in filii puberis poteſtate erant. 4.2
Mulierum non orbarum dos, & matrimonii inſtitutum. 14.1
Murum adſcendere peregrino non licitum: ſi feciſſet, impune a cive occedebatur. 26.2
Mutilati in bello ex ærario alebantur, ex lege Piſiſtrati. 10.1
Myſteria effari ulli peregrino non licitum. 34.2

N.

Nati ex viris aut fœminis ſua corpora proſtituentibus verba facere in Rep. vetabantur: excepti tamen ſi parentes aut tutores proſtituiſſent. 6.1
Naufragio ejecta ad publicanos pertinebant. 27.2
Noctu cum telo eſſe non licebat. 27.2
Nominatim in Comœdia Archontem traducere, aut verberare haud licitum. 8.1
Nominatim in Comœdia aliquem taxare vetitum. 20.2
Nothi non habiti inter propinquos; itaque paternis bonis, ſacris omnibus publiciſque arcebantur: & accipiebant tantum mille drachmas, quæ νοθεῖα dicebantur: ſi legitimos eos pater facere vellet, referebat in tribules, atque nomen illis ſuum impertiebat; idque fieri, niſi concedente populo non licebat: inde in domum introducti, bonorum paternorum hæreditatem cum aliis legitimis liberis æqualiter accipiebant, ita tamen, ut legitimorum eſſet diſtributio & electio nothorum. Inter nothos etiam illi cenſebantur qui ex marte peregrina nati. 12.2
Novorum armorum inventori præmium propoſitum. 9.1
Nubens ter infamis erat. 15.2
Nuptiæ ſororum conſanguinearum. 14.1
Nuptura a parentibus ad tribules introducta & legitima declarata. 15.2

O.

Occidens ſeipſum velut indignus ſepultura civium, familiæ monumento inferri vetabatur, ſimpliciter & ſine ullo honore terræ mandabatur: tum & manus, quæ id facinus perpetraſſet, amputata ſeorſum ſepeliebatur. 19.1
Occidere indemnatos adulteros ab initio quidem non permiſſum ſed vocare in judicium oportebat. 4.1
Occidere licebat adulteras & adulteros. 5.1
Occidere non licebat, qui in templum confugiſſet. 32.2
Occidi non poterant in templis adulteræ. 5.1
Officium liberorum in parentes ex

me. 23.2
Pœna circa ludos delinquenti mors. 24.2
Pœna infamiæ in falſos teſtes ter convictos. 33.2
Pœna Minervæ ſacras oleas excindenti exilium. 36.2
Pœna optio damnatis data; gravior facta, ſi minorem culpa ſua elegiſſent. 22.2
Pompam ſequi fœminis corpora ſua proſtituentibus non permiſſum. 6.1
Populi donationes ratas eſſe oportebat; quas neceſſe erat fieri in concione, ſive Pnyce. 4.2
Portas noctu aperire non licebat. 29.2
Poteſtas parentum in liberos ex lege. 2.1
Poteſtate qui eminebant, oſtraciſmo in exilium mittebantur in decennium. 29.2
Præda poſt victoriam ad Ducem pertinebat. 11.1
Prælium non commiſſum, niſi agnum quem mittebant per præconem, hoſtium quidam accepiſſet. 11.1
Præmium propoſitum novorum armorum inventori. 9.1
Præmium quidvis petebat, qui ter fortiter feciſſet: tum deinceps à militia vacabat & in templo arma cuncta conſecrabat: qui hoſtilem aciem perrupiſſet, aut urbem conſervaſſet præmium quodcunque poſtulabat. 10.1
Præmium accipiebat, qui tres fures indicaſſet. 1.2
Προϐολὴ, *quid ſit.* 42.2
Prodigenti ſua bona, cauſas agere in foro non licebat. 16.2
Progidi infames erant & ſuggeſto arcebantur. 10.2
Proditionem duntaxat cogitaſſe, capitale cenſebatur. 3.2
Proditoribus & ſacrilegis mors ſupplicium, aut exilium perpetuum, ipſis pariter liberiſque. Tum nec ſepeliri licitum intra Atticam: ac ſi quis poſt mortem etiam forte deprehenſus foret, oſſa effodere lex jubebat & projicere extra regionis fines: quin proditionem etiam vel duntaxat cogitaſſe capitale cenſebatur. 2.2
Proficiſci tenebantur intra trigeſimum diem legati, accepto viatico. 8.2
Propinquos inter nothi non habiti. 12.2
Proſtituenti ſuum corpus cauſas agere in foro non licebat. 16.2
Proſtituentium corpora ſua pœna. 6.1
Πρωτόπορος *fœmina.* 35.2
Publica fana ingredi viris & fœminis ſua corpora proſtituentibus non licitum. 6.1
Publico urbis flagello quinquaginta verbera accipiebant ſervi, qui aut vinum bibiſſent, aut ſicce ſe unxiſſent, aut pueros ingenuos amaviſſent. 11.2
Puellis de pupillis dotalibus civibus diſcepta-

Digitized by Google

diſceptatio apud Archontem inſtituenda: de inquilinis apud Polemarchum. 21. 2
Pueros ingenuos amare prohibebantur ſervi. 11. 2
Pupillæ, matrique pupillorum nubere Tutori aut ejus filio non licebat: neque matri cum Tutore, ejuſve filio habitare. 10. 2
Pupilli ſub tutela archontis. ibid.
Pupillus ſi cum Tutore agere vellet, intra quinquennium illud facere tenebatur. ibid.
Putei communis atque aliorum ratio. 19. 2

Q.

Quaſtum in foro facere, non civi haut permiſſum. 6. 2
Quaſtus exprobratio in foro non licita. 20. 2
Quare ſolon in parricidas legem non ſtatuerit. 2. 1
Quatuor ſtadiorum equeſtre curriculum. 19. 2

R.

Ratio legis, qua diſtractis factione civibus, non licebat inter partem utramque conquieſcere, tum in eam peccantium pœna; ſed quæ varie memoratur. 12. 1
Rem habere cum noverca, capitale. 26. 2
Res inanimata, per quas cædes facta eſſet exterminatæ; ex Draconis lege. 17. 1
Res ſemel judicata non retractanda. 22. 2.
Remp. adminiſtrare viris ſua corpora proſtituentibus non permiſſum fuit. 6. 1
Remp. qui everteret, aut everſa ea aliquem magiſtratum gereret, non occiſus cenſebatur. 18. 1
Rerum pignoratarum actio non dabatur in poſſeſſorem. 30. 2
Reus juramenti de calumnia, vades dabat. 20. 1

S.

Sacerdotem fœminam oportebat eſſe virginem. 31. 2
Sacra qui vellent facere Diis, Tellu-ri τῇ Κυροτςόφῳ præſacrificabant. ibid.
Sacras Minervæ oleas excidere nefas. 36. 2.
Sacrilegis & proditoribus, mors ſupplicium, aut exilium perpetuum, ipſis pariter liberiſque. Tum nec ſepeliri licitum intra atticam: ac ſi quis poſt mortem etiam forte deprehenſus foret, oſſa effodere lex jubebat, & projicere extra regionis fines. 2. 2
Sacris intereſſe fœminis ſua corpora proſtituentibus non licitum. 6. 1
Sacris malluviis prohibebantur homicidæ. 15. 1
Sacris arcebatur, qui erranti viam noluiſſet monſtrare. 32. 2
Sacrum apud tribules pro matrimonio factum Γαμηλία appellatum. 15. 2
Scholiaſtes Ariſtophanis emendatus.

tus. 12.2
Scrobis aut ſepulchri ducendi modus. 19.2
Seipſum interficere licebat, venia a magiſtratu impetrata. 19.1
Senatus in curia non tractare negotia incipiebat, niſi prius vota præco nuncupaſſet, ac fauſta apprecatus eſſet, neque ulli eſſet Senatori licitum niſi poſt tricesimum ætatis annum. 31.2
Senatus poſtridie myſteriorum habitus. 34.2
Seneca locus illuſtratus. 14.1
Sepeliri intra Atticam proditoribus & ſacrilegis haut licitum. 2.2
Sepulchri aut ſcrobis ducendæ modus. 19.2
Sepultura patris neglecta, morte aut exilio & exhæredatione vindicata. 2.1
Sequi pompam viris ſua corpora proſtituentibus non permiſſum. 6.1
Servo non licitum homini libero convitiari: actioque adverſus eum apud Theſmothetas data. 7.2
Servos civitatis participes fieri, neve etiam manumitti in theatro, non licebat: prohibebantur quoque vinum bibere, ſicce ungi, puerosque amare ingenuos; quique id facerent, publico flagello urbis quinquaginta verbera accipiebant: neque ad Eumenidum pompam aut Theſmophoria admittebantur: belli tempore non licebat eos verberare; ſi quis liberaßet tamen, manumittere cogebatur: neque intra illud etiam ulla injuria afficere: ſi quis affeciſſet tamen in hunc actio dabatur: venditorum morbum indicare venditores oportebat: artem medicam illis diſcere non licebat: nec Harmodis, aut Ariſtogitonis nomine appellari: in illos autem actio erat apud tribus dominorum. 11.2
Sicce ungi prohibebantur ſervi. ibid.
Soboles vitium amputare, aut eas extirpare haut licitum. 31.2
Solonis lex de permutandis cum altero ditiore bonis, cum quis imparem ſe munerum publicorum ſumptibus ferendis negaret. 28.2
Somnum capere in excubiis capitale. 2.2
Sopater duobus locis emendatus. 8.2
Sopater pluribus locis emendatus. 3.1
Sophocles quinque talentis mulctatus, quod ſtatuißet, ne philoſophi præeſſent ſcholis, quod proximo anno revocatum. 29.2
Sororum conſanguinearum nuptiæ. 14.1
Sponſiones ultra annum minime exigebantur. 31.2
Stadiorum quatuor equeſtre curriculum. 19.2
Stigmate notare adulteros licebat 4.1
Stupri pecunia æſtimati drachmæ mille; in panegyri illati decies mille. 7.1
Stuprum pecunia aut morte æſtimatum.

Digitized by Google

tum. 7. 1

Stuprum in corpore libero morte luebat; in corpore ſervili centum talentis mulctabatur : in corpore ingenuo dupli pœna, in muliere conjugata morte puniebatur. 7. 1

Suggeſto arcebantur prodigi. 10. 2

Suidas emendatus. 12. 2

Sulpitii Victoris hallucinatio. 20. 2

Sulpitius Victor emendatur. 1. 2

Summus honos habebatur iis qui in bello cecidiſsent, ſicut & ipſorum parentibus & liberis. 10. 1

Sumptibus ferendis munerum publicorum, qui ſe impares negarent, bona cum altero ditiore permutabant. 27. 2

Sycophantarum pœna mille drachmæ. 23. 2

Syrianus correctus. 8. 2

T.

Tabellam in qua ſcriptum erat plebiſcitum non revellere licebat. 29. 2

Talentum haut poſſidenti cauſas agere in foro non licebat. 16. 2

Taxare aliquem in Comœdia vetitum. 20. 2

Telluri τῇ κυροτρόφῳ præſacrificare tenebantur ii, qui Diis ſacra facere vellent. 31. 2

Tempeſtate oborta, qui in navi manſiſſet, onus & navem præmium accipiebat. 27. 2

Templa intrare non audebant adulteræ. 5. 1

Ter fortiter qui feciſſet premium quidvis petebat : tum deinceps a militia vacabat & in templo arma cuncta conſecrabat. 10. 1

Ter quæ nuberet infamis erat. 15. 2

Teſtamentum facere non licebat liberos habenti legitimos; & etiam initio ſi quis non haberet : donec Solon id mutavit. 13. 2

Teſtari audita non licitum, niſi ex mortuo, aut invalido, vel peregre profecto. 33. 2

Teſtator ut eſſet ſanæ mentis ſpontiſque ſuæ, Solon conſtituit. 13. 2

Teſtes in falſos actio erat, & in eos ter convictos pœna infamiæ. 33. 2

Teſtimonia in tabulis perſcripta, ne aut demi in illis quicquam, aut addi poſſet. ibid.

Teſtimoniis arcebantur fures. 1. 2

Teſtis eſſe ſibi nullus poterat. 33. 2

Theatralem pecuniam convertere in militarem capitale erat. 32. 2

Theſmophoriis adeſſe ſervis non licebat. 11. 2

Theſmotheta nemini licebat eſſe, niſi tertia generatione civi. 5. 2

Triptolemi leges tres; de parentibus honorandis, Diis colendis, & non lædendis animalibus. Harum ſecunda, a Dracone qui indigenas quoque Heroas illi addit, confirmata. 1. 1

Turpiter qui viveret in foro cauſas agere ei non licebat. 16. 2

Digitized by Google

I N D E X.

V.

Variæ de ſtupro leges. 7.1
Vendebantur adulteræ. 5.1.
Venditorum morbum indicere venditores oportebat. 11.2
Verba facere in Rep. vetabantur ex viris aut fœminis ſua corpora proſtituentibus nati. 6.1
Verberare Archontem in Comœdia aut nominatim traducere non licebat. 8.1
Venia a magiſtratu impetrata ſeipſum interficere licebat. 19.1
Veſte aurata uti fœminis ſua corpora proſtituentibus non permiſſum. 6.1
Vetabantur in Rep. verba facere ex viris aut fœminis ſua corpora proſtituentibus nati. 6.1
Vetabantur militare, qui ægroti aut infames. 10.1
Vetabantur ornari adulteræ. 5.1
Vetita in mortuos & vivos convitia; & his quidem certis in locis. 7.2
Viduæ mulieres in filii poteſtate erant. 9.2
Viam erranti monſtrare qui noluiſſet, ſacris arcebatur. 32.2
Vim qui intuliſſet pro arbitrio violatæ, aut indotatam eam ducere, aut mortem obire tenebatur. 7.1.
Vincula dierum quinque, noctiumque ſubibant fures. 1.2
Vinum bibere prohibebantur ſervi. 11.2
Viro artem unguentariam exercere non licebat. 32.2
Viro licebat uxorem ſuam fruendam tradere. 7.1
Viris qui corpora ſua proſtituerent, nec remp. adminiſtrare, neve cauſas agere permiſſum fuit: non legatione fungi, non in publica fana ingredi, nec corona in feſtis uti, neque intra fori ſepta pedem ponere. 6.1
Vitæ alicujus qui inſidiatus eſſet homicida cenſebatur. 26.2
Vitium ſoboles amputare, neve eas extirpare, haut licitum. 31.2
Vivis & mortuis convitiari vetitum. 7.2
Ungi ſicce prohibebantur ſervi. 11.2
Unguentariam artem exercere viro non licebat. 32.2
Urbe in obſeſſa ac fame preſſa, turba inutilis occidebatur. 25.2
Urbem quisquis conſervaſſet præmium quodvis poſtulabat. 10.1
Urbis publico flagello quinquaginta vulnera accipiebant ſervi qui aut vinum bibiſſent, aut ſicce ſe unxiſſint, aut pueros ingenuos amaviſſent. 11.2
Uti aurata veſte corona item aurea fœminis ſua corpora proſtituentibus non permiſſum. 6.1
Vulnus qui tantum inflixiſſet, conſilio interficiendi capto, exilio multabatur. 16.1
Uxorem Regis civem eſſe virginemque cum nuberet oportebat. 35.2
Uxor maritum cæcum ducere tenebatur. 8.2
Uxorem ſuam alteri fruendam tradere viro licebat. 7.1

F I N I S.

Sez. Diritto Romano

1542 E

Digitized by Google

Digitized by Google